

การตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

นางสาวปนิดา จิตมุง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

THE NAMING OF STREETS IN BANGKOK

Miss PanitaJitmung

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts Program in Thai

Department of Thai

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

โดย

นางสาวปนิดา จิตมั่ง

สาขาวิชา

ภาษาไทย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

อาจารย์ ดร.ศิริพร ภัคดีผาสุข

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัสววิรุฬหการ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.ธีรนุช โชคสุวณิช)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(อาจารย์ ดร.ศิริพร ภัคดีผาสุข)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.วิภาส โพธิแพทย์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สำเนียงงาม)

ปนิดา จิตมุง : การตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร. (THE NAMING OF STREETS IN BANGKOK)
 อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : อ.ดร.ศิริพร ภักดีผาสุข, 168 หน้า.

วิทยานิพนธ์นี้ศึกษาการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครซึ่งมีจำนวนมากและมีลักษณะที่น่าสนใจหลายประการ วัตถุประสงค์ของการวิจัยมี 3 ประการคือ เพื่อศึกษาที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร ลักษณะทางภาษาของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร และปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาจากชื่อถนนจำนวน 371 ชื่อ

ผลการศึกษาที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานครพบว่า มี 6 ประเภท ตามลำดับที่พบมากที่สุดไปสู่ลำดับน้อยที่สุด ได้แก่ 1) ที่มาและความหมายจากสถานที่หรือสภาพแวดล้อม 163 ชื่อ 2) ที่มาและความหมายจากชื่อ นามสกุล ราชทินนาม หรือตำแหน่งของบุคคลสำคัญ 109 ชื่อ 3) ที่มาและความหมายจากความเชื่อและค่านิยมเรื่องความเป็นสิริมงคล 56 ชื่อ 4) ที่มาและความหมายจากเหตุการณ์สำคัญ 23 ชื่อ 5) ที่มาและความหมายจากลักษณะของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน 12 ชื่อ และ 6) ที่มาและความหมายจากสิ่งของเครื่องใช้ 8 ชื่อ

ผลการวิเคราะห์ลักษณะทางภาษาของชื่อถนนในกรุงเทพมหานครพบว่าในแง่โครงสร้างของชื่อถนนแบ่งเป็นโครงสร้าง 1 องค์ประกอบ และโครงสร้างหลายองค์ประกอบ โดยคำที่ปรากฏในชื่อถนนมีทั้งคำที่แสดงชื่อเฉพาะหรือวิสามานยนาม คำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศ คำบอกตำแหน่ง และคำบอกคุณสมบัติในแง่ลักษณะเด่นทางภาษาของชื่อถนน พบว่ามีลักษณะเด่นทางเสียง ได้แก่ สัมผัสอักษร สัมผัสสระ การใช้ชื่อที่มีองค์ประกอบบางส่วนซ้ำกัน และลักษณะเด่นทางความหมาย ได้แก่ การใช้คำพ้องความหมาย และการใช้ความหมายเกี่ยวเนื่องเป็นชุดเดียวกัน

ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครมี 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) ขนาดของถนน สามารถใช้เป็นสัญลักษณ์สื่อความสำคัญของถนน และจะสอดคล้องกับชื่อที่นำตั้ง เช่น ถนนสายหลักขนาดใหญ่จำนวน 8-10 ช่องจราจรขึ้นไปจะตั้งชื่อถนนจากพระมหากษัตริย์ เหตุการณ์สำคัญ 2) พื้นที่ที่ถนนตัดผ่าน ซึ่งมีความสำคัญแตกต่างกันจากลักษณะทางกายภาพและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ จึงส่งผลให้มีการตั้งชื่อถนนที่โดดเด่นในแต่ละพื้นที่ เช่น พื้นที่ชั้นในมักจะตั้งชื่อถนนจากสถานที่ บุคคลและเหตุการณ์สำคัญ 3) ยุคสมัยที่สร้างถนน การตั้งชื่อถนนจะแตกต่างกันไปตามยุคสมัย เนื่องจากนโยบายหรือความนิยมของผู้มีอำนาจในการตั้งชื่อถนน และ 4) ค่านิยมและธรรมเนียมนิยมบางประการในสังคมวัฒนธรรมไทย ชื่อถนนจะตั้งขึ้นเพื่อยกย่องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ และใช้ชื่อถนนเป็นอนุสรณ์ระลึกถึงบุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ

ภาควิชา..... ภาษาไทย..... ลายมือชื่อนิติ.....

สาขาวิชา..... ภาษาไทย..... ลายมือชื่ออ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

ปีการศึกษา2554.....

5180156922 : MAJOR THAI

KEYWORDS:street names, streets in Bangkok, naming in Thai culture, Thai language and culture

PANITA JITMUNG :THE NAMING OF STREETS IN BANGKOK. ADVISOR :SIRIPORN PHAKDEEPHASOOK,Ph.D., 168pp.

Street names in Bangkok are of a large number and of intriguing characteristics. This thesis aims at studying the naming of streets in Bangkok. The three objectives include to study the origins and meanings of street names in Bangkok, to analyze their linguistic features and to investigate the factors influencing the street naming. The total number of street names investigated is 371.

The analysis reveals that the origins and meanings of street names can be categorized into 6 groups -- 1) important places or nearby environments (163 names), 2) persons' names, surnames, or titles conferred by the king (109), 3) beliefs and values in propitiousness (56 names), 4) important events (23 names), 5) characteristics of people living in nearby communities (12 names), and 6) utensils (8 names) respectively.

Based on structure, street names can be categorized into 2 groups, namely the single component structure and the multi-component structure. The components of street names include proper nouns, geographical terms, prepositions,and descriptive word. Some street names in Bangkok are distinctive in terms of sound and meaning. The remarkable phonetic features include alliteration, rhyme and partial repetition. The outstanding semantic features include the use of synonyms and sets of shared meanings.

The factors that have an influence upon the naming of streets in Bangkok are size of the streets, location of the streets, period of street construction, and values and practices in Thai culture. Firstly, the size of the streets symbolically indicates the importance of the streets as well as the street names. It is found that the main streets with 8 to 10 lanes are usually named after the kings and some important events. Secondly, the location of the streets can be physically and historically meaningful. Correspondingly, it is found that street names in different locations tend to be different. Remarkably, street names in the inner areas of Bangkok are mostly named after nearby environments or places, persons, and important events. Thirdly, the period of street construction differentiates the street names due to policies or favors of persons in authority. Lastly, values and practices in Thai culture also play a part in street naming. Many streets are named in honor of the monarchical institution and as a remembrance of people who did something good for the country.

Department.....Thai..... Student's Signature.....

Field of Study.....Thai..... Advisor's Signature.....

Academic Year.....2011.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตากรุณาและความอนุเคราะห์ช่วยเหลือเป็นอย่างดีจาก อาจารย์ ดร.ศิริพร ภักดีผาสุข อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้ทั้งความรู้และคำแนะนำที่ดีแก่ผู้วิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์จนทำให้วิทยานิพนธ์นี้สมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูงที่สละเวลาอันมีค่า รวมทั้งยังให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด ผู้วิจัยซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.ธีรนุช โชคสุวนิช ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.วิภาส โปธิแพทย์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สำเนียงงาม กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่กรุณาสละเวลาตรวจทานแก้ไขวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยเพื่อให้วิทยานิพนธ์นี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาภาษาไทยและสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมด้านต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจในวิชาภาษาไทยและตั้งใจที่จะศึกษาต่อในระดับมหาบัณฑิตจนสำเร็จการศึกษา และสามารถนำความรู้นี้ไปใช้ในการประกอบอาชีพและในชีวิตประจำวันด้วยความภาคภูมิใจที่ได้สำเร็จการศึกษามาจากสถาบันแห่งนี้ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังขอกราบขอบพระคุณครู อาจารย์ทุกท่านในสถาบันการศึกษาต่างๆ ในทุกระดับการศึกษาของผู้วิจัย ที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้และประสบการณ์ด้านต่างๆ ศิษย์ซาบซึ้งในพระคุณครู อาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณกองสำรวจและแผนที่ที่ดิน สำนักการโยธากรุงเทพมหานคร และสำนักงานปกครองและทะเบียน กรุงเทพมหานครที่ให้ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับถนนและชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณนักวิชาการหลายท่าน คือคุณกนกวลี ชูชัยยะ คุณสันสนีย์ วีระศิลป์ชัย และคุณกฤษณา ลินไชย ที่ได้รวบรวมประวัติของถนนสายต่างๆ ในกรุงเทพมหานครอันเป็นข้อมูลสำคัญให้ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ต่อไป

ขอขอบคุณคุณวรรณภา สรรพสิทธิ์,คุณวุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ, คุณพิมพ์นภัส จินดาวงศ์, คุณสิริฉัตร พิกุลทอง, คุณปณชวีร์ ประจวบลาภ,คุณสุริยาพร ธนะจันทร์, เพื่อนๆ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา, เพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ปริญญาโทภาคพิเศษ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, เพื่อนๆ โรงเรียนสุราษฎร์ธานีนอกจากนี้ยังขอขอบคุณนายโทหญิงฉนิชชนันท์ ตระกูลคุ้มเปลี่ยน หัวหน้าแผนกโต้ตอบ กองสารบรรณ กรมสารบรรณ ทหารเรือ, พี่นันทพร จิตมุง, คุณน้ำพรรณทิภา ศรีคง คุณยายแพรวพรรณ ศรีคง และญาติๆ ทุกคน, เรือโทภาณุพงศ์ จำเริญวงศ์และครอบครัว ที่ให้ความช่วยเหลือ คำปรึกษา และเป็นกำลังใจอยู่เสมอ

ท้ายที่สุดขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อประเสริฐและคุณแม่ศิริพร จิตมุง ที่คอยห่วงใย เป็นกำลังใจที่สำคัญ และให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในทุกๆ ด้านมาตลอดชีวิต ผู้วิจัยรักและซาบซึ้งในพระคุณของท่านอย่างยิ่ง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	5
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
1.7 นิยามศัพท์.....	7
2. ทบทวนวรรณกรรม.....	9
2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการตั้งชื่อสถานที่.....	9

บทที่	หน้า
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการตั้งชื่อคน.....	17
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการตั้งชื่อประเภทอื่น.....	20
2.4 สรุปภาพรวมของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	25
3. ที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร.....	29
3.1 แนวปฏิบัติในการตั้งชื่อถนน.....	29
3.2 ที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร.....	31
3.2.1 ที่มาและความหมายจากสถานที่หรือสภาพแวดล้อม.....	35
3.2.2 ที่มาและความหมายจากชื่อ นามสกุล ราชทินนาม หรือตำแหน่ง ของบุคคลสำคัญ.....	48
3.2.3 ที่มาและความหมายจากความเชื่อและค่านิยมเรื่องความเป็นสิริมงคล..	66
3.2.4 ที่มาและความหมายจากเหตุการณ์สำคัญ.....	70
3.2.5 ที่มาและความหมายจากลักษณะของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน.....	75
3.2.6 ที่มาและความหมายจากสิ่งของเครื่องใช้.....	78
3.3 สรุปผลการศึกษาที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร.....	79
4. ลักษณะทางภาษาของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร.....	83
4.1 โครงสร้างชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร.....	83
4.1.1 คำที่ปรากฏในชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร.....	83
4.1.2 ลักษณะโครงสร้างของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร.....	84

บทที่	ณ	หน้า
4.2 ลักษณะที่น่าสังเกตบางประการทางภาษา.....		92
4.2.1 ลักษณะเด่นทางเสียง.....		92
4.2.2 ลักษณะเด่นทางความหมาย.....		97
4.3 สรุปลักษณะทางภาษาของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร.....		99
5. ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร.....		103
5.1 ขนาดของถนน.....		103
5.1.1 ชื่อถนนสายหลักขนาดใหญ่.....		104
5.1.2 ชื่อถนนสายหลัก.....		105
5.1.3 ชื่อถนนสายรอง.....		107
5.2 พื้นที่ที่ถนนตัดผ่าน.....		109
5.2.1 ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นใน.....		111
5.2.2 ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นกลาง.....		114
5.2.3 ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นนอก.....		115
5.3 ยุคสมัยที่สร้างถนน.....		127
5.3.1 ชื่อถนนที่ตั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....		127
5.3.2 ชื่อถนนที่ตั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....		128
5.3.3 ชื่อถนนที่ตั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....		130
5.3.4 ชื่อถนนที่ตั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว.....		133

บทที่	หน้า
5.3.5 ซื่อถนนที่ตั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล....	135
5.3.6 ซื่อถนนที่ตั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราช.....	136
5.4 ค่านิยมและธรรมเนียมนิยมบางประการในสังคมวัฒนธรรมไทย.....	140
5.5 ภาพรวมของความสัมพันธ์ระหว่างการตั้งซื่อถนนในกรุงเทพมหานครกับปัจจัย ต่างๆ.....	143
5.5.1 ขนาดของถนน.....	143
5.5.2 พื้นที่ที่ถนนตัดผ่าน.....	144
5.5.3 ยุคสมัยที่สร้างถนน.....	145
5.5.4 ค่านิยมและธรรมเนียมนิยมบางประการในสังคมวัฒนธรรมไทย.....	147
6. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	150
6.1 สรุปผลการวิจัย.....	151
6.2 อภิปรายผล.....	159
6.3 ข้อเสนอแนะ.....	161
รายการอ้างอิง.....	162
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	168

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1แสดงที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร.....	33
2แสดงคำบอกตำแหน่ง+คำที่แสดงชื่อเฉพาะ.....	87
3แสดงคำที่แสดงชื่อเฉพาะ+คำบอกคุณสมบัติ.....	89
4 แสดงคำบอกตำแหน่ง+คำที่แสดงชื่อเฉพาะ+คำบอกคุณสมบัติ.....	91

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 แผนภูมิแสดงค่าเฉลี่ยร้อยละที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร.....	33
2 แผนภูมิแสดงชื่อถนนสายหลักขนาดใหญ่จากที่มาและความหมายต่างๆ.....	105
3 แผนภูมิแสดงชื่อถนนสายหลักจากที่มาและความหมายต่างๆ.....	107
4 แผนภูมิแสดงชื่อถนนสายรองจากที่มาและความหมายต่างๆ.....	108
5 แผนที่กรุงเทพมหานคร 50 เขต.....	110
6 แผนที่แสดงการแบ่งเขตกรุงเทพมหานคร 3 กลุ่มตามที่ตั้งของพื้นที่.....	110
7 แผนภูมิแสดงชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นในจากที่มาและความหมายต่างๆ.....	114
8 แผนภูมิแสดงชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นกลางจากที่มาและความหมายต่างๆ.....	115
9 แผนภูมิแสดงชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นนอกจากที่มาและความหมายต่างๆ.....	118

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ถนนเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทางสัญจร การขนส่ง ทำให้กิจกรรมต่างๆ ในสังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น ถนนในกรุงเทพมหานครเป็นเส้นทางคมนาคมทางบกที่ผู้คนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ง่ายและรวดเร็ว นอกจากนี้ การสร้างและพัฒนาถนนให้ใช้งานได้อย่างสะดวกยังเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญทางสังคมและเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ถนนมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการสร้างถนนแบบตะวันตกในประเทศไทยเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมาซึ่งเป็นยุคเริ่มต้นของการพัฒนาประเทศให้เจริญทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศ สุจิตต์ วงษ์เทศ (2548: 188-189) กล่าวว่า

“ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 4 ชาวตะวันตกที่อาศัยอยู่ในพระนครเรียกร้องให้สร้างถนนเพื่อเล่นกีฬา ซี่ม้า และนั่งรถม้าตากอากาศ จึงโปรดให้สร้างถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ถนนเพ็ญนครขึ้น...”

ถนนแบบตะวันตกในเขตพระนครเป็นสัญลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งของการก้าวไปสู่สังคมแบบใหม่ที่จะสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน และการสร้างถนนก็ทำให้คนไทยเริ่มเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการใช้เส้นทางคมนาคมในแม่น้ำลำคลองมาเป็นการคมนาคมทางบก ส่งผลให้การขุดลอกคูคลองเพื่อการสัญจรลดบทบาทลง แต่ชุมชนกลับขยายตัวอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นตามถนนที่สร้างเพิ่มขึ้นในยุคต่อมา

นอกจากถนนจะมีความสำคัญแล้ว ชื่อและการตั้งชื่อถนนก็มีความสำคัญด้วยเช่นกัน ในสังคมไทยมีธรรมเนียมปฏิบัติในการตั้งชื่อให้แก่สถานที่ที่มีความสำคัญ คือตั้งชื่อให้สอดคล้องกันทั้งด้านเสียงและความหมาย และสื่อถึงความหมายที่ดีงาม ดังเช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชพระราชทานนามพระนครใหม่ให้ต้องกับนามพระพุทธรูปนามนิรันดรปฏิมากร คือ กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ ฯ

ชื่อคลอง เช่น คลองภาษีเจริญ คลองดำเนินสะดวก ซึ่งจุดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชื่อสะพาน เช่น สะพานเฉลิมโลก 55 สะพานเฉลิมหล้า 56 สะพานเฉลิมเกียรติ 44 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างกลุ่มสะพานเฉลิมที่ต่อท้ายด้วยตัวเลขพระชนมพรรษาจำนวน 17 สะพาน เพื่อเป็นการพระราชกุศลเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา สืบเนื่องมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบริจาคพระราชทรัพย์สร้างสะพานเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาเช่นเดียวกัน คือ กลุ่มสะพานเจริญจำนวน 6 สะพาน เช่น สะพานเจริญรัช 31 สะพานเจริญราษฎร์ 32 สะพานเจริญพาสน์ 33 (ท.กล้วยไม้ ณ อรุณยา, 2530)

นอกจากตัวอย่างข้างต้นสังคมไทยก็ยังให้ความสำคัญในการตั้งชื่อสถานที่ต่างๆ เช่น ชื่อประตู่วัง ชื่อป้อมปราการ ชื่ออาคาร ชื่อแม่น้ำ และรวมถึงชื่อถนน ชื่อเฉพาะเหล่านี้นอกจากจะใช้ในการชี้เฉพาะและจำแนกสถานที่หนึ่งออกจากสถานที่หนึ่งแล้ว ยังเป็นเสมือนบันทึกประวัติศาสตร์ของสังคมอีกทางหนึ่ง เพราะชื่อจะคงอยู่กับสถานที่เหล่านั้นต่อไป ในกรุงเทพมหานครมีชื่อถนนบางสายที่เป็นตัวอย่างในการบันทึกประวัติศาสตร์ของสังคมได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่นชื่อถนนที่มาจากชื่อป้อมปราการในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งปัจจุบันมีเหลืออยู่เพียง 2 ป้อม คือ ป้อมพระสุเมรุและป้อมมหากาฬ ก็มีการนำชื่อป้อมปราการในอดีตมาเป็นชื่อถนนที่ตัดผ่านบริเวณที่ตั้งของป้อมปราการ คือ ถนนพระสุเมรุ ถนนมหาไชย ถนนจักรเพชร ถนนพระอาทิตย์ ถนนพระจันทร์ ชื่อถนนเหล่านี้จึงเป็นเสมือนบันทึกประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญ และมีส่วนช่วยให้คนรุ่นหลังได้รับรู้เกี่ยวกับสภาพบ้านเมืองในอดีต

ผู้วิจัยได้สำรวจชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร พบว่าชื่อถนนสายต่างๆ มีลักษณะการตั้งชื่อถนนที่น่าสนใจจากประวัติที่มาที่หลากหลาย เช่น ชื่อถนนเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่พระมหากษัตริย์พระราชวงศ์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ตลอดจนสามัญชนผู้ทำคุณประโยชน์ให้แก่บ้านเมือง นอกจากนี้ชื่อถนนจะสัมพันธ์กับบุคคลแล้วชื่อถนนยังสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนและสถานที่หรือสภาพแวดล้อมที่อยู่ใกล้เคียงกับถนนอีกด้วย ตัวอย่างชื่อถนนได้แก่ ชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายจากชื่อ นามสกุล ราชทินนามของบุคคลสำคัญ เช่น ถนนจรัญสนิทวงศ์ ถนนกัลยาณไมตรี ถนนทรัพย์ เป็นต้น ชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายจากสถานที่หรือสภาพแวดล้อมที่ถนนตัดผ่าน เช่น ถนนหน้าพระธาตุ ถนนกรุงเทพ-นนทบุรี ถนนราชพฤกษ์ เป็นต้น ชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายจากเหตุการณ์สำคัญ เช่น ถนนทำดินแดง ถนนเชียงใหม่ ถนนลาดหญ้า เป็นต้น ชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายจากอาชีพ เช่น ถนนบ้านหม้อ ถนนตีทอง ถนนดินสอ เป็นต้น ชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายจากชาติพันธุ์ เช่น ถนนตानी ถนนไทรามัญ ถนนตะนาว เป็นต้น ชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายจากสิ่งของ เช่น ถนนขาว ถนนเขียวไข่กา ถนนสังคโลก เป็นต้น

จากการศึกษาในเบื้องต้นยังพบว่าชื่อถนนมีลักษณะที่น่าสนใจในด้านการใช้ภาษา กล่าวคือ การตั้งชื่อถนนจะมีลักษณะเด่นในการนำชื่อเฉพาะมาเป็นส่วนหลัก คือเป็นคำสำคัญที่ใช้บอก เนื้อความ เช่น ชื่อบุคคล สถานที่ เหตุการณ์สำคัญ ตัวอย่างเช่น ถนนสิทธิธรรม ถนนกรุงธนบุรี ถนนกาญจนาภิเษก นอกจากคำที่เป็นชื่อเฉพาะแล้วชื่อถนนยังมีคำแสดงลักษณะภูมิประเทศ เช่น คลอง ภู ภู ภู ทำ เป็นต้น นอกจากนี้ชื่อถนนบางสายอาจมีคำบอกตำแหน่งเป็นส่วนนำหน้าส่วนหลัก เพื่อแสดงตำแหน่งของถนนในการตัดผ่านสถานที่ หรือเพื่อระบุตำแหน่งที่ตั้งของถนน เช่น ถนนข้างทางรถไฟสามเสน ถนนเข้าโรงเรียนบ้านเกาะ ถนนเลียบบคลองทวีวัฒนา ถนนหน้าวัดมะพร้าวเตี้ย ถนนใต้ทางด่วนเฉลิมมหานคร เป็นต้น และมีส่วนขยายมาขยายความหมายของส่วนหลักให้มีความหมายชัดเจนขึ้น คือ คำบอกคุณสมบัติ เพื่อป้องกันทิศทาง ขนาด อายุสมัย ลำดับที่ เช่น ถนนสาทรเหนือ ถนนคลองหนองใหญ่ ถนนอยู่ทองนอก ถนนจันทร์เก่า ถนนกำแพงเพชร 1 เป็นต้น นอกจากนี้ชื่อถนนส่วนใหญ่ยังเกิดจากการกลั่นกรองรูปภาษาที่กระชับเพื่อให้เรียกและจดจำชื่อถนนได้ง่าย และแสดงถึงศิลปะการใช้ภาษาที่ไพเราะและสอดคล้องทั้งรูปภาษาและความหมายที่งดงาม เช่น กลุ่มถนนเจริญกรุง-บำรุงเมือง-เฟื่องนคร กลุ่มถนนจรัสเมือง-จากรูเมือง-เจริญเมือง กลุ่มถนนจรัสเวียง-เจริญเวียง-จรูญเวียง เป็นต้น

ในการศึกษาเบื้องต้นผู้วิจัยยังสังเกตว่าการตั้งชื่อถนนสายต่างๆ ในกรุงเทพมหานครยังขึ้นอยู่กับขนาดของถนนเป็นสำคัญ ได้แก่ ถนนสายหลักขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นถนนที่มีจำนวนช่องจราจร 10 ช่องจราจรขึ้นไป มักจะตั้งชื่อถนนที่มีที่มาจากบุคคลสำคัญ ได้แก่ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ หรือเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น ถนนสมเด็จพระเจ้าตากสิน ถนนนราธิวาสราชนครินทร์ ถนนเพชรเกษม ถนนรัชดาภิเษก เป็นต้น ในขณะที่ถนนสายหลัก ซึ่งเป็นถนนที่มีจำนวนช่องจราจร 6-8 ช่องจราจร และถนนสายรอง ซึ่งเป็นถนนที่มีจำนวนช่องจราจร 2-4 ช่องจราจร จะมีที่มาและความหมายที่หลากหลายออกไป กล่าวคือ นอกจากจะมีชื่อถนนที่สัมพันธ์กับบุคคลสำคัญแล้วยังมีชื่อถนนที่มาจากที่มาและความหมายที่หลากหลายกว่า ทั้งด้านค่านิยมในสังคม สถานที่ที่ถนนตัดผ่าน วัตถุประสงค์ของ ชาติพันธุ์ ประเด็นดังกล่าวนี้ยังไม่มีผู้ใดศึกษาวิเคราะห์ จึงควรมีการนำมาศึกษาให้ละเอียดต่อไป

นอกจากการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครจะสัมพันธ์กับขนาดของถนนแล้วยังเกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านด้วย กล่าวคือถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นในมักจะตั้งชื่อถนนที่เกี่ยวข้องกับชื่อของพระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ ขุนนางระดับสูง ชื่อสถานที่สำคัญ เช่น วัด วัง ป้อมปราการ ชื่อเหตุการณ์สำคัญในอดีต ชื่อวัตถุประสงค์ของ เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบริเวณเขตกรุงเทพมหานครชั้นในเป็นศูนย์กลางของเมืองหลวงมาแต่อดีตทั้งการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ในขณะที่เขตกรุงเทพมหานครชั้นกลางและชั้นนอกส่วนใหญ่จะตั้งชื่อถนน

ตามสถานที่หรือสภาพแวดล้อมที่ถนนตัดผ่าน เช่น ถนนลาดกระบัง-เชื่อมถนนสุวินทวงศ์ ถนนกัลปพฤกษ์ ถนนเลียบบคลองปทุม เป็นต้น ข้อสังเกตนี้ยังไม่มีผู้ใดศึกษาไว้ ผู้วิจัยจึงจะนำมาวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ต่อไป

จากตัวอย่างข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร โดยมุ่งศึกษาที่มาและความหมายของชื่อถนนว่ามีเกณฑ์หรือแนวทางในการตั้งชื่อถนนอย่างไร ศึกษาลักษณะทางภาษาของชื่อถนนในภาษาไทยว่ามีลักษณะเด่นอย่างไร และศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่อาจส่งผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร โดยการศึกษาเรื่องชื่อถนนนี้เป็นการประยุกต์ใช้วิธีการทางภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นการศึกษาภาษากับวัฒนธรรมวิธีหนึ่งโดยการทำความเข้าใจระบบความคิดและวัฒนธรรมของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งผ่านการศึกษาภาษาของชนกลุ่มนั้นๆ (สมชาย สำเนียงงาม, 2545: 10) ผู้วิจัยจึงศึกษาชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร โดยเริ่มจากศึกษาที่มาและความหมายของชื่อถนน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์รูปแบบโครงสร้างของชื่อถนนต่อไป โดยจำแนกคำที่ปรากฏในชื่อถนนตามความหมายของคำออกเป็นส่วนใหญ่ ส่วนขยายจากนั้นจึงจัดประเภทรูปแบบต่างๆ ของโครงสร้างชื่อถนนเพื่อให้รูปแบบต่างๆ ของชื่อถนนเป็นตัวแทนหนึ่งในการสะท้อนความคิดและวัฒนธรรมของสังคมไทย เช่น การให้ความสำคัญต่อบุคคล ความสำเร็จของวัด ความเชื่อและค่านิยมเรื่องความเป็นสิริมงคล ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ลักษณะภูมิประเทศแบบที่ราบลุ่ม

การที่ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ที่ศึกษาคือกรุงเทพมหานครเนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงของประเทศและเป็นพื้นที่ที่มีการสร้างถนนก่อนพื้นที่อื่นๆ ทั้งยังคงมีการขยายเส้นทางถนนต่อมาตามความเจริญของเมืองหลวงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้กรุงเทพมหานครเป็นจังหวัดที่มีถนนเป็นจำนวนมาก จากการสำรวจข้อมูลและรวบรวมรายชื่อถนนในกรุงเทพมหานครในปีพ.ศ.2550 ของสำนักการโยธา กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เก็บรวบรวมรายชื่อถนน ครอบคลุมในพื้นที่ 50 เขตของกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยพบว่ากรุงเทพมหานครมีจำนวนชื่อถนนประมาณ 473 สาย จึงเป็นจำนวนมากพอที่จะนำมาศึกษาการตั้งชื่อถนนได้ และจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่าชื่อถนนสายต่างๆ มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจควรแก่การศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในประเด็นต่างๆ ต่อไป

จากการสำรวจงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการตั้งชื่อที่ผ่านมาผู้วิจัยพบว่ามีงานวิจัยที่ศึกษาการตั้งชื่อคนทั้งชื่อจริง (สุภาพรธรรม: 2528), (สมชาย: 2545) ชื่อเล่น (จริญญา: 2540) และนามสกุล (ปานทิพย์: 2545), (วนิดา: 2532) และการตั้งชื่อสถานที่ เช่น ชื่อทางภูมิศาสตร์ (Boas: 1964) ชื่อแหล่งน้ำ (วัชรารักษ์: 2536) ชื่อเมือง (ชินภัทร: 2542) ชื่อหมู่บ้าน (ปราณี: 2535), (น้องนุช: 2543), (สุจริตลักษณ์: 2543), (นฤมล: 2547) ชื่อธุรกิจการค้า (วิยะดา :2534) ชื่อวัด (นฤมล: 2547) เป็น

ต้น นอกจากนี้ก็มีการศึกษาชื่ออาหารไทย (ศศิธร: 2547) ชื่อพันธุ์ไม้มงคล (วงเดือน: 2547) ชื่อผ้าทอ (พิจิตร: 2547) ชื่อท่ามวยไทย (ปิยลักษณ์: 2549) และชื่อรุ่นจตุคามรามเทพ (พรสรัญ: 2552) อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีงานวิจัยใดที่ศึกษาเรื่องการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครทั้งๆ ที่เป็นกลุ่มข้อมูลที่น่าสนใจศึกษาทั้งในด้านที่มาความหมาย ภาษา และวัฒนธรรม ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวแล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงประสงค์ที่จะศึกษาวิจัยการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครโดยละเอียดต่อไป ซึ่งน่าจะให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับสังคมวัฒนธรรมไทยได้เป็นอย่างดี

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร
2. ศึกษาลักษณะทางภาษาของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร
3. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

1. ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครมีที่มาและความหมายเกี่ยวกับ ชื่อ นามสกุล หรือราชทินนามของบุคคลที่สร้างหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับถนนนั้น สถานที่หรือสภาพแวดล้อมโดยรอบที่ถนนตัดผ่านชุมชนที่ตั้งอาศัยใกล้ถนนนั้น เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น
2. องค์ประกอบชื่อถนนในกรุงเทพมหานครประกอบด้วยคำศัพท์ต่างๆ ได้แก่ คำที่แสดงชื่อเฉพาะ คำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศ คำบอกตำแหน่ง คำบอกคุณสมบัติ และคำบอกลำดับที่ ลักษณะเด่นทางภาษาที่พบในการตั้งชื่อถนน ได้แก่ การซ้ำคำ การใช้คำพ้องความหมาย การสร้างสัมผัสคล้องจองระหว่างชื่อถนน
3. ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ขนาดของถนน ที่ตั้งของถนน ค่านิยมบางประการในสังคมไทย อาทิ การยกย่องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ การระลึกถึงบุคคลสำคัญหรือผู้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ การใช้ชื่อถนนเป็นอนุสรณ์ย้ำเตือนความทรงจำของคนในสังคม

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร ไม่รวมชื่อตรอก ซอย และไม่ศึกษาชื่อเดิมก่อนที่จะเปลี่ยนชื่อถนน สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับถนนและชื่อถนนในกรุงเทพมหานครนี้ได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูล ณ ปีพ.ศ.2550 จากกองสำรวจและแผนที่ที่ดิน สำนักการโยธา กรุงเทพมหานคร จำนวนประมาณ 473 ชื่อ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ศึกษาในเบื้องต้นพบว่า มีชื่อถนนที่สามารถสืบค้น

ประวัติความเป็นมาได้จำนวน 346 ชื่อ ซึ่งจะนำมาศึกษาในงานวิจัยนี้ต่อไป นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลชื่อถนนเพิ่มเติม และพบรายชื่อถนนในกรุงเทพมหานครนอกเหนือไปจากแหล่งข้อมูลหลักข้างต้นอีกจำนวน 25 ชื่อ ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการที่น่าเชื่อถือ ได้แก่ หนังสือพจนานุกรมวิสามานยนาม และหนังสือเอกสารที่เกี่ยวกับถนน ดังนั้นชื่อถนนในกรุงเทพมหานครที่จะศึกษาในงานวิจัยนี้จึงเป็นข้อมูลในปีที่เริ่มต้นงานวิจัย ณ ปีพ.ศ.2553 มีจำนวนทั้งสิ้น 371 ชื่อ

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1. การเก็บข้อมูล

1.1 ผู้วิจัยเริ่มต้นหาข้อมูลรายชื่อถนนในกรุงเทพมหานครจากหน่วยงานราชการ คือ กลุ่มงานสารสนเทศที่ดิน 1 และกลุ่มงานสารสนเทศที่ดิน 2 กองสำรวจและแผนที่ที่ดิน สำนักการโยธา กรุงเทพมหานคร เพื่อเก็บข้อมูลชื่อถนน จุดเริ่มต้น-จุดสิ้นสุด และขนาดความกว้างของถนน จากนั้นผู้วิจัยจึงรวบรวมรายชื่อถนนที่จะศึกษาโดยการนับจำนวนชื่อถนนในแต่ละเขต แต่ถนนบางสายที่มีระยะทางยาวทำให้มีชื่ออยู่ในหลายๆ เขต ผู้วิจัยจะนับเป็นชื่อถนน 1 สาย

1.2 ผู้วิจัยค้นคว้าประวัติที่มาของถนนสายต่างๆ ในกรุงเทพมหานครจากหนังสือพจนานุกรมวิสามานยนาม หนังสือเอกสารต่างๆ เว็บไซต์ และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

2. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาด้านชื่อ ทั้งชื่อคน ชื่อสถานที่ และชื่อเรียกประเภทอื่นๆ เช่น ชื่อท่ามวยไทย ชื่ออาหารไทย ชื่อผ้าทอ ชื่อพันธุ์ไม้มงคล ชื่อรุ่นจตุคามรามเทพ การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการศึกษาการตั้งชื่อต่างๆ นี้มีประเด็นที่น่าสนใจ เช่น วิธีการศึกษาทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ประวัติความเป็นมาของชื่อหรือความหมายของชื่อ ลักษณะทางภาษาของชื่อ โครงสร้างทางภาษาของชื่อว่ามีโครงสร้างเช่นใด และชื่อสะท้อนค่านิยมหรือสัมพันธ์กับลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างไร ประเด็นสำคัญเหล่านี้ย่อมเป็นแนวทางและให้แง่มุมมองที่หลากหลายแก่การศึกษาการตั้งชื่อถนนในงานวิจัยนี้ต่อไป (ดูรายละเอียดในบทที่ 2 ว่าด้วยการทบทวนวรรณกรรม)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลรายชื่อถนนและประวัติชื่อถนนพอสังเขปแล้ว ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. วิเคราะห์ที่มาและความหมายของชื่อถนน และในกรณีที่มีชื่อถนนมีประวัติที่มาที่ขัดแย้งกันจากแหล่งอ้างอิงต่างๆ ที่หลากหลาย ผู้วิจัยจะสรุปประวัติที่มาจากข้อมูลที่พบเป็นส่วนใหญ่

2. วิเคราะห์ลักษณะทางภาษาของชื่อถนนในแง่โครงสร้างทางความหมายและสรุปเป็นรูปแบบโครงสร้างของชื่อถนน จากนั้นวิเคราะห์ลักษณะเด่นทางภาษาของชื่อถนน
3. วิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร
4. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เห็นปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนน และอาจจะทำให้เห็นค่านิยมและลักษณะวัฒนธรรมสังคมไทยที่สะท้อนจากชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร
2. ทำให้เข้าใจองค์ประกอบและลักษณะเด่นของภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร
3. เป็นแนวทางการศึกษาเรื่องชื่อตามแนวภาษาและวัฒนธรรม

1.7 นิยามศัพท์

ที่มาและความหมายของชื่อถนน หมายถึง ที่มาของการตั้งชื่อถนนซึ่งก็แสดงความหมายของชื่อถนน

ความเป็นสิริมงคล หมายถึง ความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง อันเป็นสิ่งที่ผู้คนปรารถนาให้เกิดขึ้นต่อตนเองและสังคม

ค่านิยม หมายถึง แนวความคิด ความเชื่อ ที่ผู้คนพิจารณาและประเมินค่าว่าสิ่งใดมีคุณค่า มีประโยชน์พึงปรารถนา ถูกต้องเหมาะสมควรที่จะยึดถือและประพฤติปฏิบัติ

ธรรมเนียมนิยม หมายถึง แบบแผนอันเป็นที่ยอมรับสืบเนื่องกันมา

คำที่แสดงชื่อเฉพาะ หมายถึง คำวิสามานยนามหรือคำที่ระบุความหมายเฉพาะถึงบุคคล ได้แก่ คำที่บ่งบอกชื่อ นามสกุล ราชทินนาม หรือตำแหน่งของบุคคล สถานที่ เหตุการณ์สำคัญต่างๆ อาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน ชาติพันธุ์ของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ถนนตัดผ่าน และยังมีค่านามทั่วไปที่นำมาเป็นชื่อเฉพาะในชื่อถนน ได้แก่ คำที่แสดงสภาพแวดล้อม ความเชื่อและค่านิยมบางอย่างที่ผู้คนยึดถือ สิ่งของเครื่องใช้บางชนิดที่เคยมีความสำคัญในบริเวณที่ถนนตัดผ่าน

คำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศ หมายถึง คำวิสามานยนามหรือค่านามทั่วไปที่แสดงลักษณะภูมิประเทศทางกายภาพ หรือลักษณะทางธรรมชาติ เช่น คลอง หนอง

คำบอกตำแหน่ง หมายถึง คำที่มีความหมายเพื่อแสดงการตัดผ่านสถานที่หรือเพื่อแสดงตำแหน่งที่ตั้งของถนนสายต่างๆ โดยมีจุดอ้างอิงที่ชัดเจน เช่น ข้าง (ใน ถนนข้างทางรถไฟสามเสน) กลาง (ใน ถนนกลางคลองสอง) ใต้ (ใน ถนนใต้ทางด่วนเฉลิมมหานคร)

คำบอกคุณสมบัติ หมายถึง คำที่มีความหมายเพื่อแสดงลักษณะเด่นต่างๆ ของถนนทั้งด้านขนาด เช่น ใหญ่ (ใน ถนนคลองหนองใหญ่) อายุสมัย เช่น เก่า (ใน ถนนจันทน์เก่า) ทิศทาง เช่น ใต้ (ใน ถนนสาทรใต้) ลำดับที่ เช่น 1 (ใน ถนนกำแพงเพชร 1)

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ในบทนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาแบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการตั้งชื่อออกเป็น 3 ประเภท คือ การศึกษาการตั้งชื่อสถานที่ การศึกษาการตั้งชื่อคน และการศึกษาชื่อเรียกประเภทอื่นๆ เช่น ชื่อท่ามวยไทย ชื่ออาหารไทย ชื่อผ้าทอ ชื่อพันธุ์ไม้มงคล ชื่อรุ่นจตุคามรามเทพ ซึ่งการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการศึกษาการตั้งชื่อต่างๆ นี้ย่อมเป็นแนวทางและให้แง่มุมที่หลากหลายแก่การศึกษาการตั้งชื่อถนนทั้งในประเด็นที่มาของชื่อ ทฤษฎีและวิธีการในการวิเคราะห์ชื่อ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างชื่อกับสังคมวัฒนธรรม

2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการตั้งชื่อสถานที่

ฟรานส โบแอส (Boas, 1964) ดำเนินงานวิจัยเรื่อง “On Geographical Names of the Kwakiutl Indians” เพื่อศึกษาชื่อทางภูมิศาสตร์ของชาวอินเดียนเผ่าควากิอุทล์ (Kwakiutl Indians) ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่แคว้นบริติชโคลัมเบีย โดยเปรียบเทียบโครงสร้างทางภาษากับโครงสร้างของชื่อทางภูมิศาสตร์ที่มีการเติมปัจจัย (suffix) หรือการนำคำ 2 คำไปผสมกัน เพื่อแสดงให้เห็นลักษณะของสถานที่ในบริเวณนั้นได้เด่นชัดขึ้น และเพื่อพิสูจน์ว่าชื่อทางภูมิศาสตร์ได้รับอิทธิพลหรือถูกกำหนดโดยโครงสร้างทางภาษา

ผลการศึกษารูปว่าโครงสร้างทางภาษาของชื่อได้รับอิทธิพลจากโครงสร้างทางภาษา คือ มีการใช้คำเติมหน้า (prefix) หรือคำเติมหลัง (suffix) เพื่อบ่งบอกขนาด ทิศทางและตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ของสถานที่นั้นๆ นอกจากนี้ชื่อทางภูมิศาสตร์ของชาวอินเดียนเผ่าควากิอุทล์มีความหมายที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่แวดล้อมรอบตัว โดยชื่อเหล่านี้จะบรรยายรูปร่าง ลักษณะภูมิประเทศ และลักษณะเด่นของพื้นที่ที่เป็นจุดสนใจด้วย เช่น สถานที่ที่มีคลื่นยักษ์ ลม พองคลื่น และกระแสน้ำ หรือความกว้าง ความตื้นของแม่น้ำ ตัวอย่างชื่อสถานที่เช่น red ground, white beach, deep inside ซึ่งวิธีการนี้เป็นการกำหนดจำนวนของคำไม่ให้มีมากเกินไปด้วย นอกจากนี้ชื่อจากบุคคลและสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่พบในตำนานก็นำมาใช้ในการตั้งชื่อสถานที่ด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามชาวอินเดียนเผ่าควากิอุทล์ไม่นิยมตั้งชื่อภูมิศาสตร์ตามขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และเรื่องผี

วิยะดา จงบรรจบ (2534) ศึกษาเรื่องการใช้ภาษาในการตั้งชื่อธุรกิจการค้า มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาที่มาของภาษา การประกอบเป็นชื่อธุรกิจการค้า ความหมายที่นำมาตั้งชื่อธุรกิจการค้า ตลอดจนค่านิยมที่สะท้อนจากความหมายของชื่อธุรกิจการค้า โดยข้อมูลที่นำมาศึกษารวบรวมจากชื่อที่จดทะเบียนในเดือนมกราคม พ.ศ.2531 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2532 จำนวน 7,500 ชื่อ และข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามอีก 300 ชื่อ โดยสุ่มสัมภาษณ์จากเจ้าของธุรกิจการค้าในเขตกรุงเทพมหานคร 3 แห่งที่เป็นตัวแทนของย่านธุรกิจการค้า ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์องค์ประกอบทางภาษาและองค์ประกอบทางความหมายโดยแปลความตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน และพจนานุกรมอังกฤษ-ไทย แล้วนำไปตรวจนับความถี่ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อทราบปริมาณการปรากฏของคำในภาษาต่างๆ และความหมายที่นำมาประกอบเป็นชื่อธุรกิจการค้า

ผลการศึกษาพบว่าชื่อธุรกิจการค้ามาจากคำในภาษาต่างๆ จำนวน 12 ประเภท คือ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทยกับบาลี-สันสกฤต ภาษาบาลี-สันสกฤต ภาษาอังกฤษกับบาลี-สันสกฤต ภาษาไทยกับอังกฤษ ภาษาไทย ภาษาไทยกับบาลี-สันสกฤตและอังกฤษ ภาษาไทยกับเขมรและบาลี-สันสกฤต ภาษาเขมรกับภาษาไทย ภาษาเขมรกับภาษาอังกฤษ ภาษาเขมรกับบาลี-สันสกฤต ภาษาเขมร โดยภาษาอังกฤษนำมาใช้ในชื่อธุรกิจการค้ามากที่สุดและพบในธุรกิจการค้าทุกประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจเสื้อผ้า

ชื่อธุรกิจการค้าเหล่านี้มีการประกอบคำ 4 ประเภท คือ คำโดด คำประสม คำซ้อน และคำซ้ำ และมีการเรียงคำ 2 ประเภท คือ วางคำขยายไว้ข้างหน้าคำที่ถูกขยาย กับประเภทที่วางคำขยายไว้หลังคำที่ถูกขยาย ในด้านความหมายที่นำมาใช้ในการตั้งชื่อธุรกิจการค้ามี 11 ประเภทคือ ความหมายที่แสดงประเภทธุรกิจการค้า เช่น เสริมสิน โฆษณา กุญชรทัวร์ ความหมายเกี่ยวกับคุณภาพ เช่น ครัวเบสท์ ไฮ-เทคซูส์ ความเจริญรุ่งเรืองและความเป็นสิริมงคล เช่น สินรุ่งเรือง รุ่งโรจน์อนันต์ ความมั่งคั่งร่ำรวย เช่น ธนเพิ่มพูน มหาทรัพย์พี.วี. ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่น เทมส์นที พี.พี.ปาล์ม บีชี รีสอร์ท ความมั่นคงยั่งยืน เช่น มั่นคงโลหะกิจ ส.ยังยืนการทอ อานาจชัยชนะ เช่น เอ็มเพอเรียฟุตแวร์ แกรนด์แอนด์เกรท ความสุข เช่น อยู่สบายวิลล่า สุขสำราญ พรอพออดี คุณธรรม เช่น เกื้อกูลชน ชื่อตรงการประมง ความสวยงาม เช่น บรรเจิดแลนด์ บิวตี้ฟูลโฮม และความหมายอื่นๆ ที่ไม่สามารถจัดอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้ เพราะความหมายเหล่านี้มีปริมาณความถี่ที่เกิดจำนวนน้อย เช่น ความหมายเกี่ยวกับความเชื่อลัทธิต่างๆ เช่น เทพ ประสิทธิ์อินคัสทรี ตรีเนรมิต ความหมายเกี่ยวกับสัตว์ เช่น หงส์ไทยอินคัสทรี เกียรติยศชื่อเสียง เช่น เกียรติพัฒนกิจ มิตรภาพ เช่น ก๊อดเฟรนด์ เฟรนด์ชิป และประเภทของความหมายที่พบมากที่สุดคือความหมายแสดงประเภทธุรกิจการค้าที่จะปรากฏอยู่ท้ายคำทั้งที่เป็นหน่วยศัพท์ภาษาไทย

ภาษาบาลี-สันสกฤต และภาษาอังกฤษ เช่น เหมือนแร่ การช่าง การค้า การทอ โลหะกิจ เตะ อุตสาหกรรม โภชนา เฟอร์นิเจอร์ เซอร์วิส คอนสตรัคชัน วิลล่า

ในด้านค่านิยมที่สะท้อนจากภาษาและความหมายของชื่อธุรกิจการค้ามี 3 ประเภท คือ ค่านิยมในการนำภาษาต่างประเทศมาตั้งชื่อธุรกิจการค้า ค่านิยมที่เป็นนามธรรม เช่น ความเจริญรุ่งเรืองและความเป็นสิริมงคล อำนาจ ชัยชนะ ความมีคุณธรรม และค่านิยมที่เป็นรูปธรรม เช่น คุณภาพ ความมั่งคั่งร่ำรวย ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ปราณี กุลละวณิชย์ (2535) ศึกษาชื่อหมู่บ้านในมณฑลทลวงสีและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชื่อหมู่บ้านเหล่านี้ว่ามีลักษณะการตั้งชื่ออย่างไร และชื่อหมู่บ้านแสดงให้เห็นภูมิประเทศ ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านต่างๆ เหล่านี้ได้อย่างไร แล้วจึงนำผลการศึกษาของหมู่บ้านทั้งสองแห่งมาเปรียบเทียบกันเพื่อทำให้เห็นความเหมือนหรือความแตกต่างในกลวิธีที่ใช้ตั้งชื่อหมู่บ้าน รวมทั้งอาจชี้ให้เห็นความเชื่อหรือความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันของคนจ้วงและคนไทยในประเทศไทยอีกด้วย

ผลการศึกษารูปได้ว่าวิธีการตั้งชื่อหมู่บ้านของชนสองกลุ่มที่พูดภาษาตระกูลไทด้วยกันมีความเหมือนกันในด้านโครงสร้างภาษาคือ ส่วนใหญ่ใช้คำ 2 คำ ซึ่งเป็นคำมูลและคำโดด ตัวอย่างชื่อหมู่บ้านจ้วง เช่น น้ำตาด นาหิน บ้านอ่าง ปากท่า โคนไผ่ เป็นต้น ชื่อหมู่บ้านไทย เช่น น้ำสวย นาอ้อ บ้านกุด ปากห้วยม่วง โคนแฝก เป็นต้น แต่ชื่อหมู่บ้านไทยอาจมีคำประสมอยู่ในชื่อที่ประกอบด้วยคำ 2 คำอยู่พอสมควร ซึ่งลักษณะเช่นนี้ไม่มีในหมู่บ้านจ้วง เช่น ผานกเค้า หนองผักก้าม บุ่งหมากจาน ป่าข้าวหลาม เป็นต้น และมีการใช้คำหลังขยายความหมายของคำหน้า ทำให้สามารถจำแนกกลุ่มชื่อหมู่บ้านที่มีคำแรกเหมือนกันออกเป็นกลุ่มย่อยๆ ได้ และหากชื่อหมู่บ้านเป็นคำ 3 คำก็ใช้ลักษณะเหมือนกันคือคำที่สามจะบอกทิศทางเป็นสำคัญ ตัวอย่างชื่อหมู่บ้านจ้วง เช่น บ้านบ่อเหนือ หางนาใต้ บ้านฟุ้งใหม่ บ้านฟุ้งเก่า เป็นต้น ชื่อหมู่บ้านไทย เช่น ยางหลวงเหนือ ห้วยไผ่ใต้ นายางใต้ นาแห้วใหม่ นาแห้วเก่า หนองวัวชอกกลาง นกเหาะน้อย เป็นต้น

ในด้านอิทธิพลทางภาษาซึ่งปรากฏในชื่อหมู่บ้าน แม้จ้วงจะยืมคำภาษาจีนกวางตุ้ง และไทยจะยืมภาษาบาลีสันสกฤต แต่โครงสร้างหลักทางภาษาของชื่อหมู่บ้านก็เหมือนกันในแง่ของการเรียงลำดับคำหรือการใช้ประเภทของคำในชื่อ ส่วนข้อแตกต่างที่มีในบางโครงสร้าง เช่น ชื่อหมู่บ้านจ้วงที่ประกอบด้วยคำบุพบทและคำนาม จะมีการเรียงลำดับแบบ บุพบท-คำนาม เช่น ได้บ้าน ซึ่งเป็นการเรียงลำดับที่เป็นสามัญในชื่อหมู่บ้านจ้วง และชื่อหมู่บ้านจ้วงที่ประกอบด้วยคำคุณศัพท์และคำนาม จะมีการเรียงลำดับแบบ คำคุณศัพท์-คำนาม เช่น ขาวบ่อ ซึ่งการเรียงลำดับแบบนี้จะปรากฏน้อยมากในชื่อหมู่บ้านจ้วง แต่จะไม่พบเลยในชื่อหมู่บ้านไทย

นอกจากนี้วิธีการตั้งชื่อหมู่บ้านของทั้งสองกลุ่มก็มีหลักการที่เหมือนกัน คือใช้ลักษณะการทำมาหากินคือการทำนา และลักษณะภูมิประเทศในท้องถิ่นเป็นหลักในการเรียกชื่อหมู่บ้าน โดยจะปรากฏในคำแรกของชื่อหมู่บ้านเสมอ และคำที่แสดงลักษณะภูมิประเทศก็แสดงให้เห็นถึงลักษณะความเป็นอยู่ที่ต่างกัน คือคนจ้วงอยู่ในที่ราบในบริเวณภูเขาสูง ส่วนคนไทยอยู่ในบริเวณที่ลุ่มซึ่งไม่มีภูเขาสูง อย่างไรก็ตามมีชื่อหมู่บ้านของไทยที่ตั้งชื่อแตกต่างไปจากลักษณะการทำมาหากินและลักษณะภูมิประเทศมากขึ้น เช่น ศรีสุวรรณ วิจิตรพัฒนา ราษฎร์เกษมศรี ค่ายสว่าง ราษฎร์สมบูรณ์ นิคมศรีวิไล เป็นต้น เนื่องจากชื่อหมู่บ้านเหล่านี้เป็นชื่อหมู่บ้านใหม่จึงแสดงให้เห็นวิธีการตั้งชื่อหมู่บ้านที่แตกต่างไปจากเดิม นอกจากนี้ชื่อของหมู่บ้านจ้วงและหมู่บ้านไทยทางตอนเหนือของภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็มีคำสำคัญที่บอกการรวมตัวของคนเข้ากันเป็นกลุ่ม คือคำว่าบ้าน

โศภนา ศรีจำปา (2540) ศึกษาที่มาของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร เมืองหลวงของประเทศ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม โดยเก็บข้อมูลชื่อถนนจากแผนที่ เอกสาร และการสอบถามจากชาวเวียดนาม จำนวน 241 ชื่อ

ผลการศึกษาสรุปว่าชื่อถนนในกรุงเทพมหานครมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย กล่าวคือ ในสมัยที่ฝรั่งเศสเข้าปกครอง ชื่อถนนจะตั้งเป็นชื่อภาษาฝรั่งเศส เมื่อฝรั่งเศสหมดอำนาจปกครอง ชื่อถนนจึงค่อยๆ เปลี่ยนไปเป็นภาษาเวียดนามถึง 3 ช่วง คือ ปีค.ศ.1945 ปีค.ศ.1954 และปีค.ศ.1975 ซึ่งสามารถจัดกลุ่มที่มาของชื่อถนนเรียงตามลำดับจากจำนวนชื่อถนนที่พบมากที่สุดไปน้อย ดังนี้ 1.ชื่อบุคคล จำนวน 99 ชื่อ จำแนกได้เป็น 1.1 ชื่อวีรบุรุษ จำนวน 62 ชื่อ 1.2 ชื่อกษัตริย์ จำนวน 10 ชื่อ 1.3 ชื่อนักเขียน จำนวน 9 ชื่อ 1.4 ชื่อกวี จำนวน 5 ชื่อ 1.5 ชื่อวีรสตรี จำนวน 5 ชื่อ 1.6 ชื่อนักปราชญ์ จำนวน 3 ชื่อ และชื่อบุคคลประเภทอื่นอย่างละ 1 ชื่อ คือ 1.7 ชื่อแพทย์แผนโบราณ 1.8 ชื่อเลขานุการพรรค 1.9 ชื่อนักประวัติศาสตร์ 1.10 ชื่อเจ้าหญิง และ 1.11 ชื่อเจ้าชาย 2.ชื่อสถานที่ จำนวน 77 ชื่อ จำแนกได้เป็น 2.1 ชื่อหมู่บ้าน จำนวน 42 ชื่อ 2.2 ชื่อเจดีย์และวัด จำนวน 12 ชื่อ 2.3 ชื่อสถานที่ทางประวัติศาสตร์ จำนวน 6 ชื่อ 2.4 ชื่อศาลาประชาคมของหมู่บ้าน จำนวน 5 ชื่อ 2.5 ชื่อตลาด จำนวน 3 ชื่อ 2.6 ชื่อโบสถ์ จำนวน 2 ชื่อ 2.7 ชื่อสะพาน จำนวน 2 ชื่อ และชื่อสถานที่ประเภทอื่นอย่างละ 1 ชื่อ คือ 2.8 สถานที่เก็บของ 2.9 ชื่อเขื่อน 2.10 ชื่อแม่น้ำ 2.11 ชื่อทะเลสาบ และ 2.12 ชื่อเมือง 3.ชื่ออื่นๆ จำนวน 65 ชื่อ จำแนกได้เป็น 3.1 ชื่อสินค้าต่างๆ จำนวน 52 ชื่อ 3.2 ชื่อประตูเมือง จำนวน 5 ชื่อ 3.3 ชื่อเบ็ดเตล็ด จำนวน 4 ชื่อ ได้แก่ กำแพงกันเขื่อนตลอดถนน ถนนใต้สะพาน อีสราภาพ และร้านทำรองเท้าในอดีต 3.4 ชื่อต้นไม้ จำนวน 2 ชื่อ และ 3.5 ชื่อเดิมของเวียดนาม จำนวน 2 ชื่อ

จากข้อมูลดังกล่าวจึงเห็นได้ว่าชาวเวียดนามให้ความสำคัญกับบุคคลที่ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติไม่ว่าจะเป็นบุคคลในสถานภาพใด อาชีพใด หรือเพศใด จึงยกย่องโดยนำชื่อมาตั้งเป็นชื่อถนน ซึ่งไม่เพียงแต่ตั้งชื่อถนนที่กรุงเทพมหานครเท่านั้น แต่พบว่ายังนำชื่อบุคคลสำคัญที่เข้ากับชื่อถนนในกรุงเทพมหานครมาตั้งเป็นชื่อถนนในจังหวัดใหญ่ๆ ของเวียดนามเช่นกัน

น้องนุช มณีอินทร์ (2543) ศึกษารูปแบบโครงสร้างของชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ปี พ.ศ. 2523 จำนวน 1,379 ชื่อ พ.ศ. 2533 จำนวน 1,611 ชื่อ และ พ.ศ. 2541 จำนวน 1,811 ชื่อ รวมทั้งศึกษาลักษณะทางวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อหมู่บ้าน การปรับเปลี่ยนด้านภาษา รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนชื่อหมู่บ้าน

ผลการศึกษาสรุปว่า โครงสร้างของชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่มีรูปแบบที่หลากหลายสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งแบ่งโครงสร้างได้เป็น 3 รูปแบบใหญ่ๆ เรียงจากการปรากฏมากที่สุดไปน้อยที่สุดคือ 1. ภูมิประเทศ + (ลักษณะเฉพาะ) + (คุณสมบัติ) เช่น *ดง, ลันมะนาว, ดอยน้อย, ป่าสักน้อย* ในโครงสร้างแบบนี้ มีส่วนหลักคือ *ภูมิประเทศ* ซึ่งหมายถึงคำแสดงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ธรรมชาติต่างๆ เช่น แหล่งน้ำ พื้นที่ป่า พื้นที่สูง พื้นที่เกษตรกรรม หรือคำแสดงตำแหน่งของพื้นที่ตามด้วยคำแสดงลักษณะภูมิประเทศก็ได้ ส่วนขยาย *ลักษณะเฉพาะ* เป็นคำที่บ่งบอกพืชพันธุ์ สัตว์ สิ่งของ หรือเป็นชื่อของแม่น้ำและภูเขา และส่วนขยาย *คุณสมบัติ* เป็นคำบ่งบอกตำแหน่ง ทิศทาง หรือลักษณะเด่นของพื้นที่ 2. ชื่อเฉพาะ เช่น *กาวีละ* โครงสร้างแบบนี้ มีส่วนหลักเป็นชื่อเฉพาะเพียงส่วนเดียว หมายถึงชื่อที่เป็นมงคลนาม ชื่อพืช ชื่อสัตว์ ชื่อแม่น้ำลำธาร ชื่อภูเขา ชื่อวัด ชื่อคนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาตั้งรกรากในจังหวัดเชียงใหม่ เช่น *มุเซอ ม่วงคำ* เป็นต้น และ 3. ชุมชน + (ชื่อชุมชน) เช่น *กาด, นิคมท่าโป่ง* โครงสร้างแบบนี้ 3 ประกอบด้วยส่วนหลักคือชื่อชุมชน ซึ่งหมายถึงคำที่แสดงการรวมตัวกันของกลุ่มบุคคลเพื่อจุดประสงค์ใดจุดประสงค์หนึ่ง หรือแสดงการอาศัยอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนในบริเวณพื้นที่เดียวกัน และส่วนขยาย *ชื่อชุมชน* เป็นชื่อที่ตั้งขึ้นมาเพื่อใช้เรียกชุมชนนั้นๆ โดยอาจเป็นคำเรียกเชื้อชาติ หรือชื่อเมืองเดิมก่อนตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเชียงใหม่ หรือเป็นคำแสดงลักษณะภูมิประเทศก็ได้

ในด้านลักษณะทางวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่พบว่าชื่อหมู่บ้านแสดงถึงการตั้งถิ่นฐานใกล้แหล่งน้ำ ความสำคัญของพื้นที่ป่าต่อวิถีชีวิตของคนเชียงใหม่ ลักษณะภูมิประเทศแบบพื้นที่สูง ความหลากหลายของพืชพรรณ การบ่งบอกทิศทางหรือแสดงลักษณะเด่นของหมู่บ้าน ความสำคัญของวัดและศาสนา ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ และการเปลี่ยนแปลงของลักษณะชุมชน ส่วนในด้านการปรับเปลี่ยนของชื่อหมู่บ้าน ซึ่งใช้วิธีนำชื่อ

หมู่บ้านที่ละชื่อใน 3 ช่วงเวลามาเปรียบเทียบกัน พบการปรับเปลี่ยน 3 ลักษณะเรียงลำดับจากการปรากฏมากที่สุดไปน้อยที่สุดคือ 1.การปรับเปลี่ยนด้านศัพท์ เช่น กาดจี้เหล็ก > ตลาดจี้เหล็ก 2. การปรับเปลี่ยนด้านตัวสะกด เช่น ป่าฮวก > ป่ารวก 3.การปรับเปลี่ยนด้านโครงสร้าง เช่น หนองหอย > หนองหอยใหม่ เป็นต้น สำหรับปัจจัยการปรับเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านมี 4 ปัจจัยคือ 1.ปัจจัยด้านภาษา 2. ปัจจัยด้านภูมิประเทศ 3. ปัจจัยด้านสังคม 4. ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง

สุจริตลักษณ์ ดีผดุง (2543) ศึกษาชื่อหมู่บ้านในจังหวัดนครปฐม ข้อมูลจากทำเนียบท้องที่กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ปีพ.ศ.2535 จำนวน 850 ชื่อ โดยวิเคราะห์โครงสร้างทางภาษา และศึกษาความหมายของชื่อหมู่บ้าน

ผลการศึกษาพบว่าโครงสร้างทางภาษาของชื่อหมู่บ้านในจังหวัดนครปฐมจำนวนประมาณ 90% ของชื่อหมู่บ้านประกอบด้วยคำ 2 คำ คำแรกจะเป็นคำโดด ส่วนคำที่สองจะเป็นคำโดดหรือคำประสม และชื่อหมู่บ้านที่ประกอบด้วยคำ 2 คำนี้ส่วนใหญ่จะประกอบด้วยคำนามกับคำนาม และส่วนน้อยเป็นคำที่ประกอบด้วยคำนามกับคำคุณศัพท์ ด้านการเรียงลำดับคำเรียกชื่อหมู่บ้านส่วนใหญ่คำแรกจะเป็นคำหลักและคำหลังเป็นคำขยาย แต่ก็มีชื่อเรียกหมู่บ้านจำนวนไม่มากที่มีการเรียงลำดับโดยมีคำแรกเป็นคำขยายบอกลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือคำว่า “เด่น” และคำว่า “ใหม่” และคำหลังเป็นคำหลัก ตัวอย่างเช่น เด่นทราย เด่นมะเจือ เด่นตะโบย ใหม่หนองจิก ใหม่ไผ่เจดีย์ ใหม่โพธิ์ศรี เป็นต้น ในด้านการจำแนกชื่อหมู่บ้านโดยอาศัยนามทั่วไปเป็นเกณฑ์สรุปได้ดังนี้ นามทั่วไปเกี่ยวกับน้ำ ที่ดอน ภูมิประเทศ คำบอกตำแหน่งที่เกิดกับคำนามทั่วไป พืช สัตว์ อาชีพ สถานที่ และนามทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มอื่น ซึ่งได้แก่ จำนวน ทิศทาง ความเป็นสิริมงคล บุคคล คำว่า “หัว” “ใหม่” “เด่น” และกลุ่มที่จัดแบ่งไม่ได้

ในส่วนสุดท้ายผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความหมายของนามทั่วไปโดยการแยกความหมายของคำศัพท์ออกเป็นอรรถลักษณะ (Semantic Features) ของนามทั่วไปที่ปรากฏเป็นคำแรกในชื่อเรียกหมู่บ้าน ซึ่งชื่อเรียกหมู่บ้านในจังหวัดนครปฐมสามารถแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอรรถลักษณะทางภูมิศาสตร์ เช่น น้ำและแหล่งน้ำ ที่ดอน กลุ่มอรรถลักษณะที่ไม่ใช่คำบอกสภาพทางภูมิศาสตร์ เช่น พืชพรรณทางธรรมชาติ สัตว์ อาชีพ สิ่งก่อสร้างหรือสถานที่พบปะของชุมชน จำนวนและปริมาณ บุคคล กลุ่มอรรถลักษณะที่บอกที่ตั้งหรือทิศทาง เช่น นุพบทบอกสถานที่ นามทั่วไปบอกสถานที่หรือจุดตำแหน่งที่แน่นอน กลุ่มอรรถลักษณะแสดงความเป็นสิริมงคล และกลุ่มอรรถลักษณะบอกคุณสมบัติ

ชินภัทร อุ้นทะยา (2547) ศึกษาการตั้งชื่อเมืองของสปป.ลาว โดยศึกษาจากชื่อเมืองในแผนที่การปกครองสปป.ลาว ปี 1996 ซึ่งมีชื่อเมืองทั้งหมด 155 ชื่อ

ผลการศึกษาพบว่าที่มาของภาษาที่ใช้เป็นชื่อเมืองมาจากหลายภาษา คือ ภาษาลาว ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และภาษาลาวประสมกับภาษาอื่น เช่น ภาษาเขมร ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ส่วนโครงสร้างคำที่ใช้ในการตั้งชื่อเมืองมีทั้งภาษาลาวที่เป็นคำมูลซึ่งเป็นคำพยางค์เดียว และคำที่ยืมมาจากภาษาอื่นซึ่งมีหลายพยางค์ สอดคล้องกับคำวินิจฉัยของราชบัณฑิตลาวที่เชื่อว่าคำมูลในภาษาลาวเดิมเป็นคำพยางค์เดียว เมื่อใช้คำบาลีสันสกฤตจึงเป็นคำมากพยางค์ ส่วนโครงสร้างคำที่เป็นคำประสมพบว่าเกิดจากการนำคำมูลตั้งแต่สองคำขึ้นไปมาประกอบกันขึ้นเป็นคำใหม่ บางคำมีเค้าความหมายเดิม บางคำเปลี่ยนความหมายใหม่ คำประสมสองพยางค์จะเป็นคำประสมภาษาลาวกับภาษาลาว ส่วนคำประสมที่มากกว่าสองพยางค์ขึ้นไปส่วนใหญ่เป็นคำประสมระหว่างภาษาลาวกับคำภาษาอื่น และยังมีโครงสร้างที่เป็นคำสมาสอีกด้วย

ในด้านความหมายพบว่าชื่อเมืองส่วนใหญ่นิยมใช้คำที่มีความหมายสัมพันธ์กับสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน คติความเชื่อ ค่านิยมอันเป็นบรรทัดฐานดั้งเดิมของชุมชน กล่าวคือมีความหมายเกี่ยวกับแหล่งน้ำ อาชีพ สภาพภูมิประเทศ พืช สัตว์ ประวัติศาสตร์และลักษณะเมือง ชื่อผู้นำ ตัวละครในนิทาน ชื่อพระพุทธรูป ทิศทาง การต่อสู้ ชัยชนะ ความเป็นสิริมงคล กิริยาอาการ สิ่งของเครื่องใช้ และชนเผ่า

นฤมล ตุงคะโหตร (2547) ศึกษาการตั้งชื่อวัดในพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร ทั้งที่มาหรือความหมายของชื่อวัด และลักษณะภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อพื้นบ้านและชื่อราชการของวัด พร้อมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชื่อพื้นบ้านและชื่อราชการของวัดว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่ โดยศึกษาจากวัดในกรุงเทพจำนวน 440 วัด

ผลการศึกษาพบว่า การตั้งชื่อวัดในพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานครมีที่มาหรือความหมายในการตั้งชื่อแบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม คือ 1. ตั้งตามชื่อบุคคลที่เกี่ยวข้องในการสร้างวัด เช่น วัดใหม่ยายแพ่ง วัดบางขุนพรหม (วัดสามพระยา) วัดเจ้าอาวม วัดราชนัคดาราม 2. ตั้งตามสภาพแวดล้อมหรือสิ่งที่มีอยู่ในวัด เช่น วัดเกาะ (วัดสัมพันธ์วงศ์) วัดโคก (วัดพลับพลาไชย) วัดจี่เหล็ก (วัดสุวรรณคีรี) วัดกระทุ่มเสื่อปลา (วัดกระทุ่ม) 3. ตั้งตามตำแหน่งหรือชื่อตำบลที่ตั้งของวัด เช่น วัดทองบน (วัดทองธรรมชาติ) วัดบางจาก (วัดภคินีนาถ) วัดท้ายตลาด (วัดโมลีโลกยาราม) วัดบางยี่เรือนอก (วัดอินทาราม) 4. ตั้งตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น วัดศาลาครืน วัดไฟไหม้ (วัดชุมทอง) 5. ตั้งตามกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น วัดญวนตลาดน้อย (วัดอุภัยราชบำรุง) วัดลาว (วัดบางไผ่) วัดมอญ (วัดลำด้อยตั้ง) วัดสามจีน (วัดไตรมิตรวิทยาราม) และ 6. ไม่ทราบที่มาในการตั้งชื่อ เช่น วัด

ตะล่อม วัดครุฑ วัดทอง โดยชื่อพื้นบ้านของวัดนิยมใช้ชื่อที่แสดงถึงสภาพแวดล้อมบริเวณวัด หรือสิ่งที่มีอยู่ในวัดมากที่สุด ร้อยละ 33.86 ส่วนชื่อราชการของวัดนิยมใช้ความหมายที่เกี่ยวข้อง กับบุคคลในการสร้างวัดมากที่สุด ร้อยละ 36.96

ในด้านลักษณะภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อมีความแตกต่างกัน ทั้งภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อวัด จำนวนพยางค์ และการสร้างคำ โดยการใช้ชื่อพื้นบ้านของวัดนิยมใช้ภาษาไทยมากที่สุด ร้อยละ 65.91 นิยมจำนวนสองพยางค์มากที่สุด ร้อยละ 33.40 และใช้คำประสมในการตั้งชื่อมากที่สุด ร้อย ละ 59.32 ส่วนการตั้งชื่อราชการของวัดนิยมใช้ภาษาบาลี-สันสกฤตมากที่สุด ร้อยละ 63.92 นิยม จำนวนสี่พยางค์มากที่สุด ร้อยละ 26.09 และใช้คำประสมในการตั้งชื่อมากที่สุดเช่นกัน ร้อยละ 50.87 และในด้านการศึกษาความสัมพันธ์ของชื่อพื้นบ้านและชื่อราชการของวัด พบว่าการเปลี่ยน ชื่อพื้นบ้านเป็นชื่อราชการประกอบด้วย 2 ลักษณะคือ ชื่อที่ยังคงความหมายเดิมหรือมีเค้า ความหมายเดิมอยู่ และชื่อที่มีการเปลี่ยนความหมายไปจากเดิม

นอกจากงานวิจัยเกี่ยวกับชื่อสถานที่ข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยพบว่ายังมีงานที่รวบรวมรายชื่อถนน พร้อมกับประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ ดังนี้

กนกวลี ชูชัยยะ (2548) ศึกษารวบรวมประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัด วัด วัฒน สะพาน ป้อมปราการในกรุงเทพมหานครในรูปแบบหนังสือพจนานุกรมวิสามานยนามของ ราชบัณฑิตยสถาน โดยลำดับข้อมูลตามหมวดหมู่พยูชนะทำให้สืบค้นได้โดยสะดวก ในด้าน เนื้อหาเน้นผู้เรียบเรียงเน้นชื่อสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในกรุงเทพมหานคร และ เขียนคำอธิบายโดยสังเขปว่าเป็นสถานที่ใด ตั้งอยู่ที่ไหน และมีประวัติความเป็นมาอย่างไร ใน ด้านรายชื่อถนนแม้ว่าข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นชื่อถนนในอดีต แต่ก็ยังรวบรวมชื่อถนนสายใหม่ใน ปัจจุบันไว้ด้วย เช่น ถนนลาดพร้าววังหิน ถนนอโศกมนตรี ถนนประชาธิปไตย ถนนนิมิตใหม่ ถนนมหาเศรษฐี ถนนเสริมสินค้า จึงเป็นแหล่งข้อมูลที่มีประโยชน์เป็นอย่างมาก

ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย (2551) ศึกษารวบรวมประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสถานที่ต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร เช่น ถนน ตรอก ซอย แยก วัด วัด คลอง สะพาน อนุสาวรีย์ โรงพยาบาล ย่านการค้า สถานศึกษา เป็นต้น ในด้านชื่อถนนนั้นพบว่าส่วนใหญ่เป็นถนนสายเก่ามีความสำคัญ ในกรุงเทพมหานคร โดยเป็นถนนที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และบุคคลสำคัญต่างๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยในการนำข้อมูลชื่อถนน เหล่านี้มาวิเคราะห์ต่อไป เช่น กลุ่มถนนที่มาจากชื่อวัง กลุ่มถนนที่มาจากพระนามทรงกรมของ พระบรมวงศานุวงศ์ กลุ่มถนนที่มาจากชื่อสมรภูมิในสงครามสมัยกรุงธนบุรีถึงต้นรัตน โกสินทร์

กฤษณา ลินไชย (2553) ศึกษารวบรวมประวัติศาสตร์ความเป็นมาของถนนในกรุงเทพมหานคร โดยลำดับข้อมูลให้สืบค้นตามหมวดหมู่พยานุชนะ นับว่าเป็นแหล่งข้อมูลที่มีความโดดเด่นเช่นเดียวกับงานของกนกวลี ชูชัยยะ (2548) เพราะนอกจากจะรวบรวมประวัติที่มาของถนนสายต่างๆ ในอดีตหรือถนนสายสำคัญเหมือนกับแหล่งข้อมูลอื่นแล้ว ยังรวบรวมประวัติที่มาของถนนที่ค่อนข้างเป็นถนนสายใหม่ในปัจจุบันหรือเป็นถนนที่แหล่งข้อมูลอื่นไม่ได้รวบรวมไว้ เช่น ถนนเฉลิมพระเกียรติ.9 ถนนโชคชัย 4 ถนนนวลจันทร์ ถนนปั้น ถนนสาธุประดิษฐ์ ถนนเพาะพาณิชย์ ถนนเขียวไข่กา เป็นต้น ทำให้เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยเป็นอย่างมาก

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการตั้งชื่อคน

สุภาพรณ ฌ บางช้าง (2528) ศึกษาการใช้ภาษาในการตั้งชื่อคนไทยฝ่ายราชสกุลและสามัญชนทั่วไปตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในการตั้งชื่อ จำนวนพยางค์ ความหมาย และค่านิยมที่สะท้อนจากชื่อ

ผลการศึกษาพบว่า การตั้งชื่อของฝ่ายราชสกุลทุกสมัยใช้ภาษาที่แสดงถึงความมีฐานะทางสังคมสูงกว่าสามัญชนในยุคเดียวกัน ขณะที่การตั้งชื่อของสามัญชนทั่วไปส่วนใหญ่จะมีความหมายที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ รูปธรรม กิริยาอาการ และลักษณะต่างๆ ที่เห็นเด่นชัดในชีวิตประจำวัน ในด้านจำนวนพยางค์พบว่า มีจำนวนพยางค์เพิ่มขึ้นเป็นลำดับในแต่ละสมัยคือ สมัยสุโขทัย อยุธยา และธนบุรี มีจำนวน 1-2 พยางค์ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 มีจำนวน 1-3 พยางค์สำหรับเพศชาย และ 1-4 พยางค์สำหรับเพศหญิง ต่อมาในปีพ.ศ. 2479-2486 มีจำนวน 1-5 พยางค์สำหรับเพศชาย และ 1-4 พยางค์สำหรับเพศหญิง และในปีพ.ศ. 2524-2525 มีจำนวน 1-5 พยางค์สำหรับเพศชาย และ 1-6 พยางค์สำหรับเพศหญิง นอกจากนี้พบว่ามีการนำภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ในการตั้งชื่อมากขึ้น

ในด้านความหมายและค่านิยมที่สะท้อนจากชื่อคนไทย แบ่งตามสมัยคือ สมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1900-1927) ส่วนใหญ่มีความหมายแสดงลำดับญาติ ต้นไม้ สี และธาตุ สะท้อนให้เห็นเรื่องความสัมพันธ์ฉันญาติและความต้องการมีชีวิตที่มั่นคง ปลอดภัย และอบอุ่น สมัยอยุธยา-ธนบุรี ชื่อส่วนใหญ่มีความหมายแสดงทั้งรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งนามธรรมส่วนใหญ่มีความหมายแสดงเรื่องบุญคุณทางพุทธศาสนา และอำนาจราชศักดิ์ ตลอดจนความเป็นผู้มีเชื้อสายเทพตามคติเทวราชา ซึ่งสะท้อนให้เห็นการปกครองแบบมุลนายไพร่ สมัยรัตนโกสินทร์ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (รัชกาลที่ 1-5) ชื่อส่วนใหญ่มีความหมายแสดงรูปธรรม กิริยาอาการ และลักษณะต่างๆ ที่เห็นและสัมผัสได้ชัดเจน ซึ่งสะท้อนให้เห็นคตินิยมและวิถีทางการดำเนินชีวิตสมัยประชาธิปไตยตอนต้น (พ.ศ. 2479-2486) ส่วนใหญ่มีความหมายใหม่ที่แสดงประสบการณ์ที่

เกิดขึ้นในยุคประชาธิปไตย อย่างเช่นสถานที่ ของใช้ และเริ่มมีการนำคติตามคัมภีร์นามทักษา ปกรณ์มาใช้ในการตั้งชื่อ แต่ยังไม่เป็นที่นิยมมากนัก และสมัยปัจจุบันจะอาศัยแนวความคิดในการตั้งชื่อแบบพราหมณ์ที่แสดงถึงอำนาจ ชัยชนะ เกียรติยศ ชื่อเสียง ความเจริญ โดยนิยมใช้ภาษาบาลี-สันสกฤตเป็นส่วนมาก และจะนิยมใช้วิธีการตั้งชื่อตามคัมภีร์นามทักษาปกรณ์มากที่สุด นอกจากนี้ ใช้วิธีการตั้งชื่อโดยการผสมชื่อของพ่อแม่ การเลือกใช้คำทันสมัย แปลก และคำที่มีความหมายเป็นมงคล

วนิดา เจริญสุข (2532) ศึกษา नामสกุลของคนไทยเชื้อสายจีนโดยวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ในการตั้ง नामสกุล ความหมายของ नामสกุล และค่านิยมที่สะท้อนในความหมายของ नामสกุลของคนไทยเชื้อสายจีน

ผลการศึกษาพบว่า คนไทยเชื้อสายจีนมีเกณฑ์หรือวิธีตั้ง नामสกุลอยู่ 2 วิธีคือ ตั้ง नामสกุลโดยรักษาเค้าทางเสียงหรือความหมายของแซ่เดิม ซึ่งแสดงโดยหน่วยศัพท์ที่มักจะปรากฏอยู่ในตำแหน่งแรกของ नामสกุล เช่น อึ้งสะสมทรัพย์ (มาจากแซ่อึ้ง) กุหาสมเกียรติ (มาจากแซ่กุ) จารุสมบัติ (มาจากแซ่จิ๋ว) ไอยรากาญจน์กุล (มาจากแซ่ฮ่วย) ทองสมบูรณ์ทรัพย์ (มาจากแซ่กิม แปลว่าทอง) ม้าทองไทย (มาจากแซ่เบ๊ แปลว่าม้า) และวิธีตั้ง नामสกุลโดยไม่มีเค้าของแซ่เดิมเลย เช่น เดชชนศักดิ์ (มาจากแซ่ตั้ง) วีระสกุลวงศ์ (มาจากแซ่เต๋)

ในด้านความหมายของ नामสกุล คนไทยเชื้อสายจีนนำความหมายทั้งนามธรรมและรูปธรรมที่ถือว่าเป็นมงคลมาตั้ง नामสกุล 34 ความหมาย ความหมายเหล่านี้มีความถี่ในการเกิดต่างกัน และปรากฏในตำแหน่งที่ต่างกันด้วย ความหมายเด่นที่พบคือความเป็นเลิศ ความร่ำรวย และความเจริญรุ่งเรือง ความหมายเหล่านี้สะท้อนให้เห็นค่านิยมหลายประการคือ ความปรารถนาความเป็นเลิศ ความร่ำรวย ความเจริญรุ่งเรือง อำนาจ ความสำเร็จ เกียรติยศชื่อเสียง ความสุข ความมั่นคงยั่งยืน นิยมยกย่องผู้มีความรู้ มีความเชื่อแบบพหุนิยม นิยมยกย่องอาชีพและธุรกิจการค้า และเคารพยกย่องเชื้อฟ่งผู้มีอาวุโส

จริญญา ธรรมโชโต (2540) ศึกษาภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อเล่นของคนไทยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดตรัง โดยศึกษาลักษณะทางเสียง ที่มาของภาษา และความหมายที่ใช้ในการตั้งชื่อเล่นว่าสามารถแสดงถึงความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว ระหว่างรุ่นบิดา มารดากับบุตร และระหว่างรุ่นบุตรกับบุตรหรือไม่ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากครอบครัวนักเรียนระดับอนุบาลของโรงเรียน 3 แห่ง ซึ่งแต่ละครอบครัวแบ่งออกเป็น 2 รุ่น คือรุ่นบิดามารดา และรุ่นบุตร เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามสำหรับรุ่นบุตร และสัมภาษณ์รุ่นบิดามารดา

ผลการศึกษาในเรื่องของความหมายพบว่าชื่อเล่นมีที่มาแบ่งออกได้ 17 กลุ่ม แต่จะขอยกตัวอย่าง 5 กลุ่ม เช่น มาจากชื่อจริง เช่น บั๊ต มีที่มาจากชื่อจริงว่า “สมบัติ” มาจากลักษณะทางกายภาพ บุคลิกภาพ หรือกิริยาอาการที่มองเห็นได้ชัดเจน เช่น “อ้วน” “เก๋” “(หลับ)ปุ๋ย” มาจากชื่อของสัตว์ เสียงร้องของสัตว์ เช่น “ไก่” “จ๊ีบ” มาจากความปรารถนาต่างๆ ของคน ความสามารถ เช่น “คิง” มีที่มาจากต้องการแสดงความเป็นใหญ่เหนือผู้อื่น “เก่ง” มีที่มาจากต้องการแสดงถึงความเป็นผู้ที่มีความสามารถ และมาจากชื่อของพืช ส่วนต่างๆ ของพืช เช่น “แดง” “(ใบ) ตอง”

ปานทิพย์ มหาไทรภพ (2545) ศึกษาชื่อนามสกุลพระราชทานในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว วิเคราะห์ตามแนววรรคศาสตร์ชาติพันธุ์ ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่าง 3,000 นามสกุลจากนามสกุลทั้งหมดประมาณ 6,000 นามสกุล และศึกษาข้อมูลภูมิหลังความเป็นมาของนามสกุลจากอักษรานุกรมพระราชทานในรัชกาลที่ 6 ประเด็นที่ศึกษาในงานวิจัยนี้คือเกณฑ์ในการตั้งนามสกุล รูปแบบและโครงสร้างของนามสกุล ความหมายของนามสกุล และค่านิยม ลักษณะวัฒนธรรมไทยที่สะท้อนจากนามสกุล

ผลการศึกษาพบว่านามสกุลพระราชทานมีเกณฑ์การตั้งนามสกุล 2 เกณฑ์ คือ 1.การตั้งตามภูมิหลังของผู้ขอพระราชทาน เป็นการตั้งตามชื่อและลักษณะทางสังคมของผู้ขอพระราชทานและบรรพบุรุษ 2.เกณฑ์การตั้งโดยใช้กลวิธีทางภาษา เป็นการตั้งโดยใช้ความหมายและเสียงของชื่อเดิมเป็นเกณฑ์ ในด้านโครงสร้างและรูปแบบของนามสกุลพบว่านามสกุลประกอบด้วยส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ [ส่วนหลัก+(ส่วนเสริมท้าย)] และ[ณ+ชื่อสถานที่] โดยอาจปรากฏส่วนเดียวหรือสองส่วนก็ได้ ดังนั้นจึงมี 3 รูปแบบได้แก่ 1.[ส่วนหลัก+(ส่วนเสริมท้าย)] เช่น นามสกุล “รัตนโกเศศ” (มีที่มาจากชื่อ+ลักษณะทางสังคม) ซึ่งประกอบด้วย “ส่วนหลัก” อย่างเดียว หรือนามสกุล “นาวาชีวะ” (มีที่มาจากอาชีพ+ส่วนเสริมท้ายแสดงความหมายอาชีพ) ซึ่งประกอบด้วยส่วนหลัก+ส่วนเสริมท้าย 2.[ณ+ชื่อสถานที่] เช่น นามสกุล “ณ เชียงใหม่” “ณ ป้อมเพชร” และ 3. [ส่วนหลัก+(ส่วนเสริมท้าย)]+[ณ+ชื่อสถานที่] เช่น นามสกุล “ประทีป ณ ถลาง” “ภาณุदानนท์ ณ มหาสารคาม” และยังพบว่าส่วนแรกของนามสกุลมักจะเป็น “ชื่อบรรพบุรุษ” เช่นนามสกุล “นาคะเสถียร” ซึ่งมีข้อมูลว่ารัชกาลที่ 6 พระราชทานแก่ “นายร้อยตำรวจตรีสายหยุดประจำกองตำรวจภูธรจังหวัดชลบุรี กับนายเถียน (บิดา) ปู่ชื่อนาค” แสดงให้เห็นว่าทรงพระราชทานนามสกุลตามชื่อบรรพบุรุษคือปู่

ในด้านความหมายของนามสกุลเมื่อพิจารณาจากหน่วยศัพท์นอกเหนือจากที่มาจากชื่อเดิมหรือภูมิหลังทางสังคมนั้นมีการนำความหมายที่ดีและเป็นสิริมงคลมาตั้งนามสกุล ได้แก่ ความสุข

ความเจริญรุ่งเรือง การสืบเชื้อสาย คุณสมบัติ และความมั่งคั่งร่ำรวย ความหมายเหล่านี้สะท้อนให้เห็นค่านิยมและลักษณะของวัฒนธรรมไทย 3 ประการคือ 1. คนไทยปรารถนาในความสุข ความเจริญ และความมั่งคั่ง รวมทั้งความแตกต่างของการประกอบอาชีพระหว่างชาวไทยที่นิยมอาชีพรับราชการ ขณะที่ชาวจีนนิยมอาชีพค้าขาย 2. วัฒนธรรมการเน้นฝ่ายชายในการสืบเชื้อสาย และ 3. ความนิยมยกย่องบุคคลที่มีคุณสมบัตินดี เช่น ความเป็นผู้มีความรู้ ความเมตตา ความเสียสละ

สมชาย ลำเนียงงาม (2545) ศึกษาลักษณะภาษาที่แสดงความเปลี่ยนแปลงของความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกิณีในชื่อของคนไทย โดยการวิเคราะห์รูปคำและความหมายของชื่อคนไทยในกลุ่มอายุต่างกัน รวมทั้งเปรียบเทียบความเชื่อดังกล่าวในชื่อคนไทยภาคต่างๆ

ผลการศึกษาพบว่าชื่อของคนไทยสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกิณีโดยแสดงออกทางรูปคำและความหมายของชื่อ ทางรูปคำนั้นพบว่ามีการใช้รูปคำที่เป็นสิริมงคลตามตำราทักษา ซึ่งเป็นตำราโหราศาสตร์ที่นิยมใช้เป็นหลักในการตั้งชื่อ ได้แก่ การเลี่ยงอักษรกาลกิณีประจำวันเกิด การเลือกอักษรเดชหรืออักษรศรีนำหน้าชื่อ เช่น ผู้ที่เกิดวันอาทิตย์มีอักษร ศ ข ส ห พ ส เป็นอักษรกาลกิณี ส่วนอักษรสิริมงคล ได้แก่ อักษรศรี คือ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ อักษรเดช คือ จ ฉ ช ซ ฌ ญ บริวาร คือ อ และสระทุกตัว ตัวอย่างเช่น ผู้ที่เกิดวันอาทิตย์ที่มีชื่อว่าสุขสันต์ ควรเปลี่ยนชื่อเป็น อภิชาติ จักรพันธ์ เป็นต้น และการตั้งชื่อให้มีความสัมพันธ์กับชื่อพ่อแม่ทั้งความสัมพันธ์ทางเสียงและพยัญชนะ เช่น เจริญ-จรัส ดวงใจ-ดวงดาว เป็นต้น

ในด้านความหมายของชื่อนั้นพบว่ามีการใช้ความหมายของคำที่เป็นสิริมงคล 12 กลุ่มความหมาย ที่เด่นมากที่สุด ได้แก่ ความดีงามและความเจริญรุ่งเรือง เช่น ศรี ประเสริฐ ความมั่งคั่ง เช่น ทอง สิริกาญจน์ ความรู้ความสามารถ เช่น ปรีชา เรื่องวิทย์ เกียรติยศชื่อเสียงและอำนาจ เช่น เกียรติไกร ณรงค์เดช นอกจากนี้มีกลุ่มความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น แมว สัตตบงกช คนและวงศ์ตระกูล เช่น ขนิษฐา ปิยธิดา กิริยาและคุณลักษณะ เช่น วาด หวาน ความสุขและความรัก เช่น ชื่นใจ พันธกานต์ ศาสนาและความเชื่อ เช่น กฤษณะ ประสบโชค ความเหมาะสมและการเปรียบเทียบ เช่น สมใจ ปานวาด การดำรงอยู่ เช่น จิรายุ เสถียร ลำดับและจำนวน เช่น เอกชัย ปัญจพล

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชื่อประเภทอื่น

การทบทวนวรรณกรรมในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชื่อประเภทอื่น ผู้วิจัยจะสรุปสาระสำคัญในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ทั้งในด้านความหมายและที่มาของชื่อ ลักษณะทางภาษา และความสัมพันธ์ระหว่างชื่อกับสังคมวัฒนธรรม ดังนี้

พิจิตรา พาณิชย์กุล (2547) ศึกษาชื่อและระบบการทอชิ้นมัดหมี่ดั้งเดิมของคนไทพวน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยใช้วิธีทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ชื่อที่ใช้เรียกประเภทพื้นฐานของลายชิ้นมัดหมี่ และชื่อลายเดี่ยว ลายประสมดั้งเดิมของชิ้นมัดหมี่ และยังวิเคราะห์ระบบการทอชิ้นมัดหมี่แบบดั้งเดิมซึ่งสะท้อนให้เห็นชีวิตของคนไทพวนได้

ผลการศึกษาพบว่าชื่อลายชิ้นมัดหมี่สะท้อนให้เห็นถึง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทพวน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี 3 ประการด้วยกัน ได้แก่ วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและเกษตรกรรม เช่น ชื่อลาย "จับหัวาน" วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เช่น ชื่อลาย "นาค" และวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น ชื่อลาย "โคมตั้ง"

วงเดือน คัยนันท์ (2547) ศึกษาการตั้งชื่อพันธุ์ไม้มงคลในภาษาไทย โดยมุ่งศึกษาในด้านลักษณะโครงสร้างของชื่อ ความหมาย และความเชื่อที่สะท้อนจากการตั้งชื่อพันธุ์ไม้มงคล ข้อมูลที่ใช้ศึกษาเป็นชื่อพันธุ์ไม้มงคลประเภทว่านและโป๊ยเซียน จำนวน 1,620 ชื่อ โดยรวบรวมชื่อว่านจากหนังสือ “ว่านกับคุณลักษณะ” และหนังสือ “โป๊ยเซียน ไม้ดอกเสียงทาย”

ผลการศึกษาพบว่าลักษณะโครงสร้างของชื่อพันธุ์ไม้มงคลมี 3 ลักษณะคือ ลักษณะที่เป็นคำ ลักษณะที่เป็นวลีและกลุ่มคำ และลักษณะที่เป็นประโยค โดยปรากฏลักษณะที่เป็นวลีและกลุ่มคำมากที่สุด รองลงมามีลักษณะคำ และประโยคตามลำดับ

ด้านความหมายของชื่อพันธุ์ไม้มงคลแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ความหมายตรงตามรูปภาษา และความหมายที่ไม่ตรงตามรูปภาษา ทั้งชื่อว่านและชื่อ โป๊ยเซียนปรากฏชื่อที่มีความหมายมงคลมากกว่าชื่อที่มีความหมายอื่นๆ ได้แก่ 1. ความเจริญ เช่น การมีชีวิตรุ่งเรือง ซึ่งชื่อที่มีความหมายตรงตามรูปภาษา เช่น คำคุณ (ว่าน) จงเจริญ (โป๊ยเซียน) ส่วนชื่อที่มีความหมายไม่ตรงตามรูปภาษา เช่น แสงเงิน (ว่าน) ตะวันฉาย (โป๊ยเซียน) 2. ความหมายเกี่ยวกับความสุข ชื่อที่มีความหมายตรงตามรูปภาษา เช่น ไซมมงคล (ว่าน) แสนสุขสันต์ (โป๊ยเซียน) ส่วนชื่อที่มีความหมายไม่ตรงตามรูปภาษา เช่น ไหลปลุกเสก (ว่าน) กามเทพ (โป๊ยเซียน) และ 3. ความหมายเกี่ยวกับความปลอดภัย ชื่อที่มีความหมายตรงตามรูปภาษา เช่น ผู้เฒ่าเฝ้าบ้าน (ว่าน) เทวาพิทักษ์ (โป๊ยเซียน) ส่วนชื่อที่มีความหมายไม่ตรงตามรูปภาษา เช่น นัศรพระพรหม (ว่าน) แก้วปราการ (โป๊ยเซียน) โดยความหมายเกี่ยวกับความเจริญจะนำมาใช้ตั้งชื่อว่านและโป๊ยเซียนมากที่สุด ส่วนความหมายอื่นๆ นั้น ชื่อว่านจะมีความหมายเกี่ยวกับความปลอดภัยมากกว่าความหมายเกี่ยวกับความสุข และโป๊ยเซียนจะมีความหมายเกี่ยวกับความสุขมากกว่าความปลอดภัย

ในด้านความหมายอื่นของชื่อพันธุ์ไม้มงคล ได้แก่ 1. ความหมายที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ เช่น หัวใหญ่ (ว่าน) แดงบางขุนนนท์ (โป๊ยเซียน) 2. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม เช่น หมอก (ว่าน) ปะการัง (โป๊ยเซียน) และ 3. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับบุคคล เช่น แม่ใหญ่ มาฮา มาดอนน่า คุณชวน (โป๊ยเซียน) สรุปแล้วความหมายอื่นๆ ของการตั้งชื่อพันธุ์ไม้จะมีความหมายที่ทำให้รายละเอียดเกี่ยวกับพันธุ์ไม้มากที่สุด ความหมายที่เกี่ยวข้องกับบุคคลเป็นความหมายที่ปรากฏน้อยที่สุดและปรากฏเฉพาะ โป๊ยเซียนเท่านั้น แต่ก็แสดงให้เห็นว่าการตั้งชื่อพันธุ์ไม้ก็ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจหรือตั้งชื่อตามกระแสนิยมเกี่ยวกับบุคคลในสังคมเพื่อประโยชน์ในเชิงการค้า

ในประเด็นที่ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อที่สะท้อนจากชื่อพันธุ์ไม้มงคล แบ่งออกได้ 8 ประเภท คือ 1.ลัทธิศาสนา ได้แก่ พุทธกวัค นารายณ์แบ่งภาค (ว่าน) ศรีอริยะ สรรนารายณ์ ขุนพลกวนอู (โป๊ยเซียน) 2. ไสยศาสตร์ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผีसाงเทวดาและผู้วิเศษ เช่น ฤาษีสร้าง (ว่าน) เทพารักษ์ (โป๊ยเซียน) และความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง เช่น เหล็กไหล (ว่าน) แก้วสารพัดนึก (โป๊ยเซียน) 3. สัตว์ เช่น นางพญาหงส์ (ว่าน) แดงเอรಾವัน (โป๊ยเซียน) 4. อัญมณี เช่น เพ็ชรคง (ว่าน) ดารานพรัตน์ (โป๊ยเซียน) 5. จำนวนและตัวเลข เช่น หมื่นปี (ว่าน) จตุรพร (โป๊ยเซียน) 6. โหราศาสตร์ เช่น เสาร์ห้า (ปรากฏเฉพาะโป๊ยเซียน) 7. ความเชื่อเกี่ยวกับสี เช่น เหลืองมงคล (ปรากฏเฉพาะโป๊ยเซียน) 8. ขวัญ เช่น เกลิมขวัญ (ปรากฏเฉพาะโป๊ยเซียน) ในด้านความเชื่อสรุปได้ว่า ชื่อของว่านจะสะท้อนความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับไสยศาสตร์มากที่สุด ซึ่งสัมพันธ์กับความเชื่อดั้งเดิมของไทยว่าว่านเป็นไม้มหัศจรรย์ สามารถใช้ป้องกันอันตรายและภูตผีปิศาจ หรือใช้ในทางเสน่ห์เมตตามหานิยม ส่วนโป๊ยเซียนจะสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิศาสนามากที่สุด โดยเฉพาะลัทธิศาสนาแบบจีน ซึ่งสัมพันธ์กับการที่ไทยรับโป๊ยเซียนมาจากจีนทำให้รับเอาคตินิยมเชื่อในเรื่องเทพเจ้าที่ชาวจีนเคารพมาด้วย

ศศิธร ลินถาวรกุล (2547) ศึกษาวิถีการกินและความเชื่อของคนไทยที่สะท้อนจากชื่ออาหารไทยที่ใช้ในเทศกาลงานพิธีแบบดั้งเดิม มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบของชื่ออาหาร พร้อมทั้งความหมายตรงและความหมายแฝงของชื่ออาหารไทยจำนวน 63 ชื่อที่ใช้ในเทศกาลงานพิธีแบบดั้งเดิมของไทย

ผลการศึกษาชื่อของหวานจำนวน 44 ชื่อและชื่อของคาวจำนวน 19 ชื่อ พบว่ารูปแบบของชื่อของหวานมี 4 รูปแบบ ได้แก่ 1.ชื่อของหวานที่ประกอบด้วยส่วนหลักเท่านั้น เช่น เม็ดขนุน กาละแม 2.ชื่อของหวานที่ประกอบด้วยส่วนหลัก + ส่วนขยาย เช่น ทองหยิบ กล้วยฉาบ 3.ชื่อของหวานที่ประกอบด้วยส่วนเสริมหน้า(คำว่า ขนม) + ส่วนหลัก เช่น ขนมหึง ขนมหั่น 4.ชื่อของหวานที่ประกอบด้วยส่วนเสริมหน้า + ส่วนหลัก + ส่วนขยาย เช่น ขนมห่มแดง ขนมหำป๋นนี่อ่อน ส่วนรูปแบบของชื่อของคาวมี 3 รูปแบบคือ 1.ชื่อของคาวที่ประกอบด้วยส่วนหลัก เช่น ห่อหมก 2.

ชื่อของคาวที่ประกอบด้วยส่วนหลัก + ส่วนขยาย เช่น ไช้เจียว หมี่กะทิ 3.ชื่อของคาวที่ประกอบด้วยส่วนหลัก + ส่วนขยาย + ส่วนเสริมท้าย เช่น หมูผัดกุ้ง แกงเลียงนพเก้า

ในการวิเคราะห์ความหมายตรงของชื่อของหวานใช้วิธีวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบและพบว่าชื่อของหวานทั้งหมดแตกต่างกันใน 4 มิติ ได้แก่ 1.มิติเรื่อง “อิทธิพลต่างประเทศ” มีอรรถลักษณะ [+ไทย] และ [+ อิทธิพลต่างประเทศ] 2.มิติเรื่อง “วิธีการทำ” มีอรรถลักษณะ เช่น [+ต้ม], [+นึ่ง], [+ผัด], [+ทอด], [+เข้าไฉ้เชื่อม], [+อบ/ผิง], [+บวด] 3.มิติเรื่อง “วัตถุดิบ” มีอรรถลักษณะ เช่น [+แป้ง], [+น้ำตาล], [+มะพร้าว], [+ไฉ้], [+งา], [+ข้าวตอก], [+น้ำวนิลา], [+เกลือ] 4.มิติเรื่อง “คุณสมบัติ” มีอรรถลักษณะ [+สามลูกติดกัน] สำหรับชื่อของคาวพบความแตกต่างใน 3 มิติคือ 1.มิติเรื่อง “ประเภท” มีอรรถลักษณะ [+กับข้าว] และ [+อาหารหลัก] 2.มิติเรื่อง “วิธีการทำ” มีอรรถลักษณะ เช่น [+ต้ม], [+นึ่ง], [+หุง], [+กวน], [+ทอด], [+ผัด] 3.มิติเรื่อง “วัตถุดิบเฉพาะ” มีอรรถลักษณะ เช่น [+ผัก], [+ไก่], [+เครื่องแกง], [+ข้าว], [+ธัญพืช], [+ไฉ้], [+กะปิ], [+เส้นหมี่], [+กะทิ]

ในการวิเคราะห์ด้านความหมายแฝงเพื่อตีความเรื่องความเชื่อของคนไทยพบว่าค่านิยมและความเชื่อที่สะท้อนอยู่ในชื่ออาหารไทยมี 7 เรื่องได้แก่ ค่านิยมและความเชื่อเรื่องความยั่งยืนและยาวนาน ความรักใคร่สามัคคี ความมั่งคั่ง ร่ำรวย ความสวยงาม ความสง่างาม ความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต ความอุดมสมบูรณ์ และความศรัทธาในศาสนา

ปัยลักษณ์ อุปนิสากร (2549) ศึกษาชื่อท๋ามวยไทยตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์เพื่อวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบทางความหมายของชื่อท๋ามวยไทย 3 ประเภท คือ คำเรียกประเภทพื้นฐานของท๋ามวยไทย ชื่อท๋าเดี่ยวมวยไทย และชื่อท๋ามวยไทยเชิงซ้อนหรือชื่อท๋าที่ใช้ในกลวิธีการต่อสู้ในมวยไทย รวมทั้งสรุปรูปแบบความคิดและวิถีชีวิตของคนไทยที่สะท้อนจากชื่อท๋ามวยไทย โดยศึกษาข้อมูลจากตำรามวยไทย การสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาซึ่งเป็นนักมวยและครูมวยจากค่ายมวยนคราตรีกุล กรุงเทพมหานคร และศูนย์สอนศิลปะแม่ไม้มวยไทย นนทบุรี

ผลการศึกษาในด้านการวิเคราะห์ความหมายของคำเรียกท๋ามวยไทยสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนไทยในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านที่เกี่ยวกับอาวุธ เช่น สอกดี สะท๋อนการใช้อาวุธไม้หรือกระบอง เข่าตัดและเตะตัด สะท๋อนการใช้ดาบและมีด สวนทวน ล้มขุนทวน และขุนศึกตีทวน สะท๋อนการใช้ทวน ชื่อเหล่านี้ยังสะท้อนวิถีชีวิตของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ เช่น กวางเหลียวหลัง หนูไต้ราว อิกานีกรัง วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เช่น การทำงาน ในท๋าญวนทอดแห เฌรกวาดลาน และการกิน ในท๋าผ่านลูกบวบ สับห้วมัจฉา สะท๋อนวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เช่น คลื่นกระทบฝั่ง และสะท้อนวิถีชีวิตที่ผูกพันกับวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ เช่น หนุมานแหวกฟอง พระรามน้ำวสร นารายณ์บันเคียร หิรัญม้วนแผ่นดิน และนางมณโฑนั่งแท่น

พรสวรรค์ แสงปรีดีกรณ์ (2552) ศึกษาที่มาและความหมายของชื่อรุ่นจตุคามรามเทพ และความสัมพันธ์ระหว่างชื่อรุ่นจตุคามรามเทพกับสังคมวัฒนธรรมไทย โดยศึกษาจากชื่อรุ่นจตุคามรามเทพที่สามารถหาที่มาและความหมายของชื่อจากผู้จัดสร้างได้ จำนวนทั้งหมด 502 ชื่อ

ผลการศึกษาด้านที่มาและความหมายของชื่อรุ่นจตุคามรามเทพที่ปรากฏความถี่สูงสุด คือ กลุ่มความเชื่อในอำนาจบารมีของจตุคามรามเทพ รองลงไป ได้แก่ กลุ่มกระบวนการจัดสร้างวัตถุมงคลจตุคามรามเทพ กลุ่มความเชื่ออื่นๆ กลุ่มลักษณะของวัตถุมงคลจตุคาม-รามเทพ และกลุ่มประวัติความเป็นมาของจตุคามรามเทพ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาที่มาและความหมายของชื่อรุ่นจตุคามรามเทพที่จัดอยู่ในกลุ่มใหญ่ทั้ง 5 กลุ่มข้างต้น พบว่า ที่มาและความหมายของชื่อรุ่นจตุคามรามเทพที่มีความถี่สูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ลำดับที่ 1 ความเชื่อในอำนาจบารมีของจตุคามรามเทพในด้านความมั่งคั่งร่ำรวย ลำดับที่ 2 ข้อมูลของผู้จัดสร้าง และลำดับที่ 3 วัตถุประสงค์ในการจัดสร้างวัตถุมงคลจตุคามรามเทพ ตามลำดับ

ด้านโครงสร้างทางความหมายของชื่อรุ่นจตุคามรามเทพ พบว่า มีหลายรูปแบบ ตั้งแต่โครงสร้างทางความหมายแบบ 1 องค์ประกอบ ถึง 5 องค์ประกอบ แต่โครงสร้างทางความหมายที่นิยมมากที่สุด คือ โครงสร้างทางความหมายแบบ 1 องค์ประกอบ

ด้านความสัมพันธ์ของชื่อรุ่นจตุคามรามเทพกับสภาพสังคมไทยในช่วงเวลาที่มีการจัดสร้าง พบว่า ช่วงแรกเริ่ม (พ.ศ.2530-2546) นิยมตั้งชื่อรุ่นโดยเน้นเรื่องวัตถุประสงค์ในการจัดสร้าง ช่วงเริ่มได้รับความนิยม (พ.ศ. 2547 -2549) เริ่มนิยมตั้งชื่อรุ่นโดยเน้นเรื่องความเชื่อในอำนาจบารมีของจตุคามรามเทพ และในช่วงกระแสนิยมสูงสุด (พ.ศ.2550) นิยมตั้งชื่อรุ่นโดยเน้นเรื่องอำนาจบารมีของจตุคามรามเทพ โดยเฉพาะในด้านการอำนวยความสะดวกความมั่งคั่งร่ำรวย และการตั้งชื่อรุ่นจตุคามรามเทพยังสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่เกิดในสังคมไทยในช่วงเวลานั้นๆ ด้วย นอกจากนี้การตั้งชื่อรุ่นจตุคามรามเทพยังสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ในการจัดสร้างเชิงพุทธพาณิชย์ โดยตั้งชื่อรุ่นให้มีลักษณะเด่นด้านภาษา ได้แก่ การใช้เสียงสัมผัสคล้องจองเพื่อความไพเราะ การซ้ำคำและซ้อนคำเพื่อเน้นย้ำความหมาย การใช้ภาษาพูดเพื่อสร้างความโดดเด่น การใช้คำวิเศษณ์ขยายเพื่อเพิ่มความหมายของคำ และการใช้คำพ้องเพื่อสื่อความหมาย 2 ชั้น เพื่อสร้างความแปลกและโดดเด่นให้แก่ชื่อรุ่นจตุคามรามเทพซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่สร้างความนิยมให้แก่วัตถุมงคลจตุคามรามเทพรุ่นอื่นๆ ได้

ด้านความสัมพันธ์ของชื่อรุ่นจตุคามรามเทพกับความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคมไทย พบว่าความเชื่อที่สะท้อนจากชื่อรุ่นจตุคามรามเทพ มีทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ 1. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 2. ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิศาสนา 3. ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ 4. ความเชื่อเกี่ยวกับ

จำนวนและตัวเลข และ 5. ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ส่วนค่านิยมของคนในสังคมไทยที่สะท้อนจากชื่อรุ่นมากที่สุด ได้แก่ ค่านิยมด้านความมั่งคั่งร่ำรวย

2.4 สรุปภาพรวมของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลังจากทบทวนวรรณกรรมแล้วผู้วิจัยพบว่างานวิจัยที่ศึกษาเรื่องชื่อมีความหลากหลายทั้งชื่อสถานที่ ชื่อคน และชื่อเรียกประเภทอื่นๆ เช่น ชื่อผ้าทอ ชื่อพันธุ์ไม้มงคล ชื่ออาหารไทย ชื่อท่ามวยไทย และชื่อรุ่นจตุคามรามเทพ งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งศึกษาความหมายและประวัติความเป็นมาของชื่อ ลักษณะทางภาษาของชื่อ และศึกษาว่าชื่อสะท้อนค่านิยม หรือสัมพันธ์กับลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างไร อย่างไรก็ตาม รายละเอียดในแง่วิธีการศึกษาและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นมีส่วนที่แตกต่างกัน เช่น งานวิจัยที่ศึกษาชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ และงานวิจัยที่ศึกษาชื่อวัดในกรุงเทพมหานคร ศึกษาเปรียบเทียบว่าโครงสร้างภาษาและความหมายของชื่อของสถานที่เดียวกันในอดีตและปัจจุบันมีความแตกต่างกันอย่างไร และสัมพันธ์กับลักษณะสังคมวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยอย่างไร ในขณะที่งานวิจัยชื่อหมู่บ้านในมณฑลทลวงสี และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเป็นการนำประเด็นความแตกต่างทางภูมิศาสตร์ของสองหมู่บ้านมาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของชื่อหมู่บ้านทั้งทางด้านโครงสร้างภาษา เช่น การสร้างคำ การเรียงลำดับคำ อิทธิพลของภาษาต่างประเทศในการตั้งชื่อหมู่บ้าน และทางด้านลักษณะวิถีชีวิตของผู้คนว่าสะท้อนออกมาจากการตั้งชื่อหมู่บ้านอย่างไร เปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะการใช้ภาษาในการตั้งชื่อ จำนวนพยางค์ ความหมาย และค่านิยมที่สะท้อนจากชื่อในสมัยต่างๆ นอกจากนี้งานวิจัยชื่อสถานที่ที่เป็นธุรกิจการค้าก็มีประเด็นสำคัญที่น่าสนใจในด้านที่มาของภาษา ความหมายที่นำมาตั้งชื่อ และค่านิยมที่สะท้อนจากความหมายของชื่อธุรกิจการค้า เพราะเป็นชื่อที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในชีวิตประจำวันและเป็นชื่อสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของภาษาต่างประเทศเป็นอย่างมากโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ทั้งยังชี้ให้เห็นความเชื่อและค่านิยมของคนไทยในการตั้งชื่อธุรกิจร้านค้าในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ประเด็นสำคัญของงานวิจัยเหล่านี้มีส่วนสัมพันธ์กับงานวิจัยเรื่องนี้โดยเฉพาะงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องชื่อสถานที่ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นแนวทางได้ กล่าวคือในประเด็นความหมายและประวัติความเป็นมาของชื่อ มีงานวิจัยที่สำคัญคือการศึกษาที่มาของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร เพราะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับชื่อถนนในเมืองหลวงเช่นเดียวกัน ซึ่งผลการวิจัยสรุปว่าชื่อถนนในกรุงเทพมหานครมีที่มาจากชื่อบุคคลมากที่สุด รองลงมาจึงเป็นชื่อสถานที่ และชื่ออื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเรื่องชื่อถนนในกรุงเทพมหานครที่ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่าชื่อถนนมีที่มาและความหมายเกี่ยวกับ ชื่อ นามสกุล หรือราชทินนามของบุคคลที่สร้างหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ

ถนน และมีที่มาจากชื่อสถานที่หรือสภาพแวดล้อมโดยรอบที่ถนนตัดผ่านเช่นกัน จึงแสดงให้เห็นว่าการนำชื่อบุคคลหรือชื่อของสถานที่มาตั้งชื่อถนนเป็นจำนวนมากและอยู่ในลำดับต้นๆเมื่อเปรียบเทียบกับที่มาด้านอื่นๆ เป็นแนวความคิดสากลที่ปรากฏในชาติต่างๆ งานวิจัยที่สำคัญอีกงานหนึ่งอันเป็นแนวทางให้กับงานวิจัยนี้ได้เป็นอย่างดี คือการตั้งชื่อวัดทางพระพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร เนื่องมาจากการมีพื้นที่วิจัยเดียวกันคือกรุงเทพมหานคร จึงน่าจะแสดงที่มาหรือความหมายของชื่อวัดที่หลากหลายเช่นเดียวกับชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร เพราะเป็นสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ชื่อวัดที่มาจากชื่อบุคคล สภาพแวดล้อม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และกลุ่มชาติพันธุ์ และยังมีงานวิจัยเรื่องชื่อสถานที่อื่นๆ ที่น่าสนใจคือการศึกษาชื่อหมู่บ้านในจังหวัดนครปฐมและชื่อเมืองของสปป.ลาว ซึ่งมีการวิเคราะห์ความหมายของชื่อหมู่บ้านและชื่อเมืองที่มาจากปัจจัยที่หลากหลาย เช่น สภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การต่อสู้ ชัยชนะ พิษพธุมภ์ สัตว์ อาชีพ สถานที่ สิ่งของเครื่องใช้ จำนวนและปริมาณ บุคคลที่ตั้งหรือทิศทาง ความเป็นสิริมงคล คติความเชื่อ และค่านิยม

นอกจากนี้ในงานของกนกวลี ชูชัยยะ (2548), สันสนีย์ วีระศิลป์ชัย (2551) และกฤษณา ลินไชย (2553) ที่รวบรวมประวัติความเป็นมาของถนนสายต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร รวมทั้งสถานที่สำคัญต่างๆ ในกรุงเทพมหานครที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลกับชื่อถนนได้ ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยนี้อย่างมาก เนื่องจากข้อมูลส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ผู้วิจัยจะได้นำมาวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ต่อไป คือ ที่มาและความหมาย ลักษณะเด่นทางภาษา และลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อถนน อย่างไรก็ตาม แม้งานศึกษาเกี่ยวกับชื่อถนนสายต่างๆ ในกรุงเทพมหานครเหล่านี้จะมีประโยชน์ต่องานวิจัยนี้โดยเฉพาะต่อวัตถุประสงค์ของการศึกษาด้านที่มาและความหมายของชื่อถนน แต่สิ่งที่ยังงานศึกษาชื่อถนนเหล่านี้ไม่ได้ทำไว้คือการจัดกลุ่มหมวดหมู่ของที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งจะมีประโยชน์ช่วยให้มองเห็นความถี่ในการตั้งชื่อถนนด้วยที่มาและความหมายประเภทต่างๆ นอกจากนี้สิ่งที่ยังงานศึกษาด้านชื่อถนนยังไม่ได้ศึกษาไว้และผู้วิจัยจะได้ศึกษาเพิ่มเติม คือการศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งประเด็นที่ผู้วิจัยจะได้ศึกษาเพิ่มเติมนี้เหล่านี้น่าจะเป็นภาพสะท้อนให้เห็นระบบความคิด ค่านิยม และลักษณะวัฒนธรรมสังคมไทยได้

ประเด็นสำคัญต่อมาคือการศึกษาลักษณะทางภาษา งานวิจัยนี้มีวิธีการศึกษาร่วมกับงานวิจัยอื่นและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ คือวิธีการทางภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) ซึ่งเป็นการศึกษาภาษากับวัฒนธรรมวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้เข้าถึงมโนทัศน์พื้นฐานของคำที่ศึกษา และจะส่งผลให้เข้าใจความเกี่ยวข้องกันระหว่างชื่อกับระบบความรู้ ความคิดของกลุ่มชนในสังคมวัฒนธรรมที่ใช้ภาษาในการให้ชื่อแก่สิ่งต่างๆ ตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้วิธีการทางภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์

วิธีหนึ่งคือการวิเคราะห์ความหมายของคำในหมวดต่างๆ ของชื่ออาหารไทยด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ (componential analysis) ของศศิธร สีนถาวรกุล (2547) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ส่วนประกอบทางความหมายของคำโดยหามิติแห่งความแตกต่าง (dimensions of contrast) และระบุอรรถลักษณะ (semantic features) ในแต่ละมิติแห่งความแตกต่าง ดังนั้นความหมายจึงสามารถแตกออกเป็นลักษณะ (feature) และลักษณะแต่ละลักษณะก็คือองค์ประกอบทางความหมายของคำ ทำให้สามารถแยกคำให้ต่างกันได้โดยเฉพาะการหาความเหมือนและความแตกต่างของคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน ตัวอย่างเช่น ชื่ออาหารไทยประเภทของหวานที่มีมิติแห่งความแตกต่างถึง 4 มิติ คือ 1.มิติเรื่อง “อิทธิพลต่างประเทศ” 2.มิติเรื่อง “วิธีการทำ” 3.มิติเรื่อง “วัตถุดิบ” 4.มิติเรื่อง “คุณสมบัติ” แต่สำหรับงานวิจัยเรื่องชื่อถนนไม่ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์อรรถลักษณะ แต่ได้ประยุกต์ใช้วิธีทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ด้วยวิธีการวิเคราะห์รูปแบบและโครงสร้างของชื่อถนน ซึ่งผู้วิจัยได้แนวทางการวิเคราะห์เบื้องต้นจากงานวิจัยเกี่ยวกับชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ ของน้องนุช มณีอินทร์ (2543) แสดงโครงสร้างหลักของชื่อหมู่บ้านว่าประกอบด้วยองค์ประกอบสามส่วน ส่วนแรกเป็นคำบอกภูมิภาค เช่น ป่า ส่วนที่สองเป็นคำบอกลักษณะเฉพาะ เช่น ลัก และส่วนที่สามเป็น คำบอกคุณสมบัติ เช่น น้อย ซึ่งส่วนที่สองและส่วนที่สามจะมีหรือไม่ก็ได้ จากวิธีวิเคราะห์ในตัวอย่างงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์โครงสร้างทางภาษาของชื่อถนนในกรุงเทพมหานครต่อไป

ประเด็นสำคัญประการสุดท้ายที่ผู้วิจัยได้แนวทางมาจากงานวิจัยเรื่องชื่อต่างๆ คือ ชื่อสะท้อนค่านิยมและสัมพันธ์กับลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยจะวิเคราะห์โดยการตีความจากภาษาและความหมายของชื่อถนน ตัวอย่างงานวิจัยที่สามารถประยุกต์แนวทางมาใช้ได้ เช่น งานวิจัยเกี่ยวกับชื่อคนไทยทั้งราชสกุลและสามัญชน งานวิจัยเกี่ยวกับนามสกุลพระราชทานและนามสกุลของคนไทยเชื้อสายจีน ต่างก็แสดงให้เห็นว่าความหมายของชื่อนามสกุล สะท้อนค่านิยมและลักษณะของวัฒนธรรมไทยในด้านต่างๆ เช่น ความปรารถนาในความสุข ความเจริญ ความร่ำรวย การนิยมยกย่องบุคคลที่มีคุณสมบัติดี การเคารพเชื่อฟังผู้มีอาวุโส ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เป็นต้น งานวิจัยเกี่ยวกับชื่อผ้าทอที่สะท้อนวิถีชีวิตท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เกษตรกรรม ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมทางวัตถุสิ่งของ งานวิจัยชื่อทามวยไทยสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนไทยในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านที่เกี่ยวกับอาวุธ สัตว์ ธรรมชาติ วิถีชีวิต และวรรณคดี งานวิจัยชื่ออาหารไทยแสดงค่านิยมและความเชื่อ เช่น ความยั่งยืนและยาวนาน ความรักใคร่สามัคคี ความร่ำรวย ความสวยงาม ความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต ความอุดมสมบูรณ์ และความศรัทธาในศาสนา ส่วนงานวิจัยเกี่ยวกับชื่อพันธุ์ไม้มงคลก็สะท้อนความเชื่อทางศาสนา โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์

เครื่องรางของขลัง ขวัญ สัตว์ อัญมณี สี จำนวนและตัวเลข งานวิจัยชื่อรุ่นจตุคามรามเทพ สะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ลัทธิศาสนา ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ เป็นต้น จากตัวอย่างความหลากหลายทางค่านิยมและลักษณะของวัฒนธรรมไทยที่สะท้อนจากการศึกษาเรื่องชื่อในงานวิจัยเรื่องต่างๆ ย่อมเป็นแนวทางให้ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เรื่องชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร ในประเด็นนี้ได้เป็นอย่างดี

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัยพบว่าแม้ชื่อและการตั้งชื่อของสิ่งต่างๆ จะมีผู้สนใจศึกษาไว้หลายประเด็น อันได้แก่ การศึกษาชื่อสถานที่ คือ ชื่อทางภูมิศาสตร์ ชื่อหมู่บ้าน ชื่อเมือง ชื่อวัด ชื่อธุรกิจการค้า เป็นต้น การศึกษาการตั้งชื่อคน ทั้งชื่อจริง นามสกุล นามสกุลพระราชทาน เป็นต้น และการศึกษาชื่อเรียกต่างๆ เช่น ชื่อผ้าทอ ชื่ออาหารไทย ชื่อพันธุ์ไม้มงคล ชื่อท่ามวยไทย ชื่อรุ่นจตุคามรามเทพ เป็นต้น แต่ยังไม่มียานวิจัยใดที่ศึกษาวิเคราะห์ชื่อถนน ดังนั้นผู้วิจัยจึงหวังว่าการวิจัยเรื่องนี้จะช่วยเสริมการศึกษาชื่อและการตั้งชื่อในภาษาไทยให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นต่อไป

บทที่ 3

ที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร โดยจะนำเสนอแยกเป็นหัวข้อ ดังนี้

- 3.1 แนวปฏิบัติในการตั้งชื่อถนน
- 3.2 ที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร
- 3.3 สรุปผลการศึกษาที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

3.1 แนวปฏิบัติในการตั้งชื่อถนน

ก่อนจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยจะเกริ่นนำเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในการตั้งชื่อถนนในประเทศไทย โดยแรกเริ่มมักจะตั้งโดยพระมหากษัตริย์ ดังตัวอย่างการตั้งชื่อถนนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยและมีพระราชดำริให้สร้างถนนขึ้นหลายสาย และได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อถนน อาทิ ถนนทรงวาด ถนนราชดำเนิน (ท. กล้ายไม้ ณ อยุธยา, 2547: 276) การตั้งชื่อถนนจากสถาบันพระมหากษัตริย์นี้จะมีแนวทางการตั้งชื่อแตกต่างกันไปตามรัชสมัย ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากพระราชนิยม และเงื่อนไขจากสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวต่อไปในบทที่ 5 ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

ต่อมาการตั้งชื่อถนนส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของทางราชการ ดังที่วิมล กิจวานิชขจร (2543: 12) กล่าวถึงหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร โดยอ้างอิงมาจากเอกสารของกองรังวัดและจัดกรรมสิทธิ์ที่ดิน สำนักการโยธา กรุงเทพมหานครว่า

“...ให้เทศบาลตั้งชื่อถนน ตรอก ซอยในเขตเทศบาลทุกแห่งจนครบและทำป้ายบอกชื่อไว้หัวถนนปลายถนนและตรงมุมทางแยก... โดยภาระหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ ตกอยู่กับอำนาจของ “นายทะเบียนท้องถิ่น” หรือ “ผู้อำนวยการเขต” เรื่อยมา เพราะถือเป็นส่วนหนึ่งของงานทะเบียนราษฎร และด้วยว่าชื่อนั้นสำคัญว่าเชิดชูเกียรติภูมิแห่งท้องถิ่น ...ถ้าสุดมีการตั้ง “คณะกรรมการกลางตั้งชื่อถนน ตรอก ซอย ฯลฯ” ของ

กรุงเทพมหานครขึ้นมา รวมไปถึงด้วยหน่วยงานอาทิ ส่วนต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร, ราชบัณฑิตยสถาน, กรมศิลปากร”

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นถึงพัฒนาการของหน่วยงานราชการที่มีอำนาจในการตั้งชื่อถนนใน กรุงเทพมหานคร จากเดิมที่เป็นหน้าที่ของเทศบาลนครกรุงเทพมหานคร กระทรวงมหาดไทย จนมาถึงปัจจุบันที่ได้ตั้งหน่วยงานเพื่อตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครโดยตรง เช่น คณะกรรมการกลางตั้งชื่อถนน ตรอก ซอย วงเวียน ทางแยก คลอง สะพาน และสถานที่สาธารณะในเขต กรุงเทพมหานคร¹ ราชบัณฑิตยสถาน กรมศิลปากร แสดงให้เห็นว่าทางราชการได้ให้ความสำคัญต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครเรื่อยมา

นอกจากประเด็นด้านการตั้งชื่อถนนที่มาจากบุคคลหรือหน่วยงานราชการแล้ว ในประเด็น การชื่อถนนแต่ละสาย วิมล กิจวานิชขจร (2543: 12) ก็ได้ให้ข้อมูลหลักเกณฑ์ในการตั้งชื่อถนนโดย อ้างอิงจากพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร 2534 ว่า

“กรณีที่ยังไม่มีการตั้งชื่อเป็นทางราชการมาก่อน ให้นายทะเบียนท้องถิ่น ตรวจสอบประวัติความเป็นมา เช่น วัตถุประสงค์ของการจัดสร้าง ชื่อผู้อุทิศที่ดินหรือ ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง ชื่อชุมชนหรือหมู่บ้านที่ตั้ง หรือความเป็นมาของสถานที่ตั้ง ชื่อที่เคยเรียกขานมาแต่โบราณ ตลอดจนปรากฏในเอกสารเก่า เช่น แผนที่หรือประกาศ ราชการ เพื่อเป็นเหตุผลประกอบการตั้งชื่อ...กรณีที่เคยมีการเรียกชื่อเป็นทางการอยู่แล้ว และจะเปลี่ยนชื่อใหม่ให้เหมาะสม ให้ตรวจสอบประวัติความเป็นมาของการเรียกหรือตั้ง ชื่อเดิม ทะเบียนเอกสารเดิม แล้วจึงเสนอตั้งชื่อใหม่ อนึ่งการเปลี่ยนแปลงในทำนองนี้จะมีผลกระทบต่อประวัติศาสตร์ทะเบียนประวัติ เอกสารและหลักฐานต่างๆ หากไม่มีความจำเป็นก็ควรหลีกเลี่ยง”

¹ คณะกรรมการกลางตั้งชื่อถนน ตรอก ซอย วงเวียน ทางแยก คลอง สะพาน และสถานที่สาธารณะใน เขตกรุงเทพมหานคร เป็นคณะกรรมการของกรุงเทพมหานคร มีหน้าที่พิจารณาชื่อสถานที่สาธารณะและชื่อต่าง ๆ ในเขตรับผิดชอบของกรุงเทพมหานคร และเป็นคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นถาวร แต่จะพิจารณาเป็นคราว ๆ ไปเมื่อมีการตั้งชื่อหรือเปลี่ยนชื่อ หรือเมื่อได้รับการแจ้งหรือร้องเรียนจากประชาชนหรือสำนักงานเขต ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานปกครองและทะเบียน สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร (สัมภาษณ์ นฤมล นุชวานิช , นักวรรณศิลป์ชำนาญการ ราชบัณฑิตยสถาน, 2 พฤษภาคม 2555)

และยังได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์อื่นๆ ในการตั้งชื่อถนนว่ามีข้อควรปฏิบัติหรือข้อควรหลีกเลี่ยงอย่างไร

“กรณีที่จะนำเอาพระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย หรือพระนามของ พระมหากษัตริย์มาตั้งชื่อ ก็ให้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต หากจะนำชื่อหรือ นามสกุลของบุคคลทั่วไปมาตั้ง ให้พิจารณาว่าผู้นั้นมีความเกี่ยวข้องกับสถานที่ เพียงใด รวมทั้งหลีกเลี่ยงการใช้ชื่อสินค้า ยี่ห้อ บริษัท ห้างร้านต่างๆ”

จะเห็นได้ว่าการตั้งชื่อถนนเป็นสิ่งที่รัฐให้ความสำคัญ โดยมีการออกหลักเกณฑ์ว่าด้วย แนวทางการตั้งชื่อถนนไว้อย่างเป็นทางการ ทำให้ทราบในเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติในการ ตั้งชื่อถนน ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาในประเด็นต่อไปว่าการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครที่มาและความหมายอย่างไรบ้าง

3.2 ที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

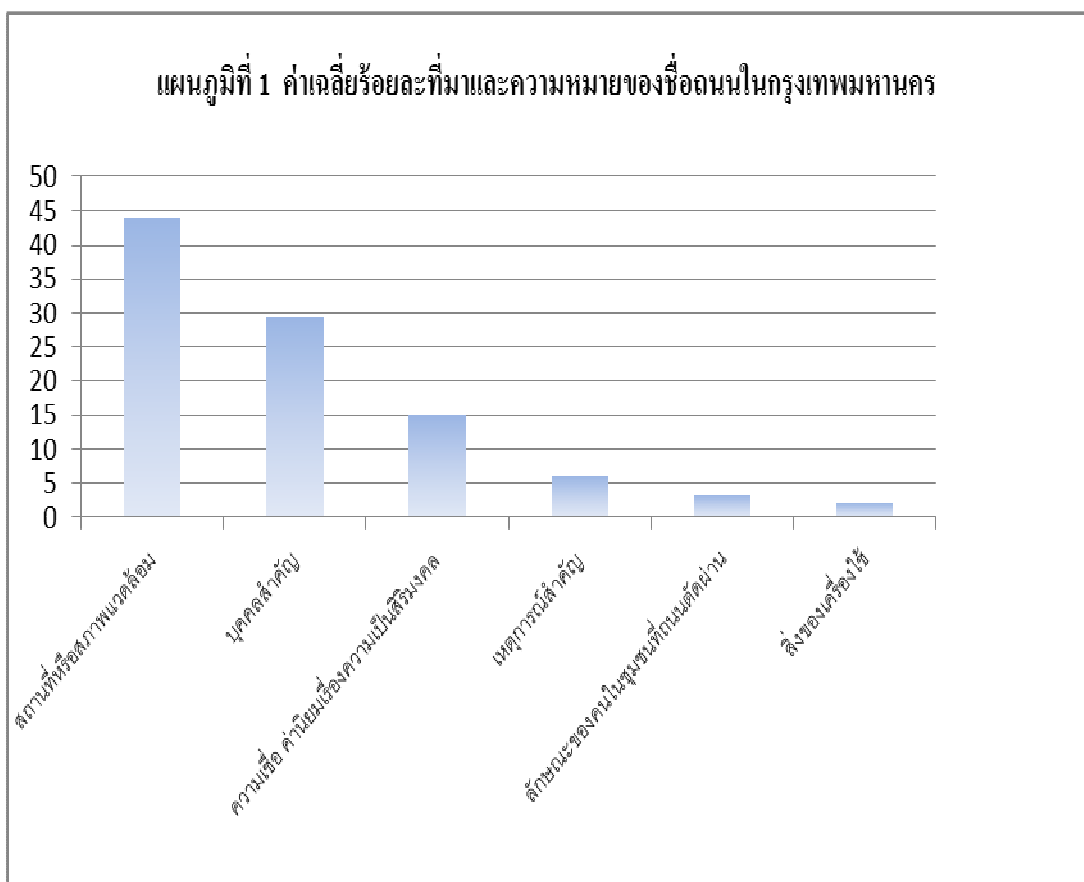
จากการวิเคราะห์ข้อมูลชื่อถนนที่มีประวัติที่มาจำนวน 371 ชื่อ จากจำนวนทั้งหมด 473 ชื่อ ที่มาและความหมายของชื่อถนนแต่ละสายที่นำมาศึกษาอ้างอิงนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้ารวบรวมและ เปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสารและแหล่งสืบค้นต่างๆ เพื่อนำมาสู่ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของ การศึกษา เรียงตามลำดับข้อมูลชื่อถนนจากมากไปน้อย ดังนี้

1. การวิเคราะห์โดยพิจารณาจากองค์ประกอบในชื่อและจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จำนวน 152 ชื่อ
2. กฤษณา สินไชย. 2553. ถนนน่ารู้ในกรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์. จำนวน 86 ชื่อ
3. กนกวลี ชูชัยยะ. 2548. พจนานุกรมวิสามานยนามไทย : วัด วัง ถนน สะพาน ป้อม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน. จำนวน 53 ชื่อ
4. ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย. 2551. ชื่อบ้านนามเมืองในกรุงเทพฯ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มติชน. จำนวน 37 ชื่อ
5. เว็บไซต์ออนไลน์ จำนวน 19 ชื่อ
6. ราชบัณฑิตยสถาน. 2542. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน. จำนวน 5 ชื่อ
7. สัมภาษณ์ จำนวน 4 ชื่อ

8. กัณฐิกา ศรีอุดม. “พร” ของพระนครในสมัยรัชกาลที่ 5. วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 32 ฉบับที่ 1 (ม.ค.-มี.ค. 2549), หน้า 36-49. จำนวน 3 ชื่อ
9. สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. 2547. สมุดภาพแห่งกรุงเทพมหานคร ๒๒๒ ปี. กรุงเทพฯ:อมรินทร์. จำนวน 3 ชื่อ
10. ท.กล้วยไม้ ณ อรุณยา. 2546. ชื่อถนนนี้มีความหมาย. วารสารไทย 24 ,86 (เมษายน-มิถุนายน): 77. จำนวน 2 ชื่อ
11. ท.กล้วยไม้ ณ อรุณยา. 2546. ชื่อถนนนี้มีความหมาย. วารสารไทย 24 ,87 (กรกฎาคม-กันยายน): 41-42. จำนวน 2 ชื่อ
12. ป้ายประวัติ จำนวน 2 ชื่อ
13. ป.ศรีนาค. “ชื่อมลายูในกรุงเทพฯ”. ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 22 ฉบับที่ 5 (มี.ค. 2544). จำนวน 1 ชื่อ
14. วิมล กิจวานิชจร. “ป้ายนั้นสำคัญไฉน...! สิ่งละอันพันละน้อยจากถนนเมือง”. มติชน (29 มิถุนายน 2549) : หน้า 12. จำนวน 1 ชื่อ
15. ส.พลายน้อย. 2543. รูปเก่าเล่าเรื่อง ถนนสนามไชย. ศิลปวัฒนธรรม 21 ,11 (กันยายน). จำนวน 1 ชื่อ

ผู้วิจัยได้แยกกลุ่มที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานครออกเป็น 6 ประเภทจากประเภทที่พบชื่อถนนมากที่สุดลงไปตามลำดับ ดังนี้

- (1) ที่มาและความหมายจากสถานที่หรือสภาพแวดล้อม 163 ชื่อหรือร้อยละ 43.93
- (2) ที่มาและความหมายจากชื่อ นามสกุล ราชทินนาม หรือตำแหน่งของบุคคลสำคัญ 109 ชื่อหรือร้อยละ 29.38
- (3) ที่มาและความหมายจากความเชื่อและค่านิยมเรื่องความเป็นสิริมงคล 56 ชื่อหรือร้อยละ 15.09
- (4) ที่มาและความหมายจากเหตุการณ์สำคัญ 23 ชื่อ หรือร้อยละ 6.19
- (5) ที่มาและความหมายจากลักษณะของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน 12 ชื่อหรือร้อยละ 3.23
- (6) ที่มาและความหมายจากสิ่งของเครื่องใช้ 8 ชื่อหรือร้อยละ 2.15

นอกจากนี้ที่มาและความหมายของชื่อถนนบางประเภทยังสามารถแบ่งที่มาและความหมายได้โดยละเอียด ดังแสดงในตารางประเภทถนนแบ่งตามที่มาและความหมาย ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

ที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร	
3.2.1 สถานที่หรือสภาพแวดล้อม	3.2.1.1 ชื่อถนนที่มาจากชื่อสถานที่สำคัญที่อยู่ใกล้เคียง 3.2.1.1.1 ศาสนสถาน 3.2.1.1.2 สถานศึกษา 3.2.1.1.3 สถานที่สาธารณะ 3.2.1.1.4 วัง 3.2.1.1.5 สถานประกอบการธุรกิจ 3.2.1.1.6 ป้อมปราการ 3.2.1.1.7 สถานที่ราชการ

ที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร	
	3.2.1.2 ชื่อถนนที่มาจากลักษณะภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ 3.2.1.2.1 ลักษณะภูมิประเทศ 3.2.1.2.2 สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ 3.2.1.3 ชื่อถนนที่มาจากชื่อชุมชน แขวง เขต จังหวัด 3.2.1.3.1 ชื่อชุมชน แขวง เขต จังหวัด 3.2.1.3.2 ชื่อชุมชน แขวง เขต จังหวัด จากต้นทางและปลายทาง
3.2.2 ชื่อ นามสกุล ราชทินนาม หรือตำแหน่งของบุคคลสำคัญ	3.2.2.1 ชื่อถนนที่มาจากพระนาม 3.2.2.2 ชื่อถนนที่มาจากราชทินนาม 3.2.2.3 ชื่อถนนที่ดัดแปลงโดยมีที่มาจากสถานภาพหรือบทบาทของบุคคลสำคัญ 3.2.2.4 ชื่อถนนที่มาจากนามสกุลของบุคคลสำคัญ 3.2.2.5 ชื่อถนนที่มาจากชื่อของบุคคลสำคัญ 3.2.2.6 ชื่อถนนที่มาจากบรรดาศักดิ์ 3.2.2.7 ชื่อถนนที่มาจากบรรดาศักดิ์กับราชทินนาม 3.2.2.8 ชื่อถนนที่มาจากบรรดาศักดิ์กับนามสกุลของบุคคลสำคัญ 3.2.2.9 ชื่อถนนที่มาจากชื่อกับนามสกุลของบุคคลสำคัญ 3.2.2.10 ชื่อถนนที่มาจากนามปากกาของบุคคลสำคัญ
3.2.3 ความเชื่อและค่านิยม เรื่องความเป็นสิริมงคล	3.2.3.1 ความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงของบ้านเมืองและประชาชน 3.2.3.2 การร่วมมือร่วมใจ ความสามัคคีของประชาชน 3.2.3.3 การพัฒนา 3.2.3.4 ความสุข 3.2.3.5 สัตว์มงคล 3.2.3.6 เทวดา 3.2.3.7 ความปลอดภัย ความเป็นสิริมงคล 3.2.3.8 ความร่ำรวย ความเจริญในอาชีพ
3.2.4 เหตุการณ์สำคัญ	3.2.4.1 อนุสรณ์สงครามในอดีต 3.2.4.2 พระราชดำริในการสร้างถนน 3.2.4.3 เหตุการณ์สำคัญในบ้านเมือง
3.2.5 ลักษณะของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน	3.2.5.1 อาชีพของคนในชุมชน 3.2.5.2 ชาติพันธุ์ของคนในชุมชน
3.2.6 สิ่งของเครื่องใช้	

3.2.1 ที่มาและความหมายจากสถานที่หรือสภาพแวดล้อม

ตามเกณฑ์การตั้งชื่อถนนจากราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ.2534 จะเห็นได้ว่าที่มาและความหมายจากสถานที่หรือสภาพแวดล้อมเป็นเกณฑ์สำคัญอย่างหนึ่งในการนำมาตั้งชื่อถนน เนื่องจากสถานที่ต่างๆ ย่อมมีชื่อเรียกแต่เดิมและผู้คนในย่านนั้นรู้จักดี เมื่อสร้างถนนตัดผ่านจึงนำชื่อที่มีมาแต่เดิมมาตั้งชื่อถนน เพื่อให้เกิดความสะดวกในการจดจำหมายรู้และยังคงไว้ซึ่งประวัติความเป็นมาของสถานที่ต่างๆ โดยอาศัยชื่อถนนเป็นเครื่องบันทึกไว้

ชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายจากชื่อสถานที่หรือสภาพแวดล้อมจำนวน 163 ชื่อ หรือร้อยละ 43.93 บางส่วนไม่ได้มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานเอกสารจากหน่วยงานราชการและจากนักวิชาการว่าเหตุใดจึงตั้งชื่อถนนเช่นนั้น อาจจะเป็นไปได้ว่าเป็นถนนที่ตั้งชื่อมานานจนไม่ทราบสาเหตุในการตั้งชื่อ หรือเป็นชื่อที่เรียกขานตามกันมาจากชื่อสถานที่และสภาพแวดล้อม เมื่อถนนตัดผ่านจึงนำมาตั้งชื่อถนนและไม่มีผู้ใดบันทึกประวัติความเป็นมาที่ชัดเจนไว้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ชื่อถนนในประเภทนี้ทั้งจากข้อมูลที่อ้างอิงได้ และจากการสันนิษฐานโดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่หรือสภาพแวดล้อมที่ถนนตัดผ่าน และสันนิษฐานจากความหมายทางภาษาของชื่อถนน เช่น คำแสดงลักษณะภูมิประเทศ หรือคำที่มีความหมายถึงพืชพรรณและสัตว์ต่างๆ

ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครที่มีที่มาและความหมายจากสถานที่หรือสภาพสิ่งแวดล้อมสามารถแบ่งประเภทได้ดังนี้

- 3.2.1.1 ชื่อถนนที่มาจากชื่อสถานที่สำคัญที่อยู่ใกล้เคียง
- 3.2.1.2 ชื่อถนนที่มาจากลักษณะภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ
- 3.2.1.3 ชื่อถนนที่มาจากชื่อชุมชน แขวง เขต จังหวัด

3.2.1.1 ชื่อถนนที่มาจากชื่อสถานที่สำคัญที่อยู่ใกล้เคียง มีจำนวน 96 ชื่อ

กรุงเทพมหานครเป็นสถานที่ตั้งของสถานที่สำคัญจำนวนมาก เมื่อสร้างถนนตัดผ่านจึงเป็นที่มาของชื่อถนนสายต่างๆ จากสถานที่สำคัญเหล่านี้ ได้แก่

- 3.2.1.1.1 ศาสนสถาน เช่น วัด สุเหร่า โบสถ์
- 3.2.1.1.2 สถานศึกษา เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย
- 3.2.1.1.3 สถานที่สาธารณะ เช่น สถานีรถไฟ ที่ทิ้งขยะ ถนน คลอง ท่าเรือ สะพาน
- 3.2.1.1.4 วัดและบริเวณรอบวัด
- 3.2.1.1.5 สถานที่ประกอบการธุรกิจ เช่น อาคาร หมู่บ้าน สวนสนุก

3.2.1.1.6 สถานที่ราชการ เช่น สถานีวิทยุ เรือรบ

3.2.1.1.7 ป้อมปราการ

การนำชื่อสถานที่ต่างๆ นี้มาตั้งชื่อถนนทำให้ทราบได้ว่าบริเวณที่ใกล้เคียงมีสถานที่สำคัญอะไร แม้ว่าชื่อถนนบางสายจะไม่มีสถานที่ตามชื่อถนนแล้ว แต่ชื่อถนนจะเป็นสิ่งที่บันทึกความสำคัญของสถานที่ที่อยู่ใกล้ถนนสายนั้น

3.2.1.1.1 ศาสนสถาน มีจำนวน 40 ชื่อ

ชื่อถนนที่มาจากชื่อศาสนสถานมีทั้งศาสนสถานของศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ และเทวสถาน ซึ่งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครจะมาจากชื่อวัดในพุทธศาสนามากที่สุด เนื่องจากศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติจึงมีการสร้างวัดขึ้นเป็นจำนวนมากมาตั้งแต่อดีต เช่น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นวัดขนาดเล็กที่มีมาก่อนตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ มีการปฏิสังขรณ์เริ่มแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อพ.ศ. 2333 (วัชร วัชรสินธุ์, 2548: 5) แม้ในระยะแรกผู้คนจะนิยมสัญจรทางน้ำ แต่เมื่อเริ่มมีการสร้างถนนก็มักจะนิยมสร้างใกล้กับสถานที่สำคัญต่างๆ ซึ่งวัดก็เป็นสถานที่สำคัญที่ย่อมมีการสร้างถนนผ่าน จึงนิยมนำชื่อวัดมาตั้งชื่อถนนเพื่อเป็นการบอกสถานที่และแสดงถึงความสำคัญของวัด ทั้งวัดสำคัญในกรุงเทพมหานครและวัดในชุมชนต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร เช่น

ถนนจักรวรรดิ ชื่อถนนเป็นชื่อที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ขณะทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการทรงคิดถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อตัดถนนสายใหม่ในเขตสำเพ็ง โดยตั้งชื่อถนนตามชื่อวัดจักรวรรดิราชาวาสวรมหาวิหารซึ่งถนนสายนี้ตัดผ่าน (กฤษณา สินไชย, 2553: 38)

ถนนนวลจันทร์ ชื่อถนนสันนิษฐานว่ามาจากชื่อวัดนวลจันทร์ ในเขตบางกะปิ เป็นวัดที่นางจงใจระงับพาล (นวล) และขุนจงใจระงับพาล (จันทร์) เป็นผู้มอบที่ดินให้สร้างวัดพร้อมกับสร้างอุโบสถด้วย แล้วให้ชื่อว่าวัดนวลจันทร์สืบมาจนทุกวันนี้ (กฤษณา สินไชย, 2553: 76-77)

ถนนมหาพฤฒาราม ชื่อถนนนำมาจากชื่อวัดมหาพฤฒาราม เดิมชื่อวัดตะเกียน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาและพระราชทานนามใหม่ว่าวัดมหาพฤฒาราม กล่าวกันว่าก่อนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะได้เสวยราชย์ เคยมีพระภิกษุชรารูปหนึ่ง สัมผัสพระหัตถ์และทำนายว่าทรงเป็นผู้มีบุญจะได้ครองราชสมบัติ ฉะนั้นเมื่อได้ทรงครองราชย์แล้วจึงทรงสร้างวัดนี้ (กฤษณา สินไชย, 2553: 138)

ถนนสามพระยา ถนนนี้เป็นถนนสายสั้นๆ ซึ่งขยายจากตรอกเก่าข้างวัดสามพระยาในพ.ศ.2475 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงมหาดไทยได้ขอพระราชทานชื่อถนนบางสายในจังหวัดพระนคร กรมพระอาลักษณ์จึงให้ชื่อถนนตามชื่อวัดตั้งที่นิยมกันมาแต่เดิม (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 385)

ถนนปทุมคงคา ถนนนี้ตัดผ่านไปในพื้นที่ดินวัดปทุมคงคา ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงอนุญาต โดยให้ย้ายกุฏิที่ถูกถนนตัดผ่าน ถนนสายนี้ตัดในบริเวณที่เคยเกิดเหตุเพลิงไหม้ตำบลตรอกเชียงกง ตั้งแต่ถนนเจริญกรุงไปบรรจบกับถนนทรงวาด เมื่อตัดถนนใกล้จะเสร็จนั้นเจ้าพระยามรราช (ปั้น สุขุม) ได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขอพระราชทานชื่อถนน เพราะเห็นว่าถ้าไม่รีบตั้งชื่อถนนสายใหม่ประชาชนจะเรียกว่าถนนใหม่ ภายหลังจะแก้ไขได้ยาก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อถนนว่า “ถนนปทุมคงคา” วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2458 (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 172)

ถนนหน้าพระธาตุ ถนนนี้เป็นถนนดินที่มีมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ใช้เป็นเส้นทางเสด็จของกรมพระราชวังบวรสถานมงคลไปยังพระบรมมหาราชวัง ผ่านวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ จึงชื่อว่าถนนหน้าพระธาตุ (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 411)

ถนนอรุณอมรินทร์ ถนนนี้เป็นถนนที่มีระยะทางเริ่มต้นจากวัดอรุณราชวรารามไปจนถึงวัดอมรินทราราม จึงเรียกชื่อถนนนี้ว่า “ถนนอรุณอมรินทร์” สร้างหลังจากการก่อสร้างสะพานปฐมบรมราชานุสรณ์ (หรือสะพานพระพุทธยอดฟ้าฯ) เมื่อพ.ศ.2472 (กฤษณา สินไชย, 2553: 220)

ถนนลำพู ถนนนี้เป็นถนนสายสั้นๆ ตัดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยขยายตรอกเก่าข้างวัดบางลำพูบน (ปัจจุบันคือวัดสังเวชวิศยาราม) กระทรวงมหาดไทยได้ขอพระราชทานชื่อถนนใน พ.ศ. 2475 กรมพระอาลักษณ์จึงคิดชื่อถนนว่า ถนนลำพู (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 322)

ถนนสุททาวาส ถนนสายนี้เกิดจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่จะขยายแนวถนนเลียบบางรถไฟสายธนบุรี จากช่วงปลายถนนอิสราฟถึงถนนจรัญสนิทวงศ์ ระยะทางประมาณ 600 เมตร โดยกรุงเทพมหานครได้รับสนองแนวพระราชดำริและขออนุญาตใช้ที่ดินจากการรถไฟแห่งประเทศไทย ประกอบด้วยงบประมาณกรุงเทพมหานคร พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และเงินบริจาคเพิ่มเติม ถนนสายนี้เปิดการจราจรอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2537 โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามถนนสายนี้ตามชื่อวัดในบริเวณดังกล่าว

(โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ http://arcit.bsru.ac.th/royal9/index.php?option=com_content&task=view&id=36&Itemid=34, ออนไลน์)

ถนนลาดพร้าววังหิน ชื่อถนนมาจากวัดลาดพร้าวซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ตั้งอยู่รวมทั้งมีหมู่บ้านวังหินตั้งอยู่บริเวณที่ถนนตัดผ่านด้วย กรุงเทพมหานครจึงได้อนุมัติให้ตั้งชื่อถนนสายนี้ว่า “ถนนลาดพร้าววังหิน” เมื่อ พ.ศ. 2545 (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 321) ซึ่งผู้วิจัยจัดประเภทให้ถนนสายนี้อยู่ในที่มาและความหมายจากศาสนสถานเพราะพิจารณาจากความสำคัญของสถานที่

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างชื่อถนนที่มาจากชื่อวัดอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่มีข้อมูลเอกสารอ้างอิงของที่มาที่ชัดเจน แต่ผู้วิจัยสามารถสันนิษฐานได้จากชื่อถนนซึ่งบ่งบอกว่ามีที่มาจากชื่อวัดที่ถนนตัดผ่าน ได้แก่ **ถนนเชตุพน** ชื่อถนนมีที่มาจากวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม **ถนนบวรนิเวศ** ชื่อถนนมีที่มาจากวัดบวรนิเวศวิหาร **ถนนวัดราชบพิธ** ชื่อถนนมีที่มาจากวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม **ถนนปรีณายก** ชื่อถนนมีที่มาจากวัดปรีณายกวรวิหาร **ถนนมหารณพ** ชื่อถนนมีที่มาจากวัดมหารณพารามวรวิหาร **ถนนสุคันธาราม** ชื่อถนนมีที่มาจากวัดสุคันธาราม **ถนนพุทธบูชา** ชื่อถนนมีที่มาจากวัดพุทธบูชา **ถนนวัดคูบัว** ชื่อถนนมีที่มาจากวัดคูบัว

นอกจากข้อมูลข้างต้นแล้วยังมีตัวอย่างชื่อถนนจากชื่อวัดหรือศาสนสถานในกรุงเทพมหานครอีกหลายสาย เช่น **ถนนเข้าวัดกำแพง** **ถนนเข้าวัดบำเพ็ญเหนือ** **ถนนเข้าวัดสุขใจ** **ถนนไผ่เงิน** **ถนนพุทธมณฑล** **ถนนอุทยาน** **ถนนวัดแก้ว** **ถนนวัดแก้ว-พุทธมณฑลสาย1** **ถนนวัดช่างเหล็ก** **ถนนวัดเทพนิมิต** **ถนนวัดมะกอก-พุทธมณฑลสาย1** **ถนนวัดมณฑป** **ถนนวัดยายร่ม** **ถนนวัดเวฬุวนาราม** **ถนนวัดอินทราวาส** **ถนนหน้าวัดมะพร้าวเตี้ย** **ถนนสะแกงาม**

แม้ว่าชื่อถนนในกรุงเทพมหานครจะตั้งชื่อถนนจากชื่อวัดทางพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก แต่ยังมีกรณีการตั้งชื่อถนนจากศาสนสถานในศาสนาอื่นๆ ในจำนวนไม่มากนัก เช่น **ถนนสุเหร่าบางชัน** ในเขตมีนบุรี และ**ถนนสุเหร่าสามวา** **ถนนเข้าสู่สุเหร่าคลองแปด** **ถนนสุเหร่าคลองหนึ่ง** ในเขตคลองสามวา ซึ่งเป็นถนนที่ตัดผ่านศาสนสถานของศาสนาอิสลามบริเวณกรุงเทพมหานคร นอก **ถนนเซ็นหลุยส์** ถนนนี้ตัดผ่านศาสนสถานของศาสนาคริสต์ในพื้นที่เขตสาทร (สัมภาษณ์ สำนักงานเขตสาทร, 29 มิถุนายน 2553) **ถนนหลักเมือง** ถนนนี้ตัดผ่านศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานคร

ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครที่มาจากชื่อศาสนสถานจึงอาจแสดงนัยสำคัญของสถานที่ตั้งศาสนสถานี่ถนนตัดผ่าน เช่น **ถนนหลักเมือง** แสดงถึงความสำคัญของความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ฮินดูที่มีการสร้างหลักเมืองไว้เป็นศูนย์กลางบ้านเมืองในยุคแรกๆ และสืบต่อความคิดนี้มาจนถึงปัจจุบัน ดังที่จังหวัดต่างๆ ย่อมมีการสร้างศาลหลักเมืองไว้เช่นกัน **ถนนถนนสุเหร่าบางชัน** **ถนนสุเหร่าสามวา** **ถนนเข้าสู่สุเหร่าคลองแปด** และ**ถนนสุเหร่าคลองหนึ่ง** ที่แสดงให้เห็น

เห็นว่าบริเวณที่ถนนตัดผ่านเป็นที่ตั้งชุมชนชาวมุสลิม ส่วนถนนเช่นหลุยส์ซึ่งตัดผ่านพื้นที่ใจกลางกรุงเทพมหานคร ก็แสดงให้เห็นว่าบริเวณนี้เป็นศูนย์กลางความเชื่อของศาสนาคริสต์สอดคล้องกับลักษณะของย่านนี้ในปัจจุบันที่เป็นที่ตั้งของสถานประกอบการธุรกิจทั้งไทยและต่างประเทศ รวมทั้งเป็นที่ตั้งของสถานทูตนานาชาติ

3.2.1.1.2 สถานศึกษา มีจำนวน 17 ชื่อ

เนื่องจากสถานศึกษาเป็นสถานที่สำคัญในแต่ละท้องที่ จึงขอยื่อนำมาตั้งเป็นชื่อถนนที่ตัดผ่านโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย และยังมีประโยชน์ในการระบุสถานที่แก่ผู้คนที่สัญจรในบริเวณนั้น เช่น

ถนนคอนเวนต์ ชื่อถนนมาจากชื่อโรงเรียนสตรีเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ เดิมมีชื่อว่าถนนสุรศักดิ์ เนื่องจากเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสง-ชูโต) เป็นผู้ตัดถนน และท่านได้แบ่งที่ดินบริเวณถนนเพื่อให้จัดตั้งโรงเรียนสตรีแห่งนี้ จึงเป็นที่มาของชื่อถนนสายนี้ในปัจจุบัน (กฤษณา สินไชย, 2553: 28-29)

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างชื่อถนนที่มาจากชื่อสถานศึกษาอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่มีข้อมูลเอกสารอ้างอิงของที่มาที่ชัดเจน แต่ผู้วิจัยสามารถสันนิษฐานได้จากชื่อถนนซึ่งบ่งบอกว่ามีที่มาจากชื่อสถานศึกษาที่ถนนตัดผ่าน ได้แก่ **ถนนสตรีวิทยา 2** ถนนนี้ตัดผ่านบริเวณโรงเรียนสตรีวิทยา 2 **ถนนหอวัง** ถนนนี้ตัดผ่านบริเวณโรงเรียนหอวัง **ถนนอัสสัมชัญ** ถนนนี้ตัดผ่านบริเวณโรงเรียนอัสสัมชัญบางแค **ถนนรามคำแหง** ถนนนี้ตัดผ่านบริเวณมหาวิทยาลัยรามคำแหง **ถนนโรงเรียนคลองบางพรหม** ถนนนี้ตัดผ่านบริเวณโรงเรียนคลองบางพรหม

นอกจากนี้ก็มีถนนเข้าโรงเรียนคลองบ้านไทร ถนนเข้าโรงเรียนบ้านเกาะ ถนนเข้าโรงเรียนเทพศิรินทร์ร่มเกล้า ถนนเข้าโรงเรียนคลองสี่ ถนนเข้าโรงเรียนตั้งพิรุฬหธรรม ถนนเข้าโรงเรียนแบนชะโดแยกถนนประชาร่วมใจ ถนนเข้าโรงเรียนพรหมแดน ถนนเข้าโรงเรียนลำนกแขวก ถนนเข้าโรงเรียนวัดทองสัมฤทธิ์ ถนนเข้าโรงเรียนวัดหัวกระบือ ถนนเข้าโรงเรียนสุเหร่าคลองสี่และวัดศรีสุก เป็นต้น

3.2.1.1.3 สถานที่สาธารณะ มีจำนวน 16 ชื่อ

ชื่อถนนที่มาจากชื่อสถานที่สาธารณะ หมายถึง สถานที่ที่คนทั่วไปรู้จักและใช้ประโยชน์ร่วมกัน บางสถานที่ก็มีความสำคัญจนนำมาตั้งชื่อถนน เช่น ทางรถไฟ สวนสาธารณะ ถนน สะพาน คลอง ท่าเรือ ที่ทิ้งขยะ เช่น

ถนนกรุงเกษม ถนนนี้เป็นถนนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นประมาณพ.ศ.2435 แล้วเสร็จเมื่อพ.ศ.2441 ทรงพระราชทานนามว่า “ถนนกรุง

เกษม” เพราะเลียบคลองผดุงกรุงเกษมซึ่งเป็นคลองสำคัญคลองหนึ่งของพระนคร ถนนสายนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งของการขุดคลองและสร้างถนนขนานข้าง (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 1)

ถนนทางเข้าสวนหลวงร.9 ชื่อถนนมาจากชื่อสวนสาธารณะที่สร้างเพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในศกมจกคสมยเจริญพระชนมายุครบ 60 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2530 (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2547: 206)

ถนนใต้ทางด่วนเฉลิมมหานคร ถนนนี้ตัดผ่านใต้ทางด่วนหรือทางพิเศษเฉลิมมหานคร ซึ่งเป็นทางพิเศษสายแรกของประเทศไทย (กฤษณา สินไชย, 2553: 237)

ถนนศาลาแดง ถนนนี้ตัดผ่านบริเวณที่เคยเป็นทุ่งนากว้างใหญ่และไม่ปรากฏชื่อจนกระทั่งพ.ศ. 2436 มีชาวเดนมาร์กกลุ่มหนึ่งยื่นเรื่องขอพระราชทานสัมปทานสร้างทางรถไฟสายกรุงเทพฯ-สมุทรปราการ หรือที่เรียกกันเป็นสามัญในสมัยนั้นว่ารถไฟสายปากน้ำซึ่งแล่นผ่านบริเวณทุ่งแห่งนี้ จึงได้สร้างสถานีรถไฟที่มีลักษณะเป็นศาลาสำหรับให้ผู้โดยสารนั่งรอรถไฟหลังศาลาเป็นสี่แดงมองเห็นสะดุดตาเป็นจุดเด่นอยู่กลางทุ่ง นับเป็นสถานีสำคัญสถานีหนึ่ง จึงเป็นที่หมายให้คนทั่วไปเรียกสถานที่นั้นว่าศาลาแดง และเรียกทุ่งนาบริเวณนั้นว่าทุ่งศาลาแดง เมื่อมีการตัดถนนสายนี้รัฐบาลจึงให้ชื่อถนนว่า “ถนนศาลาแดง” เพื่อรักษาคำว่าศาลาแดงให้คงอยู่ (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 71-74)

ถนนทางรถไฟสายปากน้ำเก่า ถนนนี้เป็นถนนสำคัญสายหนึ่งของกรุงเทพมหานครและจังหวัดสมุทรปราการ เดิมเป็นทางเดินรถไฟสายปากน้ำ ต่อมาเมื่อยกเลิกรถไฟสายปากน้ำแล้ว จึงปรับเป็นถนน (<http://th.wikipedia.org>, ออนไลน์)

ถนนสะพานพุทธ ถนนนี้เป็นถนนจากถนนตรีเพชรเชิงสะพานสมเด็จพระปกเกล้าถึงถนนจักรเพชร ชื่อถนนมาจากสะพานพุทธยอดฟ้า ซึ่งสร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2547: 263)

ถนนรามบุตรี ชื่อถนนมาจากชื่อสะพานรามบุตรีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนามไว้ ซึ่งเป็นพระนามของผู้สร้างสะพานคือหม่อมเจ้าหญิงเป้า ธิดาในกรมพระรามอิศเรศ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ชื่อสะพานจึงมีความหมายว่าบุตรีของกรมพระรามอิศเรศเป็นผู้สร้าง ต่อมาเมื่อสร้างถนนจึงนำชื่อสะพานมาเป็นชื่อถนน (กฤษณา สินไชย, 2553: 168)

ถนนราชวงศ์ ถนนนี้เป็นถนนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ตัดขึ้น จากถนนเจริญกรุงไปสิ้นสุดถนนที่ทำเรือราชวงศ์ ริมน้ำเจ้าพระยา นับเป็นถนนที่มีความสำคัญต่อการค้า เพราะสมัยนั้นท่าราชวงศ์เป็นท่าเรือสินค้าภายในประเทศ มีเรือ

บรรพทุกคนโดยสารและสินค้าไปจันทบุรี ชลบุรี และบ้านดอน (สุราษฎร์ธานี) (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 312)

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างชื่อถนนที่มาจากชื่อสถานที่สาธารณะอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่มีข้อมูลเอกสารอ้างอิงของที่มาที่ชัดเจน แต่ผู้วิจัยสามารถสันนิษฐานได้จากชื่อถนนซึ่งบ่งบอกว่ามีที่มาจากชื่อสถานที่สาธารณะที่ถนนตัดผ่าน ได้แก่ ถนนเข้าที่ทิ้งขยะมีนบุรี ถนนใต้ทางด่วน ถนนเชื่อมซอยจันทิมา ถนนเชื่อมถนนพหลโยธินกับถนนวิภาวดีรังสิต ถนนเชื่อมเพชรเกษม112 กับเพชรเกษม114 ถนนเลียบริมทางรถไฟ ถนนข้างทางรถไฟสามเสน ถนนย่านพหลโยธิน

3.2.1.1.4 วงและบริเวณรอบวง มีจำนวน 8 ชื่อ

ถนนสายที่ตัดผ่านวงเป็นถนนในบริเวณกรุงเทพมหานครชั้นใน ซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองและสังคมมาแต่อดีต เพราะเป็นที่ตั้งวังของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ต่างๆ และแม้ว่าวังบางแห่งจะไม่มีในปัจจุบันแล้ว เช่น วังหลัง วังบูรพา แต่ชื่อถนนจะเป็นสิ่งที่บอกประวัติความเป็นมาไว้ เช่น

ถนนท้ายวัง ถนนนี้ตัดผ่านบริเวณที่เคยเป็นบ้านพักข้าราชการเสนาบดีผู้ใหญ่จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมีพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการในพระราชสำนักฝ่ายในเพิ่มขึ้น ทำให้สถานที่ในพระบรมมหาราชวังแน่นขนัด จึงโปรดเกล้าฯ ให้เวนคืนที่ดินบริเวณท้ายวัง ขยายกำแพงพระราชวังด้านใต้ออกไปจนจรดวัดพระเชตุพนฯ และสร้างถนนคั่นกลาง พระราชทานนามถนนตามสถานที่ที่ถนนตัดผ่านว่า “ถนนท้ายวัง” (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 84)

ถนนบูรพา ถนนนี้สร้างขึ้นใน พ.ศ.2435 ชื่อถนนมาจากวังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นและพระราชทานนาม ซึ่งหมายถึง "วังที่อยู่ทางทิศตะวันออก" คือ วังบูรพาภิรมย์ หรือ วังบูรพา แก่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช พระอนุชาร่วมพระชนกชนนีเดียวกับพระองค์ (กฤษณา สินไชย, 2553: 87)

ถนนมหาราช ถนนนี้สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เดิมปูด้วยอิฐรูแผ่นใหญ่ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ตัดถนนในแนวดังกล่าวเป็นถนนเลียบริมกำแพงพระบรมมหาราชวังด้านทิศตะวันตก แล้วพระราชทานนามซึ่งมาจากส่วนหนึ่งของคำว่าพระบรมมหาราชวัง (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 83)

ถนนวังเดิม ถนนนี้สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2474 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงตั้งชื่อถนนถวายว่าถนนวังเดิมเพื่อรักษาชื่อพระราชวังครั้งกรุงธนบุรีไว้ (กฤษณา สินไชย, 2553: 172)

ถนนวังหลัง ถนนนี้ได้ชื่อจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ พระราชทานตามที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกราบทูลถวาย เพราะตัดผ่านที่ตั้งของพระราชวังหลัง หรือพระราชวังบวรสถานพิมุขในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (กฤษณา สินไชย, 2553: 173)

ถนนหน้าพระลาน ถนนนี้เป็นถนนด้านหน้าพระบรมหาราชวัง คนทั่วไปในสมัยโบราณเรียกถนนท่าช้างวังหลวง เพราะเป็นทางที่ช้างของวังหลวงใช้ลงท่าอาบน้ำ จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเลี้ยงช้างในวังหลวงหมดความสำคัญลง จึงโปรดให้เปลี่ยนนามถนนสายนี้ใหม่ตามความเหมาะสมและลักษณะของสถานที่ ซึ่งเป็นถนนอยู่ด้านหน้าพระลานกว้างหน้าพระบรมหาราชวัง (ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2546: 83)

ถนนสราญรมย์ ชื่อถนนมาจากการตัดผ่านบริเวณพระราชวังและพระราชอุทยานสราญรมย์ (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 364)

ถนนสนามไชย ชื่อถนนมาจากการตัดผ่านใกล้บริเวณท้องสนามไชย ซึ่งในอดีตเป็นพื้นที่ให้ข้าราชการและประชาชนเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในงานพระราชพิธีสำคัญของบ้านเมือง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ใช้ที่ว่างบริเวณนี้เป็นที่ฝึกซ้อมทหารและสวนสนาม และยังโปรดให้สร้างพลับพลาสำหรับประทับพระราชทานสิ่งของที่ระลึกแก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพาร (ส.พลายน้อย, 2543: 96)

3.2.1.1.5 สถานประกอบการธุรกิจ มีจำนวน 6 ชื่อ

แม้ว่าตามพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร 2534 (วิมล กิจวานิชขจร, 2534: 12) จะระบุว่าควรหลีกเลี่ยงการใช้ชื่อสินค้า ยี่ห้อ บริษัท ห้างร้านต่างๆ แต่ก็พบว่าชื่อถนนในกรุงเทพมหานครบางสายมีการตั้งชื่อถนนจากสถานประกอบการธุรกิจ โดยถนนเหล่านี้จะตั้งอยู่ในย่านเศรษฐกิจ ย่านชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน เช่น

ถนนธนียะ ชื่อถนนมาจากชื่อของ “ธนียะกรู๊ป” ได้ดำเนินการพัฒนาและขยายธุรกิจอย่างต่อเนื่อง และมีธุรกิจสำคัญคืออาคารธนียะพลาซ่าบนถนนสีลมเพื่อให้เช่าเป็นห้างร้านและสำนักงาน (<http://thaniyaplaza.com/mainThaniya/home.php>, ออนไลน์)

ถนนสิบสามห้าง ถนนนี้เป็นถนนสายสั้นๆ อยู่บริเวณย่านการค้าบางลำพู ชื่อสิบสามห้างมาจากชื่อกลุ่มพ่อค้ากลุ่มหนึ่งในเมืองกวางตุ้งซึ่งเริ่มต้นมีห้างร้านสิบสามห้าง ได้รวมตัวกันเข้าเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านการค้าและอื่นๆ เรียกว่า guild (สมาคม) มีตึกทำการอยู่ที่เมืองกวางตุ้ง ต่อมาเมื่อชาวจีนเข้ามาจับจองทำกิจการค้าที่บางลำพูจึงได้สร้างอาคารซึ่งมีลักษณะเหมือนอาคารที่ทำการสมาคมขึ้นที่บางลำพู แม้ภายหลังอาคารดังกล่าวจะถูกรื้อถอน แต่ชื่อสิบสามห้างยังคงอยู่ และได้กลายเป็นชื่อถนนที่เคยเป็นที่ตั้งอาคารสมาคม (ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 17)

ถนนแอปปีแลนด์ ชื่อถนนมาจากชื่อธุรกิจสวนสนุกกลางแจ้งแห่งแรกของประเทศไทย ปัจจุบันได้ปิดดำเนินการไปแล้วตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2522 เนื่องจากมูลค่าที่ดินที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้เจ้าของสวนสนุกพัฒนาที่ดินให้เป็นที่อยู่อาศัยและธุรกิจทางด้านพื้นที่เช่าชื่อ “แอปปีแลนด์ กรู๊ป” จึงเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายจนเรียกเป็นชื่อของถนนในย่านดังกล่าวด้วย (<http://th.wikipedia.org>, ออนไลน์)

ถนนสวนสยาม ชื่อถนนมาจากการตัดผ่านบริเวณสวนสยาม ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่าชื่อถนนน่าจะมาจากชื่อสถานประกอบการธุรกิจแห่งนี้

ถนนหมู่บ้านเศรษฐกิจ ชื่อถนนมาจากการตัดเข้าสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจในเขตบางแค

ถนนเฉลิมเขต ชื่อถนนมาจากการตัดผ่านโรงพยาบาลนครเฉลิมเขตฯ ซึ่งมาจากพระนามของเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคล พระธิดาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช (<http://www.youtube.com/watch?v=GFOiKgIataU>, ออนไลน์)

3.2.1.1.6 ป้อมปราการ มีจำนวน 5 ชื่อ

ถนนจักรเพชร ถนนนี้สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อพ.ศ.2441 พระราชทานชื่อถนนตามชื่อของป้อมจักรเพชรที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปัจจุบันป้อมนี้ถูกรื้อถอนแล้ว (กฤษณา สินไชย, 2553: 38)

ถนนพระจันทร์ ถนนนี้สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แต่มีลักษณะเป็นถนนพูนดินให้สูงขึ้น ชื่อถนนมาจากชื่อของป้อมพระจันทร์ ปัจจุบันป้อมนี้ถูกรื้อถอนแล้ว (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 200)

ถนนพระสุเมรุ ชื่อถนนมาจากชื่อของป้อมพระสุเมรุ สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เป็นป้อมปราการที่บูรณะเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 234)

ถนนพระอาทิตย์ ชื่อถนนมาจากชื่อของป้อมพระอาทิตย์ สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปัจจุบันป้อมนี้ถูกรื้อถอนแล้ว (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 236)

ถนนมหาไชย ชื่อถนนมาจากชื่อของป้อมมหาไชย สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปัจจุบันป้อมนี้ถูกรื้อถอนแล้ว (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 264-265)

3.2.1.1.7 สถานที่ราชการ มีจำนวน 4 ชื่อ

ถนนเหล่านี้ตัดผ่านสถานที่ราชการในอดีตและสถานที่ราชการในปัจจุบัน เช่น

ถนนวิฑู ชื่อถนนมาจากสถานีวิฑูแห่งแรกในประเทศไทย ซึ่งตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงของสวนลุมพินี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน ไปทรงทำพิธีเปิดสถานีวิฑูกรุงเทพฯ ที่ตำบลศาลาแดง เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2471 (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 2)

ถนนหน้าหับเผย ชื่อถนนมาจากสถานที่ที่เรียกว่า “หับเผย” ซึ่งเคยตั้งอยู่บริเวณนั้นในอดีต คำว่าหับเผย คือคูกหรือเรือจําสำหรับนักโทษลหุโทษ คือนักโทษที่มีโทษเบา สังกัดกรมพระนครบาล หับเผยเรียกตามลักษณะการปิด-เปิดประตูเรือจําสำหรับเข้าออกเป็นเวลา คือเวลาเช้าเปิด เรียกว่า เผย เวลาเย็นปิด เรียกว่า หับ เรียกรวมว่าประตูหับเผย หรือเรียกต่อมาสั้นๆ ว่าหับเผย ต่อมาคูกหรือเรือจําที่เรียกว่าหับเผยนี้ถูกรื้อถอนไปเมื่อครั้งสร้างกระทรวงยุติธรรม แต่ชื่อหับเผยก็ยังคงใช้เรียกชื่อถนนข้างกระทรวงยุติธรรมด้านตะวันออก (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 51)

ถนนสรรพาวุธ ถนนนี้เป็นถนนสายสั้นๆ ในพื้นที่เขตบางนา บริเวณกรมสรรพาวุธทหารเรือ

ถนนทหาร ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าชื่อถนนสายนี้มาจากการตัดผ่านบริเวณที่เป็นสถานที่ราชการทางทหารที่สำคัญ เช่น กรมการอุตสาหกรรมทหาร กรมสรรพาวุธทหารบก

3.2.1.2 ชื่อถนนที่มาจากลักษณะภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ มีจำนวน 36 ชื่อ

ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครในกลุ่มนี้ตั้งขึ้นจาก

3.2.1.2.1 ลักษณะภูมิประเทศ

3.2.1.2.2 สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

3.2.1.2.1 ลักษณะภูมิประเทศ มีจำนวน 27 ชื่อ

ในด้านลักษณะภูมิประเทศ ชื่อถนนในกลุ่มนี้ทำให้ทราบว่าแต่ดั้งเดิมท้องที่นั้นมีลักษณะสำคัญอย่างไร เช่น คลอง คู คุ้ หนอง ท่า ลาด บาง สระ เป็นต้น คำบอกลักษณะภูมิประเทศเหล่านี้ชี้ว่าพื้นที่บางส่วนของกรุงเทพมหานครเป็นที่ลุ่มมีน้ำขังเต็มไปด้วยคูคลองมากมาย สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยที่ผูกพันกับสายน้ำและการสัญจรในอดีตที่ใช้เส้นทางทางน้ำเป็นหลัก ถึงขนาดที่นักท่องเที่ยวชาวยุโรปขนานนามกรุงเทพมหานครว่า “เวนิสตะวันออก” (บางเชื้อกหนังสือ-บางระมาด ชุมชนเก่าแก่ที่สุดของกรุงเทพฯ มีอายุมากกว่า 500 ปีอยู่ในคลองบางกอกน้อย-บางกอกใหญ่, 2546: 106) เช่น

ถนนคลองลำเจียก ถนนนี้เดิมชื่อถนนสุขา ต่อมาเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2540 สำนักงานเขตบึงกุ่มได้เสนอให้เปลี่ยนชื่อถนนสุขาเป็นถนนคลองลำเจียกตามชื่อคลองที่ตัดผ่าน (ถนนกวี ชูชัยยะ, 2548: 22)

ถนนคู้-คลองสิบ ถนนนี้ตั้งชื่อถนนโดยการใช้คำที่แสดงลักษณะของแหล่งน้ำ คือ คำว่า “คู้” หมายถึง โคน้ำหรือคั้ง เช่น ในจังหวัดนครปฐมเดิมมีหมู่บ้านหนึ่งชื่อว่าบ้านหัวคู้ เพราะตั้งอยู่ตรงคั้งน้ำของคลองธรรมชาติ (สุจริตลักษณ์ คีฬาคง, 2543: 63)

ถนนคลองถมจุลนาค ชื่อถนนมาจากการตัดผ่านบริเวณที่เคยมี “คลองจุลนาค” ที่เชื่อมระหว่างคลองมหานาคกับคลองเปรมประชากร (<http://th.wikipedia.org>, ออนไลน์)

ถนนคลองลำปัก ถนนนี้ตัดผ่านจากถนนหลานหลวงถึงคลองมหานาค ผู้วิจัยสืบค้นข้อมูลพบเพียงความหมายของชื่อเก่าเดิมน่าจะมาจากชื่อคลองลำปัก ซึ่งคำว่าลำปักมาจากภาษามลายูว่า lambak แปลว่า กอง (สิ่งของต่างๆ) (ป.ศรีนาค, 2544: 111)

นอกจากนี้ก็มีถนนคลองหนองใหญ่ ถนนทวีวัฒนา (เดิมชื่อถนนเลียบบคลองทวีวัฒนา) ถนนกลางคลองสอง ถนนคลองเก่า ถนนคลองสิบ-สิบสี่ ถนนคลองลัดศาลเจ้า ถนนเชื่อมคลองมอญ ถนนเลียบบวารี ถนนเลียบบคลองเนินทราย ถนนเลียบบคลองบางแวก ถนนเลียบบคลองปทุม ถนนเลียบบคลองภาษีเจริญฝั่งเหนือ ถนนเลียบบคลองภาษีเจริญฝั่งใต้ ถนนเลียบบคลองมอญ ถนนเลียบบคลองลำกระดาน ถนนเลียบบคลองสอง ถนนเลียบบขุนายกิมสาย 1 ถนนเลียบบลำกอไผ่ ถนนคลองถมวัดพระพิเรนทร์ ถนนคลองถมวัดสระเกศ ถนนคลองถมวัดโสมนัส ถนนสระสรง ถนนลงท่า

3.2.1.2.2 สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ มีจำนวน 9 ชื่อ

เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของกรุงเทพมหานครเป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งน้ำ จึงส่งผลให้เกิดสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่แสดงถึงความหลากหลายของพืชพรรณต่างๆที่มีในอดีตและปัจจุบัน เช่น

ถนนจันทน์และถนนจันทน์เก่า ชื่อถนนมาจากบริเวณนี้เดิมเป็นพื้นที่สวนผลไม้ สันนิษฐานว่าคงจะมีต้นจันทน์ขึ้นอยู่จึงได้มีคนเรียกตรอกจันทน์ ตามความนิยมของคนโบราณในการเรียกชื่อสถานที่ตามสภาพแวดล้อมที่พบเห็น ต่อมาจึงกลายเป็น “ถนนจันทน์” (สัมภาษณ์สำนักงานเขตสาทร, 29 มิถุนายน 2553)

ถนนราชพฤกษ์ ชื่อถนนมาจากกรมทางหลวงชนบทได้เสนอชื่อถนนราชพฤกษ์ โดยให้เหตุผลว่ามีโครงการจะปลูกต้นราชพฤกษ์เรียงรายตามแนวถนนสายนี้ และยังเป็นชื่อที่ไม่ซ้ำซ้อนกับถนนสายใดๆ ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (กฤษณา สินไชย, 2553: 159-162)

ถนนกัลปพฤกษ์ ชื่อถนนมาจากสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ได้พิจารณาโดยใช้หลักการที่กรมทางหลวงชนบทเคยใช้ตั้งชื่อถนนจากพรรณไม้มงคล ดังเช่นถนนราชพฤกษ์ จึงตั้งชื่อถนนสายนี้ว่า “ถนนกัลปพฤกษ์” (กฤษณา สินไชย, 2553: 14-15)

นอกจากนี้ชื่อถนนยังที่มาจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น

ถนนสวนพลู ถนนนี้ตัดผ่านบริเวณที่อยู่ในอดีตมีสภาพเป็นร่องสวน มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีชาวจีนกลุ่มหนึ่งจากย่านสำเพ็งเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในบริเวณตรอกจันทน์ (ถนนจันทน์) ทุ่งวัดดอน ทุ่งมหาเมฆ ชาวจีนเหล่านี้ได้ประกอบอาชีพโดยการทำสวนพลู และได้นำวิธีการทำสวนแบบยกร่องมาใช้ในการปลูกพลู ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญและอยู่คู่กับชีวิตของชาวไทยในอดีตที่นิยมกินหมากพลูในชีวิตประจำวัน บริเวณนี้จึงเป็นแหล่งผลิตพลูที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร โดยพลูที่ได้ส่วนใหญ่จะส่งไปจำหน่ายให้กับพ่อค้าที่ตลาดพลูฝั่งธนบุรี (ป้ายประวัติถนน)

ถนนดินแดง ถนนนี้เป็นถนนที่สร้างในสมัยจอมพลป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี สร้างทางด้วยดินลูกรังซึ่งมีสีส้มแดงจากอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิถึงสามเหลี่ยมดินแดง และสร้างต่อไปจนถึงโรงเรียนพร้อมพรรณในปัจจุบัน เมื่อรถวิ่งผ่านไปมาก็จะมีฝุ่นสีแดงฟุ้งกระจายไปทั่ว ต่อมาชาวบ้านจึงเรียกกันจนติดปากว่าถนนดินแดง (กฤษณา สินไชย, 2553: 55) แม้ว่าปัจจุบันถนนดินแดงไม่ได้มีลักษณะดังกล่าวแล้ว แต่จากข้อมูลผู้วิจัยจึงพิจารณาให้ถนนดินแดงอยู่ในประเภทนี้ เนื่องจากลักษณะทางกายภาพของถนนเมื่อแรกสร้าง

นอกจากนี้ยังมี ถนนสวนผัก ถนนหลังสวน ถนนชัยพฤกษ์

3.2.1.3 ชื่อถนนที่มาจากชื่อชุมชน แขวง เขต จังหวัด มีจำนวน 31 ชื่อ

ชื่อถนนกลุ่มนี้เป็นชื่อถนนที่มาจากชื่อเรียกสถานที่ดั้งเดิม ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นชื่อชุมชน ชื่อแขวง ชื่อเขต ชื่อจังหวัดในปัจจุบัน แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

3.2.1.3.1 ชื่อชุมชน แขวง เขต จังหวัด

3.2.1.3.2 ชื่อชุมชน แขวง เขต จังหวัด จากต้นทางและปลายทาง

3.2.1.3.1 ชื่อชุมชน แขวง เขต จังหวัด มีจำนวน 26 ชื่อ

ชื่อถนนในประเภทนี้ส่วนใหญ่มาจากชื่อเรียกสถานที่ในบริเวณย่านนั้นมาแต่อดีต ต่อมาเมื่อทางราชการเปลี่ยนระบบการปกครองชื่อดั้งเดิมเหล่านี้ก็นำมาตั้งเป็นชื่อชุมชน แขวง

เขต จังหวัด ตามความเคยชินที่เรียกกันมาแต่เดิม และเพื่อเป็นการคงชื่อเดิมไว้ไม่ให้สูญหายไป เช่น

ถนนครุใน ถนนนี้เป็นถนนสายหนึ่งในเขตทุ่งครุ ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานโดยพิจารณาว่าชื่อถนนและชื่อเขตมีรูปคำเดียวกัน ชื่อถนนจึงน่าจะมาจากชื่อเขตที่ถนนตัดผ่าน เพราะชื่อทุ่งครุเป็นชื่อสถานที่ที่เรียกกันมานาน ในอดีตมีฐานะเป็นตำบลทุ่งครุ และยกฐานะเป็นแขวงทุ่งครุ เขตทุ่งครุในปัจจุบัน (<http://th.wikipedia.org>, ออนไลน์)

ถนนฉิมพลี ถนนนี้เป็นถนนสายหนึ่งในแขวงฉิมพลี เขตตลิ่งชัน ในปี พ.ศ. 2513 ได้จัดตั้งเป็นตำบลฉิมพลี อำเภอตลิ่งชัน ต่อมาอำเภอตลิ่งชันได้ยกฐานะเป็นเขตตลิ่งชัน ส่งผลให้ตำบลต่าง ๆ เปลี่ยนฐานะเป็นแขวงตามไปด้วย (<http://th.wikipedia.org>, ออนไลน์) จากข้อมูลทำให้ทราบว่าชื่อฉิมพลีเดิมเป็นชื่อเรียกสถานที่และยังคงเป็นชื่อแขวงการปกครองในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่าชื่อถนนฉิมพลีน่าจะตั้งจากชื่อสถานที่ดังกล่าว

ถนนพญาไท ถนนนี้สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์พระราชทานนามถนนสายนี้เนื่องจากเป็นถนนที่มาจากที่สวนตำบลพญาไท (กฤษณา สิ้นไชย, 2553: 98) ปัจจุบันได้ยกฐานะเป็นเขตพญาไท

ถนนสายไหม ชื่อถนนนี้เดิมมาจากชื่อหมู่บ้านหนึ่งตั้งอยู่ในตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2483 ได้แยกพื้นที่มาขึ้นกับอำเภอบางเขน กรุงเทพมหานคร และได้แยกฐานะเป็นตำบลสายไหมและแขวงสายไหมตามลำดับ วันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 เขตสายไหมได้รับการจัดตั้งขึ้นจากประกาศกระทรวงมหาดไทย โดยแยกมาจากเขตบางเขน ประกอบด้วยเขตพื้นที่การปกครอง 3 แขวง ได้แก่ แขวงสายไหม แขวงออเงิน และแขวงคลองถนน (<http://th.wikipedia.org>, ออนไลน์) จากข้อมูลนี้ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่าชื่อถนนสายไหมตั้งขึ้นจากชื่อสถานที่ดั้งเดิมที่ต่อมาได้รับการยกฐานะเป็นทั้งแขวงและเขตสายไหมในปัจจุบัน

ถนนกรุงธนบุรี ชื่อถนนมาจากชื่อดั้งเดิมของพื้นที่บริเวณนั้นคือกรุงธนบุรี

ถนนสามเสน ชื่อถนนมาจากชื่อตำบลหรือชื่อคลองมาแต่ดั้งเดิม (กฤษณา สิ้นไชย, 2553: 197)

นอกจากนี้ยังมีถนนจำนวนหนึ่งที่ผู้วิจัยสันนิษฐานว่ามาจากชื่อของชุมชน แขวงเขต จังหวัด ได้แก่ ชื่อเรียกสถานที่ดั้งเดิม ชุมชน เช่น ถนนสำราญราษฎร์ ถนนลาดปลาเค้า ถนนบางกระดี ชื่อแขวง เช่น ถนนทับยาว ถนนท่าข้าม ถนนบางขุนนนท์ ถนนบางแวก ถนนลำปลาทิว ถนนศาลาธรรมสพน์ ถนนสุขาภิบาลบางระมาด ถนนสุขาภิบาลหมู่บ้านกอบแก้ว ถนน

แสมดำ ถนนชักพระ ชื่อเขต เช่น ถนนจอมทอง ถนนบางขุนเทียน ถนนบางบอน ถนนบางบอน
สายเดิม ถนนราษฎร์บูรณะ ถนนลาดพร้าว ถนนสามวา

3.2.1.3.2 ชื่อชุมชน แขวง เขต จังหวัด จากต้นทางและปลายทาง มีจำนวน 5 ชื่อ
ชื่อถนนเพื่อบอกเส้นทางโดยประมาณว่าถนนสายนั้นตัดผ่านจากสถานที่ใดไปยัง
สถานที่ใดบ้าง เช่น

ถนนกรุงเทพ-นนทบุรี ชื่อถนนตั้งตามจุดเริ่มต้นถึงปลายทาง (กฤษณา สินไชย
,2553: 12) เพราะเป็นถนนที่เชื่อมเส้นทางกรุงเทพมหานครกับจังหวัดนนทบุรี

ถนนชุมทอง-ลำต้อยติ่ง ถนนนี้ตัดผ่านแขวงชุมทอง เขตลาดกระบัง เชื่อมเส้นทาง
กับถนนในแขวงลำต้อยติ่ง เขตหนองจอก

นอกจากนี้ยังมี ถนนลาดกระบัง-เชื่อมถนนสุวิน ทวงศ์ ถนนลาดกระบัง-อ่อนนุช
ถนนบางขุนเทียน-ชายทะเล

3.2.2 ที่มาและความหมายจากชื่อ นามสกุล ราชทินนาม หรือตำแหน่งของบุคคลสำคัญ

จากการศึกษาข้อมูลพบว่าชื่อถนนในกรุงเทพมหานครที่มีที่มาและความหมายมาจากชื่อ
นามสกุล ราชทินนาม หรือตำแหน่งของบุคคลสำคัญ จำนวน 109 ชื่อ หรือร้อยละ 29.38 ทั้งจาก
ชนชั้นสูงและสามัญชน แบ่งประเภทตามสถานภาพของบุคคล ได้แก่ ชื่อถนนที่มาจาก
พระมหากษัตริย์และพระราชินี จำนวน 16 ชื่อ ชื่อถนนที่มาจากพระบรมวงศานุวงศ์ จำนวน 42 ชื่อ
ชื่อถนนที่มาจากขุนนาง ข้าราชการ จำนวน 42 ชื่อ และชื่อถนนที่มาจากสามัญชน จำนวน 9 ชื่อ
ผู้วิจัยจะแบ่งประเภทชื่อถนนในกรุงเทพมหานครในประเด็นนี้โดยพิจารณาจากที่มาและ
ความหมายของชื่อถนนจากพระนาม พระนามทรงกรม พระนามแฝง ชื่อ นามสกุล ราชทินนาม
บรรดาศักดิ์ เป็นต้น ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จะนำไปสู่ความเข้าใจว่าชื่อถนนที่ตั้งขึ้นจากบุคคลสำคัญ
นี้เกิดขึ้นจากวัตถุประสงค์ต่างๆ เช่น การเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ พระราชินี พระบรม
วงศานุวงศ์ หรือเพื่อเป็นเกียรติแก่ขุนนาง ข้าราชการ สามัญชน การอุทิศพระราชกุศลแก่พระบรม
วงศานุวงศ์ที่สิ้นพระชนม์ การตั้งชื่อถนนเพื่อให้ทราบว่าตัดผ่านสถานที่ใด ชื่อถนนที่ตั้งขึ้นเพื่อ
เป็นอนุสรณ์ถึงเจ้าของที่ดินที่ถนนตัดผ่านและผู้บริจาคที่ดินหรือทุนทรัพย์เพื่อสร้างถนน ซึ่งผู้วิจัย
จะได้วิเคราะห์ในรายละเอียดเรียงตามลำดับข้อมูลจากมากไปน้อย ดังนี้

3.2.2.1 ชื่อถนนที่มาจากพระนาม หมายถึง พระนามประเภทต่างๆ ที่สื่อความหมายถึง
พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ประกอบด้วย พระอิสริยยศ พระนาม พระนามกับชื่อ
ราชสกุล พระนามแฝง ชื่อแสดงพระราชสถานะ จำนวน 47 ชื่อ เรียงตามลำดับข้อมูลที่พบมากไป
น้อย ดังนี้

-พระอิสริยยศ หมายถึง หมายถึง สกุลยศของพระราชวงศ์ที่ถือกำเนิดมามียศทางขัตติยราชสกุลชั้นใด เช่น เจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า และถ้าพระราชวงศ์พระองค์ใดได้ปฏิบัติราชการแผ่นดิน มีความดีความชอบ ก็อาจได้รับการสถาปนาพระอิสริยยศเป็นเจ้าต่างกรมจึงต่อพระนามทรงกรมไว้ท้ายพระนามเดิม (www.royin.go.th, ออนไลน์) ดังปรากฏในชื่อถนนจำนวน 24 ชื่อ ดังนี้

ถนนเจ้าฟ้า ชื่อถนนมาจากสกุลยศชั้นเจ้าฟ้าของพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอิศราพงศ์ พระโอรสในสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาศักดิพลเสพ กรมพระราชวังบวรสถานมงคลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อถนนสายนี้เพื่อเป็นอนุสรณ์และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าในอดีตบริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งวังของเจ้าฟ้าฝ่ายพระราชวังบวรสถานมงคล ซึ่งปัจจุบันเป็นสถานที่ทำการกรมข่าวทหารบก (ถนนกว๊าน ชูชัยยะ, 2548: 59)

นอกจากชื่อถนนที่มาจากพระอิสริยยศในด้านสกุลยศแล้ว ยังมีชื่อถนนจำนวนหนึ่งที่ตั้งขึ้นจากพระอิสริยยศในด้าน**พระนามทรงกรม**² ได้แก่

ถนนอินทรพิทักษ์ ชื่อถนนเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่สมเด็จพระมหาอุปราช เจ้าฟ้ากรมขุนอินทรพิทักษ์ พระราชโอรสพระองค์ใหญ่ในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (กฤษณา สินไชย, 2553: 225)

ถนนจักรพรรดิพงษ์ ชื่อถนนมาจากพระนามของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ ต้นราชสกุลจักรพันธุ์ ทรงเป็นสมเด็จพระอนุชาร่วมพระบรมราชชนกพระบรมราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กฤษณา สินไชย, 2553: 36)

ถนนพระพิทักษ์และถนนพระพิพิธ ชื่อถนนมีที่มาจากพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดเกล้าฯ พระราชทานที่สร้างวังบริเวณริมคลองคูเมืองเดิมฝั่งตะวันตก 3 วังให้พระราชโอรสร่วมพระชนนีเดียวกันคือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิทักษ์เทเวศร์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์ และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ เรียก

² การปกครองของไทยแต่โบราณมีการรวบรวมชายฉกรรจ์เป็นหมวดหมู่เรียกว่ากรม มีผู้บังคับบัญชาคือเจ้ากรมซึ่งมีทั้งข้าราชการระดับสูงและพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ที่พระมหากษัตริย์ทรงมอบหมายให้ดูแลกรม เช่น กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ส่วนกรมที่มีชื่อเป็นเมืองหรือจังหวัดต่างๆ แสดงว่ามีเจ้านายออกไปครองเมืองนั้นๆ เป็นเมืองลูกหลวงหรือเมืองหลานหลวง ต่อมาเมื่อเลิกประเพณีให้เจ้านายไปกินเมืองโดยให้รับราชการอยู่ในเมืองหลวงก็ยังคงตั้งชื่อกรมจากชื่อเมืองต่างๆ และเมื่อเลิกประเพณีรวบรวมชายฉกรรจ์เป็นกรมต่างๆ แล้ว การทรงกรมของเจ้านายก็กลายเป็นการสถาปนาพระอิสริยยศไป (ท.กส้วยไม้ ณ อยุธยา 2546: 74-75)

กันว่ากลุ่มวังท้ายหีบเผย ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ซื้อบริเวณวังทั้งหมดจากทายาทเพื่อสร้างสถานที่ราชการคือกรมการรักษาดินแดน และเมื่อตัดถนนผ่านบริเวณวังจึงพระราชทานชื่อถนน 2 สายที่ต่อเนื่องกันเพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอทั้ง 2 พระองค์ว่า “ถนนพระพิทักษ์” และ “ถนนพระพิพิธ” (สันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 142-144)

ถนนแพรงนรา ถนนแพรงภูธร ถนนแพรงสรรพศาสตร์ ชื่อถนนมาจากการตัดผ่านบริเวณที่เคยเป็นอาณาเขตวังของพระบรมวงศานุวงศ์ 3 พระองค์ ซึ่งเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นภูเรศธำรงค์ศักดิ์ และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพศาสตร์ศุภกิจตามลำดับ (สันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 106-107)

ถนนวรจักร ชื่อถนนมาจากการตัดผ่านวังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนวรจักรธรานุภาพ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (สันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 63)

นอกจากนี้ยังมีชื่อถนนจากพระนามทรงกรมที่หากไม่ทราบประวัติที่มาอาจจะทำให้เข้าใจได้ว่าตั้งขึ้นมาจากชื่อจังหวัดหรือเมืองต่างๆ ซึ่งแท้จริงแล้วชื่อถนนเหล่านี้มีที่มาจากพระนามต้นของพระนามกรมของพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ที่ทรงกรมจากชื่อเมืองหรือชื่อจังหวัดต่างๆ³ ได้แก่

ถนนกำแพงเพชร ชื่อถนนมาจากพระนามของพลเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 9)

ถนนนครสวรรค์ ชื่อถนนมาจากพระนามของจอมพลเรือสมเด็จเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต (กฤษณา สินไชย, 2553: 73)

ถนนนครไชยศรี ชื่อถนนมาจากพระนามของจอมพล พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดช กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช (กฤษณา สินไชย, 2553: 70)

ถนนเพชรบุรีและถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ชื่อถนนมาจากพระนามของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร (กฤษณา สินไชย, 2553: 130)

ถนนสุโขทัย ชื่อถนนมาจากพระนามของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกคึกคิเดชน์ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา (กฤษณา สินไชย, 2553: 205)

³ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตั้งพระนามทรงกรมของพระราชโอรสและพระราชธิดาตามชื่อจังหวัดหรือมณฑล เช่น กรมขุนนครสวรรค์วรพินิต กรมขุนลพบุรีราเมศวร์ กรมขุนสงขลานครินทร์ (กนกวลี ชูชัยยะ ,2538)

ถนนพิชญโลก ชื่อถนนมาจากพระนามของจอมพลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิชญโลกประชานาถ (กฤษณา สินไชย, 2553: 125)

ถนนราชสีมา ชื่อถนนมาจากพระนามของนายพลเรือเอกสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา (กฤษณา สินไชย, 2553: 223-224)

ถนนวิสุทธิกษัตริย์ ชื่อถนนมาจากพระนามของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจันทรมณฑล กรมหลวงวิสุทธิกษัตริย์ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี เป็นสมเด็จพระโสทรกนิษฐภคินีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สิ้นพระชนม์เมื่อพระชันษา 9 ปี (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 338)

ถนนอุทองในและถนนอุทองนอก ชื่อถนนมาจากพระนามของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภาภคฉล วิมลประภาวดี กรมขุนอุทองเขตต์ดิษยนารี (กฤษณา สินไชย, 2553: 231)

ถนนสวรรคโลก ชื่อถนนมาจากพระนามของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าเยาวมาลย์นฤมล สรรพสภนธ์กัลยาณี กรมขุนสวรรคโลกลักษณวดี (ท. กล้ายไม้ ณ อยุธยา, 2546: 77)

ถนนสุพรรณ ชื่อถนนมาจากพระนามของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีวิไลย์ลักษณ สุทรศักดิ์กัลยาวิดี กรมขุนสุพรรณภาควดี (ท. กล้ายไม้ ณ อยุธยา, 2546: 77)

ถนนพิชัย ชื่อถนนมาจากพระนามของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒน์ กรมหมื่นพิชัยมหินทโรดม ต้นราชสกุลเพ็ญพัฒน์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กฤษณา สินไชย, 2553: 122)

ถนนนราธิวาสราชนครินทร์ ชื่อถนนมาจากพระนามของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ในวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2538 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา เป็นสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าต่างกรมฝ่ายใน มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เนื่องจากมีพระราชดำริว่าสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา เป็นสมเด็จพระโสทรเชษฐภคินีที่ทรงเป็นที่เคารพนับถือแห่งพระบรมราชวงศ์ อีกทั้งทรงปฏิบัติพระราชภารกิจแทนพระองค์ด้วยความจงรักภักดีและเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติตลอดมา (กนกวลี ชูชัยยะ, 2538)

-**พระนาม** ปราบัญเป็นชื่อถนนจำนวน 17 ชื่อ ได้แก่

ถนนสมเด็จพระเจ้าตากสิน หมายถึง พระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า หมายถึง พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

ถนนศรีนครินทร์ ชื่อถนนมาจากพระนามของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีหรือพระสมัญญาว่า “สมเด็จพระย่า” (กฤษณา สินไชย, 2553: 181)

ถนนวนสิริวัชร ชื่อถนนวนมาจากในพ.ศ.2534 กระทรวงมหาดไทยได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานชื่อถนนวนสิริวัชร เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิริวัชร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี (กฤษณา ลินไชย, 2553: 198)

ถนวนประชาธิปก ชื่อถนวนหมายถึงสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปก ศักดิ์เดชนันท์ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา พระนามเดิมของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (กฤษณา ลินไชย, 2553: 89-90)

ถนวนจักรพงษ์ ชื่อถนวนมาจากพระนามของจอมพลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ต้นราชสกุลจักรพงษ์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กฤษณา ลินไชย, 2553: 35)

ถนวนบริพัตร ชื่อถนวนมาจากพระนามของจอมพลเรือสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ต้นราชสกุลบริพัตร พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กฤษณา ลินไชย, 2553: 81)

ถนวนอัษฎางค์ ชื่อถนวนมาจากพระนามของนายพลเรือเอกสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กฤษณา ลินไชย, 2553: 223-224)

ถนวนยุคกล ชื่อถนวนมาจากพระนามของพลโทสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคกลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ต้นราชสกุลยุคกล พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กฤษณา ลินไชย, 2553: 147)

ถนวนศิริพงษ์ ชื่อถนวนมาจากการตัดผ่านบริเวณวังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนมรุพงษ์ศิริพัฒน์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชื่อถนวนแปลงมาจากส่วนหนึ่งของพระนาม “มรุพงษ์ศิริพัฒน์” ว่า “ถนวนศิริพงษ์” (ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 99)

ถนวนอุณากรรณ ถนวนนี้มีที่มาจากพระนามของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอุณากรรณอนันตนรไชย พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่สมเด็จพระปิยมมาดิศรีพัชรินทรมาตา (เจ้าจอมมารดาเปี่ยม) สิ้นพระชนม์เมื่อพระชันษา 18 ปี (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 438)

ถนวนตรีเพชร ถนวนนี้มีที่มาจากพระนามของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าตรีเพชรอุทัยรัง พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี สิ้นพระชนม์เมื่อพ.ศ. 2430 พระชันษา 7 ปี (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 105)

ถนนพายุรัตน์ ถนนนี้มีที่มาจากพระนามของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าพายุรัตน์มัย กรมพระเทพนารีรัตน์ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี ล้นพระชนม์เมื่อพระชันษา 10 ปี (ถนนกวี ชูชัยยะ, 2548: 239)

ถนนอรุณพงศ์ ถนนนี้มีที่มาจากพระนามของพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าอรุณพงศ์รัชสมโภช พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาเลื่อน ล้นพระชนม์เมื่อพระชันษา 17 ปี (ถนนกวี ชูชัยยะ, 2548: 444)

ถนนเจ้าคำรบ ชื่อถนนมาจากพระนามของนายพลโท พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าคำรบ ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจและนครบาลเป็นคนแรก เมื่อถนนตัดผ่านบริเวณวังเดิมของพระองค์และยังมีที่ทำการตำรวจสำคัญคือ กองปราบปรามสามยอด จึงให้ชื่อถนนนี้เป็นอนุสรณ์ (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 63)

ถนนวิภาวดีรังสิต ถนนนี้มีที่มาจากพระนามของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต เดิมคือหม่อมเจ้าวิภาวดี รังสิต ทรงปฏิบัติภารกิจแทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการพัฒนาจังหวัดภาคใต้ กระทั่งเช้าวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2520 ขณะเสด็จเยี่ยมราษฎรในเขตอำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทรงได้รับรายงานว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน 2 นายถูกกับระเบิดบาดเจ็บสาหัส จึงทรงให้นักบินนำเฮลิคอปเตอร์ร่อนลงเพื่อรับคนเจ็บส่งโรงพยาบาล แต่ถูกผู้ก่อการร้ายที่ซ่อนอยู่ระดมยิงจนสิ้นชีพิตักษัยบนเฮลิคอปเตอร์ (กฤษณา สินไชย, 2553: 177)

ถนนเศรษฐศิริ ชื่อถนนมาจากพระนามของพลโท หม่อมเจ้าเศรษฐศิริ กฤดากร เจ้ากรมช่างแสงทหารบกคนแรก ทรงเป็นผู้วางรากฐานการผลิตสรรพาวุธต่างๆ เพิ่มประสิทธิภาพแก่กองทัพบกไทยเป็นอย่างมาก ดังนั้นเมื่อมีการปรับปรุงซ่อมแซมถนนที่ตัดผ่านบริเวณกรมสรรพาวุธทหารบก ซึ่งเดิมเรียกชื่อถนนสายนี้ว่าถนนโรงม้าป่วยเพราะเป็นสถานพยาบาลม้าป่วยของราชการทหาร ปัจจุบันคือบริเวณกรมยุทธศึกษาทหารบก รัฐบาลจึงได้เปลี่ยนชื่อถนนเป็นถนนเศรษฐศิริ เพื่อเป็นอนุสรณ์และเป็นการเชิดชูเกียรติหม่อมเจ้าเศรษฐศิริ กฤดากร (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 19)

-พระนามกับชื่อราชสกุล ปราบกฏเป็นชื่อถนนจำนวน 3 ชื่อ ได้แก่

ถนนหม่อมเจ้าสว่างาม สุประดิษฐ์ ชื่อถนนสายนี้หมายถึงหม่อมเจ้าสว่างาม สุประดิษฐ์ พระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นวิษณุvardนิภาธร (พระองค์เจ้าสุประดิษฐ์) ซึ่งทรงเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เดิมชาวบ้านเรียกถนนสายนี้ว่าถนนบึงกระเทียม ใน พ.ศ. 2545 เขตมีนบุรีเสนอให้ตั้งชื่อถนนหม่อมเจ้าสว่างาม สุประดิษฐ์

เนื่องจากมีบุรีเดิมเป็นจังหวัด และมีหม่อมเจ้าสง่างาม สุประดิษฐ์เป็นเจ้าเมืองคนแรก โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าสง่างาม สุประดิษฐ์ เป็นข้าหลวงรักษาราชการเมืองตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน ร.ศ. 121 (พ.ศ.2445) กรุงเทพมหานครจึงอนุมัติให้ถนนสายนี้ชื่อว่า “ถนนหม่อมเจ้าสง่างาม สุประดิษฐ์” (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 414)

ถนนสุขสวัสดิ์ ชื่อถนนสายนี้มาจากชื่อราชสกุลของร้อยโทหม่อมเจ้าธัญญลักษณ์ สุขสวัสดิ์ อดีตนายช่างหัวหน้าการก่อสร้าง กรมทางหลวง คือ (กฤษณา สินไชย, 2553: 202)

ถนนจรัญสนิทวงศ์ ชื่อถนนสายนี้หมายถึงหม่อมหลวงจรัญ สนิทวงศ์ อดีตปลัดกระทรวงคมนาคม (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 90)

-ชื่อแสดงพระราชสถานะ ปรากฏเป็นชื่อถนนจำนวน 2 ชื่อ ได้แก่

ถนนราชินี ชื่อถนนสายนี้หมายถึงสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เป็นถนนที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ในการที่พระองค์ทรงได้รับการสถาปนาเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งเสด็จประพาสยุโรป พ.ศ. 2440 (กฤษณา สินไชย, 2553: 166)

ถนนบรมราชชนนี ชื่อถนนสายนี้หมายถึงสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พระองค์ทรงเป็นพระบรมราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (กฤษณา สินไชย, 2553 : 79-80)

-พระนามแฝง ปรากฏเป็นชื่อถนนจำนวน 1 ชื่อ คือ

ถนนศรีอยุธยา ชื่อถนนมาจากพระนามแฝงในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

3.2.2.2 ชื่อถนนที่มาจากราชทินนาม ราชทินนามหมายถึง นามบรรดาศักดิ์ชั้นสัญญาบัตรที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทาน (www.royin.go.th, ออนไลน์) ผู้วิจัยพบว่าชื่อถนนในกรุงเทพมหานครจำนวนหนึ่งตั้งชื่อจากราชทินนามของขุนนางข้าราชการตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา จึงแสดงให้เห็นว่ากลุ่มบุคคลเหล่านี้ที่มีบทบาทในกรุงเทพมหานครมาอย่างยาวนานโดยสะท้อนจากชื่อถนนสายต่างๆ จำนวน 23 ชื่อ ดังนี้

ถนนสุนทรโกษาและถนนประดิพัทธ์ ชื่อถนนมาจากราชทินนามของหลวงสุนทรโกษาหรือต่อมาคือพระยาประดิพัทธ์ภูบาล (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธยา, 2546 : 42) โดยเป็นถนนที่ตัดผ่านที่ดินของท่าน

ถนนประมวญและถนนสุรศักดิ์ ชื่อถนนมาจากราชทินนามของพระประมวญประมาณพล เสนาบดีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านเป็นเจ้าของที่ดินจำนวนมากในย่านสีลมและบางรัก ต่อมาได้ขายที่ดินส่วนหนึ่งให้กับเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม

แสง-ชูโต) ซึ่งเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีได้ตัดถนนสองสายผ่านที่ดินเพื่อพัฒนาให้ที่ดินมีราคาดีและเป็นการพัฒนาบ้านเมืองตามพระบรมราโชบายด้วย แล้วจึงตั้งชื่อถนนตามราชทินนามของท่านสายหนึ่งว่า “ถนนสุรศักดิ์” อีกสายหนึ่งให้ชื่อตามราชทินนามของเจ้าของที่ดินเดิมว่า “ถนนประมวญ” (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 37)

ถนนเดโช ชื่อถนนมาจากราชทินนามของพระยาสิทธิราชเดโชชัย (โต บุนนาค) ซึ่งต่อมาคือเจ้าพระยาสุรวงศ์วิวัฒน์ศักดิ์ ท่านเป็นของเจ้าของที่ดินและได้สร้างถนนตัดผ่านถวายเป็นถนนหลวง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานนามถนนเป็นอนุสรณ์ (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 31-32)

ถนนสุรวงศ์ ชื่อถนนมาจากราชทินนามของเจ้าพระยาสุรวงศ์วิวัฒน์ศักดิ์ (โต บุนนาค) ท่านเป็นของเจ้าของที่ดินและสร้างถนนตัดผ่านถวายเป็นถนนหลวง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานนามถนนเป็นอนุสรณ์ (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 31-32)

ถนนรองเมือง ชื่อถนนมาจากราชทินนามของพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง (หม่อมราชวงศ์ถน สุทัศน์) ท่านสร้างถนนตัดผ่านเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ที่ดินของท่านและแก่สาธารณชนในการสัญจร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานนามถนนเป็นอนุสรณ์ (กฤษณา สินไชย, 2553: 151)

ถนนสาทรเหนือและถนนสาทรใต้ ชื่อถนนมาจากราชทินนามของหลวงสาทรราชายุตก (เจ้าสัวยม) ท่านนำที่ดินที่ได้จากการขูดคลองมาถมถนนสองฝั่งคลอง จึงเรียกกันว่าคลองสาทรราชายุตกและถนนสาทรราชายุตก ต่อมาจึงเรียกว่าถนนสาทร (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 192)

ถนนพระอรุณ ชื่อถนนมาจากราชทินนามของพระอรุณวิมลบัณฑิต (โต๊ะหิรัญชัยวุฒิ) ท่านได้สร้างถนนเข้าไปในที่ดินในพ.ศ.2483 (กฤษณา สินไชย, 2553: 113)

ถนนพัฒนาพงษ์ ชื่อถนนมาจากราชทินนามของหลวงพัฒน์พงศ์พานิช (จินพัด) ท่านเป็นเจ้าของที่ดินจำนวนมากแถบถนนสุรวงศ์ เมื่อถึงแก่กรรมบุตรหลานที่ได้รับมรดกสืบต่อมาได้ตัดถนนผ่านที่ดินเพื่อให้ที่ดินเจริญได้ราคาดี และเพื่อความสะดวกในการสัญจร และให้ชื่อถนนไว้เป็นอนุสรณ์ เมื่อพ.ศ.2493 (กฤษณา สินไชย, 2553: 120)

ถนนสุทธิสารวินิจฉัย ชื่อถนนมาจากราชทินนามของพระสุทธิสารวินิจฉัย (มะลิ บุนนาค) อดีตข้าราชการกระทรวงยุติธรรม ท่านได้บริจาคที่ดินริมถนนพหลโยธินใกล้สี่แยกสะพานควายให้กับทางราชการเป็นสาธารณสมบัติ เมื่อตัดถนนผ่านจึงตั้งชื่อเป็นเกียรติแก่ท่าน (กฤษณา สินไชย, 2553 : 205)

ถนนอโศกมนตรี ชื่อถนนมาจากราชทินนามของพระอโศกมนตรี (เรียม เสวต เสรณิ) ซึ่งรับราชการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านอุทิศที่ดินร่วมกับเจ้าของที่ดินรายอื่นและซื้อที่ดินอันเป็นตลาดเดิมมอบให้เทศบาลนครกรุงเทพเพื่อสร้างถนนยาวจดถนนสุขุมวิท และเมื่อ พ.ศ. 2546 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้เสนอให้กรุงเทพมหานครเปลี่ยนแปลงชื่อถนนอโศกเป็นถนนอโศกมนตรีเพื่อความถูกต้องทางประวัติศาสตร์ ซึ่งกรุงเทพมหานครได้อนุมัติให้เปลี่ยนชื่อถนนอโศกเป็น “ถนนอโศกมนตรี” เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2547 เพื่อเป็นเกียรติประวัติแก่พระอโศกมนตรี (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 430-431)

ถนนประเสริฐมุนีกิจ ชื่อถนนมาจากราชทินนามของหลวงประเสริฐมุนีกิจ (ประเสริฐ ศิริสัมพันธ์) นักกฎหมายคนสำคัญ และเคยดำรงตำแหน่งคณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี พ.ศ. 2500 ราชทินนามหลวงประเสริฐมุนีกิจเป็นราชทินนามคู่กับหลวงประดิษฐมนูธรรม (<http://th.wikipedia.org>, ออนไลน์)

ถนนประดิษฐ์มนูธรรม ชื่อถนนมาจากราชทินนามของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม หรือศาสตราจารย์ดร.ปรีดี พนมยงค์ อดีตนายกรัฐมนตรีก่อน 3 สมัย และรัฐบุรุษอาวุโส และท่านยังได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญผู้มีผลงานดีเด่นระดับโลกจากองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 176)

ถนนมหาสวรรค์ ชื่อถนนมาจากราชทินนามของพระยามหาสวรรค์ (กอบ สมบัติศิริ) ประธานสภากรุงเทพมหานครคนแรก กระทรวงมหาดไทยจึงตั้งชื่อถนนเพื่อเป็นเกียรติแก่ท่าน (กฤษณา สินไชย, 2553: 140)

ถนนศรีธรรมราชา ชื่อถนนมาจากราชทินนามของมหาอำมาตย์โท พระยาศรีธรรมราชา (เจิม บุญยรัตพันธุ์) ปลัดทูลฉลองกระทรวงนครบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สร้างในพ.ศ. 2464 เนื่องจากเกิดเพลิงไหม้ที่ตำบลตรอกเต้าหู้ ท้องที่อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย (กฤษณา สินไชย, 2553: 180)

ถนนเชิดวุฒากาศ ชื่อถนนมาจากราชทินนามของพลอากาศโท หลวงเชิดวุฒากาศ (สุคใจ เชิดวุฒิ) คณะรัฐมนตรีรัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงคราม (<http://th.wikipedia.org>, ออนไลน์)

ถนนสาธิตรัฐวิภาค ชื่อถนนมาจากราชทินนามของพระยาสาธิตรัฐวิภาค เนื่องจากท่านบริจาคที่ดินให้รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เพื่อสร้างถนนสายนี้ตั้งแต่พ.ศ. 2506 (<https://foursquare.com/user/5265044>, ออนไลน์)

ถนนเพชรเกษม ชื่อถนนมาราชทินนามของหลวงเพชรเกษมวิถีสวัสดิ์ อดีตอธิบดีกรมทางหลวง (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 247)

ถนนสุขุมวิท ชื่อถนนมาจากราชทินนามของพระพิศาลสุขุมวิท (ประสพ สุขุม) อดีตอธิบดีกรมทางหลวง (สันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 12)

ถนนอำนวยสงคราม ชื่อถนนมาจากราชทินนามของพันโท หลวงอำนวยสงคราม (ถม เกษะโกมล) อดีตนายทหารผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 8 เสียชีวิตจากการปราบกบฏบวรเดช เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2476 จึงตั้งชื่อถนนที่ตัดผ่านบริเวณใกล้เคียงกับบ้านของท่านเพื่อเป็นการระลึกถึงความกล้าหาญ (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 435)

ถนนกัลยาณไมตรี ชื่อถนนมาจากราชทินนามของพระกัลยาณไมตรี นามเดิมคือ ดร.ฟรานซิส บี. แซร์ (Francis Bowes Sayre) ชาวอเมริกัน รับราชการเป็นที่ปรึกษาราชการ กระทรวงการต่างประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขอแก้ไขสนธิสัญญาเบาว์ริงเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ต่อมาท่านเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายและการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยคุณงามความดีนี้เมื่อตัดถนนระหว่างกระทรวงกลาโหมและกระทรวงการต่างประเทศจึงตั้งชื่อจากราชทินนามของท่านเป็นอนุสรณ์ (กฤษณา สินไชย, 2553: 16)

3.2.2.3 ชื่อถนนที่ตัดแปลงโดยมีที่มาจากสถานภาพหรือบทบาทของบุคคลสำคัญ
จากการศึกษาชื่อถนนที่มีที่มาจากความหมายจากบุคคล ผู้วิจัยพบว่า มีถนนอยู่จำนวนหนึ่งที่ไม่ได้นำพระนามหรือชื่อสกุลมาตั้งเป็นชื่อถนนโดยตรง แต่จะมีการเลือกสรรคำมาตั้งชื่อให้สอดคล้องกับที่มาจากความหมายของถนนซึ่งจะเกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาทของบุคคล ปรากฏเป็นชื่อถนนจำนวน 20 ชื่อ ได้แก่

ถนนพระรามที่ 1 หมายถึง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ถนนสายนี้เดิมเป็นเส้นทางที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชขณะทรงพระยศเป็นสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกใช้เสด็จพระราชดำเนินกลับจากราชการที่เขมรเพื่อเข้ามาปราบจลาจลที่กรุงธนบุรี (กฤษณา สินไชย, 2553: 102)

ถนนพระรามที่ 2 หมายถึง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ถนนสายนี้เป็นถนนที่ตัดผ่านอำเภออัมพวา จังหวัดหัวคสมุทรสงครามซึ่งเป็นสถานที่ประสูติของพระองค์ (กฤษณา สินไชย, 2553: 103)

ถนนพระรามที่ 3 หมายถึง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากถนนสายนี้ตัดเลียบแม่น้ำเจ้าพระยา และเป็นถนนสายเศรษฐกิจตรงกับพระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงฟื้นฟูเศรษฐกิจของชาติในสมัยนั้นจนเจริญรุ่งเรืองจนมีเรือสำเภาและเรือกำปั่นใบของต่างประเทศมาจอดกันเนืองแน่นในแม่น้ำเจ้าพระยา (กฤษณา สินไชย, 2553: 104)

ถนนพระรามที่ 4 หมายถึง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถนนสายนี้เป็นถนนที่พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น (กฤษณา สินไชย, 2553: 106)

ถนนพระรามที่ 5 หมายถึง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถนนสายนี้เป็นถนนที่พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น (กฤษณา สินไชย, 2553: 108)

ถนนพระรามที่ 6 หมายถึง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถนนสายนี้เป็นถนนที่พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงเป็นเส้นทางไปโรงกรองน้ำประปาสามเสน (กฤษณา สินไชย, 2553 : 110)

ถนนพระราม 9 และถนนเฉลิมพระเกียรติร.9 ถนนทั้งสองสายหมายถึง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช โดยเฉพาะถนนพระราม 9 นั้นเป็นถนนสายสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากสร้างขึ้นเป็นพระบรมราชานุสรณ์เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาที่พระองค์ทรงมีพระชนมายุครบ 60 พรรษา ในพ.ศ.2530 (กฤษณา สินไชย ,2553: 101)

ถนนเยาวราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานชื่อถนนสายนี้ซึ่งมีความหมายว่าพระราชที่ทรงพระเยาว์ เนื่องจากพระองค์ขึ้นครองราชสมบัติขณะทรงมีพระชนมพรรษา 15 พรรษา (กฤษณา สินไชย, 2553: 149)

ถนนนครปฐม ชื่อถนนแสดงความหมายมาจากสร้อยพระนาม “กรมขุนเทพทวาราวดี” ของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนเทพทวาราวดี พระนามเดิมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากนครปฐมเป็นเมืองเก่าสมัยทวารวดี เป็นที่ตั้งพระราชวังสนามจันทร์ของพระองค์ (กัญจิกา ศรีอุดม, 2549: 45)

ถนนราชวิถี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานชื่อถนนหมายถึงถนนของพระราช เพราะเป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินจากวังสวนดุสิตไปยังวังพญาไทเป็นประจำตั้งแต่อดีต (กฤษณา สินไชย, 2553: 163-165)

ถนนดำรงรักษ์ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าชื่อถนนหมายถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เพราะสอดคล้องกับการที่ถนนสายนี้ตัดผ่านบริเวณวังวรดิศ ซึ่งเป็นวังที่ประทับของพระองค์

ถนนเจ้าคุณทหาร ชื่อถนนมาจากเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) ดำรงตำแหน่งสมุหกลาโหมในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเรียกกันโดยทั่วไปว่าเจ้าคุณทหารหรือเจ้าคุณกลาโหม ถนนมาจากการที่ท่านเลี่ยม (บุนนาค) พรตพิทยพยัต ฑิตดาของท่านได้บริจาคที่ดินในพื้นที่ลาดกระบังให้จัดสร้างเป็นสถานศึกษาตามเจตนารมณ์ของท่าน เจ้าคุณทหารที่จะให้ลูกหลานชาวบ้านในถิ่นนั้น ได้มีความรู้ ปัจจุบันคือสถาบันเทคโนโลยีพระจอม

เกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และ โรงเรียนพรตพิทยพยัตในปัจจุบัน (กฤษณา สิ้นไชย, 2553: 48-49)

ถนนหลานหลวง ชื่อถนนมาจากการตัดผ่านบริเวณวังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่พระราชนัดดา 6 พระองค์ ซึ่งเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจุฑามณี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ สมเด็จพระราชโสมภพ คือ วังกรมหมื่นอนุวงศ์จักรพรรดิคู่กับวังกรมหมื่นอนุวัตรจาตุรนต์ วังหม่อมเจ้าคณิศรวิมลคุณากรคู่กับวังหม่อมเจ้าครุฑอภัยวัฒน์ และวังหม่อมเจ้าปิยะบุตรคู่กับวังหม่อมเจ้าทศศิริวงศ์ ต่อมาเมื่อมีการตัดถนนผ่านบริเวณใกล้เคียงที่ตั้งวัง จึงให้ชื่อถนนเป็นอนุสรณ์ตามสถานที่สำคัญที่อยู่บริเวณนี้ในอดีตว่า “ถนนหลานหลวง” (สันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 78)

ถนนลูกหลวง ชื่อถนนมาจากการพระราชทานนามโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 325) ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเนื่องจากเป็นถนนที่ตัดใกล้กับถนนหลานหลวงจึงตั้งชื่อในความหมายที่ใกล้เคียงกัน แต่ไม่มีข้อมูลบอกแน่ชัดว่าลูกหลวงหมายถึงพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใด

ถนนท่าขุนนาง ถนนนี้เป็นถนนสายสั้นๆ ระยะทาง 90 เมตร เริ่มตั้งแต่ถนนมหาราชด้านข้างพระบรมหาราชวังถึงแม่น้ำเจ้าพระยา สร้างขึ้นตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ชื่อถนนมาจากเคยเป็นท่าจอดเรือพระที่นั่งและเรือข้าราชการผู้ใหญ่ (กฤษณา สิ้นไชย, 2553: 66)

ถนนดิสมาร์ค ถนนสายนี้ตัดผ่านวัดศิลาทิศาการาม ซึ่งเป็นวัดที่มีประวัติว่าจากวางดิศเป็นผู้สร้างวัดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (ป้ายประวัติ) ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่าเมื่อตัดถนนผ่านจึงน่าจะนำชื่อของท่านมาตั้งเป็นชื่อถนน ส่วนคำว่า มาร์ค นั้น น่าจะหมายถึงคำว่า มาร์ค ที่มีความหมายว่า ทาง

ถนนสาธุประดิษฐ์ ชื่อถนนมาจากนามสกุลของนายต่วน สาธุ ท่านมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาการเดินทางแก่ชาวบ้านที่อาศัยในสวนเลียบแม่น้ำให้มีถนนออกสู่ถนนเจริญกรุง เพื่อนำความเจริญมายังท้องถิ่น โดยท่านได้บริจาคที่ดินและซื้อที่ดินเพื่อตัดถนนให้ติดต่อกัน (กฤษณา สิ้นไชย, 2553 : 193)

ถนนบ้านนายเหรียญ ชื่อถนนมาจากชื่อของนายเหรียญ จันทรักษา ผู้บริจาคเงินสร้างโรงเรียนบ้านนายเหรียญในที่ดินของตนในพ.ศ. 2476 เมื่อตัดถนนผ่านจึงตั้งชื่อไว้เป็นอนุสรณ์ (<http://www.bannairien.org/informa.htm>, ออนไลน์)

ถนนสวัสดิการ ถนนนี้ตัดผ่านบริเวณที่พักอาศัยของเจ้าหน้าที่กองทัพเรือ ซึ่งเป็นสวัสดิการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของกองทัพเรือเพื่อให้มีที่อยู่อาศัย จึงตั้งชื่อว่าถนนสวัสดิการ (สัมภาษณ์ สำนักงานเขตหนองแขม, 5 กรกฎาคม 2553)

3.2.2.4 ชื่อถนนที่มาจากนามสกุลของบุคคลสำคัญ ชื่อถนนที่ตั้งขึ้นจากนามสกุลพบว่า มีทั้งนามสกุลของขุนนางข้าราชการระดับสูงและสามัญชน ปรากฏเป็นชื่อถนนจำนวน 9 ชื่อ ได้แก่

ถนนเตชะวณิช ชื่อถนนตั้งจากนามสกุลของพระอนุวัตน์ราชนิม (สง เตชะวณิช) เสวกโท กระทรวงวัง ท่านเป็นขุนบาลหวยคนสุดท้ายรู้จักกันในชื่ออีกสอง เมื่อยกเลิกหวยแล้วได้รับพระราชทานนามสกุลเตชะวณิช และบรรดาศักดิ์พระอนุวัตน์ราชนิม ท่านได้บริจาคเงินสร้างสาธารณสมบัติให้ทางราชการดังเช่นถนนเตชะวณิช (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 108)

ถนนณ ระนองและถนนระนอง ชื่อถนนมาจากการตัดผ่านที่ดินของหลวงสุนทรโกษาหรือต่อมาคือพระยาประติพัทธ์ภูบาล ซึ่งท่านมีชื่อและสกุลเดิมคือค้อยุהל ณ ระนอง (ท. กล้ายไม้ ณ อยุธยา, 2546: 42)

ถนนพหลโยธิน ชื่อถนนตั้งเพื่อเป็นเกียรติแก่พระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) หัวหน้าคณะราษฎร ผู้นำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 และอดีตนายกรัฐมนตรีของไทย คณะรัฐมนตรีอนุมัติให้ตั้งชื่อถนนสายนี้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2493 (กฤษณา สินไชย, 2553: 118)

ถนนพิบูลสงคราม ชื่อถนนมาจากนามสกุลของจอมพลป. พิบูลสงคราม (ชื่อและนามสกุลเดิมคือ แปลก ขิตะสังคะ) หนึ่งในคณะราษฎรและอดีตนายกรัฐมนตรีคนที่ 3 ของประเทศไทย (กฤษณา สินไชย, 2553: 123-124)

ถนนงามวงศ์วาน ชื่อถนนตั้งขึ้นเพื่อเป็นเกียรติแก่นายดำรง งามวงศ์วาน อดีตนายช่างกำกับหมวดถนนทบุรี กรมทางหลวง ซึ่งเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างถนนสายนี้ ตามนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ให้ตั้งชื่อถนนตามชื่อหรือนามสกุลของนายช่างที่กำกับการก่อสร้างหรือผู้บังคับบัญชา (กฤษณา สินไชย, 2553: 30)

ถนนแจ้งวัฒนะ ชื่อถนนมาจากนามสกุลของนายชโล แจ้งวัฒนะ อดีตนายช่างกำกับแขวงการทางกรุงเทพที่ 2 กรมทางหลวง ซึ่งเป็นนายช่างที่ควบคุมการก่อสร้างถนนสายนี้ (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 59)

ถนนติวานนท์ ชื่อถนนมาจากนามสกุลของขุนจิตชาตุดรวง (เขียวชาตุดรวง ติวานนท์) อดีตนายช่างกำกับเขตการทางกรุงเทพ กรมทางหลวง (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 107)

ถนนสุวินทวงศ์ ชื่อถนนมาจากนามสกุลของนายเกษม สุวินทวงศ์ อดีตนายช่างใหญ่ กองบำรุง กรมทางหลวง (กฤษฎา สินไชย, 2553: 210)

3.2.2.5 ชื่อถนนที่มาจากชื่อของบุคคลสำคัญ ปรากฏเป็นชื่อถนนจำนวน 3 ชื่อ ได้แก่

ถนนปั้น ชื่อถนนมาจากชื่อของนางปั้น ธิดาพระยาวิเชียรคีรี (เม่น ณ สงขลา) และเป็นภรรยาหลวงอุปการโกษากร (เวท วัชรภักย์) ซึ่งเป็นเศรษฐีที่ดินรายใหญ่อานีสลิม นางปั้นเป็นเจ้าของที่ดินและเป็นผู้ให้ตัดถนนเข้าสู่สวนผักของตนเอง (กฤษฎา สินไชย, 2553: 95)

ถนนทรัพย์ ชื่อถนนมาจากชื่อของนายทรัพย์ เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วไปในอดีตในฐานะผู้ผลิตและขายบุหรี่ยี่สิบห้าโฮเทล หมายถึงโฮเทลโอเรียลเต็ล เพราะผลิตและขายบุหรี่ยี่สิบห้าโฮเทลโอเรียลเต็ล กิจการเจริญรุ่งเรืองจนถึงขั้นเป็นคหบดีจึงได้ซื้อที่ดินปลูกบ้านใหญ่โตงดงามที่บริเวณซอยนี้ คนทั่วไปจึงเรียกชื่อซอยโดยมีบ้านนายทรัพย์เป็นที่หมายสำคัญว่า ซอยทรัพย์ ปัจจุบันซอยขยายใหญ่ขึ้นเป็นถนนเรียกว่า “ถนนทรัพย์” (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 149)

ถนนโชคชัย 4 ชื่อถนนมาจากชื่อของนายโชคชัย ปัญญาทรัพย์ ผู้ริเริ่มพัฒนาบ้านจัดสรรโครงการแรกๆ ของประเทศไทย โดยพัฒนาจากที่ดินที่รกร้างว่างเปล่าให้กลายเป็นชุมชนและสังคมที่มีความเจริญ ส่วนเลข 4 หมายถึงซอยโชคชัยแห่งที่ 4 ที่นายโชคชัยได้ดำเนินมา นอกจากซอยโชคชัย 1, 2, 3 (กฤษฎา สินไชย, 2553: 54)

3.2.2.6 ชื่อถนนที่มาจากบรรดาศักดิ์ บรรดาศักดิ์ หมายถึง ฐานันดรศักดิ์ที่พระราชทานแก่ข้าราชการหรือบุคคลทั่วไป แบ่งออกเป็น เจ้าพระยา พระยา พระ หลวง ขุน หมื่น พัน และทนาย โดยมีราชทินนามต่อท้าย (www.royin.go.th, ออนไลน์) ปรากฏเป็นชื่อถนนจำนวน 2 ชื่อ ได้แก่

ถนนสมเด็จพระเจ้าพระยา ถนนนี้มีที่มาจากตัดผ่านบริเวณที่เคยเป็นที่พำนักของสมเด็จพระเจ้าพระยา 4 คน คือ 1.สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ 2.สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ 3.สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ และ 4.สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงตั้งชื่อนี้เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้รู้และระลึกถึงประวัติความเป็นมาของสถานที่บริเวณนี้ (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 358)

ถนนสี่พระยา ชื่อถนนมาจากบรรดาศักดิ์เจ้าพระยา 4 คน คือ พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง (หม่อมราชวงศ์ถลบ สุทัศน์) ภายหลังเป็น เจ้าพระยาอภัยรามาหาคุณพิชิตธรรม พระยาพิพัฒน์โกษา (เชสส์ ดิโนซาเวีย) พระยานรฤทธิราชหัช (ทองดี โชติกเสถียร) ภายหลังเป็น พระยาธรรมจรรยาอนุกรมมนตรี และ พระยานรฤทธิราชหัช (เถียน โชติกเสถียร) ภายหลังเป็น พระ

ยาโชฎึกราชเศรษฐี ทั้ง 4 ท่านได้ร่วมทุนกันกว้านซื้อที่สวนระหว่างถนนสุรวงศ์กับคลองผดุงกรุงเกษมพร้อมกับตัดถนนผ่าน และน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นถนนหลวง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานนามถนนให้มีนัยเป็นอนุสรณ์แก่ผู้ตัดถนนสายนี้ (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 37)

3.2.2.7 ชื่อถนนที่มาจากบรรดาศักดิ์กับราชทินนาม ปรากฏเป็นชื่อถนนจำนวน 2 ชื่อ ได้แก่

ถนนพระยาสุเรนทร์ ชื่อถนนมาจากบรรดาศักดิ์กับราชทินนามของพระยาสุเรนทร์ราชเสนา (พึ้ง สิงหเสนี) รับราชการทหารในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (<http://guru.google.co.th/guru/thread?tid=49fd0c3ab5108b04>, ออนไลน์)

ถนนพระอรุณ ชื่อถนนมาจากบรรดาศักดิ์กับราชทินนามของพระอรุณวิมลบัณฑิต (ไต่ะ หิรัญชัยวุฒิ) เนื่องจากท่านได้สร้างถนนเข้าไปในที่ดินในพ.ศ.2483 (กฤษณา สินไชย, 2553: 113)

3.2.2.8 ชื่อถนนที่มาจากบรรดาศักดิ์กับนามสกุล ปรากฏเป็นชื่อถนนจำนวน 1 ชื่อ คือ

ถนนยมราชสุขุม ชื่อถนนมาจากบรรดาศักดิ์และนามสกุลของมหาอำมาตย์นายก เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) เสนาบดีกระทรวงนครบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (กฤษณา สินไชย, 2553: 146-147)

3.2.2.9 ชื่อถนนที่มาจากชื่อกับนามสกุลของบุคคลสำคัญ ปรากฏเป็นชื่อถนนจำนวน 1 ชื่อ คือ

ถนนอังรี ดูนังต์ ชื่อถนนนี้มาจากชื่อ นามสกุลของมิสเตอร์อังรี ดูนังต์ (Henri Dunant) นักธุรกิจชาวสวิตเซอร์แลนด์ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มกิจการสภาาชาด กิจการสภาาชาดเจริญก้าวหน้าขยายงานตั้งเป็นสันนิบาตสภาาชาด มีสมาชิกทั่วโลก และประเทศไทยได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกเมื่อพ.ศ.2449 มีที่ทำการอยู่บริเวณโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ในพ.ศ. 2508 ซึ่งเป็นวาระครบ 100 ปีสภาาชาดสากล สันนิบาตสภาาชาดเสนอให้ประเทศสมาชิกจัดทำอนุสรณ์รำลึกถึงอังรี ดูนังต์ สภาาชาดแห่งประเทศไทยพิจารณาเห็นว่าชื่ออังรี ดูนังต์ น่าจะเป็นชื่อสาธารณสมบัติที่เป็นประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดแก่สาธารณชน และเห็นว่าเป็นถนนที่อยู่ใกล้บริเวณสภาาชาดไทยมากที่สุด ประกอบกับเห็นว่าชื่อเดิมคือถนนสนามม้ามิใช่ชื่อที่ให้ความรู้สึกที่ดีงาม ด้วยเหตุดังกล่าวเทศบาลนครกรุงเทพฯ จึงประกาศเปลี่ยนนามถนนสนามม้า เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2508 เป็น “ถนนอังรี ดูนังต์” (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 29)

3.2.2.10 **ชื่อถนนที่มาจากนามปากกาของบุคคลสำคัญ** ปรากฏเป็นชื่อถนนจำนวน 1 ชื่อ คือ

ถนนศรีบูรพา ชื่อถนนมีที่มาจากในปีพ.ศ. 2541 กรุงเทพมหานครได้ตั้งชื่อถนนเพื่อให้เป็นเกียรติแก่ศรีบูรพา หรือนายกุหลาบ สายประดิษฐ์ นักคิด นักเขียน และนักหนังสือพิมพ์ที่มีผลงานดีเด่นด้านวรรณกรรมเป็นที่ยอมรับจำนวนมาก ท่านเป็นผู้ที่สนใจเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยแสดงออกในงานเขียนอยู่เสมอ และมีบทบาทในการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและความถูกต้องเป็นธรรมในสังคม นอกจากนี้ในวาระครบชาตีกาล 100 ปีของศรีบูรพา ในวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2548 องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้มีมติให้ประกาศยกย่องนายกุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือศรีบูรพาให้เป็นบุคคลสำคัญผู้มีผลงานดีเด่นระดับโลก (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 343)

จากการศึกษาข้างต้นสรุปได้ว่าที่มาและความหมายของชื่อถนนในประเด็นนี้มีการตั้งชื่อถนนจากพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางข้าราชการเป็นจำนวนมาก รองลงมาคือพระมหากษัตริย์และพระราชินี และสามัญชน ตามลำดับ ชื่อถนนที่ศึกษานี้สะท้อนให้เห็นบทบาทของผู้คนในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น ชื่อถนนที่มาจากพระนามของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์จะพบว่าหมายถึงพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมาจนถึงปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยให้ความสำคัญต่อบุคคลชนชั้นสูงที่มีบทบาทในสังคมมาอย่างยาวนาน ที่เห็นได้อย่างเด่นชัดคือในช่วงที่ประเทศกำลังพัฒนาไปสู่ความเป็นสมัยใหม่จึงต้องการความรู้ความสามารถจากกลุ่มปัญญาชน ซึ่งส่วนใหญ่คือพระบรมวงศานุวงศ์ที่ได้ไปศึกษาเล่าเรียนยังต่างประเทศและนำความรู้กลับมาพัฒนาประเทศ ดังนั้นเมื่อพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ต่างๆ ได้ประกอบพระกรณียกิจที่มีคุณูปการต่างๆ ต่อบ้านเมือง จึงยอมมีการแสดงออกเพื่อเฉลิมพระเกียรติยศดังเช่นการนำพระนามมาตั้งเป็นชื่อถนน และเพื่อเป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงพระองค์ เช่น ชื่อถนนที่มาจากสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพระบรมวงศานุวงศ์ ได้แก่ วังที่ประทับ สถานที่ราชการที่ทรงประกอบพระกรณียกิจ

นอกจากนี้ยังมีชื่อถนนที่มาจากพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ที่สิ้นพระชนม์ซึ่งมีทั้งพระราชโอรส พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระโสมภพนิษฐภคินี และพระราชโอรส พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่สิ้นพระชนม์เมื่อยังทรงพระเยาว์ ส่วนใหญ่เป็นถนนที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากการพระราชทานพระราชทรัพย์สร้างถนนในพระนครเป็นการอุทิศพระราชกุศลแก่พระราชวงศ์ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งการอุทิศพระราชกุศลนี้นับว่าเป็นประโยชน์สอดคล้องกับการพัฒนาการคมนาคมทางบกในกรุงเทพมหานครสมัยนั้น ดังที่พระองค์ทรงมีพระบรมราโชบายในการสร้างสา

ธารณกุศล เช่น ถนน สะพาน โดยทรงปฏิบัติเป็นตัวอย่างแก่พสกนิกรในการบริจาคเงินเพื่อสร้างสาธารณกุศลเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา การปฏิบัติดังกล่าวนี้สอดคล้องกับค่านิยมของคนไทยในการทำบุญให้ทานเนื่องในโอกาสต่างๆ อยู่แล้ว จึงเป็นผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยดำเนินการพัฒนาการคมนาคมทางบก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดถนน สร้างสะพานในกรุงเทพมหานครเป็นจำนวนมาก และเป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการสร้างกุศลจากเดิมซึ่งสร้างแต่วัดมาเป็นการสร้างถนน สะพาน และอื่นๆ แทน (เกื้อกุล ยืนยงอนันต์, 2525: 79)

ขุนนางและข้าราชการเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญควบคู่กับสถาบันพระมหากษัตริย์มาแต่โบราณ โดยเฉพาะในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ขุนนางข้าราชการเป็นกลุ่มบุคคลชั้นสูงมีอำนาจกำหนดทิศทางให้แก่บ้านเมืองทั้งด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม จากตัวอย่างชื่อถนนในกรุงเทพมหานครที่มาจากชื่อราชทินนาม บรรดาศักดิ์ ชื่อ นามสกุล ของขุนนางข้าราชการมักจะเป็นขุนนางข้าราชการคนสำคัญที่มีคุณูปการต่อประเทศ และบางส่วนก็มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงมีทั้งอำนาจและทุนทรัพย์ที่จะสร้างถนนบริจาคที่ดินเพื่อสร้างถนน หรือซื้อที่ดินแล้วตัดถนนผ่านเพื่อพัฒนาที่ดินให้มีราคาดี ดังเช่นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นยุคพัฒนาการคมนาคมทางบก มีทั้งการสร้างทางรถไฟเชื่อมภูมิภาคต่างๆ ส่วนในพระนครก็ส่งเสริมให้ประชาชนที่เคยชินกับการใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำหันมาเห็นประโยชน์ในการใช้ทางบกแทน ทั้งภาครัฐและเอกชนจึงสร้างถนนในพระนครมากขึ้นเพื่อเป็นการพัฒนาบ้านเมืองตามพระบรมราโชบาย ความเจริญทางกายภาพของกรุงเทพมหานครในสมัยนั้นจึงเกิดจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกโดยการสร้างถนน ดังที่เกื้อกุล ยืนยงอนันต์ (2529: 73) กล่าวว่า

“การสร้างถนนนั้น รัฐบาลกำหนดนโยบายทั้งที่สร้างถนนด้วยตนเอง และอนุญาตให้เอกชนดำเนินการได้ โดยรัฐบาลให้อำนาจมากพอสมควรในการซื้อที่ดินสร้างถนน ถนนที่สร้างโดยเอกชนส่วนมากได้แก่บริเวณที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะทางด้านใต้ของกรุงเทพฯ เป็นต้นว่า ถนนสุรวงศ์ จากถนนเจริญกรุงไปยังถนนหัวลำโพง และถนนเคหะ จากถนนสุรวงศ์ไปถนนสีลม...นอกจากนี้ยังมีถนนสี่พระยา ซึ่งได้รับพระราชทานนามเช่นเดียวกัน”

จากข้อมูลข้างต้นเป็นตัวอย่างถนนที่ตั้งชื่อมาจากราชทินนามและบรรดาศักดิ์ของขุนนางชั้นสูงที่มีที่ดินและทุนทรัพย์จึงมีการตัดถนนผ่านที่ดินของตน และการที่ขุนนางข้าราชการสร้าง

ถนนเพื่อถวายเป็นถนนหลวงยังถือได้ว่าเป็นการสร้างอนุสรณ์เพื่อเชิดชูเกียรติแก่ผู้สร้างและวงศ์ตระกูลซึ่งแสดงออกได้จากชื่อถนนที่ได้รับพระราชทานนามมาจากพระมหากษัตริย์

จนมาถึงสมัยประชาธิปไตยที่ระบบขุนนางแบบเก่าเริ่มลดบทบาทลงไป แต่ข้าราชการก็ยังมีความสำคัญดังจะเห็นได้จากการมีนโยบายนำชื่อข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างถนนสายต่างๆ มาตั้งชื่อถนน คือในสมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ได้กำหนดนโยบายว่าถนนที่กรมทางหลวงตัดขึ้นใหม่นั้นให้นำชื่อของนายช่างที่กำกับรับผิดชอบการก่อสร้าง ชื่ออธิบดีกรมทางหลวงหรือผู้บังคับบัญชารับผิดชอบการก่อสร้างในขณะนั้นมาตั้งเป็นชื่อถนน (ท. กล้วยไม้ ฅ อรรถยา, 2546: 41) เพื่อให้เป็นเกียรติแก่ท่านเหล่านั้น⁴

สำหรับการนำพระนามของพระมหากษัตริย์มาตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ผูกพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์มาอย่างยาวนาน เมื่อมีการสร้างถาวรวัตถุเพื่อเป็นสาธารณสมบัติให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและเป็นเครื่องหมายแห่งความเจริญของประเทศ จึงนำพระนามของสถาบันสูงสุดอันเป็นที่เคารพของประชาชนในประเทศมาตั้งชื่อถาวรวัตถุนั้น กรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองหลวงอันเป็นที่ตั้งของสถาบันพระมหากษัตริย์ เมื่อสร้างถนนจึงมักจะนำพระนามของพระมหากษัตริย์มาตั้งชื่อถนนเพื่อเป็นพระเกียรติยศและอนุสรณ์ตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยคำที่นำมาตั้งชื่อถนนนอกจากจะนำพระนามมาตั้งโดยตรงแล้วยังมีการเลือกสรรคำที่แสดงถึงการยกย่องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์อีกด้วย เช่น ถนนเฉลิมพระเกียรติร. 9 และถนนในกลุ่ม “พระราม”

ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่นอกจากจะที่มาและความหมายเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางข้าราชการแล้ว ชื่อถนนบางส่วนยังมาจากชื่อหรือชื่อสกุลของบุคคลสามัญชนซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินที่ได้ตัดถนนขึ้นเอง หรืออุทิศที่ดินให้ทางราชการเพื่อตัดถนน และยังมีชื่อถนนที่มาจากบุคคลที่มีชื่อเสียงทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศ จึงมักจะนำชื่อท่านเหล่านั้นมาเป็นชื่อถนนเพื่อเป็นการยกย่องให้เกียรติหรือเพื่อเป็นประวัติของท้องถิ่นสืบไป (ท. กล้วยไม้ ฅ อรรถยา 2546 :41)

⁴ธรรมเนียมการขนานนามชื่อถนนและสะพานขนาดใหญ่โดยใช้ชื่อหรือนามสกุลของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างนี้ได้ยกเลิกไปในพ.ศ.2500 โดยใช้ระบบหมายเลขทางหลวงแทน (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 247)

3.2.3 ที่มาและความหมายจากความเชื่อและค่านิยมเรื่องความเป็นสิริมงคล

ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครในประเด็นที่มาและความหมายจากความเชื่อและค่านิยมเรื่องความเป็นสิริมงคลมีจำนวน 56 ชื่อ หรือร้อยละ 15.09 ความเป็นสิริมงคล หมายถึง ความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง อันเป็นสิ่งที่ผู้คนปรารถนาให้เกิดขึ้นต่อตนเองและสังคม เช่น ความสุข ความร่ำรวย ความปลอดภัย เป็นต้น จากข้อมูลจะเห็นได้ว่าถนนในกรุงเทพมหานครจำนวนมากตั้งชื่อจากที่มาและความหมายจากความเชื่อและค่านิยมเรื่องความเป็นสิริมงคล เพราะว่าถนนที่ใช้เป็นเส้นทางสำหรับการคมนาคมและตัดผ่านบริเวณที่อยู่อาศัยหรือบริเวณที่ทำกิจกรรมต่างๆของผู้คน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองและมนุษย์ จึงขอมนำกลวิธีการตั้งชื่อด้วยคำที่ให้ความหมายเกี่ยวกับความเป็นสิริมงคล หรือสิ่งที่ดีงามมาตั้งชื่อถนนสายต่างๆ เพื่อให้เกิดความสุข ความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่องการตั้งชื่อท้องที่ของไทยที่คนไทยให้ความสำคัญกับ “ความเป็นสิริมงคล” มากขึ้นจึงตั้งชื่อท้องที่ที่ตั้งขึ้นใหม่ หรือเปลี่ยนชื่อท้องที่ที่มีอยู่เดิมด้วยคำอันเป็นมงคลนาม เช่น คำที่มีความหมายแสดงความเจริญรุ่งเรือง ความสมบูรณ์พูนสุข (มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์, 2539-2540: 120) เช่นเดียวกัน ถนนซึ่งเป็นที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ตั้งชื่อที่แสดงความหมายที่ดีงามเป็นสิริมงคล และยังเป็นการสะท้อนความเชื่อและค่านิยมที่คนในสังคมมีส่วนร่วมกันอีกด้วย ตัวอย่างเช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนในสังคมนับถือเพื่อความเป็นสิริมงคล เช่น เทวดาอารักษ์ ความเชื่อทางศาสนา สัตว์มงคลในศาสนาต่างๆ เช่น มังกร นาค เป็นต้น นอกจากนี้ยังสะท้อนค่านิยมในเรื่องความร่ำรวย ความปลอดภัย ความสวยงาม ความสุขสำราญ เบิกบานใจ หรือค่านิยมข้อประพฤติปฏิบัติที่คนในสังคมกำหนดร่วมกันโดยให้คุณค่าว่าเมื่อปฏิบัติแล้วเป็นสิ่งที่ดีงาม ก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและสังคม เช่น ความสามัคคี การบริจาค การพัฒนาให้เกิดความเจริญ เป็นต้น ดังนี้

3.2.3.1 ความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงของบ้านเมืองและประชาชน

3.2.3.2 การร่วมมือร่วมใจ ความสามัคคีของประชาชน

3.2.3.3 การพัฒนา

3.2.3.4 ความสุข

3.2.3.5 สัตว์มงคล

3.2.3.6 เทวดา

3.2.3.7 ความปลอดภัย ความเป็นสิริมงคล

3.2.3.8 ความร่ำรวย ความเจริญในอาชีพ

3.2.3.1 ความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงของบ้านเมืองและประชาชน มีจำนวน 15 ชื่อ

ถนนเจริญกรุง ถนนนี้สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถนนเจริญกรุงเมื่อสร้างเสร็จใหม่นั้น ยังไม่ได้พระราชทานชื่อถนนจึงเรียกกันทั่วไปว่าถนนใหม่ และชาวยุโรปเรียกว่านิวโรด (New Road) ต่อมาจึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า “ถนนเจริญกรุง” หมายถึง ความก้าวหน้าของเมืองหลวง (กฤษณา สินไชย, 2553: 40) รวมไปถึงถนนอีก 2 สายที่สร้างในรัชสมัยเดียวกันคือ

ถนนบำรุงเมือง ชื่อถนนหมายถึง การทำให้บ้านเมืองเจริญ (กฤษณา สินไชย, 2553: 85)

ถนนเฟื่องนคร ชื่อถนนหมายถึง ความเจริญรุ่งเรืองของเมืองใหญ่ (กฤษณา สินไชย, 2553: 136)

ถนนจรัสเวียง ถนนจรูญเวียง ถนนจารุเมือง ถนนนี้มาจากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นและพระราชทานชื่อถนนในพ.ศ.2467

ถนนจรัสเมือง ถนนจารุเมือง ถนนเจริญเมือง ถนนนี้มาจากการที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นและพระราชทานชื่อถนนในพ.ศ.2470 (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 29)

ชื่อถนนทั้งสามกลุ่มข้างต้นแสดงให้เห็นถึงพระราชประสงค์ของทั้งสองพระองค์ เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่บ้านเมือง

ถนนเจริญนคร ถนนนี้ตัดในราวพ.ศ.2482- 2483 โดยพระยามโหสวรรค์ (โก สมบัติศิริ) ขณะดำรงตำแหน่งนายกเทศบาลนครธนบุรี เมื่อสร้างถนนเสร็จกระทรวงมหาดไทยตั้งชื่อถนนว่า ถนนมโหสวรรค์ตามราชทินนามของพระยามโหสวรรค์ แต่พระยามโหสวรรค์ขอให้ใช้ชื่อถนนว่า “ถนนเจริญนคร” เพื่อล้อกับชื่อถนนเจริญกรุงทางฝั่งพระนคร (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 51)

ถนนเจริญราษฎร์ กรุงเทพมหานครตั้งชื่อถนนสายนี้เพื่อให้มีความหมายและเสียงที่สอดคล้องกับถนนเจริญกรุง และถนนเจริญนครซึ่งอยู่คู่ขนานกัน (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 53)

ถนนวิวัฒเวียง ถนนนี้ตัดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยกรมพระอาทิตย์ได้คิดชื่อถนนซึ่งเริ่มตั้งแต่ถนนราชวงศ์ถึงคลองจักรวรรดิว่าถนนวิวัฒเวียง และถนนไกรจักร ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อถนนสายนี้ว่า “ถนนวิวัฒเวียง” ให้คล้องกับชื่อถนนซึ่งเริ่มจากถนนเจริญกรุงถึงถนนเขาวราช ซึ่งพระราชทานนามว่า ถนนบำรุงรัฐ (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 337)

ถนนผดุงดาว ใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงมหาดไทยได้ขอพระราชทานชื่อถนนบางสายในจังหวัดพระนคร ทรงมีพระราชดำริว่าชื่อถนนที่คิดขึ้นใหม่นี้ควรเป็นชื่อกลางๆ เช่นเดียวกับถนนบำรุงเมืองหรือถนนเฟื่องนคร กรมพระอาทิตย์ได้คิดชื่อถนนให้

สอดคล้องกับถนนเจริญกรุงซึ่งขึ้นต้น และมีถนนเขาวราชกับถนนพาดสายอยู่ข้างท้ายว่า ถนนผดุงเผ่า หรือถนนผดุงด้าว เป็น “ถนนเจริญกรุง ถนนผดุงเผ่าหรือผดุงด้าว เขาวราช พาดสาย” ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลือกลงชื่อถนนสายนี้ว่า “ถนนผดุงด้าว” (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 193)

นอกจากนี้ก็มีถนนเจริญพัฒนาและถนนเจริญรัถ ซึ่งผู้วิจัยยังไม่อาจสืบค้นประวัติความเป็นมาได้ แต่จากความหมายของชื่อถนนจึงได้จัดถนนไว้ในกลุ่มที่มาและความหมายนี้

3.2.3.2 การร่วมมือร่วมใจ ความสามัคคีของประชาชน มีจำนวน 13 ชื่อ

ถนนสามัคคี ถนนนี้สร้างเมื่อ พ.ศ.2432 โดยหลวงจางจันรารักษ์ เจ้ากรมกองตระเวนได้ชักชวนราษฎรให้ซ่อมแซมถนนที่แต่เดิมเป็นถนนเล็กๆ ให้กว้างขึ้น เจ้าพระยาอมรรต (ปั้น สุขุม) เสนาบดีกระทรวงนครบาลเป็นผู้ทำพิธีเปิดถนนสายนี้ และตั้งชื่อว่า “ถนนสามัคคี” แต่คนทั่วไปยังคงเรียกชื่อเดิมคือถนนตลาดพลู (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 387)

นอกจากนี้ก็มีถนนประชากรราษฎร์ ถนนประชากรราษฎร์บำเพ็ญ ถนนประชากร ร่วมใจ ถนนราษฎร์อุทิศ ถนนประชาอุทิศ ถนนร่วมจิตต์ ถนนราษฎร์ร่วมใจ ถนนราษฎร์นิมิต ถนนมิตรไมตรี ถนนไมตรีจิตร ถนนเชื่อมสัมพันธ์

3.2.3.3 การพัฒนา มีจำนวน 8 ชื่อ

ถนนที่มีคำว่า “พัฒนา” หมายถึง ทำให้เจริญ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 378) เช่น ถนนราษฎร์รัฐพัฒนา กรุงเทพมหานครอนุมัติให้ตั้งชื่อถนนว่า ถนนราษฎร์รัฐพัฒนา ตามที่เขตมีนบุรีเสนอเมื่อ พ.ศ. 2545 เพราะเป็นความร่วมมือระหว่างราษฎรกับราชการ (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 318) **ถนนนิมิตใหม่** “นิมิต” มีความหมายว่า สร้าง แปลง ทำ เมื่อรวมกับคำว่า “ใหม่” จึงน่าจะมีความหมายว่า สร้างหรือแปลงขึ้นมาใหม่ จึงให้ชื่อถนนว่านิมิตใหม่ (กฤษณา สินไชย, 2553: 77)

นอกจากนี้ก็มีถนนประชาพัฒนา ถนนนางวประชาพัฒนา ถนนราษฎร์พัฒนา ถนนร่วมพัฒนา ถนนพัฒนา ถนนพัฒนาการ

3.2.3.4 ความสุข มีจำนวน 6 ชื่อ

ถนนประชาชื่น คำว่า “ชื่น” หมายถึง แจ่มใส เบิกบาน ยินดี (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 173) **ถนนประชาสำราญ** คำว่า “สำราญ” หมายถึง สุขสบาย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 535) **ถนนบุรีภิรมย์** คำว่า “ภิรมย์” หมายถึง รื่นเริงยิ่ง ดีใจยิ่ง ยินดียิ่ง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 398) **ถนนเพลินจิต** ถนนนี้สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปีพ.ศ.2463 เป็นชื่อถนนที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ โปรดประทานให้เนื่องจากเป็นถนนที่ใกล้กับวังที่ประทับ เพื่อให้

เป็นนามที่ไพเราะและเป็นมงคล (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 45) นอกจากนี้ก็มี **ถนนประชาสุข ถนนเกษมราษฎร์**

3.2.3.5 สัตว์มงคล มีจำนวน 5 ชื่อ

ถนนนาคราช ถนนภูงค์ และถนนอนันตนาถ ถนนทั้ง 3 สายนี้สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2475 กรมพระอาลักษณ์ได้คิดชื่อถนนถวาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อถนนในคราวเดียวกัน (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 421) นอกจากนี้ยังมีถนนโกลีที่ตัดผ่านบริเวณถนนอนันตนาถราช ชื่อถนนทั้ง 4 สายนี้ต่างก็มีความหมายเดียวกันคือ “นาค” ซึ่งดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รับแนวความคิดทางศาสนาจากประเทศอินเดียจะถือว่านาคเป็นสัตว์ที่มีอิทธิฤทธิ์ เป็นสัญลักษณ์ของน้ำที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ และมีการนับถือในฐานะเทวดาเช่นกัน เช่นในศาสนาพราหมณ์ นาคเป็นบริวารของเทพเจ้า ตัวอย่างเช่นพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ส่วนในพุทธศาสนา นาคมีบทบาทสำคัญ คือ พญานาคมุจลินทร์ในพุทธประวัติ จนนำไปสู่การสร้างพระพุทธรูปปางนาคปรก การบวชนาค และการแสดงออกทางศิลปกรรมในพุทธศาสนา แม้ผู้วิจัยจะยังไม่สามารถหาข้อมูลอ้างอิงถึงแนวคิดในการตั้งชื่อถนนทั้ง 4 สายนี้ แต่จากแนวคิดข้างต้นผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่า เนื่องจากนาคเป็นสัตว์ในความเชื่อของคนไทยมาแต่โบราณ และมีบทบาทสำคัญทางพุทธศาสนาในความหมายที่เป็นมงคล จึงทำให้มีการนำคำที่มีความหมายเกี่ยวกับนาคมาตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

ถนนมังกร ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเนื่องจากถนนสายนี้ตัดผ่านชุมชนชาวจีนขนาดใหญ่หรือที่เรียกว่า “ไชน่าทาวน์” ชื่อถนนจึงน่าจะมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อของชาวจีนที่ว่ามังกรเป็นสัตว์มงคล ประกอบกับบริเวณที่ถนนสายนี้ตัดผ่านมีศาสนสถานที่สำคัญของชาวจีนคือวัดมังกรกมลาวาสหรือวัดเล่งเน่ยยี่ ชื่อถนนจึงอาจจะมีส่วนสัมพันธ์กับความเชื่อของชาวจีนในพื้นที่นี้

3.2.3.6 เทวดา มีจำนวน 3 ชื่อ

ถนนแมนไท ถนนนี้เป็นถนนที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2475 กระทรวงมหาดไทยได้ขอพระราชทานชื่อถนน กรมพระอาลักษณ์ได้คิดชื่อถวายให้ทรงเลือกสรรระหว่าง ถนนแมนไท ซึ่งแปลว่า *เจ้าสวรรค์* กับถนนมหาเทพ เพื่อคู่กับถนนมหานาค และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามถนนสายนี้ว่า “ถนนแมนไท” (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 278)

ถนนกรุงแมน ผู้วิจัยสันนิษฐานจากความหมายของชื่อถนน คำว่า “แมน” หมายถึง เทวดา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 422) ถนนกรุงแมนจึงมีความหมายว่าเมืองแห่งเทวดา สอดคล้องกับชื่อของกรุงเทพมหานคร และถนนกรุงแมนยังเป็นถนนที่ตัดใกล้กับถนนแมนไทด้วย (กฤษณา สินไชย, 2553: 144)

ถนนมเหล็ก ถนนนี้เป็นถนนที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2475 กระทรวงมหาดไทยได้ขอพระราชทานนามถนน กรมพระอาทิตย์ได้คิดชื่อถวาย เพื่อให้ทรงเลือก ระหว่างถนนมเหล็ก กับถนนชูศักดิ์ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามถนนสายนี้ว่า “ถนนมเหล็ก” ซึ่งแปลว่า เทวดา (กฤษณา สินไชย, 2553: 140)

3.2.3.7 ความปลอดภัย ความเป็นสิริมงคล มีจำนวน 3 ชื่อ

ถนนคุ้มเกล้า ผู้วิจัยสันนิษฐานจากความหมายของชื่อถนน คำว่า “คุ้ม” หมายถึง กัน ป้องกัน ถนนสายนี้จึงน่าจะมีความหมายเพื่อสื่อถึงการคุ้มครอง ปลอดภัย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 117)

ถนนร่มเกล้า ผู้วิจัยสันนิษฐานจากความหมายของชื่อถนน คือคำว่า “ร่มเกล้า” หมายถึง ผู้ป้องกันความเดือดร้อน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 440)

ถนนทรงสวัสดิ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนขึ้นหลังจากเมื่อเกิดเพลิงไหม้สำเพ็งในพ.ศ. 2449 ต่อมาในพ.ศ.2475 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงมหาดไทยได้ขอพระราชทานนามถนนสายนี้ใหม่ ซึ่งกรมพระอาทิตย์ได้คิดชื่อถวายว่า “ถนนทรงสวัสดิ์” ให้ใกล้เคียงชื่อเดิมคือถนนทรงวาด เพื่อจะได้จำง่าย (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 111) และยังคงแสดงความหมายที่เป็นสิริมงคลด้วย

3.2.3.8 ความร่ำรวย ความเจริญในอาชีพ มีจำนวน 2 ชื่อ

ถนนมหาเศรษฐี ถนนนี้เป็นถนนแนวตรงต่อเนื่องกับถนนมหานคร และถนนมเหล็ก เปิดใช้ถนนในเดือนมกราคมพ.ศ. 2545 เขตบางรักได้เสนอกองทัพมหานครขอตั้งชื่อว่า “ถนนมหาเศรษฐี” ซึ่งมีความหมายว่า ถนนของผู้มีทรัพย์ กรุงเทพมหานครได้อนุมัติให้ถนนสายนี้ชื่อถนนมหาเศรษฐีเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 272)

ถนนจึงเจริญพาณิชย์ ถนนนี้ตัดผ่านจากถนนเจริญกรุงถึงถนนเจ้าคำรบ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ซึ่งเป็นย่านธุรกิจการค้าเช่นเดียวกับถนนสายอื่นๆ ในบริเวณนั้น ชื่อถนนมีความหมายตามรูปคำว่า ถนนที่มีความเจริญงอกงามในการค้าขาย ซึ่งย่อมสอดคล้องกับค่านิยมของผู้ที่ประกอบอาชีพค้าขาย

3.2.4 ที่มาและความหมายจากเหตุการณ์สำคัญ

ชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายจากเหตุการณ์สำคัญมีจำนวน 23 ชื่อ หรือร้อยละ 6.19 แบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

3.2.4.1 อนุสรณ์สงครามในอดีต

3.2.4.2 พระราชดำริในการสร้างถนน

3.2.4.3 เหตุการณ์สำคัญในบ้านเมือง

3.2.4.1 อนุสรณ์สงครามในอดีต มีจำนวน 11 ชื่อ

ชื่อถนนตั้งขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงสงครามในอดีตนั้นมีที่มาจากชัยชนะจากการเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 1 และสงครามโลกครั้งที่ 2 และมหาชัยชนะในสงครามระหว่างไทยกับพม่าในรัชสมัยพระเจ้าตากสินมหาราชและรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ท. กล้ายไม้ ณ อยุธยา (2545: 48) กล่าวถึงที่มาของชื่อถนนจากชัยชนะในสงครามนี้ว่า

“เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริที่จะสร้างสะพานพระพุทธยอดฟ้าข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา เชื่อมการคมนาคมติดต่อกันระหว่างฝั่งพระนครกับฝั่งธนบุรีที่ปลายถนนตรีเพชร อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดวางผังเมืองฝั่งธนบุรีสอดคล้องกับสะพานใหม่นี้ โดยกำหนดแนวเวนคืนที่ดินเพื่อจัดสร้างถนนขึ้นหลายสาย ในการนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้กราบบังคมทูลพระกรุณาว่าถนนที่สร้างขึ้นใหม่สมควรนำชื่อสถานที่อันเป็นสมรภูมิที่ไทยได้มหาชัยชนะแก่อริราชศัตรูในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีและพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมาเป็นชื่อถนน เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงมหาชัยชนะในครั้งนั้นๆ ดังเช่น ถนนเชียงใหม่ ถนนลาดหญ้า ถนนท่าดินแดง และถนนพรานนก”

ตัวอย่างชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายเกี่ยวกับอนุสรณ์สงครามในอดีต เช่น

ถนนเชียงใหม่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงตั้งชื่อถนนสายนี้ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นอนุสรณ์สงครามครั้งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชขณะเป็นสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก และสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทขณะเป็นเจ้าพระยาสุรสีห์ ทรงช่วยกันตีเมืองเชียงใหม่คืนจากพม่าเมื่อพ.ศ.2317 (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 87)

ถนนท่าดินแดง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงตั้งชื่อถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นอนุสรณ์สงครามไทยพม่าคราวพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กับสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ตีกองทัพพม่าแตกไปจากท่าดินแดง แขวงเมืองไทรโยค ในเขตจังหวัดกาญจนบุรี เมื่อพ.ศ.2329 (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 120)

ถนนพรานนก ถนนนี้สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มาจากชื่อ บ้านพรานนก (ปัจจุบันอยู่ในตำบลโพสาวหาญ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) ที่พระยา วชิรปราการ (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช) ได้ทรงสู้รบเข้าศึกและได้รับความช่วยเหลือจาก ชาวบ้านพรานนก จนสามารถหลบหนีไปตั้งมั่นที่จันทบุรีได้ จึงสมควรจะนำนามตำบลนี้มาตั้งชื่อ ถนนไว้เป็นอนุสรณ์แก่ชาวไทย (กฤษณา สินไชย, 2553: 115-116)

ถนนลาดหญ้า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงตั้งชื่อถนน สายนี้ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นอนุสรณ์เหตุการณ์คราวรบชนะกองทัพ หลวงของพม่าที่ตำบลลาดหญ้า เมืองกาญจนบุรี ในปีพ.ศ.2328 (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 322)

ถนนอิสราภาพ ถนนนี้เดิมชื่อถนนเจ้ากรุงธน ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานชื่อถนนอิสราภาพตามที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรง เสนอ เพื่อรำลึกถึงการกู้อิสรภาพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.2310 (กฤษณา สินไชย, 2553: 226) และได้สถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานีต่อมา

ถนนไมตรีจิตต์ ชื่อของถนนหมายถึงไมตรีจิตที่ไทยได้เข้าร่วมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตร เป็น ถนนที่สร้างพร้อมกับถนนมิตรพันธุ์และถนนสันติภาพ ถนนทั้ง 3 สายนี้สร้างในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำประเทศไทยเข้าร่วมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตรใน สงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2460 ยุติลงโดยฝ่ายสัมพันธมิตรได้รับชัยชนะ จึง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถาวรวัตถุและพระราชทานนามให้มีความหมายเกี่ยวกับการเข้า ร่วมสงคราม คือ วงเวียน 22 กรกฎาคม ซึ่งมีรัศมี 22 เมตร เป็นวงเวียนแห่งแรกตั้งอยู่ระหว่างกลาง ถนนทั้ง 3 สาย ซึ่งเรียกว่าถนน 22 กรกฎาคมทั้ง 3 สาย ต่อมากระทรวงมหาดไทยในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้กราบบังคมทูลพระกรุณาเพื่อโปรดเกล้าฯ ให้กรมพระ อาดิศร์คิดชื่อถวาย โดยใช้เกณฑ์จากการประกาศสงคราม (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 280-281)

ถนนมิตรพันธุ์ ชื่อถนนแปลงจากคำว่า พันธมิตร หมายถึงผูกมิตร (ดูรายละเอียดใน “ถนนไมตรีจิตต์”)

ถนนสันติภาพ ชื่อถนนหมายถึงการเข้าร่วมรบเพื่อผดุงสันติภาพของโลก (ดูรายละเอียด ใน “ถนนไมตรีจิตต์”)

ถนนยี่สิบสองกรกฎาและถนนรอบวงเวียนยี่สิบสองกรกฎา (ดูรายละเอียดใน “ถนนไมตรี จิตต์”)

ถนนเสรีไทย ถนนนี้ตั้งชื่อเพื่อสดุดีเกียรติคุณของขบวนการเสรีไทยในวาระครบรอบ 56 ปี ซึ่งก่อตั้งขึ้นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ขบวนการเสรีไทยมีบทบาทสำคัญในการรักษาเอกราช ของชาติโดยมีหลวงประดิษฐมนูธรรม หรือศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้า เดิมถนน

สายนี้ชื่อว่าถนนสุขาภิบาล 2 ต่อมาในพ.ศ. 2538 กรุงเทพมหานครได้ประกาศให้เปลี่ยนชื่อมาเป็นถนนเสรีไทยอันเนื่องมาจากวาระสำคัญดังกล่าว (กฤษณา สินไชย, 2553: 211)

3.2.4.2 ชื่อถนนที่มาจากพระราชดำริในการสร้างถนน มีจำนวน 9 ชื่อ

ถนนบางสายสร้างขึ้นจากพระราชดำริของพระมหากษัตริย์ เพื่อแก้ปัญหาการคมนาคมทางบก หรือเพื่อให้มีถนนที่สวยงามเป็นศรีสง่าแก่บ้านเมือง เมื่อสร้างถนนเสร็จจึงพระราชทานชื่อถนนให้เกี่ยวข้องกับที่มาหรือเหตุผลในการสร้างจากพระราชดำริในการสร้างถนนสายนั้นๆ

ตัวอย่างชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายที่มาจากพระราชดำริในการสร้างถนน เช่น

ถนนจตุรทิศ ถนนสายนี้เกิดจากพระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงห่วงใยพสกนิกรโดยเฉพาะชาวกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ที่ต้องประสบกับปัญหาการเดินทาง จึงได้มีพระราชดำริให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหารือกันจัดทำโครงข่ายให้ถนนสายต่างๆ ระหว่างฝั่งตะวันออก ฝั่งตะวันตก ฝั่งเหนือและฝั่งใต้ เชื่อมถึงกันอย่างเป็นระบบในชื่อโครงการจตุรทิศ (<http://www.belovedking.com>, ออนไลน์)

ถนนทรงวาด ชื่อถนนนี้มาจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวาดแนวถนนสายใหม่ลงบนแผนที่ ซึ่งเป็นแนวถนนที่เชื่อมกับถนนสายต่างๆ เช่น ถนนราชวงศ์ ถนนทรงสวัสดิ์ ถนนเจริญกรุง ถนนจักรวรรดิ เพื่อให้การคมนาคมสะดวกยิ่งขึ้น (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 43)

ถนนเปล่งนาม ถนนนี้เป็นถนนที่ตัดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในพ.ศ. 2444 ที่มาของชื่อถนนสายนี้มาจากพระองค์ทรงเก็บเงินที่เหลือจากการสร้างถนนสายต่างๆ จึงทรงคิดจะแก้ “ตรอกสุนัขหน้า” ซึ่งเป็นชื่อที่คนทั่วไปรังเกียจ ให้เป็นถนนที่เรียกว่า “ถนนเปล่งนาม” (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 191)

ถนนพาดสาย ถนนสายนี้ตัดขึ้นจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการวางแนวถนนให้พาดผ่านถนนสายต่างๆ ในบริเวณนั้นหลังจากเกิดเหตุเพลิงไหม้โกดังตรอกสะพานโพตซ์ขวางมาเกี่ยวถนนเขาวราช จากถนนทรงวาดผ่านศาลเจ้าอาเนี้ยถึงตรอกโรงกระทะ จากนั้นจึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามถนนสายนี้ เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2452 (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 238-239)

ถนนราชดำเนินกลาง ถนนราชดำเนินใน ถนนราชดำเนินนอก ชื่อถนนนี้มาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สร้างขึ้นในพ.ศ.2442 เพื่อเป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินระหว่างพระบรมมหาราชวังกับพระราชวังดุสิต ทั้งยังเป็นถนนที่สร้างขึ้นเพื่อความสวยงามของบ้านเมือง และเพื่อให้ประชาชนได้เดินเที่ยวพักผ่อน จึงมีพระราชประสงค์ให้

สร้างถนนราชดำเนินให้กว้างที่สุด และให้ 2 ฟากถนนเป็นที่ตั้งวังและสถานที่ราชการใหญ่ๆ มิให้สร้างตึกแถวหรือร้านเล็กๆ ซึ่งจะทำได้กลายเป็นย่านการค้า ถนนราชดำเนินจึงเป็นถนนที่สวยงามตั้งแต่แรกสร้างมาจนถึงปัจจุบัน และยังเป็นถนนที่ใช้ในพระราชพิธีสำคัญและใช้ต้อนรับพระราชอาคันตุกะสำคัญที่มาเยือนประเทศไทย (กฤษณา สินไชย, 2553: 154-157)

ถนนราชดำริ ถนนนี้มาจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2445 ทรงมีพระราชดำริให้กำหนดขนาดถนนที่จะสร้างในรัชสมัยของพระองค์ โดยคำนึงถึงความสำคัญของถนนในอนาคตเพื่อให้สอดคล้องกับธุรกิจที่กำลังก้าวหน้ายิ่งขึ้น และจำนวนประชาชนที่มากขึ้น ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามถนนเมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2445 ว่า “ถนนราชดำริห์” (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 302-303)

ถนนรัชดาภิเษก ถนนนี้เป็นถนนที่สร้างขึ้นตามกระแสพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่พระราชทานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหการจราจรในเขตนครหลวงกรุงเทพมหานคร เมื่อ พ.ศ.2514 โดยมีพระราชประสงค์ให้สร้างถนนเพิ่มขึ้นเป็นถนนวงแหวนเพื่อพระราชทานแก่ประชาชนแทนการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีรัชดาภิเษก ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 25 ปี ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2514 รัฐบาลได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานชื่อถนนว่า “ถนนรัชดาภิเษก” (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 295-296) ซึ่งต่อมาก็ยังมีพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันที่ 4 ธันวาคม 2536 เกี่ยวกับถนนสายนี้ว่า

“ รัชดาภิเษกนี้ทางรัฐบาลขอมีการฉลองหน่อย ถ้ามว่าฉลองอะไร ท่านจอมพลประภาสก็บอกว่าจะสร้างอนุสาวรีย์ที่ไหนไม่ทราบ จำไม่ได้ เลยบอกว่าขอเถิดอนุสาวรีย์อย่าเพิ่งสร้าง สร้างถนนดีกว่า สร้างถนนเรียกว่าวงแหวน เพราะมันเป็นความฝันมาตั้งนานแล้ว เกือบ 40 ปี อยากสร้างถนนวงแหวน รัฐบาลครั้งโน้นบอกว่า ถนนวงแหวนมีแล้ว คือถนนราชวิถี ถนนราชวิถีข้างหลังนี้เอง เป็นถนนวงแหวน นี้ เคี้ยวนี้ ท่านหัวเราะ แต่ครั้งโน้นเขารู้สึกว่าเป็นวงแหวน เพราะที่นี้เราอยู่บ้านนอก สมัยโน้นทางไปดอนเมือง ออกจากที่นี้ไปนิดเดียวก็เป็นทุ่งนาแล้ว ถนนราชวิธินี้ก็เป็นวงแหวน เรานึกถึงว่าควรจะทำวงแหวนใน ก็คือรัชดาภิเษกไปถึงสะพานพระราม 6 เราก็บอกจอมพลประภาส จอมพลประภาสก็รับจะทำ” (<http://www.amarin.co.th/royalspeech/speech36.htm>, ออนไลน์)

3.2.4.3 เหตุการณ์สำคัญในบ้านเมือง มีจำนวน 3 ชื่อ

เมื่อเกิดเหตุการณ์สำคัญในบ้านเมืองซึ่งเกี่ยวเนื่องกับสถาบันการปกครอง ชาติพระมหากษัตริย์ ย่อมต้องมีการสร้างอนุสรณ์ไว้เป็นที่ระลึกสืบไป ไม่ว่าจะเป็นด้านนามธรรม เช่น การกำหนดเป็นวันสำคัญ หรือด้านรูปธรรม เช่น สิ่งก่อสร้างต่างๆ การสร้างถนนเนื่องในเหตุการณ์สำคัญจึงถือได้ว่าเป็นอนุสาวรีย์อย่างหนึ่ง และใช้วิธีการตั้งชื่อถนนเพื่อเป็นการบันทึกวาระสำคัญแห่งเหตุการณ์นั้น เช่น

ถนนกาญจนาภิเษก ถนนนี้สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ในพ.ศ.2539 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เชิญชื่อพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ซึ่งเป็นพระราชพิธีที่พระองค์ทรงครองสิริราชสมบัติ ครบ 50 ปี มาเป็นชื่อถนนสายนี้ (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 9)

ถนนประชาธิปไตย ชื่อถนนนี้มาจากจอมพลป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น เป็นผู้ชานชื่อเช่นเดียวกับอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เพื่อให้ระลึกว่าอำนาจประชาธิปไตยอยู่กับประชาชนชาวไทย (กฤษณา สินไชย, 2553: 90)

ถนนเสือป่า ถนนนี้สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวหลังจากเหตุเพลิงไหม้ที่ตำบลตรอกเต้าหู้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อถนนสายนี้ว่า “ถนนเสือป่า” เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2464 เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่กองเสือป่าที่พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ให้พลเรือนทั้งข้าราชการ พ่อค้า คหบดีได้รับการฝึกอย่างทหาร กองเสือป่าได้เลิกกิจการไปหลังพระองค์สวรรคต (กฤษณา สินไชย, 2553: 212-213)

3.2.5 ที่มาและความหมายจากลักษณะของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน

ที่มาและความหมายจากลักษณะของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่านมีจำนวน 12 ชื่อ หรือร้อยละ 3.23 แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

3.2.5.1 ที่มาและความหมายจากอาชีพของคนในชุมชน

3.2.5.2 ที่มาและความหมายจากชาติพันธุ์ของคนในชุมชน

3.2.5.1 ที่มาและความหมายจากอาชีพของคนในชุมชน มีจำนวน 8 ชื่อ

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงของประเทศที่เป็นศูนย์กลางด้านเศรษฐกิจการค้ามาแต่อดีต ในย่านชุมชนต่างๆ ผู้คนมักจะประกอบอาชีพที่คล้ายคลึงกันจนเกิดเป็นชื่อเรียกชุมชน เช่น บ้านดินสอ บ้านหม้อ เมื่อตัดถนนผ่านย่านการค้าเหล่านี้จึงนำชื่ออาชีพที่มีมาแต่ดั้งเดิมหรือชื่อสินค้ามาตั้งชื่อถนน ชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายจากอาชีพนี้ เป็นการสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต

ของสังคมไทยในอดีต นอกจากนี้ในบริเวณชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนก็มักจะตั้งชื่อถนนที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพค้าขายหรือความเจริญรุ่งเรืองจากอาชีพค้าขาย เนื่องจากเป็นอาชีพของผู้คนส่วนใหญ่ในย่านการค้านั้น

ตัวอย่างชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายจากอาชีพของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน เช่น

ถนนข้าวสาร ถนนนี้สร้างขึ้นในพ.ศ. 2435 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระองค์พระราชทานชื่อถนนสายนี้ เดิมเป็นตรอกที่ขายข้าวสารและเป็นแหล่งค้าขายข้าวสารที่ใหญ่ที่สุดของเขตพระนคร ข้าวสารจำนวนมากจะถูกขนส่งมาจากฉางข้าวหลวงสะพานช้างโรงสี ริมคลองคูเมืองเดิม เลียบมาตามแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นที่ท่าเรือบางลำพู เพื่อนำข้าวมาขายให้แก่ชาวบ้านในแถบนั้น ดังนั้นจึงเรียกว่าตรอกข้าวสาร ต่อมาจึงมีการขยายให้ใหญ่เป็นถนนข้าวสาร (กฤษณา สินไชย, 2553: 25)

ถนนดินสอ ชื่อถนนมาจากอาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชนบ้านดินสอ คือทำและจำหน่ายดินสอพอง ดินสอขาว สำหรับเขียน และจำหน่ายสมุดไทยต่างๆ บริเวณเสาชิงช้า หน้าโบสถ์พราหมณ์ จึงเรียกกันว่าบ้านดินสอหรือย่านบ้านดินสอ ต่อมาเมื่อย่านนี้มีทางเดินเล็กๆ ก็เรียกตรอกดินสอ และเป็นตำบลตรอกดินสอในเวลาต่อมา จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ขยายตรอกดินสอให้กว้างขวางขึ้นและได้ขยายต่อมาจนถึงถนนพระสุเมรุ และได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดถนนดินสอเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายนพ.ศ.2442 (ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 48)

ถนนตีทอง ถนนนี้สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นถนนสายเล็กเชื่อมระหว่างถนนเจริญกรุงกับถนนบำรุงเมือง ซึ่งสร้างขึ้นมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถนนสายนี้ตัดผ่านย่านของชุมชนที่มีอาชีพทำทองคำเปลว จึงเป็นที่มาของชื่อถนน และฟากตะวันตกของถนนยังมีซอยซึ่งยังเหลือชื่อว่าเป็นแหล่งทำทองคำคือซอยเฟื่องทอง (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 107-108)

ถนนบ้านหม้อ ถนนสายนี้สร้างในพ.ศ.2406 ตั้งชื่อถนนตามอาชีพปั้นหม้อของชุมชนในย่านนี้ เพราะบริเวณดังกล่าวเคยเป็นที่อยู่อาศัยของพวกญวนกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยา ในคราวสงครามเมื่อพ.ศ.2310 ชาวญวนกลุ่มหนึ่งได้รับพระราชทานที่ดินจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเพื่อใช้ตั้งหลักแหล่งใหม่ในฝั่งตรงข้ามกรุงธนบุรี ชาวญวนกลุ่มนี้ยึดอาชีพปั้นหม้อขายมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ เมื่ออพยพมาแล้วก็ยังไม่ได้เลิกอาชีพเดิม จนกลายเป็นคำเรียกย่านนี้ว่า “ถนนบ้านหม้อ” (กฤษณา สินไชย, 2553: 84)

ถนนเพาะพาณิชย์ ถนนนี้เป็นถนนที่สร้างในพ.ศ. 2475 กระทรวงมหาดไทยได้ขอพระราชทานชื่อถนน กรมพระอาลักษณ์ได้คิดชื่อถนนถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เพื่อให้ทรงเลือกโดยใช้เกณฑ์ที่ถนนสายนี้เป็นทำเลค้าขายว่าถนนกองแก้ว และถนนเพาะพาณิชย์ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามถนนสายนี้ว่า “ถนนเพาะพาณิชย์” คำว่า “เพาะ” หมายถึง ทำให้งอก ทำให้เกิด ส่วนคำว่า “พาณิชย์” หมายถึง การค้าขาย ถนนเพาะพาณิชย์จึงหมายถึง ถนนที่ทำให้เกิดการค้า เพราะถนนตัดผ่านย่านการค้าตั้งแต่ถนนราชวงศ์ถึงคลองจักรวรรดิ (กฤษณา สินไชย, 2553: 131)

ถนนวานิช 1 หรือที่เรียกว่าถนนสำเพ็ง เป็นย่านค้าขายสำคัญมีชาวจีนอาศัยอยู่หนาแน่น (กฤษณา สินไชย, 2553: 174)

ถนนเสริมสินค้า ถนนนี้สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพ.ศ. 2475 กระทรวงมหาดไทยได้ขอพระราชทานนามถนนซึ่งตัดตั้งแต่ถนนเยาวราชถึงถนนสำเพ็ง (ปัจจุบันคือถนนวานิช 1) กรมพระอาลักษณ์ได้คิดชื่อถวายเพื่อให้ทรงเลือกโดยใช้เกณฑ์ที่ถนนสายนี้เป็นทำเลค้าขาย ว่าถนนทิวทอง และถนนเสริมสินค้า และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามถนนสายนี้ว่า “ถนนเสริมสินค้า” (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 404)

ถนนเยาวพานิช ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าชื่อของถนนสายนี้น่าจะตั้งขึ้นให้มีความเกี่ยวข้องกับถนนเยาวราช เนื่องจากเป็นถนนเชื่อมระหว่างถนนเยาวราชถึงถนนทรงวาด จึงอยู่ในย่านค้าขายเช่นเดียวกัน อีกทั้งยังมีคำว่า “เยาว” เป็นคำแรกของชื่อถนนเช่นเดียวกัน

3.2.5.2 ที่มาและความหมายจากชาติพันธุ์ของคนในชุมชน มีจำนวน 4 ชื่อ

สังคมไทยเป็นสังคมที่ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ ซึ่งมีสาเหตุจากการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในด้านการเมืองการปกครองมาแต่โบราณเมื่อประเทศชนะสงครามก็ย่อมกวาดต้อนผู้คนจากดินแดนที่แพ้สงครามเพื่อมาเป็นเชลยศึกและความต้องการด้านแรงงานมาพัฒนาประเทศ นอกจากนี้จากปัจจัยทางเศรษฐกิจและการที่สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดรับความแตกต่าง ก็มีส่วนให้กรุงเทพมหานครเกิดชุมชนจากคนเชื้อชาติต่างๆ ดังเช่นสภาพสังคมไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ที่วัชร วัชรสินธุ์ (2548) ได้กล่าวไว้ว่า

“...การเพิ่มประชากรของเมืองด้วยการกวาดต้อนเชลยศึกเข้ามาอยู่ในเมืองหลวง และการให้คนต่างชาติเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ทำให้เห็นความคึกคักของบ้านเมืองที่ประกอบไปด้วยผู้คนต่างชาติต่างศาสนา ทั้งจีน แขก เขมร ญวน ฯ นอกจากนี้ยังมีพวกฝรั่งชาวอังกฤษ โปรตุเกส ที่มีสัมพันธไมตรีทางการค้าขายมาแต่ครั้งอยุธยากรุงเก่าแล้ว...”

ตัวอย่างชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายจากชาติพันธุ์ของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน เช่น ถนนตานี เนื่องจากบริเวณนี้เป็นถิ่นที่อยู่ของผู้ที่อพยพมาจากปัตตานีและชวา ซึ่งเป็นเชลยศึกที่กองทัพไทยได้กวาดต้อนมาอยู่ในกรุงเทพมหานครหลายครั้ง แต่ชาวบ้านนิยมเรียกว่าถนนบ้านแขกเพราะมีประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามอยู่กันมาก (กฤษณา สินไชย, 2553: 61)

ถนนนิคมมักกะสัน คำว่า "มักกะสัน" มีต้นเค้ามาจากชาวมุสลิมที่อพยพเข้ามาสู่สยามตั้งแต่สมัยอยุธยาและสืบต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ คนไทยเรียกชาวมุสลิมกลุ่มนี้ว่า "แขกมักกะสัน" เป็นกลุ่มชนจากเมืองมาร์กัสซาร์ ในเกาะสุมาตรา (ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 404)

ถนนไทรามัญ ผู้วิจัยสันนิษฐานจากชื่อถนนว่าเป็นย่านที่อยู่อาศัยของชาวไทยเชื้อสายมอญ นอกจากนี้ยังมีถนนสายหนึ่งที่สามารถสันนิษฐานประวัติที่มาและความหมายได้ทั้ง 2 นัย คือ ถนนตะนาว ถนนสายนี้เมื่อแรกสร้างเป็นส่วนหนึ่งของถนนเพื่องนครที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อพ.ศ. 2406-2407 ชื่อถนนนัยแรกมาจากครั้งสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จไปตีเมืองตะนาวศรี ได้กวาดต้อนผู้คนมามาก โปรดให้ชาวเมืองตะนาวศรีตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณใกล้วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อตัดถนนผ่านจึงได้ชื่อว่า "ถนนตะนาว" ส่วนชื่อถนนนัยที่สอง มีผู้สันนิษฐานว่าชื่อตะนาวอาจจะมาจากย่านที่ขายเครื่องหอมหรือเครื่องตะนาว อันได้แก่ เครื่องกระแจะ น้ำมันจันทน์ เครื่องรำ น้ำมันและประทีนต่างๆ (กฤษณา สินไชย, 2553: 60 และกนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 107)

3.2.6 ที่มาและความหมายจากสิ่งของเครื่องใช้

ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครที่มีที่มาจากชื่อสิ่งของเครื่องใช้มีจำนวน 8 ชื่อ หรือร้อยละ 2.15 สิ่งของเครื่องใช้เหล่านี้บางชนิดนับว่ามีความสำคัญต่อผู้คนกลุ่มหนึ่งในยุคสมัยหนึ่ง เช่น ชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายเกี่ยวกับเครื่องถ้วยชามสังคโลก หรือชื่อมาจากลายและสีของเครื่องกระเบื้องของเครื่องถ้วยกังไสหรือเครื่องกิมตั้งจากประเทศจีน หนึ่งในพระราชนิยมของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ชื่อถนนยังมาจากชื่อสิ่งของในท้องถิ่นและสิ่งของเครื่องใช้ในอดีต การนำชื่อสิ่งของมาตั้งชื่อถนนจึงสะท้อนให้เห็นความสำคัญของสิ่งของเหล่านี้ที่มีต่อผู้คนในบางท้องที่ในยุคสมัยหนึ่งได้

ถนนกะอ่อม ถนนนี้สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพ.ศ. 2433 ทรงพระราชทานนามว่า "ถนนกะอ่อม" คำว่า "กะอ่อม" พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2530 ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง ภาชนะสานด้วยไม้ไผ่ ยางชัน รูปคล้ายกระบุง ไม่มีคอ ใช้ใส่น้ำ เป็นที่นำส่งเกล้าว่าถนนที่อยู่ในละแวกนางเลิ้ง (หม้อขนาดใหญ่สำหรับใส่น้ำ, ตุ่ม) มีชื่อถนนที่แปลว่าภาชนะใส่น้ำ 2 แห่ง คือถนนกะอ่อม และถนนพะเนียง (กฤษณา สินไชย, 2553: 13)

ถนนพะเนียง ถนนนี้สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในคราวเดียวกับถนนกะอ่อม คำว่า “พะเนียง” หมายถึง หม้อน้ำชนิดหนึ่ง รูปร่างเหมือนกะน (หม้อทะน) (กฤษณา สินไชย, 2553: 119-120)

ถนนขาว ถนนนี้สร้างขึ้นในพ.ศ.2444 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชื่อถนนขาวมาจากเครื่องถ้วยจีนเนื้อดีชั้นเยี่ยมสีขาวสะอาด หรือที่เรียกว่าเครื่องกระเบื้องกังไสหรือเครื่องกิมตึง ซึ่งนิยมสะสมกันในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กัณฐิกา ศรีอุดม, 2549: 47) ต่อมาเมื่อความนิยมเล่นเครื่องถ้วยจีนหมดลง ชื่อเหล่านี้ก็พ้นสมัย

ถนนเขียวไข่กา ถนนนี้สร้างขึ้นในพ.ศ.2447 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานชื่อถนนเขียวไข่กา ซึ่งมาจากชื่อเครื่องถ้วยจีนเคลือบสีเขียวหม่นเหมือนหยก ส่วนในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ให้ความหมายของคำว่า “เขียวไข่กา” ไว้ว่า หมายถึง ชื่อชามสมัยก่อน สีเขียวปนครามอ่อนๆ รูปก้นสอบ ปากผาย (กฤษณา สินไชย, 2553: 26-27)

ถนนบรรทัดทอง ชื่อถนนนี้เพี้ยนมาจากชื่อเครื่องลายคราม “ประทัดทอง” ซึ่งเป็นภาพต้นประทัดทอง (สมุดภาพแห่งกรุงเทพมหานคร 222 ปี, 2547: 304)

ถนนรางน้ำ ถนนบริเวณนี้เดิมเป็นทุ่งบริเวณย่านทุ่งพญาไท ผู้คนเดินได้บนคันนา มีรางระบายน้ำจากต้นซอยสุดปลายซอย คนพื้นถิ่นจึงเรียกว่าซอยรางน้ำ ต่อมาเมื่อซอยมีสภาพเป็นถนนใหญ่จึงเรียกว่า “ถนนรางน้ำ” (วิมล กิจวานิชขจร, 2543:12)

ถนนสังคโลก ชื่อถนนมาจากการจัดเครื่องโต๊ะด้วยเครื่องถ้วยสีเขียวหยกผิวรานที่นิยมทำกันในสุโขทัย (กัณฐิกา ศรีอุดม, 2549: 47)

ถนนสีลม เดิมถนนสีลมเรียกว่าถนนขวาง เกิดจากการขุดคลองขึ้นมาสร้างเป็นถนน ต่อมา มีชาวต่างประเทศได้นำเครื่องสีลมซึ่งใช้สำหรับการวิดน้ำมาติดตั้งที่ถนนขวาง ขณะนั้นบริเวณทั่วไปยังเป็นทุ่งนาโล่ง เมื่อมีเครื่องสีลมวิดน้ำเข้ามาผู้คนจึงเรียกถนนนี้ว่า “ถนนสีลม” หรือ Wind Mill Road (กฤษณา สินไชย, 2553: 200)

3.3 สรุปผลการศึกษาที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลชื่อถนนในกรุงเทพมหานครจำนวน 371 ชื่อ ผู้วิจัยจัดประเภทที่มาและความหมายของชื่อถนนเป็น 6 ประเภท และสรุปลำดับของที่มาและความหมายที่นำมาตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครจากจำนวนมากที่สุดไปสู่จำนวนน้อยที่สุด ดังนี้

1. ที่มาและความหมายจากสถานที่หรือสภาพแวดล้อม

สถานที่หรือสภาพแวดล้อมเป็นที่มาและความหมายของชื่อถนนจำนวนมากในกรุงเทพมหานคร เพราะปรากฏว่านำมาตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครมากที่สุด ดังที่ได้เคยกล่าวไปว่าสถานที่ต่างๆ ย่อมมีชื่อเรียกแต่ดั้งเดิมและเป็นที่รู้จักแก่ประชาชนในย่านนั้น เมื่อสร้างถนนตัดผ่านจึงนำชื่อที่มีมาแต่เดิมมาตั้งชื่อถนน เพื่อให้เกิดความสะดวกในการจดจำหมายรู้และยังคงไว้ซึ่งประวัติความเป็นมาของสถานที่ต่างๆ โดยอาศัยชื่อถนนเป็นเครื่องบันทึกไว้ ชื่อถนนจึงมีประโยชน์เพื่อให้คนในท้องถิ่นเกิดความสนใจและเห็นคุณค่าของถิ่นฐานที่อยู่ ขนบธรรมเนียม วิถีชีวิต สภาพแวดล้อม เป็นต้น ของท้องถิ่นของตน (สุจริตลักษณ์ คีฬดุง 2553: 51)

2. ที่มาและความหมายจากชื่อ นามสกุล ราชทินนาม หรือตำแหน่งของบุคคลสำคัญ

จากการศึกษาชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายเกี่ยวข้องกับบุคคลแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยให้ความสำคัญต่อบุคคลทุกชนชั้น คือพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางข้าราชการสามัญชนมีชื่อเสียงและทำคุณประโยชน์ต่อสังคม อย่างไรก็ตามชื่อถนนส่วนใหญ่จะมาจากพระนาม ราชทินนาม และบรรดาศักดิ์ของชนชั้นสูงเป็นจำนวนมาก เพราะเป็นที่รู้จักและได้รับการยกย่องจากชื่อเสียงหรืออำนาจบารมีที่มีมาโดยชาติกำเนิด หรือสั่งสมขึ้นมาจากการประกอบหน้าที่การงานด้วยคุณความดีจนเป็นที่ประจักษ์ ชื่อถนนที่ตั้งขึ้นเพื่อเป็นเกียรติหรือระลึกถึงบุคคลสำคัญเหล่านี้จึงสะท้อนให้เห็นลักษณะของสังคมไทยว่าให้ความสำคัญแก่ชนชั้นสูงที่เป็นผู้นำผู้ปกครองที่สามารถจะสร้างความสุขความเจริญให้แก่ประชาชนและสังคมได้ ฉะนั้นเมื่อสร้างถนนสายใหม่หรือเปลี่ยนชื่อถนนที่มีมาแต่เดิมจึงนำชื่อบุคคลสำคัญมาตั้งชื่อถนน ทั้งที่ถนนสายนั้นอาจจะไม่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญเหล่านั้น

3. ที่มาและความหมายจากความเชื่อและค่านิยมเรื่องความเป็นสิริมงคล

ในประเด็นที่มาและความหมายจากความเชื่อและค่านิยมเรื่องความเป็นสิริมงคลนี้ แสดงให้เห็นว่าคนในสังคมนอกจากจะดำรงชีวิตได้ด้วยปัจจัยภายนอกที่เป็นรูปธรรมแล้ว ก็ยังมีสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่เป็นนามธรรมคือความเชื่อและค่านิยมต่างๆ ที่คนในสังคมยึดถือ ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครก็เป็นสิ่งหนึ่งที่สะท้อนความเชื่อและค่านิยมที่คนในสังคมมีร่วมกัน เพราะถนนสายต่างๆ ใช้เป็นเส้นทางสำหรับการคมนาคมและตัดผ่านบริเวณที่อยู่อาศัยหรือบริเวณที่ทำกิจกรรมต่างๆของผู้คน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลในด้านต่างๆ จึงย่อนำกลวิธีการตั้งชื่อด้วยคำที่ให้ความหมายถึงสิ่งที่ดีงามมาตั้งชื่อถนนสายต่างๆ เพื่อให้เกิดความสุขความเจริญรุ่งเรือง หรือนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนในสังคมนับถือ เช่น เทวดาอารักษ์ สัตว์มงคลในศาสนาต่างๆ มาตั้งชื่อถนน

และชื่อถนนบางสายก็แสดงค่านิยมบางประการของคนในสังคมที่ให้คุณค่าว่าเป็นสิ่งที่ดี เช่นเรื่อง ความสามัคคี

4. ที่มาและความหมายจากเหตุการณ์สำคัญ

จากการศึกษาพบว่าชื่อถนนจากเหตุการณ์สำคัญ หมายถึง อนุสรณ์ถึงสงครามในอดีต พระราชดำริในการสร้างถนน และเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ในบ้านเมือง ในส่วนของชื่อถนนที่มาจากอนุสรณ์สงครามในอดีตส่วนใหญ่มาจากชื่อสถานที่อันเป็นสมรภูมิที่ไทยได้ชัยชนะแก่ศัตรูในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ส่วนใหญ่เป็นถนนที่ตั้งอยู่ฝั่งธนบุรีเมืองหลวงเก่าก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งการนำชื่อสมรภูมิมิรบที่มีชัยชนะในอดีตมาตั้งเป็นชื่อถนนในฝั่งธนบุรีนั้นมีความเหมาะสม เพราะเป็นการเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ที่ช่วยกอบกู้เอกราชของชาติจนเกิดกรุงธนบุรี ซึ่งจะมีความสำคัญต่อการเกิดขึ้นของกรุงเทพมหานครในเวลาต่อมาด้วย นอกจากนี้ก็ยังมีชื่อถนนที่สืบเนื่องมาจากสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 และสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งสังเกตได้ว่าชื่อถนนดังกล่าวแสดงความหมายทางนามธรรมเพื่อสื่อถึงความสงบสุข มากกว่าเพื่อสื่อถึงชัยชนะเหมือนจากสงครามในอดีต ส่วนชื่อถนนที่มาจากพระราชดำริ ส่วนใหญ่จะเป็นถนนสายสำคัญจากพระราชดำริของพระมหากษัตริย์เพื่อแก้ปัญหาการคมนาคมหรือเพื่อให้เป็นถนนที่สวยงามของบ้านเมือง ชื่อถนนเหล่านี้จึงมีความสำคัญเพราะถือได้ว่าตั้งขึ้นมาจากพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่มีต่อบ้านเมือง นอกจากนี้ก็มีชื่อถนนจากเหตุการณ์สำคัญในบ้านเมืองซึ่งเกี่ยวข้องกับสถาบันชาติ พระมหากษัตริย์ เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่ระลึกและบันทึกวาระสำคัญแห่งเหตุการณ์นั้น

5. ที่มาและความหมายจากลักษณะของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน

จากการศึกษาพบว่าชื่อถนนจากลักษณะของคนในชุมชนแสดงให้เห็นวิถีชีวิตและความหลากหลายทางเชื้อชาติของคนในสังคมไทยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นอาชีพอันเกิดมาจากกิจกรรมของผู้คนในสังคม ก็สามารถสะท้อนวิถีชีวิตในอดีตที่มีความต้องการใช้สินค้าเหล่านั้นจนเกิดเป็นย่านชุมชนขึ้นมา หรือด้านชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ต่างๆ อันเป็นผลมาจากการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมในอดีต ทำให้กรุงเทพมหานครในปัจจุบันเป็นสังคมที่เปิดรับความแตกต่างและเกิดชุมชนจากคนหลากหลายเชื้อชาติดังจะเห็นได้จากชื่อถนนเหล่านั้น นอกจากนี้อาชีพยังมีความสัมพันธ์กับชาติพันธุ์ของผู้คนในย่านนั้นๆ ด้วย เช่นคนไทยเชื้อสายจีนมักจะประกอบอาชีพค้าขาย ดังนั้นชื่อถนนในกรุงเทพมหานครที่มีความหมายถึง

การค้าขายจึงมักตั้งอยู่บริเวณชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนด้วย หรือถนนตะนาวที่อาจจะมีที่มาและความหมายทั้งชื่อชาติพันธุ์และอาชีพของคนในบริเวณที่ถนนตัดผ่านอีกด้วย

6. ที่มาและความหมายจากสิ่งของเครื่องใช้

จากการศึกษาพบว่าแม้แต่สิ่งของเครื่องใช้ธรรมดาที่มีความสำคัญก็นำมาตั้งเป็นชื่อถนนสะท้อนให้เห็นบทบาทของสิ่งของที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนกลุ่มหนึ่งในยุคสมัยหนึ่ง เช่น ภาชนะใส่น้ำอย่างกะออม พะเนียง หรือสิ่งของในท้องถิ่นเช่นรวงน้ำ นอกจากสิ่งของธรรมดาของคนทั่วไปแล้ว ชื่อถนนกลุ่มหนึ่งยังมีที่มาและความหมายจากสิ่งของมีค่าของชนชั้นสูงในสังคมคือ เครื่องถ้วยกังไสหรือเครื่องถมตั้งจากประเทศจีน หนึ่งในพระราชนิมมของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้นเมื่อเป็นสิ่งของที่มีความเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์และชนชั้นสูงจึงมีการนำชื่อมาตั้งเป็นชื่อถนน เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชนิมมและความนิยมในสมัยนั้น

บทที่ 4

ลักษณะทางภาษาของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

ในบทนี้ผู้วิจัยจะเสนอผลการวิเคราะห์โครงสร้างการตั้งชื่อถนนและลักษณะเด่นทางภาษาของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร ในประเด็นโครงสร้างการตั้งชื่อถนนผู้วิจัยจะจำแนกประเภทของโครงสร้างตามองค์ประกอบทางความหมาย ซึ่งหมายถึงการพิจารณาความหมายของคำที่นำมาประกอบกันเป็นชื่อถนนสายหนึ่งๆ ออกเป็นส่วนหลัก คือ คำที่ต้องปรากฏในชื่อถนน ได้แก่ ชื่อเฉพาะหรือวิสามานยนาม คำนามทั่วไปหรือวิสามานยนาม ส่วนนำหน้า คือ คำบอกตำแหน่ง เป็นคำที่ปรากฏก่อนส่วนหลัก เพื่อแสดงตำแหน่งการตัดผ่านสถานที่หรือเพื่อระบุตำแหน่งที่ตั้งของถนนสายต่างๆ ส่วนขยาย คือ คำบอกคุณสมบัติ เป็นคำที่ปรากฏตามหลังส่วนหลัก เพื่อเพิ่มความหมายที่ชัดเจนหรือเฉพาะเจาะจงให้แก่ส่วนหลัก โครงสร้างของชื่อถนนในกรุงเทพมหานครจึงมีทั้งรูปแบบขององค์ประกอบเดียวและหลายองค์ประกอบทางความหมาย จากนั้นจึงจัดประเภทโครงสร้างชื่อถนนออกเป็นรูปแบบต่างๆ โดยยกตัวอย่างชื่อถนนมาประกอบ เพื่อให้มองเห็นว่าชื่อถนนในกรุงเทพมหานครนิยมตั้งชื่อด้วยรูปแบบอย่างไร และสะท้อนความคิดและวัฒนธรรมของสังคมไทยจากรูปแบบการตั้งชื่อถนนอย่างไรบ้าง

นอกจากนี้ลักษณะที่น่าสังเกตบางประการทางภาษา เช่น ลักษณะทางเสียง ลักษณะทางความหมาย ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จะได้นำเสนอในบทนี้ เพราะชื่อถนนในกรุงเทพมหานครบางกลุ่มที่สร้างขึ้นในสมัยเดียวกันหรือตัดผ่านบริเวณที่ใกล้เคียงกันจะแสดงให้เห็นความนิยมในการตั้งชื่อด้วยหลักเกณฑ์ทางภาษาทั้งการคล้องจองของเสียงและการเล่นความหมาย ตัวอย่างเช่นกลุ่มถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร กลุ่มถนนจรีสวยงาม ถนนเจริญวัย ถนนเจริญวัย และกลุ่มถนนจรีสวยงาม ถนนจรัสเมือง ถนนเจริญเมือง มีลักษณะเด่นทางเสียง เช่น สัมผัสอักษร สัมผัสสระ การใช้ชื่อที่มีองค์ประกอบบางส่วนซ้ำกัน และลักษณะเด่นทางความหมาย เช่น คำพ้องความหมาย ความหมายที่เกี่ยวข้องเป็นชุดเดียวกัน จนเกิดเสียงที่ไพเราะและความหมายที่ดียิ่ง ดั่งจะได้นำเสนอในรายละเอียดต่อไป

4.1 โครงสร้างชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

4.1.1 คำที่ปรากฏในชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

การตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครพบว่าชื่อถนน โดยส่วนใหญ่เป็นคำแสดงชื่อเฉพาะจาก ความหมายต่างๆ และมาจากคำนามทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับความหมายทางภูมิประเทศของพื้นที่ใน

กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้การที่ถนนในกรุงเทพมหานครมีเป็นจำนวนมากและตัดขยายออกไปอย่างกว้างขวางในหลายพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร จึงต้องมีการระบุความแตกต่างด้วยคำบอกตำแหน่ง และคำขยายบอกคุณสมบัติต่างๆ เพื่อแสดงความหมายให้เป็นที่เข้าใจว่าได้ระบุถึงถนนสายนั้นๆ และยังแฝงไว้ซึ่งประวัติที่มาของถนนสายนั้นๆ อีกด้วย โดยคำที่ปรากฏในชื่อถนนมีดังนี้

4.1.1.1 คำที่แสดงชื่อเฉพาะ หมายถึง คำวิสามานยนามหรือคำที่ระบุความหมายเฉพาะถึงบุคคล ได้แก่ คำที่บ่งบอกชื่อ นามสกุล ราชทินนาม หรือตำแหน่งของบุคคล สถานที่ เหตุการณ์สำคัญต่างๆ อาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน ชาติพันธุ์ของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ถนนตัดผ่าน และยังมีคำนามทั่วไปที่นำมาเป็นชื่อเฉพาะในชื่อถนน ได้แก่ คำที่แสดงสภาพแวดล้อม ความเชื่อและค่านิยมบางอย่างที่ผู้คนยึดถือ สิ่งของเครื่องใช้บางชนิดที่เคยมีความสำคัญในบริเวณที่ถนนตัดผ่าน

4.1.1.2 คำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศ หมายถึง คำวิสามานยนามหรือคำนามทั่วไปที่แสดงลักษณะภูมิประเทศทางกายภาพ หรือลักษณะทางธรรมชาติ เช่น คลอง หนอง

4.1.1.3 คำบอกตำแหน่ง หมายถึง คำที่มีความหมายเพื่อแสดงการตัดผ่านสถานที่หรือเพื่อแสดงตำแหน่งที่ตั้งของถนนสายต่างๆ โดยมีจุดอ้างอิงที่ชัดเจน เช่น ข้าง (ใน ถนนข้างทางรถไฟสามเสน) กลาง (ใน ถนนกลางคลองสอง) ใต้ (ใน ถนนใต้ทางด่วนเฉลิมมหานคร)

4.1.1.4 คำบอกคุณสมบัติ หมายถึง คำที่มีความหมายเพื่อแสดงลักษณะเด่นต่างๆ ของถนนทั้งด้าน ขนาด เช่น ใหญ่ (ใน ถนนคลองหนองใหญ่) อายุสมัย เช่น เก่า (ใน ถนนจันทน์เก่า) ทิศทาง เช่น ใต้ (ใน ถนนสาทรใต้) ลำดับที่ เช่น 1 (ใน ถนนกำแพงเพชร 1)

4.1.2 ลักษณะโครงสร้างของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครสามารถจำแนกรายละเอียดรูปแบบโครงสร้างได้ดังนี้

ชื่อถนน —————> (ส่วนนำหน้า) + ส่วนหลัก + (ส่วนขยาย)

ส่วนหลัก —————> คำที่แสดงชื่อเฉพาะ

คำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศ

ส่วนนำหน้า —> คำบอกตำแหน่ง

ส่วนขยาย —> คำบอกคุณสมบัติ

รายละเอียดข้างต้นหมายความว่า ชื่อถนนประกอบด้วยส่วนหลักที่จะต้องปรากฏเสมอคือ เป็นคำที่แสดงชื่อเฉพาะ หรือเป็นคำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศ และชื่อถนนบางสายอาจจะมีส่วน

นำหน้า คือ คำบอกตำแหน่ง หรือส่วนขยาย คือ คำบอกคุณสมบัติ มาประกอบส่วนหลักเพื่อเพิ่มความหมายที่ชัดเจนหรือเฉพาะเจาะจงให้แก่ส่วนหลัก ส่วนนำหน้าและส่วนขยายนี้จะมีหรือไม่มีก็ได้ในโครงสร้าง ซึ่งการแจกแจงรายละเอียดดังกล่าวนี้จะนำไปสู่ข้อสรุปเป็นกฎได้ดังนี้

1. (คำบอกตำแหน่ง) + ชื่อเฉพาะ + (คำบอกคุณสมบัติ)
2. คำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศ + (คำบอกคุณสมบัติ)

จากกฎนี้จึงสรุปได้ว่ารูปแบบโครงสร้างของชื่อถนนในกรุงเทพมหานครประกอบด้วยโครงสร้างหลักๆ 2 รูปแบบคือ โครงสร้าง 1 องค์ประกอบ และโครงสร้างหลายองค์ประกอบ ดังนี้

4.1.2.1 โครงสร้าง 1 องค์ประกอบ

- 4.1.2.1.1 ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับสถานที่และสภาพแวดล้อม
- 4.1.2.1.2 ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับบุคคล
- 4.1.2.1.3 ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับความเชื่อและค่านิยมบางอย่างที่ผู้คนยึดถือ
- 4.1.2.1.4 ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญ
- 4.1.2.1.5 ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับอาชีพของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน
- 4.1.2.1.6 ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของคนในชุมชนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงถนน
- 4.1.2.1.7 ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้

4.1.2.2 โครงสร้างหลายองค์ประกอบ

- โครงสร้าง 2 องค์ประกอบ
 - 4.1.2.2.1 คำบอกตำแหน่ง+ คำที่แสดงชื่อเฉพาะ
 - 4.1.2.2.2 คำที่แสดงชื่อเฉพาะ+คำบอกคุณสมบัติ
 - 4.1.2.2.3 คำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศ+คำบอกคุณสมบัติ
- โครงสร้าง 3 องค์ประกอบ
 - 4.1.2.2.4 คำบอกตำแหน่ง+คำที่แสดงชื่อเฉพาะ+คำบอกคุณสมบัติ

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.2.1 โครงสร้าง 1 องค์ประกอบ

ชื่อถนนในโครงสร้างนี้มีเพียงองค์ประกอบทางความหมายเดียว คือชื่อถนนจะเป็นคำแสดงชื่อเฉพาะจากที่มาและความหมายต่างๆ ได้แก่ สถานที่ บุคคล ความเชื่อและค่านิยม เหตุการณ์สำคัญ อาชีพ ชาติพันธุ์ สิ่งของเครื่องใช้ ดังตัวอย่างเช่น

- ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับสถานที่และสภาพแวดล้อม

เช่น ถนนปทุมคงคา ถนนสตรีวิทยา 2 ถนนทวีวัฒนา ถนนพระอาทิตย์ ถนนคลองมจุนาค

- ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับบุคคล

เช่น ถนนสมเด็จพระเจ้าตากสิน ถนนนราธิวาสราชนครินทร์ ถนนสมเด็จพระเจ้าพระยา ถนนเดโช ถนนศรีบูรพา

- ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับความเชื่อและค่านิยมบางอย่างที่ผู้คนยึดถือ

เช่น ถนนสามัคคี ถนนเพลินจิต ถนนนาคราช ถนนแมนไท ถนนมหาเศรษฐี

- ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญ

เช่น ถนนลาดหญ้า ถนนยี่สิบสองกรกฏา ถนนราชดำริ ถนนรัชดาภิเษก ถนนกาญจนาภิเษก

- ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับอาชีพของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน

เช่น ถนนดินสอ ถนนตีทอง ถนนบ้านหม้อ ถนนเพาะพาณิชย์ ถนนเสริมสินค้า

- ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของคนในชุมชนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงถนน

เช่น ถนนตะนาว ถนนตานี ถนนนิคมมักกะสัน ถนนไทรามัญ

- ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้

เช่น ถนนขาว ถนนเขียวไข่กา ถนนสังคโลก ถนนกะอ่อม ถนนพะเนียง

อย่างไรก็ตาม อาจมีชื่อถนนในกรุงเทพมหานครบางสายที่เป็นชื่อเฉพาะแต่ดูคล้ายกับว่ามีส่วนขยาย เช่น ถนนสตรีวิทยา 2 ชื่อถนนมาจากการตัดผ่านโรงเรียนสตรีวิทยา 2 ซึ่งถ้าพิจารณาในส่วนชื่อโรงเรียนจะประกอบด้วยส่วนหลักและส่วนขยาย เช่น โรงเรียนสตรีวิทยา+2 หมายถึงเป็นโรงเรียนสตรีวิทยาที่ก่อตั้งเป็นแห่งที่ 2 แต่เมื่อนำชื่อโรงเรียนมาตั้งเป็นชื่อถนนจึงเป็นชื่อที่มีองค์ประกอบหลักเพียงองค์ประกอบเดียว เพราะในการตั้งชื่อถนนไม่ได้แยกพิจารณาองค์ประกอบย่อยในชื่อโรงเรียน ชื่อถนนสายนี้จึงแสดงความหมายเฉพาะเจาะจงว่าเป็นถนนสายที่ตัดผ่านโรงเรียนแห่งนี้

4.1.2.2 โครงสร้างหลายองค์ประกอบ

- โครงสร้าง 2 องค์ประกอบ เรียงตามลำดับข้อมูลที่พบมากไปน้อย ดังนี้

4.1.2.2.1 คำบอกตำแหน่ง+ คำที่แสดงชื่อเฉพาะ

โครงสร้างของชื่อถนนในกรุงเทพมหานครในลักษณะนี้ประกอบด้วยคำบอกตำแหน่ง เช่น กลาง ข้าง เข้า เชื่อม ใต้ ท้าย หน้า เลียบ กับคำที่แสดงชื่อเฉพาะ เพื่อแสดงความเกี่ยวข้องของตำแหน่งถนนกับคำที่แสดงชื่อเฉพาะซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นชื่อสถานที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางรถไฟ สถานีราชการ ที่ตั้งขยะ โรงเรียน ศาสนสถาน ถนน สวนสาธารณะ วัง แหล่งน้ำ การที่โครงสร้างของชื่อถนนในลักษณะนี้มีเป็นจำนวนมากอาจแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยตั้งชื่อถนนโดยคำนึงถึงความสำคัญของสถานที่ซึ่งเป็นหมุดหมาย อันเป็นหน้าที่หลักของชื่อถนนในการใช้สื่อความบอกตำแหน่งแห่งหนเพื่อประโยชน์ในการสัญจร เช่น ถนนข้างทางรถไฟสามเสน ถนนเข้าวัดกำแพง ถนนเลียบคลองมอญ ถนนท้ายวัง ถนนหน้าพระธาตุ ถนนหน้าหีบผุย

ตารางที่ 2 แสดงคำบอกตำแหน่ง+คำที่แสดงชื่อเฉพาะ

ชื่อถนน	คำบอกตำแหน่ง	คำที่แสดงชื่อเฉพาะ
ถนนกลางคลองสอง	กลาง	คลองสอง
ถนนข้างทางรถไฟสามเสน	ข้าง	ทางรถไฟสามเสน
ถนนเข้าที่ทิ้งขยะมีนบุรี	เข้า	ที่ทิ้งขยะมีนบุรี
ถนนเข้าโรงเรียนคลองบ้านไทร	เข้า	โรงเรียนคลองบ้านไทร
ถนนเข้าโรงเรียนคลองสี่	เข้า	โรงเรียนคลองสี่
ถนนเข้าโรงเรียนตั้งพิรุฬธรรม	เข้า	โรงเรียนตั้งพิรุฬธรรม
ถนนเข้าโรงเรียนเทพศิรินทร์ร่มเกล้า	เข้า	โรงเรียนเทพศิรินทร์ร่มเกล้า
ถนนเข้าโรงเรียนบ้านเกาะ	เข้า	โรงเรียนบ้านเกาะ
ถนนเข้าโรงเรียนแบนชะโดแยกถนนประชา ร่วมใจ	เข้า	โรงเรียนแบนชะโดแยกถนนประชา ร่วมใจ
ถนนเข้าโรงเรียนพรหมแดน	เข้า	โรงเรียนพรหมแดน
ถนนเข้าโรงเรียนลำนกแขวก	เข้า	โรงเรียนลำนกแขวก
ถนนเข้าโรงเรียนวัดทองสัมฤทธิ์	เข้า	โรงเรียนวัดทองสัมฤทธิ์
ถนนเข้าโรงเรียนวัดหัวกระบือ	เข้า	โรงเรียนวัดหัวกระบือ
ถนนเข้าโรงเรียนสุเหร่าคลองสี่และวัดศรีสุก	เข้า	โรงเรียนสุเหร่าคลองสี่และวัดศรีสุก
ถนนเข้าวัดกำแพง	เข้า	วัดกำแพง
ถนนเข้าวัดบำเพ็ญเหนือ	เข้า	วัดบำเพ็ญเหนือ
ถนนเข้าวัดสุขใจ	เข้า	วัดสุขใจ
ถนนเข้าสู่สุเหร่าคลองแปด	เข้า	สุเหร่าคลองแปด
ถนนเข้าสู่สุเหร่าบางชัน	เข้า	สุเหร่าบางชัน

ชื่อถนน	คำบอกตำแหน่ง	คำที่แสดงชื่อเฉพาะ
ถนนเชื่อมซอยจันทิมา	เชื่อม	ซอยจันทิมา
ถนนเชื่อมถนนพหลโยธินกับถนนวิภาวดีรังสิต	เชื่อม	พหลโยธินกับถนนวิภาวดีรังสิต
ถนนเชื่อมคลองมอญ	เชื่อม	คลองมอญ
ถนนใต้ทางด่วน	ใต้	ทางด่วน
ถนนใต้ทางด่วนเฉลิมมหานคร	ใต้	ทางด่วนเฉลิมมหานคร
ถนนทางเข้าสวนหลวงร.9	ทางเข้า	สวนหลวงร.9
ถนนท้ายวัง	ท้าย	วัง
ถนนเลียบบางรถไฟ	เลียบ	ทางรถไฟ
ถนนเลียบลำกอไผ่	เลียบ	ลำกอไผ่
ถนนเลียบบวารี	เลียบ	วารี
ถนนเลียบบคลองสอง	เลียบ	คลองสอง
ถนนเลียบบคลองเนินทราย	เลียบ	คลองเนินทราย
ถนนเลียบบคลองบางแกก	เลียบ	คลองบางแกก
ถนนเลียบบคลองปทุม	เลียบ	คลองปทุม
ถนนเลียบบคลองมอญ	เลียบ	คลองมอญ
ถนนเลียบบคลองลำกระดาน	เลียบ	คลองลำกระดาน
ถนนหน้าพระธาตุ	หน้า	พระธาตุ (วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร)
ถนนหน้าพระลาน	หน้า	พระลาน
ถนนหน้าวัดมะพร้าวเตี้ย	หน้า	วัดมะพร้าวเตี้ย
ถนนหน้าหีบเผย	หน้า	หีบเผย (เรือนจำ)
ถนนหลังสวน	หลัง	สวน

4.1.2.2.2 คำที่แสดงชื่อเฉพาะ+คำบอกคุณสมบัติ

ชื่อถนนในกลุ่มนี้ประกอบด้วยคำขยายเพื่อแสดงความหมายระบุคุณสมบัติของถนนสายนั้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องอายุสมัย ทิศทาง และลำดับที่ คือตัวเลขและลักษณะนามของถนนกับตัวเลข เพื่อแสดงว่าถนนชื่อนั้นนั้นมีจำนวนมากกว่า 1 สาย เช่น ถนนจันทน์เก่า ถนนบางบอนสายเดิม ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ถนนแฮปปี้แลนด์ (สาย1 สาย2) ถนนยุค (1,2)

ตารางที่ 3 แสดงคำที่แสดงชื่อเฉพาะ+คำบอกคุณสมบัติ

ชื่อนั้น	คำที่แสดงชื่อเฉพาะ	คำบอกคุณสมบัติ	หมายถึง
-ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับบุคคล ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ถนนสาทรใต้ ถนนสาทรเหนือ ถนนอุทงนอก ถนนอุทงใน ถนนกำแพงเพชร (1,2,3,4,5,6,7) ถนนโชคชัย 4 ถนนยุค(1,2) ถนนสุขุมวิท (63,71,77,103,105,107)	เพชรบุรี สาทร สาทร อุทง อุทง กำแพงเพชร โชคชัย ยุค สุขุมวิท	ตัดใหม่ ใต้ เหนือ นอก ใน 1,2,3,4,5,6,7 4 1,2 63,71,77, 103,105,107	ถนนสายใหม่ที่สร้างต่อจากถนนเพชรบุรี ถนนสองฝั่งคลองสาทรทั้งทิศเหนือและทิศใต้ มาจากราชทินนามของหลวงสาทรราชยุติก ถนนอุทงสายนอกและสายใน มาจากพระนามของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภาภมล วิมลประภาวดี กรมขุนอุทงเขตต์ดิยาริ ถนนกำแพงเพชรสายต่างๆ มาจากพระนามของพลเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน นายโชคชัย ปัญจทรัพย์ ส่วนเลข 4 หมายถึงถนนโชคชัยแห่งที่ 4 นอกจากถนนโชคชัย 1, 2 และ 3 ถนนยุคสองสาย มาจากราชสกุลยุค ต้นสกุลคือสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ถนนสุขุมวิทสายต่างๆ มาจากราชทินนามของพระพิศาลสุขุมวิท (ประสพ สุขุม)
-ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับสถานที่และสภาพแวดล้อม ถนนครุใน ถนนจันทน์เก่า ถนนทางรถไฟสายปากน้ำเก่า ถนนบางบอนสายเดิม ถนนบางบอน (1,2,2-3,3,4,5,6,7) ถนนเฉลิมเขต (1,2,3,4) ถนนเซ็นหลุยส์ 3 ถนนสวัสดิการ(1,2,3)	ครุ จันทน์ ทางรถไฟสายปากน้ำ บางบอน บางบอน เฉลิมเขต เซ็นหลุยส์ สวัสดิการ	ใน เก่า เก่า สายเดิม 1,2,2-3, 3,4,5,6,7 1,2,3,4 3 1,2,3	ถนนในเขตทุ่งครุ ถนนจันทน์สายเก่า ถนนทางรถไฟสายปากน้ำเก่า ถนนในเขตบางบอนสายเก่า ถนนในเขตบางบอน โรงภาพยนตร์เฉลิมเขต ศาสนสถานในศาสนาคริสต์ บ้านพักสวัสดิการของเจ้าหน้าที่ของกองทัพเรือ

ชื่อถนน	คำที่แสดงชื่อเฉพาะ	คำ บ อ ก คุณสมบัติ	หมายถึง
ถนนแฮปปี้แลนด์ (สาย1 สาย2) ถนนลำปลาทิว 3	แฮปปี้แลนด์ ลำปลาทิว	สาย1 สาย 2 3	ชื่อธุรกิจที่อยู่อาศัยและพื้นที่เช่า ถนนในแขวงลำปลาทิว เขตลาดกระบัง
-ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญ ถนนราชดำเนินกลาง ถนนราชดำเนินนอก ถนนราชดำเนินใน ถนนสี่สีบสองกรกฏา (1,2,3,4,5)	ราชดำเนิน ราชดำเนิน ราชดำเนิน สี่ สี บ สอง กรกฏา	กลาง นอก ใน 1,2,3,4,5	ถนนราชดำเนินสายกลาง ถนนราชดำเนินสายนอก ถนนราชดำเนินสายใน วันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2460 ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นฝ่ายประเทศสัมพันธมิตร ในสงครามโลกครั้งที่1
-ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับความเชื่อและค่านิยม ถนนประชากรราษฎร์(สาย1, สาย2) ถนนมิตรไมตรี(1,2,3)	ประชากรราษฎร์ มิตรไมตรี	สาย1 สาย2 1,2,3	ความเป็นพลเมือง การมีมิตรไมตรี
-ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับอาชีพ ถนนวานิช 1	วานิช	1	เป็นย่านการค้าของชาวจีน เดิมเรียกว่าถนนสำเพ็ง เพราะตัดผ่านย่านสำเพ็งซึ่งมีชาวจีนอยู่อาศัยกันหนาแน่น

4.1.2.2.3 คำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศ+คำบอกคุณสมบัติ

โครงสร้างของชื่อถนนในกรุงเทพมหานครในลักษณะนี้ประกอบด้วย ส่วนหลักที่เป็นคำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศตามด้วยส่วนขยายที่เป็นคำบอกคุณสมบัติ พบเพียงชื่อเดียว คือ ถนนคลองหนองใหญ่ ในเขตบางแค

- โครงสร้าง 3 องค์ประกอบ

4.1.2.2.4 คำบอกตำแหน่ง+คำที่แสดงชื่อเฉพาะ+คำบอกคุณสมบัติ

ชื่อถนนในโครงสร้าง 3 องค์ประกอบทางความหมายพบจำนวนไม่มากนัก กล่าวคือ ประกอบด้วยคำบอกตำแหน่งกับคำที่แสดงชื่อเฉพาะ และอาจมีคำบอกคุณสมบัติมาขยายเพื่อระบุว่าเป็นถนนสายใด หรือในทิศใด ได้แก่ ถนนเชื่อมเพชรเกษม112 กับเพชรเกษม114 ถนนเลียบขุนายกิมสาย1 ถนนเลียบคลองภาษีเจริญฝั่งเหนือ ถนนเลียบคลองภาษีเจริญฝั่งใต้

ตารางที่ 4 แสดงคำบอกตำแหน่ง+คำที่แสดงชื่อเฉพาะ+คำบอกคุณสมบัติ

ชื่อถนน	คำบอกตำแหน่ง	คำที่แสดงชื่อเฉพาะ	คำบอกคุณสมบัติ
ถนนเชื่อมเพชรเกษม112 กับ เพชรเกษม114	เชื่อม	เพชรเกษมกับเพชร เกษม	112 ,114
ถนนเลียบริมคูน้ำสาย1	เลียบริม	คูน้ำ	สาย 1
ถนนเลียบริมคลองภาษีเจริญฝั่ง เหนือ	เลียบริม	คลองภาษีเจริญ	ฝั่งเหนือ
ถนนเลียบริมคลองภาษีเจริญฝั่งใต้	เลียบริม	คลองภาษีเจริญ	ฝั่งใต้

สรุปได้ว่าชื่อถนนในกรุงเทพมหานครที่มีโครงสร้าง 1 องค์ประกอบ มีที่มาจากคำที่แสดงชื่อเฉพาะเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะชื่อถนนที่มาจากสถานที่และสภาพแวดล้อม บุคคล ความเชื่อ และค่านิยม เหตุการณ์สำคัญ อาชีพ สิ่งของ ชาติพันธุ์ คำที่แสดงชื่อเฉพาะบางประเภท เช่น ชื่อสถานที่และสภาพแวดล้อม ชื่อบุคคล อาจจะตั้งขึ้นจากชื่อเฉพาะที่มาจากชื่อเต็ม เช่น ถนนสมเด็จพระเจ้าตากสิน ชื่อเฉพาะที่มาจากการตัดทอนองค์ประกอบบางส่วนของที่มาเดิม เช่น ถนนเชตุพน ที่ตัดทอนมาจากชื่อวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ชื่อเฉพาะที่ตั้งขึ้นใหม่ให้สัมพันธ์กับที่มาและความหมาย เพื่อให้ได้ชื่อถนนที่กะทัดรัดพร้อมสื่อความหมายได้ชัดเจน เช่น ถนนราชวิถี เดิมชื่อถนนซ่งอี ตั้งขึ้นใหม่เพื่อให้สัมพันธ์กับหน้าที่ของถนนสายนี้ที่เป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินของพระมหากษัตริย์

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าชื่อถนนจำนวนหนึ่งจะตั้งขึ้นจากคำที่แสดงชื่อเฉพาะที่มาจากชื่อสถานที่หรือสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับภูมิประเทศ เช่น ชื่อคลอง คลองถม คลองลัด คู แสดงถึงลักษณะทางกายภาพของกรุงเทพมหานครอย่างเด่นชัดว่าเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแหล่งน้ำประเภทต่างๆ เช่น คลอง คือ ทางน้ำที่เกิดขึ้นเองหรือเชื่อมกับแม่น้ำหรือทะเล คลองลัด คือ ลำน้ำที่เชื่อมต่อกันเพื่อให้เดินทางให้เร็วขึ้น คู หมายถึง โคน้ำหรือคูน้ำ (สุจริตลักษณ์ ดิผดุง 2543: 63) หรือคำศัพท์ที่แสดงลักษณะพื้นที่ดั้งเดิมที่ไม่มีให้เห็นแล้วในปัจจุบัน คือ คลองถม โดยการถมคลองเพื่อให้ได้พื้นที่มาทำประโยชน์ใช้สอย ตัวอย่างชื่อถนนเช่น ถนนคลองถมจตุรภาค ถนนคลองถมวัดพระพิเรนทร์ ถนนคลองถมวัดสระเกศ ถนนคลองถมวัดโสมนัส ถนนคลองลัดศาลเจ้า ถนนคลองลำเจียก ถนนคลองลำปึก ถนนคลองแก้ว ถนนคลองสิบ-สิบสี่ ถนนคู-คลองสิบ

ส่วนชื่อถนนในกรุงเทพมหานครที่มีโครงสร้างหลายองค์ประกอบ จะประกอบด้วยส่วนหลักที่เป็นคำที่แสดงชื่อเฉพาะ หรือคำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศประกอบกับคำบอกตำแหน่ง คำ

บอกคุณสมบัติ เพื่อมาขยายความหมายให้เฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น ดังนี้ คำที่แสดงชื่อเฉพาะ+คำบอกคุณสมบัติ, คำบอกตำแหน่ง+ คำที่แสดงชื่อเฉพาะ, คำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศ+ คำบอกคุณสมบัติ และ คำบอกตำแหน่ง + คำที่แสดงชื่อเฉพาะ+คำบอกคุณสมบัติ

นอกจากนี้ผู้วิจัยมีข้อสังเกตเกี่ยวกับคำบอกตำแหน่ง กล่าวคือ คำบอกตำแหน่งของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยพบว่า มีลักษณะเด่นคือจะตามด้วยคำหลักซึ่งเป็นคำที่แสดงชื่อเฉพาะเกี่ยวกับสถานที่ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการแสดงตำแหน่งการตัดผ่านสถานที่หรือเพื่อระบุตำแหน่งที่ตั้งของถนนสายต่างๆ จากข้อมูลพบว่าคำบอกตำแหน่ง *เข้า* พบเป็นจำนวนมากที่สุดซึ่งมักจะตามด้วยคำที่แสดงชื่อเฉพาะบอกสถานที่จำพวกโรงเรียน ศาสนสถาน เช่น ถนนเข้าโรงเรียนบ้านเกาะ ถนนเข้าวัดกำแพง รองลงมาคือคำบอกตำแหน่ง *เลียบ* ซึ่งมักจะตามด้วยชื่อของแหล่งน้ำ เช่น ถนนเลียบคลองทวีวัฒนา ถนนเลียบคลองนันทราช ส่วนคำบอกตำแหน่งอื่นที่พบรองลงมาคือ *หน้า* เช่น ถนนหน้าห้วยผะ มีคำบอกตำแหน่งเพื่อแสดงให้เห็นว่าในอดีตถนนสายนี้เคยตัดผ่านหน้าเรือนจำ ถนนหน้าพระธาตุ คือถนนตัดผ่านหน้าวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เป็นต้น โครงสร้างของชื่อถนนในกรุงเทพมหานครรูปแบบนี้จึงสามารถบอกตำแหน่งที่ตั้งของถนนและสถานที่ที่ถนนตัดผ่านได้เป็นอย่างดี เป็นประโยชน์แก่ผู้คนที่ใช้ถนนเหล่านี้เป็นเส้นทางคมนาคม

4.2 ลักษณะที่น่าสังเกตบางประการทางภาษา

จากการศึกษาข้อมูลชื่อถนนในกรุงเทพมหานครพบว่า มีลักษณะที่น่าสังเกตบางประการทางภาษา คือตั้งชื่อถนนบางกลุ่มให้มีความคล้องจองกันทั้งการเล่นเสียงและความหมาย การใช้ชื่อที่มีองค์ประกอบบางส่วนซ้ำกัน จนเกิดเสียงที่ไพเราะและความหมายที่ดีงาม ถนนเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นถนนยุคแรกๆ ที่สร้างขึ้นในสมัยแรกเริ่มการสร้างถนนคือรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สืบเนื่องมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมัยปัจจุบัน ซึ่งกลุ่มถนนเหล่านี้จะเป็นถนนสายสำคัญและได้รับพระราชทานนามจากพระมหากษัตริย์ จึงมีความโดดเด่นด้วยภาษาที่ไพเราะและความหมายที่ดีงามแก่บ้านเมือง แบ่งเป็นประเภทได้คือ ลักษณะเด่นทางเสียง และลักษณะเด่นทางความหมาย ดังนี้

4.2.1 ลักษณะเด่นทางเสียง

4.2.1.1 สัมผัสอักษร

ได้แก่ เสียง จร ช (รูปเขียน ทร) ว ดังนี้

กลุ่มถนนจรัสเวียง ถนนเจริญเวียง ถนนจรัญเวียง และกลุ่มถนนจรัสเมือง ถนนจรัญเมือง ถนนเจริญเมือง ถนนกลุ่มแรกเป็นถนนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นและพระราชทานชื่อถนนในพ.ศ.2467 ในบริเวณตำบลตรอกซุงหลังจากเกิดเพลิงไหม้ครั้งใหญ่ และถนนกลุ่มหลังเป็นถนนที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นและพระราชทานชื่อถนนในพ.ศ.2470 ในบริเวณตำบลวัดแคหลังจากเกิดเพลิงไหม้ครั้งใหญ่

จากประวัติถนนทั้ง 6 สายจะเห็นได้ว่าเป็นถนนที่สร้างในรัชสมัยใกล้เคียงกันและเกิดจากสาเหตุการสร้างเดียวกันคือหลังจากเกิดเพลิงไหม้ครั้งใหญ่ จึงส่งผลให้การตั้งชื่อถนนเกิดการเลือกใช้คำอย่างเป็นระบบแบบแผนเดียวกัน และสื่อความหมายไปในแนวทางเดียวกัน กล่าวคือ การใช้คำสามพยางค์เหมือนกัน โดยคำแรกจะเล่นเสียงพยัญชนะเดียวกัน คือ จร ได้แก่ คำว่า **จรธ** **เจริญ** **จารุ** **จรูญ** ทั้งยังเป็นการเล่นความหมายอีกด้วยดังจะได้กล่าวในประเด็นลักษณะทางความหมาย

นอกจากนี้ยังมีถนนบางสายที่แม้จะไม่ได้สร้างในรัชสมัยที่ใกล้เคียงกันและปัจจัยเดียวกันดังตัวอย่างข้างต้น แต่เนื่องจากเป็นถนนที่สร้างขึ้นในพื้นที่ใกล้เคียงกันจึงเลือกใช้คำที่มีเสียงสัมผัสเดียวกันคือเสียงสัมผัสอักษร จร ในคำแรก (จัดอยู่ในประเภทการใช้ชื่อที่มีองค์ประกอบบางส่วนซ้ำกันด้วย ดังจะได้กล่าวต่อไป) ได้แก่ **ถนนเจริญกรุง** **ถนนเจริญนคร** **ถนนเจริญราษฎร์** สำหรับ **ถนนเจริญนคร** เป็นถนนสายสำคัญที่เชื่อมการจราจรระหว่างพระนครกับธนบุรีเข้าด้วยกัน สร้างในราวพ.ศ.2482- 2483 โดยพระยามโหสวรรค์ (กอบ สมบัติศิริ) ขณะดำรงตำแหน่งนายกเทศบาลนครธนบุรี (ขณะนั้นธนบุรีมีฐานะเป็นจังหวัด) ได้เป็นผู้ริเริ่มโครงการตัดถนนเจริญนครต่อจากถนนสมเด็จพระยาบริเวณปากคลองสาน โดยเลียบแม่น้ำเจ้าพระยาไปจนถึงคลองดาวคะนองที่ย่านบุคคโล ถนนเจริญนครเป็นถนนสายแรกที่ตัดเป็นถนนขนาดกว้าง 30 เมตร เพราะเดิมตัดถนนแคบๆ เมื่อสร้างถนนเสร็จเทศบาลนครธนบุรีได้ขอชื่อถนนไปที่กระทรวงมหาดไทย ในชั้นแรกกระทรวงมหาดไทยตั้งชื่อถนนว่าถนนมโหสวรรค์ตามราชทินนามของพระยามโหสวรรค์ แต่พระยามโหสวรรค์ขอให้ใช้ชื่อถนนว่า “ถนนเจริญนคร” เพื่อล้อกับชื่อ**ถนนเจริญกรุง**ทางฝั่งพระนคร (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 51) ส่วน**ถนนเจริญราษฎร์** เดิมเรียกถนนเหนือ-ใต้ ก่อสร้างตามพระราชกฤษฎีกากำหนดที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืนในท้องที่แขวงยานนาวา แขวงทุ่งวัดดอน และแขวงบางโคล่ เขตยานนาวา พ.ศ. 2531 สร้างเสร็จเมื่อพ.ศ. 2540 กรุงเทพมหานครได้ตั้งชื่อถนนสายนี้ว่า “ถนนเจริญราษฎร์” เมื่อพ.ศ. 2544 เพราะเป็นชื่อที่มีความหมายและคล้องกับ**ถนนเจริญกรุง** และ**ถนนเจริญนคร**ซึ่งอยู่คู่ขนานกันอีกด้วย (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 53)

นอกจากจะมีกลุ่มถนนจากเสียงสัมผัสอักษร จร แล้วยังมีถนนที่เกิดจากเสียงสัมผัสอักษร ทร ในคำแรก และเสียงสัมผัสอักษร ว ในคำหลัง คือ **ถนนทรงสวัสดิ์**และ**ถนนทรงวาด** ซึ่งเป็นถนนที่ตัดผ่านใกล้เคียงกัน โดยถนนทรงสวัสดิ์เป็นถนนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อเกิดเพลิงไหม้สำเพ็งในพ.ศ. 2449 เป็นถนนที่ตัดตรงไปออก สะพานข้ามคลองวัดปทุมคงคา แล้วแยกเข้าที่วัดสัมพันธวงศออกถนนเยาวราช ถนนที่แยกนี้เป็น ตอนหนึ่งของถนนทรงวาด คือต่อจากถนนเจริญกรุงบรรจบถนนปทุมคงคา (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย ,2546: 43) ต่อมาในพ.ศ.2475 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงมหาดไทย ได้ขอพระราชทานชื่อถนนสายนี้ใหม่ ซึ่งกรมพระอาทิตย์ได้คิดชื่อถวายว่า “ถนนทรงสวัสดิ์” ให้ ใกล้กับชื่อเดิมคือถนนทรงวาดเพื่อจะได้จำง่าย (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 111)

4.2.1.2 สัมผัสสระ

กลุ่มถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร ชื่อถนนทั้ง 3 สายนี้มีการ เล่นเสียงสัมผัสคล้องจองจากเสียงสระ คือ “เจริญกรุง บำรุงเมือง เฟื่องนคร” จึงทำให้ชื่อถนน กลุ่มนี้เกิดชุดเสียงที่ไพเราะ มีความสำคัญคือเป็นถนนรุ่นแรกที่ใช้เทคนิคการสร้างตามแบบยุโรป โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในพ.ศ.2404 นับเป็นส่วนหนึ่งของงานพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาชาติ เพราะเนื่องจากในรัชสมัยของ พระองค์มีชาวต่างประเทศเข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานครมากขึ้น และมีพวกกงสุลได้เข้าชื้อกันขอให้ สร้างถนนสายยาวสำหรับจี่ม้าหรือนั่งรถม้าตากอากาศ เมื่อสร้างถนนเจริญกรุงเสร็จใหม่ๆ นั้น ยัง ไม่ได้พระราชทานชื่อถนนจึงเรียกกันทั่วไปว่าถนนใหม่ และชาวยุโรปเรียกว่า “นิวโรด” (New Road) ต่อมาจึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่าถนนเจริญกรุง ซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับความ เจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง เช่นเดียวกับชื่อถนนบำรุงเมืองและถนนเฟื่องนคร ที่โปรดเกล้าฯ ให้ สร้างขึ้นในคราวเดียวกัน (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 49)

กลุ่มถนนเจริญกรุง ถนนผดุงด้าว ถนนเยาวราช ถนนพาดสาย ในพ.ศ. 2475 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงมหาดไทยได้ขอพระราชทานชื่อถนนบาง สายในพระนคร ทรงมีพระราชดำริว่าชื่อถนนที่คิดขึ้นใหม่นี้ควรเป็นชื่อกลางๆ เช่นเดียวกับถนน บำรุงเมืองหรือถนนเฟื่องนคร กรมพระอาทิตย์ได้คิดชื่อถนนให้สอดคล้องกับถนนเจริญกรุงซึ่ง ขึ้นต้น และมีถนนเยาวราชกับถนนพาดสายอยู่ข้างท้าย ระหว่างชื่อ “ถนนผดุงเผ่า หรือ ถนนผดุง ด้าว” พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลือกรชื่อถนนสายนี้ว่า “ถนนผดุงด้าว” ชื่อถนนกลุ่มนี้จึง มีความโดดเด่นทางเสียงสัมผัสสระคือ “เจริญกรุง ผดุงด้าว เยาวราช พาดสาย” (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 193)

จากประวัติของถนนสายนี้พบว่ามีจุดประสงค์ในการตั้งชื่อเพื่อให้สอดคล้องกับ ถนนสายเดิมที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน จึงใช้กลวิธีการตั้งชื่อถนนให้มีสัมผัสคล้องจองจากเสียง สัมผัสสระ และชื่อถนนผดุงด้าวก็มีความหมายในทางที่ดีงามคือหมายถึงการค้ารุ่งประเทศ ซึ่ง สอดคล้องกับถนนเจริญกรุงที่มีความหมายเกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองเช่นเดียวกัน

กลุ่มถนนไมตรีจิตต์ ถนนมิตรพันธุ์ ถนนสันติภาพ ชื่อถนนทั้ง 3 สายนี้มีการเล่นเสียงสัมผัสคล้องจองจากเสียงสระ คือ “ไมตรีจิตต์ มิตรพันธุ์ สันติภาพ” สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมากระทรวงมหาดไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้กราบบังคมทูลพระกรุณาเพื่อโปรดเกล้าฯ ให้กรมพระอาทิตย์กษัตริย์คิดชื่อถวาย โดยใช้เกณฑ์จากการประกาศสงคราม (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 280-281)

ถนนประเสริฐมุนีกิจและถนนประดิษฐ์มุนีธรรม เป็นถนนสายสำคัญในบริเวณใกล้เคียงกัน ชื่อถนนมาจากราชทินนามที่คู่กันของหลวงประเสริฐมุนีกิจ (ประเสริฐ ศิริสัมพันธ์) และหลวงประดิษฐ์มุนีธรรม (ศาสตราจารย์ดร.ปรีดี พนมยงค์)

ถนนบำรุงรัฐและถนนวิวัฒเวียง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานชื่อถนนทั้งสองสาย โดยถนนบำรุงรัฐถนนเริ่มต้นจากถนนมหาจักรถึงถนนราชวงศ์ ส่วนถนนวิวัฒเวียงนั้นเดิมกรมพระอาทิตย์ได้คิดชื่อถนนระหว่าง “ถนนวิวัฒเวียง และถนนไกรจักร” ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อว่าถนนวิวัฒเวียง เพื่อให้สอดคล้องกับถนนบำรุงรัฐ

4.2.1.3 การใช้ชื่อที่มีองค์ประกอบบางส่วนซ้ำกัน

คือถนนที่ตั้งชื่อด้วยคำที่ซ้ำกัน โดยอาจมีสาเหตุจากเป็นกลุ่มถนนที่สร้างขึ้นในสมัยเดียวกัน หรือเป็นถนนที่สร้างต่อเนื่องในบริเวณใกล้เคียงกัน จึงตั้งชื่อถนนโดยการใช้ชื่อที่มีองค์ประกอบบางส่วนซ้ำกันเพื่อก่อให้เกิดความหมายและเสียงที่สอดคล้องกัน ได้แก่คำว่า เจริญ เวียง เมือง ทรง ราช แพร่ง พระ พระราม วงศ์ จักร หทัย แมน นิमित บุรพา เก้า พุกษ์ ประชา ราษฎร์

คำว่า “เจริญ” คือ กลุ่มถนนเจริญกรุง ถนนเจริญนคร ถนนเจริญราษฎร์

กลุ่มถนนจรัลเวียง ถนนเจริญเวียง ถนนจรัญเวียง

กลุ่มถนนจรัลเมือง ถนนจรัลเมือง ถนนเจริญเมือง

คำว่า “ทรง” คือ ถนนทรงสวัสดิ์และถนนทรงวาด

คำว่า “ราช” คือ ถนนราชดำริ ถนนราชปรารภ ถนนราชวิถี ซึ่งเป็นถนนสำคัญที่เชื่อมต่อกัน ทั้งนี้ยังมีแยกราชประสงค์อยู่ระหว่างถนนราชดำริและถนนราชปรารภด้วย

คำว่า “แพร่ง” คือ ถนนแพร่งนรา ถนนแพร่งภูธร ถนนแพร่งสรรพศาสตร์

แพร่งหมายถึงทางแยก เป็นกลุ่มถนนบริเวณอาณาเขตวังเดิมของพระบรมวงศานุวงศ์ทั้ง 3 พระองค์คือพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพศาสตร์ศุภกิจ ตามลำดับ

คำว่า “พระ” คือ ถนนพระพิทักษ์และถนนพระพิพิธ เป็นถนนบริเวณอาณาเขตวังเดิมของพระบรมวงศานุวงศ์ 2 พระองค์คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิทักษ์เทเวศร์ และ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์

คำว่า “พระราม” คือถนนที่หมายถึงพระมหากษัตริย์พระองค์ต่างๆ ในพระราชวงศ์จักรี เช่น ถนนพระรามที่1 ถนนพระรามที่2 ถนนพระรามที่3 ถนนพระรามที่4 ถนนพระรามที่5 ถนนพระรามที่6 ถนนพระราม 9 ซึ่งเป็นคำที่สะท้อนระบบความคิดของคนไทยที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเชื่อมโยงกับความเชื่อทางศาสนาและวรรณคดีที่มีมาแต่โบราณที่เชื่อว่าพระรามคือองค์อวตารมาจากพระนารายณ์ซึ่งทรงจักรเป็นอาวุธ ดังนั้นการสถาปนาราชวงศ์จักรีจึงเป็นการสืบคติการปกครองแบบสมมติเทพที่ถือว่าพระมหากษัตริย์คือองค์อวตารพระนารายณ์หรือพระรามนั่นเอง ด้วยเหตุนี้จึงมีการใช้คำว่า “พระราม” เพื่อแทนองค์พระมหากษัตริย์ไทย

คำว่า “วงศ์” คือ ถนนอนุวงศ์และถนนราชวงศ์ สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์พระราชทานชื่อถนนทั้งสองสาย ซึ่งมีความสำคัญเพราะอยู่ในย่านการค้าคือบริเวณสำเพ็งและบริเวณท่าเรือสินค้าคือท่าราชวงศ์

คำว่า “จักร” คือ ถนนนวมจักร ถนนมหาจักร ถนนจักรวรรดิ ถนนทั้ง 3 สายอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน (พื้นที่บริเวณเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย)

คำว่า “หทัย” คือ ถนนหทัยมิตรและถนนหทัยราษฎร์ ถนนทั้ง 2 สายอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน (พื้นที่บริเวณเขตคลองสามวา)

คำว่า “แมน” คือ ถนนกรุงแมนและถนนแมนไท ถนนทั้ง 2 สายอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน และสร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พื้นที่บริเวณเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย)

คำว่า “นิมิต” คือ ถนนราษฎร์นิมิตและถนนนิมิตใหม่ ถนนทั้ง 2 สายอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน (พื้นที่บริเวณเขตคลองสามวา)

คำว่า “เกล้า” คือ ถนนคุ้มเกล้าและถนนร่วมเกล้า ถนนทั้ง 2 สายอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน (พื้นที่บริเวณเขตลาดกระบัง)

คำว่า “พฤษภ” คือ ถนนชัยพฤษภ ถนนราชพฤษภ และถนนกัลป์พฤษภ ชื่อถนนทั้ง 3 สายมาจากชื่อของพรรณไม้

คำว่า “ประชา” คือ ถนนประชาสุข ถนนประชาสงเคราะห์ ถนนประชาราษฎร์ บำเพ็ญ (พื้นที่บริเวณเขตดินแดง) ถนนประชาชื่น ถนนประชาราษฎร์ (พื้นที่บริเวณเขตบางซื่อ)

คำว่า “ร่วมใจ” และ “ราษฎร์” คือ ถนนประชาร่วมใจ ถนนราษฎร์ร่วมใจ และ ถนนราษฎร์อุทิศ (พื้นที่บริเวณเขตมีนบุรี)

4.2.2 ลักษณะเด่นทางความหมาย

4.2.2.1 คำพ้องความหมาย

ความหมายเกี่ยวกับ “ความรุ่งเรือง งดงาม” ในคำแรกของกลุ่มถนนจรัสเมือง ถนนจารุเมือง ถนนเจริญเมือง และกลุ่มถนนจรัสเวียง ถนนเจริญเวียง ถนนจรรุญเวียง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า “จรัส” หมายถึง แจ่มแจ้ง รุ่งเรือง สว่าง คำว่า “จรรุญ” หมายถึง รุ่งเรือง งาม คำว่า “จารุ” หมายถึง งดงาม และคำว่า “เจริญ” หมายถึง เติบโต งอกงาม ซึ่งทั้ง 4 คำนี้มีความหมายในทำนองเดียวกันคือ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมือง และกลุ่มถนนเจริญกรุง-บำรุงเมือง-เฟื่องนคร โดยคำแรกของแต่ละชื่อถนนคือคำว่า เจริญ บำรุง เฟื่อง จะแสดงความหมายในแนวทางเดียวกันคือความเจริญรุ่งเรือง กล่าวคือ “ถนนเจริญกรุง” หมายถึง ความก้าวหน้าของเมืองหลวง (กฤษณา สินไชย, 2553: 40) “ถนนบำรุงเมือง” หมายถึง การทำให้บ้านเมืองเจริญ (กฤษณา สินไชย, 2553: 85) และ “ถนนเฟื่องนคร” หมายถึง ความเจริญรุ่งเรืองของเมืองใหญ่ (กฤษณา สินไชย, 2553: 136) ส่วนคำหลังของถนนในกลุ่มความหมายนี้จะเกิดจากการซ้ำความหมาย คือ เมือง เวียง กรุง นคร

สรุปได้ว่าจากตัวอย่างของถนนในกลุ่มความหมายนี้มีลักษณะเด่นทั้งด้านเสียง สัมผัสคล้องจองจากเสียงสัมผัสอักษร สัมผัสสระ การซ้ำคำ การพ้องความหมาย และจำนวนพยางค์ที่เท่ากัน จึงทำให้ชื่อถนนกลุ่มนี้เกิดชุดเสียงที่ไพเราะและความหมายที่ดิงดามสมกับเป็นถนนที่ได้รับพระราชทานนามจากพระมหากษัตริย์

นอกจากนี้ก็มีถนนสายสำคัญที่เชื่อมการจราจรระหว่างพระนครกับธนบุรีคือถนนเจริญนคร ซึ่งจากประวัติถนนพบว่าตั้งชื่อเพื่อให้สอดคล้องกับชื่อถนนเจริญกรุงทางฝั่งพระนคร ทำให้เกิดลักษณะเด่นทางภาษาคือการซ้ำคำ “เจริญ” และการพ้องความหมาย คือ กรุง นคร จึงทำให้ถนนสายนี้เกิดการเล่นเสียงและความหมายกับถนนสายสำคัญฝั่งพระนคร ทั้งยังแสดงถึงการให้ความสำคัญแก่พื้นที่นอกเขตพระนครที่ในอดีตเคยเป็นเมืองหลวงเก่า และการขยายความเจริญด้านการคมนาคมให้แก่ฝั่งธนบุรีในสมัยนั้น

ถนนบำรุงรัฐและถนนวิวัฒเวียงมีความหมายในทางเดียวกันคือการทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง โดยการเลือกใช้คำที่มีความหมายในทางดิงดาม คือ “วิวัฒ” หมายถึง ความเจริญรุ่งเรือง “บำรุง” หมายถึง ทำให้งอกงามหรือทำให้เจริญ และการใช้คำพ้องความหมายคือ เวียง และ รัฐ

ความหมายเกี่ยวกับ “นาค” คือ กลุ่มถนนนาคราช ถนนกษัตริย์ ถนนอนันตนาคร สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2475 กรมพระอาลักษณ์ได้คิดชื่อถวาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานในคราวเดียวกัน ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่เขตป้อมปราบศัตรู พาย นอกจากนี้ในบริเวณใกล้เคียงกันมีถนนโกศล ซึ่งมีความหมายถึงนาคเช่นกัน

จากประวัติถนนในกลุ่มนี้ที่เกิดจากการพระราชทานชื่อในคราวเดียวกันและ เลือกลงใช้คำพ้องความหมาย ซึ่งถนนนาคราช ถนนกษัตริย์ ถนนอนันตนาคร ถนนโกศล ต่างก็หมายถึง นาค สัตว์มงคลในความเชื่อทางศาสนา โดยจากประวัติของถนนกษัตริย์ทำให้รายละเอียดในการตั้ง ชื่อถนนที่ชัดเจนทำให้ทราบว่ากรมพระอาลักษณ์ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการตั้งชื่อสถานที่ต่างๆ ถวายพระมหากษัตริย์ ได้มีกฎเกณฑ์ในการตั้งชื่อถนนจากชื่อดำบลหรือลัทธิศาสนาในบริเวณที่ ถนนตัดผ่าน ซึ่งนาคก็ถือว่าเป็นสัตว์มงคลและเทวดาที่ปรากฏบทบาททั้งในศาสนาพุทธและ ศาสนาพราหมณ์ ซึ่งคงจะมีอิทธิพลต่อความเชื่อของผู้คนในพื้นที่หรือยุคสมัยนั้น

4.2.2.2 ความหมายเกี่ยวเนื่องเป็นชุดเดียวกัน

จากข้อมูลผู้วิจัยพบว่ามีชื่อถนนบางกลุ่มมีความหมายเกี่ยวเนื่องเป็นชุดเดียวกัน เนื่องจากเป็นถนนจำพวกเดียวกัน กล่าวคืออาจเป็นถนนที่สร้างขึ้นในโอกาสเดียวกัน ถนนตั้งอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน หรือเป็นกลุ่มถนนที่เกิดจากพระราชนิยมของพระมหากษัตริย์ ชื่อถนนที่ แสดงความหมายเกี่ยวเนื่องเป็นชุดเดียวกันนี้สามารถสังเกตได้จากคำที่นำมาตั้งชื่อถนน เช่น ชื่อ ถนนที่มาจากพระนามทรงกรมของพระบรมวงศานุวงศ์จะใช้คำที่เป็นชื่อเมืองหรือชื่อจังหวัด ชื่อ ถนนที่มาจากสงครามในอดีตจะใช้คำที่เป็นชื่อสมรภูมิ ดังนี้

“พระนามทรงกรมของพระบรมวงศานุวงศ์” ชื่อถนนในกลุ่มนี้ตั้งมาจากพระนาม ทรงกรมของพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งเป็นพระราชโอรสและพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมทั้งพระเชษฐภคินีในรัชกาลปัจจุบัน สำหรับที่มาของการทรงกรม เนื่องจากลักษณะการปกครองของประเทศในสมัยก่อนแบ่งเป็นหัวเมืองชั้นเอก โท ตรี มีความสำคัญลดหลั่นกันลงไปตามขนาดของเมือง เจ้านายที่มาปกครองเมืองจึงต้องมีฐานันดรที่ สอดคล้องกับความสำคัญของเมือง เช่น นายพลเรือเอกสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์ เดชานุ ทรงกรมเป็นกรมหลวงนครราชสีมา ซึ่งเป็นหัวเมืองชั้นเอก แต่พระองค์เจ้ารังสิต ทรงกรม เป็นกรมขุนชัยนาท หัวเมืองชั้นโท พระนามที่ทรงกรมนี้จะไม่เปลี่ยน แต่ลำดับการทรงกรมจะ เลื่อนขึ้นได้ จากลำดับชั้นขุน หลวง พระ และพระยา ตามความดีความชอบในหน้าที่ปฏิบัติ ราชการของเจ้านายแต่ละพระองค์ และตามเหตุผลอื่นๆ ที่สมควรด้วย (<http://www.vcharkarn.com/vcafe/50878>, ออนไลน์) ดังนั้นเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบรม

วงศานวงศ์ที่ทรงประกอบพระกรณียกิจต่อบ้านเมือง จึงนำพระนามทรงกรมจากชื่อเมืองมาตั้งเป็นชื่อถนน เช่น ถนนสุโขทัย ถนนกำแพงเพชร ถนนนครไชยศรี ถนนนครสวรรค์ ถนนพิษณุโลก ถนนเพชรบุรี ถนนราชสีมา ถนนสวรรคโลก ถนนสุพรรณ ถนนอุทอง ถนนนราธิวาสราชนครินทร์

“สงคราม” ชื่อถนนในกลุ่มนี้มีสาเหตุมาจากสงคราม ชื่อของสมรภูมิหรือสถานที่ที่เคยเป็นสนามรบในอดีต โดยตั้งขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในชัยชนะสงครามคราวต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และถนนเหล่านั้นก็สร้างขึ้นบริเวณฝั่งธนบุรีซึ่งเป็นเมืองหลวงของไทยในอดีตก่อนการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ การตั้งชื่อถนนจากสงครามที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนั้นจึงมีความสอดคล้องกัน ได้แก่ ถนนเชียงใหม่ ถนนท่าดินแดง ถนนพรานนก ถนนลาดหญ้า ถนนอิสรภาพ นอกจากนี้ยังมีชื่อถนนกลุ่มหนึ่งที่ตั้งจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งเกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ ถนนไมตรีจิตต์ ถนนมิตรพันธุ์ ถนนสันติภาพ ถนนยี่สิบสองกรกฎา จะสังเกตได้ว่าชื่อถนนจากสงครามครั้งนี้ไม่ได้ตั้งจากชื่อสมรภูมิหรือเพื่อสื่อถึงชัยชนะในสงคราม แต่กลับสื่อความหมายทางนามธรรมโดยให้ความสำคัญแก่มิตรภาพ ความร่วมมือร่วมใจ ความสงบสุข วันสำคัญในสงคราม

จึงสรุปได้ว่าชื่อถนนในกรุงเทพมหานครบางกลุ่มมีลักษณะที่โดดเด่นทางการใช้ภาษา โดยใช้กลวิธีการตั้งชื่อถนนในลักษณะต่างๆ เช่น เสียงสัมผัสคล้องจองจากเสียงสระ เสียงพยัญชนะ การใช้ชื่อที่มีองค์ประกอบบางส่วนซ้ำกัน การใช้คำพ้องความหมาย และคำที่แสดงความหมายเกี่ยวเนื่องเป็นชุดเดียวกัน ชื่อถนนที่มีลักษณะเด่นทางภาษานี้จึงแสดงให้เห็นถึงอัจฉริยภาพของคนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันที่รู้จักเลือกสรรถ้อยคำมาตั้งชื่อสถานที่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นถนนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันเพื่อให้จดจำเรียกขานได้ง่าย ก่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะ และแสดงถึงที่มาความหมายของชื่อถนนเหล่านี้

4.3 สรุปลักษณะทางภาษาของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

จากการวิเคราะห์ในบทนี้ ทำให้ผู้วิจัยเห็นลักษณะทางภาษาในเบื้องต้นว่าส่วนหลักของชื่อถนนในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่จะเป็นคำที่แสดงชื่อเฉพาะหรือวิสามานยนาม กล่าวคือเป็นชื่อสถานที่สิ่งแวดล้อมที่อยู่บริเวณถนน ชื่อของบุคคลหรือแสดงความหมายถึงบุคคล ชื่อแสดงความหมายจากความเชื่อและค่านิยมเรื่องความเป็นสิริมงคล ชื่อแสดงเหตุการณ์สำคัญ ชื่อสิ่งของเครื่องใช้ ชื่ออาชีพของผู้คนในบริเวณที่ถนนตัดผ่าน ชื่อชาติพันธุ์ของผู้คนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ถนนตัดผ่าน คำที่แสดงความหมายทางภูมิประเทศในบริเวณที่ถนนตัดผ่าน เช่น คำแสดง

หมายความเกี่ยวกับแหล่งน้ำประเภทต่างๆ และยังมีคำบอกตำแหน่งแสดงตำแหน่งการตัดผ่านสถานที่ของถนนสายต่างๆ เช่น ข้าง เลียบ เป็นต้น คำบอกคุณสมบัติ คือ คำที่มีความหมายเพื่อบ่งบอกทิศทาง ขนาด อายุสมัยของถนน และตัวเลขแสดงลำดับก่อนหลังในกรณีที่ดินชื่อเดียวกันนั้นมีหลายสาย เช่น นอก ใต้ เหนือ เก้า 1 สายที่ 1 เป็นต้น

จากการทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 โดยเฉพาะงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาการตั้งชื่อสถานที่เช่นชื่อหมู่บ้านต่างๆ มักจะพบผลสรุปว่าส่วนหลักที่นำมาตั้งชื่อส่วนใหญ่เป็นคำที่แสดงความหมายเกี่ยวกับลักษณะทางภูมิประเทศหรือลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่ธรรมชาติต่างๆ เมื่อเปรียบเทียบกับที่ตั้งชื่อถนนที่เป็นงานวิจัยอันเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาการตั้งชื่อสถานที่เช่นกัน พบว่าความหมายของคำที่นำมาตั้งชื่อเป็นส่วนหลักกลับมีความแตกต่างกันในรายละเอียด คือนิยมตั้งชื่อถนนจากชื่อเฉพาะต่างๆ มากกว่าจะตั้งชื่อโดยมุ่งเน้นไปยังคำที่แสดงความหมายทางภูมิประเทศแบบชื่อหมู่บ้าน เพราะถนนเป็นสิ่งก่อสร้างที่เกิดควบคู่กับการเกิดขึ้นของเมือง ยิ่งโดยเฉพาะเมืองหลวงแล้วย่อมมีถนนเป็นจำนวนมาก จึงส่งผลให้คำที่นำมาตั้งเป็นชื่อถนนสายต่างๆ แสดงความหมายและที่มาที่หลากหลายมากกว่าชื่อหมู่บ้านที่คำส่วนใหญ่แสดงความเกี่ยวข้องกับลักษณะภูมิประเทศตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ อย่างไรก็ตามหมู่บ้านในปัจจุบันที่เริ่มเป็นสังคมเมืองมากขึ้นก็มักจะตั้งชื่อที่เบี่ยงเบนไปจากลักษณะภูมิประเทศมากขึ้น เช่น ศรีสุวรรณ วิจิตรพัฒนา ราษฎร์เกษมศรี ค่ายสว่าง ราษฎร์สมบูรณ์ นิคมศรีวิไล เป็นต้น (ปราณี กุลละวณิชย์: 2535) และดั่งที่มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ (2540: 120) กล่าวว่า

“การตั้งชื่อท้องที่ของไทยกำลังเปลี่ยนแปลงไป คนไทยให้ความสำคัญกับ “ความเป็นสิริมงคล” มากขึ้น จึงตั้งชื่อท้องที่ที่ตื้นเขินใหม่หรือเปลี่ยนชื่อท้องที่ที่มีอยู่เดิม ด้วยคำอันเป็นมงคลนาม เช่น คำที่มีความหมายแสดงความเจริญรุ่งเรือง ความสมบูรณ์พูนสุข เช่น ม.ราษฎร์สำราญ ม.อุดมทรัพย์ หรือตั้งชื่อด้วยชื่อของบุคคลสำคัญของประเทศ เช่น อ.สิรินธร อ.แม่ฟ้าหลวง ลักษณะการตั้งชื่อท้องที่ไทยที่กำลังเปลี่ยนไปนี้ ทำให้คำเรียกชื่อท้องที่ไทยมีความสัมพันธ์ในด้านลักษณะทางธรรมชาติกับท้องที่น้อยลง”

แนวโน้มของการใช้คำในการตั้งชื่อสถานที่สอดคล้องกับลักษณะการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครเช่นกัน คือการใช้ส่วนหลักแสดงความหมายของชื่อเฉพาะ โดยเฉพาะชื่อถนนที่หมายถึงสถานที่ บุคคล และมีความหมายทางความเชื่อและค่านิยมที่เป็นนามธรรมซึ่งมีเป็นจำนวนมาก เพราะถนนในเมืองใหญ่ย่อมสัมพันธ์กับสถานที่สำคัญและสถานที่ที่ถนนตัดผ่าน

เนื่องจากเป็นที่จดจำหรือเข้าใจได้ง่าย และชื่อถนนยังสัมพันธ์กับบุคคลไม่ว่าจะเป็นผู้สร้าง ผู้บริจาคที่ดินและทุนทรัพย์ หรือเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่บุคคลสำคัญ และในปัจจุบันที่สังคมขยายใหญ่ มากขึ้นมีผู้คนเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนใหญ่ จึงย่อมที่จะเกิดค่านิยมการตั้งชื่อถนนโดยการ เลือกใช้คำที่เป็นสิริมงคลแก่พื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่

อย่างไรก็ตามชื่อถนนในกรุงเทพมหานครที่มีคำแสดงชื่อเฉพาะเพื่อบ่งบอกชื่อ สถานที่ที่อาจแสดงถึงลักษณะภูมิประเทศเช่นกัน เพราะชื่อสถานที่ซึ่งเป็นทั้งชื่อหมู่บ้าน ตำบล แขวง เขต จังหวัด ก็มีต้นเค้ามาจากลักษณะภูมิประเทศดั้งเดิมในบริเวณนั้น เช่นถนนที่มีคำว่า “บาง” อยู่จำนวนหนึ่ง คือ ถนนบางขุนเทียน ถนนบางขุนนนท์ ถนนบางบอน ถนนบางแวก ถนนบางกระดี ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของอาณัติ อนันตภาค (2552) ที่กล่าวว่า

“ความเป็นจริงนั้น ชื่อบ้านนามเมืองที่ขึ้นต้นด้วย “บาง” ไม่ได้หมายถึง เพียงแค่ที่ราบภาคกลางของประเทศไทยเราเท่านั้น แต่ในภูมิภาคต่างๆ ก็ปรากฏ ชุมชนที่ขึ้นต้นนามด้วยบางอยู่ทั่วไป ซึ่งอาจจะมากน้อยก็คงต้องว่ากันไปตาม ภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นนั้นๆ เพียงแต่ในบริเวณที่ราบภาคกลางอันถือเป็นจุด ศูนย์กลางที่สำคัญของประเทศไทยเรานั้นจะมีจำนวนมากกว่าทุกภูมิภาคของ ประเทศ โดยเฉพาะบริเวณรอบๆหรือรายทางของแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำแม่ กลอง อันถือเป็นเส้นเลือดใหญ่ของประเทศไทย เจาจะจงเพียงแค่ว่าที่ กรุงเทพมหานคร ก็พบเขต แขวงที่มีนามขึ้นต้นด้วยบางมากเกินไปจนนับได้ แม้แต่ชื่อเดิมของกรุงเทพฯ ก็มีบางนำหน้า นั่นคือบางกอกที่เรารู้จักกันดี”

นอกจากนี้ยังมีคำที่แสดงลักษณะภูมิประเทศแบบอื่น เช่น ลาด ลำ คือ ถนนลาด ปลาเค้า ถนนลำปลาทิว และยังสามารถได้ว่ามักจะประกอบกับคำที่แสดงชื่อสิ่งแวดล้อมตาม ธรรมชาติอย่างสัตว์น้ำ หรือพืชพรรณในท้องถิ่น เช่น กระดี ปลาเค้า ปลาทิว บอน ลำเจียก เป็นต้น

ดังนั้นการศึกษาโครงสร้างชื่อถนนจะช่วยให้มองเห็นว่าคำประเภทต่างๆ ที่นำมา ประกอบเป็นชื่อถนนแท้จริงแล้วมีหน้าที่หลักเพื่อการบอกตำแหน่งแห่งหนซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการ สัญจร ควบคู่ไปกับหน้าที่ทางอ้อมในการช่วยสะท้อนลักษณะสังคมวัฒนธรรมนั่นเอง

นอกจากคำที่เป็นโครงสร้างในการตั้งชื่อดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยพบว่าชื่อถนนบาง กลุ่มมีลักษณะที่น่าสังเกตบางประการทางภาษา โดยการตั้งชื่อให้คล้องจองกันทั้งด้านเสียงและความหมาย การใช้ชื่อที่มีองค์ประกอบบางส่วนซ้ำกัน จนเกิดเสียงที่ไพเราะและความหมายที่ดีงาม

เช่น กลุ่มถนนเจริญกรุง-บำรุงเมือง-เฟื่องนคร กลุ่มถนนจรัลเมือง-จามเมือง-เจริญเมือง กลุ่มถนนจรัลเวียง-เจริญเวียง-จรัญเวียง เป็นต้น

หลังจากที่ได้วิเคราะห์ที่มาความหมาย และลักษณะทางภาษาของชื่อถนนในกรุงเทพมหานครในบทที่ 3 และ 4 ตามลำดับ ในบทถัดไปผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

บทที่ 5

ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

ในบทที่ 5 นี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร โดยกล่าวถึงลักษณะเด่นที่พบจากการตั้งชื่อถนนเมื่อพิจารณาตามแต่ละปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ขนาดของถนน พื้นที่ที่ถนนตัดผ่าน ยุคสมัยที่สร้างถนน และค่านิยมและธรรมเนียมนิยมบางประการในสังคมวัฒนธรรมไทย การศึกษาในประเด็นนี้จะช่วยทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยที่สะท้อนจากการตั้งชื่อถนน

ผู้วิจัยจะนำเสนอปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนน ดังนี้

- 5.1 ขนาดของถนน
- 5.2 พื้นที่ที่ถนนตัดผ่าน
- 5.3 ยุคสมัยที่สร้างถนน
- 5.4 ค่านิยมและธรรมเนียมนิยมบางประการในสังคมวัฒนธรรมไทย

5.1 ขนาดของถนน

กองแผนงานและประสานสาธารณูปโภค สำนักการโยธา กรุงเทพมหานคร จำแนกประเภทถนนเป็น 2 ประเภท¹ ดังนี้ 1. ถนนสายหลัก เป็นถนนที่มีจำนวน 6-8 ช่องจราจรขึ้นไป 2. ถนนสายรอง เป็นถนนที่มีจำนวน 2-4 ช่องจราจร อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่าถนนสายหลักบางสายมีจำนวน 10 ช่องจราจรขึ้นไปซึ่งส่วนใหญ่เป็นถนนที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยปัจจุบัน และจากการสังเกตเบื้องต้นผู้วิจัยพบว่าชื่อถนนสายหลักที่มีจำนวน 10 ช่องจราจรขึ้นไปนั้นมีลักษณะที่ต่างไปจากชื่อถนนสายหลักอื่นๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงแยกพิจารณาชื่อถนนในกลุ่มนี้เป็นอีกหนึ่งกลุ่ม และขอเรียกชื่อถนนสายหลักกลุ่มนี้ว่า “ถนนสายหลักขนาดใหญ่” ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงจำแนกขนาดของถนนออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

¹ ถนน 1 ช่องจราจรมีความกว้าง 3.5 เมตรโดยประมาณ เมื่อนำมาประกอบกับข้อมูลของสำนักการโยธาในส่วนที่บอกรายละเอียดความกว้างของถนนแต่ละสายโดยประมาณ (เมตร) ก็ทำให้ผู้วิจัยสามารถคำนวณได้ว่าถนนแต่ละสายมีจำนวนกี่ช่องจราจร และจะได้จัดประเภทเป็นถนนสายหลักขนาดใหญ่ ถนนสายหลัก ถนนสายรองเพื่อการวิเคราะห์ต่อไป นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ตรวจสอบจำนวนช่องจราจรจาก website google street view เพิ่มเติมอีกชั้นหนึ่งด้วย

5.1.1 ชื่อถนนสายหลักขนาดใหญ่ หมายถึง ถนนที่มีจำนวน 10 ช่องจราจรขึ้นไป

5.1.2 ชื่อถนนสายหลัก หมายถึง ถนนที่มีจำนวน 6-8 ช่องจราจร

5.1.3 ชื่อถนนสายรอง หมายถึง ถนนที่มีจำนวน 2-4 ช่องจราจร

เมื่อพิจารณาในเบื้องต้นพบว่าปัจจัยที่สัมพันธ์กับขนาดของถนนซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการจัดชื่อถนนในลักษณะต่างๆ คือ การที่สังคมไทยให้ความสำคัญแก่บุคคล โดยเฉพาะบุคคลระดับสูงมากกว่าสามัญชน รวมทั้งเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับบุคคลชั้นสูงด้วย ปัจจัยนี้จะสัมพันธ์กับขนาดของถนนเพราะสามารถใช้ลักษณะทางกายภาพของถนนสายต่างๆ มาเป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อถึงความสำคัญของถนน และจะสอดคล้องกับชื่อที่น่าตั้ง เช่น ถนนสายหลักขนาดใหญ่จำนวน 8-10 ช่องจราจรขึ้นไปส่วนใหญ่จะตั้งชื่อถนนจากพระมหากษัตริย์ เหตุการณ์สำคัญ นอกจากนี้ยังมีชื่อถนนที่มาจากชื่อสถานที่หรือสภาพแวดล้อม และจากความเชื่อและค่านิยมเรื่องความเป็นสิริมงคล แต่จะพบเป็นส่วนน้อย ดังจะนำเสนอรายชื่อถนนในถนนแต่ละขนาด ดังนี้

5.1.1 ชื่อถนนสายหลักขนาดใหญ่

จากการศึกษาข้อมูลชื่อถนนผู้วิจัยพบว่าชื่อถนนสายหลักขนาดใหญ่จำนวนมากมีที่มาจากบุคคลสำคัญในระดับต่างๆ ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าลักษณะทางกายภาพของถนนที่มีขนาดใหญ่สามารถนำมาเป็นสัญลักษณ์แสดงความสำคัญได้อย่างเป็นรูปธรรมและถือได้ว่าเป็นอนุสรณ์สำคัญอย่างหนึ่งของบ้านเมือง จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการตั้งชื่อถนนให้เป็นอนุสรณ์ระลึกถึงบุคคลสำคัญหรือเพื่อเป็นเกียรติแก่บุคคลที่ทำความประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง ไม่ว่าจะเป็นพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางข้าราชการ และสามัญชนที่เป็นบุคคลสำคัญ รวมถึงชื่อถนนที่มาจากพระราชดำริของพระมหากษัตริย์หรือเหตุการณ์สำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งย่อมจะมีความสอดคล้องกับลักษณะของถนนสายหลักที่มีขนาดใหญ่ เพื่อแสดงถึงความสำคัญของเหตุการณ์อันเป็นที่มาของชื่อถนนสายนั้นๆ ให้ยังคงเป็นอนุสรณ์และอยู่ในความทรงจำของผู้คนต่อไป นอกจากนี้ก็มีชื่อถนนสายหลักขนาดใหญ่ที่มาจากชื่อสถานที่หรือสภาพแวดล้อม และจากความเชื่อค่านิยมที่เป็นสิริมงคลแก่บ้านเมือง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อถนนสายหลักขนาดใหญ่ที่มีที่มาจากชื่อบุคคลสำคัญ จำนวน 26 ชื่อ ตัวอย่างเช่น

พระมหากษัตริย์ จำนวน 7 ชื่อ : ถนนพระรามที่ 2 ถนนพระรามที่ 3 ถนนพระรามที่ 4
ถนนพระรามที่ 6 ถนนสมเด็จพระเจ้าตากสิน

พระบรมวงศานุวงศ์ : ถนนบรมราชชนนี ถนนราธิวาสราชนครินทร์ ถนนสิรินธร
ถนนวิภาวดีรังสิต ถนนอุทอง

ขุนนางข้าราชการ : ถนนมไหสวรรย์ ถนนแจ้งวัฒนะ ถนนสุขุมวิท ถนนเพชรเกษม
ถนนสุขสวัสดิ์

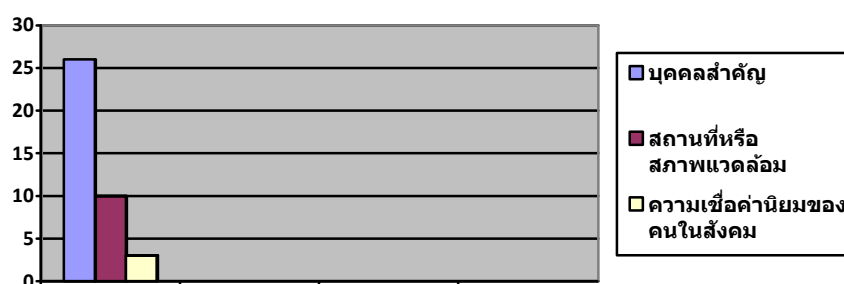
สามัญชน : ถนนศรีบูรพา

พระราชดำริหรือเหตุการณ์สำคัญ จำนวน 7 ชื่อ เช่น ถนนราชวิถี ถนนราชดำเนิน ถนนราชดำริ ถนนรัชดาภิเษก ถนนกาญจนาภิเษก

ชื่อถนนสายหลักขนาดใหญ่ที่มีที่มาจากสถานที่หรือสภาพแวดล้อม จำนวน 10 ชื่อ เช่น ถนนอุทยาน ถนนพุทธมณฑล ถนนบางขุนเทียน ถนนบางขุนเทียน-ชายทะเล ถนนกรุงธนบุรี

ชื่อถนนสายหลักขนาดใหญ่ที่มีที่มาจากความเชื่อค่านิยมของคนในสังคม จำนวน 3 ชื่อ เช่น ถนนเจริญราษฎร์ ถนนมิตรไมตรี ถนนร่มเกล้า

แผนภูมิที่ 2 ชื่อถนนสายหลักขนาดใหญ่จากที่มาและความหมายต่างๆ

5.1.2 ชื่อถนนสายหลัก

ถนนสายหลักส่วนมากตั้งชื่อตามสถานที่หรือสภาพแวดล้อมที่ถนนตัดผ่าน และตั้งชื่อตามบุคคลสำคัญ แต่ชื่อบุคคลสำคัญที่นำมาตั้งชื่อถนนสายหลักนั้นส่วนใหญ่มีที่มาจากพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางข้าราชการ มากกว่าพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้พบว่ามีชื่อถนนบางส่วนตั้งตามความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคม และพระราชดำริหรือเหตุการณ์สำคัญ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อถนนสายหลักที่มีที่มาจากสถานที่หรือสภาพแวดล้อม จำนวน 50 ชื่อ สามารถแบ่งได้เป็นประเภทย่อยเนื่องจากชื่อถนนในกรุงเทพมหานครมาจากชื่อสถานที่และชื่อสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย ตัวอย่างเช่น

ศาสนสถาน : ถนนหน้าพระธาตุ ถนนบวรนิเวศ ถนนวัดคูบัว ถนนสุเหร่าสามวา ถนนสุเหร่าคลองหนึ่ง

ชื่อสถานที่ดั้งเดิม แขวง เขต : ถนนสามเสน ถนนลาดพร้าว ถนนลำปลาทิว ถนนทับยาว ถนนชุมทอง-ลำค้อยติง

โรงเรียน : ถนนเข้าโรงเรียนพรหมแดน ถนนเข้าโรงเรียนเทพศิรินทร์ร่มเกล้า ถนนหอวัง ถนนเข้าโรงเรียนวัดหัวกระบือ

สถานที่ราชการ ที่สาธารณะ : ถนนสรรพาวุธ ถนนทางเข้าสวนหลวงร.9 ถนนวิฑู
 ลักษณะภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อม : ถนนคลองเก่า ถนนเลียบบคลองสอง ถนนเชื่อมคลอง
 มอญ ถนนเลียบลำกอไฟ ถนนคู-คลองสิบ

วัง : ถนนมหาราช ถนนหน้าพระลาน

ป้อมปราการ : ถนนมหาไชย ถนนจักรเพชร

สถานประกอบการธุรกิจ : ถนนแฮปปี้แลนด์

ชื่อถนนสายหลักที่มีที่มาจากบุคคลสำคัญ จำนวน 33 ชื่อ ถนนสายหลักมีการนำชื่อบุคคล
 สำคัญมาตั้งชื่อถนนเช่นเดียวกับถนนสายหลักขนาดใหญ่ เพียงแต่พบว่ามีการนำชื่อถนนจากพระบรม
 วงศานุวงศ์และขุนนางข้าราชการในจำนวนมากกว่าพระมหากษัตริย์ ซึ่งก็สอดคล้องกับจำนวนของ
 บุคคลในกลุ่มนี้ที่มีจำนวนมากกว่าพระมหากษัตริย์ และสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพของ
 ถนนที่มีขนาดเล็กกว่าถนนสายหลักขนาดใหญ่จึงมีความเหมาะสมในการนำมาตั้งชื่อ
 ตัวอย่างเช่น

พระมหากษัตริย์ : ถนนพระรามที่ 1 ถนนพระรามที่ 5 ถนนพระราม 9 ถนนเยาวราช
 ถนนเฉลิมพระเกียรติร.9

พระบรมวงศานุวงศ์ : ถนนอินทพิทักษ์ ถนนเพชรบุรี ถนนสวรรคโลก ถนน
 นครสวรรค์ ถนนกำแพงเพชร

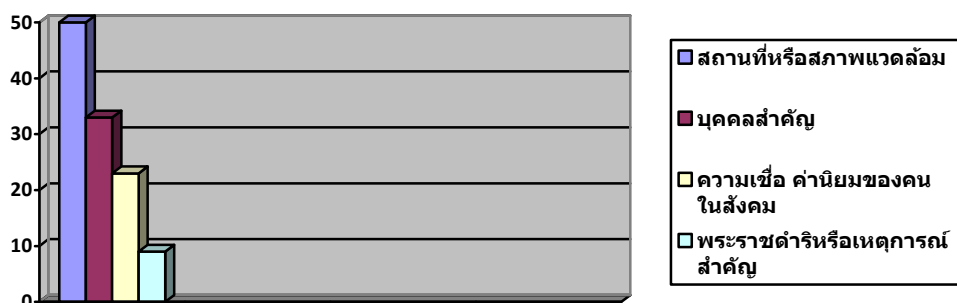
ขุนนางข้าราชการ : ถนนสาทร ถนนเตชะวณิช ถนนพหลโยธิน ถนนพิบูลสงคราม
 ถนนประเสริฐมุนิจ ถนนพระยาสุเรนทร์

สามัญชน : ถนนสาทรประดิษฐ์ ถนนอังรีนงต์

ชื่อถนนสายหลักที่มีที่มาจากความเชื่อ ค่านิยมของคนในสังคม จำนวน 23 ชื่อ เช่น ถนน
 เจริญนคร ถนนจตุรเมือง ถนนเจริญเมือง ถนนจรัสเมือง ถนนเพลินจิต

ชื่อถนนสายหลักที่มีที่มาจากพระราชดำริหรือเหตุการณ์สำคัญ จำนวน 9 ชื่อ นอกจาก
 ถนนสายหลักขนาดใหญ่แล้ว ถนนสายหลักจำนวนหนึ่งยังคงมีที่มาสำคัญจากการเป็นถนนจาก
 พระราชดำริหรือนำมาเป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ เช่น ถนนนิสรภาพ ถนนพราน
 นก ถนนลาดหญ้า ถนนทำดินแดง ถนนเสือป่า

แผนภูมิที่ 3 ชื่อถนนสายหลักจากที่มาและความหมายต่างๆ

5.1.3 ชื่อถนนสายรอง

ถนนสายรองในกรุงเทพมหานครตั้งชื่อจากที่มาจากที่หลากหลายเช่นเดียวกับถนนสายหลัก ผู้วิจัยพบว่า มีลักษณะเด่นที่มักพบในชื่อถนนกลุ่มนี้คือ การตั้งชื่อตามสถานที่หรือสภาพแวดล้อม รองลงมาคือ การตั้งชื่อถนนโดยมีที่มาจากบุคคลสำคัญ และจากความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคม นอกจากนี้มีถนนสายรองกลุ่มหนึ่งตั้งชื่อจากที่มาจากที่แตกต่างจากถนนสายหลักและถนนสายหลักขนาดใหญ่ คือตั้งชื่อถนนตามลักษณะของคนในชุมชน และสิ่งของเครื่องใช้ ดังจะได้นำเสนอต่อไปนี้

ชื่อถนนสายรองที่มีที่มาจากสถานที่หรือสภาพแวดล้อม จำนวน 103 ชื่อ ได้แก่

วัด : ถนนเชตุพน ถนนปริณายก ถนนหลักเมือง ถนนวัดยายร่ม ถนนวัดอินทราวาส

ชื่อสถานที่ดั้งเดิม แขวง เขต : ถนนบางบอน ถนนบางขุนนนท์ ถนนลาดปลาเค้า ถนนซีกพระ ถนนสามวา

โรงเรียน : ถนนเข้าโรงเรียนคลองบ้านไทร ถนนเข้าโรงเรียนตั้งพิรุฬหารธรรม ถนนคอนแวนต์ ถนนเข้าโรงเรียนลำนกแขวก ถนนเข้าโรงเรียนบ้านเกาะ

สถานที่ราชการ ที่สาธารณะ : ถนนหน้าห้วยเผย ถนนเลียบบางรถไฟ ถนนใต้ทางด่วนเฉลิมมหานคร ถนนเข้าที่ทิ้งขยะมีนบุรี ถนนศาลาแดง

ลักษณะภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อม : ถนนเลียบบคลองเนินทราย ถนนคลองลำเจียก ถนนคลองถมวัดสระเกศ ถนนสวนพลู ถนนจันทน์

วัง : ถนนบูรพา ถนนท้ายวัง ถนนวังเดิม ถนนสราญรมย์

ป้อมปราการ : ถนนพระอาทิตย์ ถนนพระสุเมรุ ถนนพระจันทร์

สถานประกอบการธุรกิจ : ถนนธนียะ ถนนสิบสามห้าง ถนนหมู่บ้านเศรษฐกิจ

ชื่อถนนสายรองที่มีที่มาจากบุคคลสำคัญ จำนวน 50 ชื่อ เมื่อเทียบกับถนนสายหลักขนาดใหญ่และถนนสายหลัก ชื่อถนนสายรองจากบุคคลสำคัญจะมีจำนวนมากกว่า แต่จะไม่มีชื่อถนน

จากพระนามของพระมหากษัตริย์เพราะอาจเนื่องจากการอัญเชิญพระนามมาเป็นชื่อถนนขนาดเล็ก อาจจะเป็นการไม่เหมาะสม จะมีเพียงพระนามของพระบรมวงศานุวงศ์ ราชทินนาม บรรดาศักดิ์ และนามสกุลของขุนนาง และชื่อ นามสกุลของสามัญชนที่มีชื่อเสียงหรือมีความสำคัญในชุมชน ของกรุงเทพมหานคร ได้แก่

พระบรมวงศานุวงศ์ : ถนนนครไชยศรี ถนนพิชัย ถนนเศรษฐศิริ ถนนยุคถวิล ถนนพาหุรัด

ขุนนางข้าราชการ : ถนนสมเด็จพระเจ้าตากสิน ถนนถนอม รัตนวงษ์ ถนนกัลยาณไมตรี ถนนรอง

เมือง ถนนศรีธรรมราช

สามัญชน : ถนนวัชรพล ถนนโชคชัย 4 ถนนทรัพย์ ถนนปิ่น ถนนบ้านนายเหรียญ

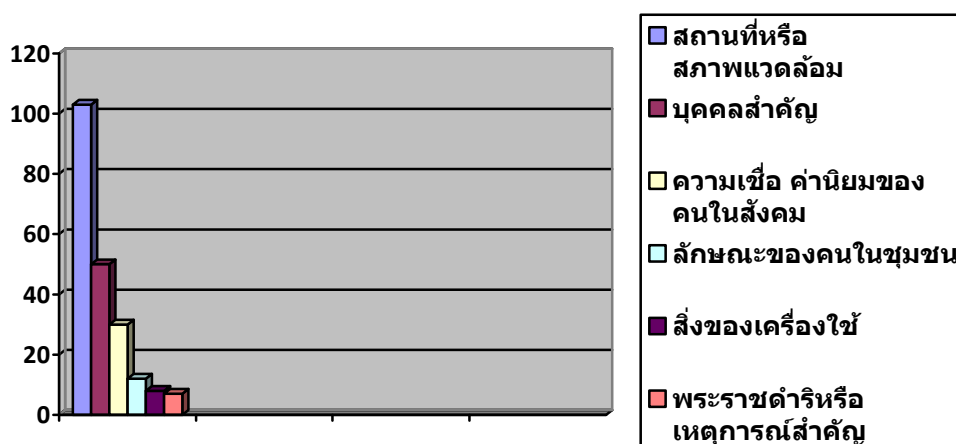
ชื่อถนนสายรองที่มีที่มาจากความเชื่อ ค่านิยมของคนในสังคม จำนวน 30 ชื่อ เช่น ถนนพัฒนา ถนนประชาสุข ถนนเชื่อมสัมพันธ์ ถนนเฟื่องนคร ถนนมหัศจรรย์

ชื่อถนนสายรองที่มีที่มาจากลักษณะของคนในชุมชน จำนวน 12 ชื่อ ส่วนใหญ่เป็นถนนขนาดเล็กที่ตัดผ่านย่านชุมชนเก่าของกรุงเทพมหานคร เช่น ถนนข้าวสาร ถนนดินสอ ถนนตีทอง ถนนเพาะพาณิชย์ ถนนตานี

ชื่อถนนสายรองที่มีที่มาจากสิ่งของเครื่องใช้ในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน จำนวน 8 ชื่อ เช่น ถนนขาว ถนนถนนกะอ่อม ถนนสังคโลก ถนนบรรทัดทอง ถนนรางน้ำ

ชื่อถนนสายรองจากพระราชดำริหรือเหตุการณ์สำคัญ จำนวน 7 ชื่อ เช่น ถนนแปลงนาม ถนนทรงวาด ถนนพาดสาย ถนนสันติภาพ ถนนยี่สิบสองกรกฏา

แผนภูมิที่ 4 ชื่อถนนสายรองจากที่มาและความหมายต่างๆ

5.2 พื้นที่ถนนตัดผ่าน

ปัจจัยด้านพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านย่อมมีความสำคัญต่อการตั้งชื้อถนนในกรุงเทพมหานคร เพราะพื้นที่ต่างๆ จะมีความแตกต่างกันจากลักษณะทางกายภาพ คือลักษณะของภูมิประเทศ และแตกต่างกันในทางสังคม วัฒนธรรม ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยด้านพื้นที่จึงส่งผลให้มีการตั้งชื้อถนนที่โดดเด่นในแต่ละพื้นที่

ศูนย์ข้อมูลกรุงเทพมหานครอธิบายการแบ่งเขตของกรุงเทพมหานครออกเป็นลักษณะต่างๆ ตามวัตถุประสงค์เพื่อการปฏิบัติงาน (<http://203.155.220.230/info/success/answers.asp>, ออนไลน์) เช่น

-การแบ่งเขตตามการบริหารงาน 12 กลุ่มเขต คือ กลุ่มรัตนโกสินทร์ กลุ่มลุมพินี กลุ่มวิภาวดี กลุ่มเจ้าพระยา กลุ่มกรุงธนบุรี กลุ่มตากสิน กลุ่มพระนครเหนือ กลุ่มบูรพา กลุ่มสุวินทวงศ์ กลุ่มศรีนครินทร์ กลุ่มมหาสวัสดิ์ กลุ่มสนามชัย

-การแบ่งเขตตามที่ตั้งของพื้นที่ 3 เขต คือ เขตชั้นใน เขตชั้นกลาง เขตชั้นนอก

-การแบ่งเขตตามการลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน (ผังเมือง) 13 บริเวณ

ผู้วิจัยเลือกใช้เกณฑ์ของสำนักปลัดกรุงเทพมหานครในการแบ่งเขตทั้ง 50 เขตของกรุงเทพมหานครออกเป็น 3 กลุ่มตามที่ตั้งของพื้นที่ คือเขตชั้นใน 21 เขต เขตชั้นกลาง 18 เขต และเขตชั้นนอก 11 เขต เนื่องจากเห็นว่าเป็นเกณฑ์พื้นฐานที่เหมาะสมต่อการวิจัยเรื่องพื้นที่กรุงเทพมหานครกับถนนที่ตัดผ่านไปในพื้นที่ต่างๆ ต่างจากเกณฑ์อื่นที่เป็นการแบ่งเขตตามการบริหารงาน หรือการวางผังเมือง และเกณฑ์ด้านพื้นที่ยังสามารถนำเสนอเป็นแผนที่ให้เห็นได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะได้นำเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

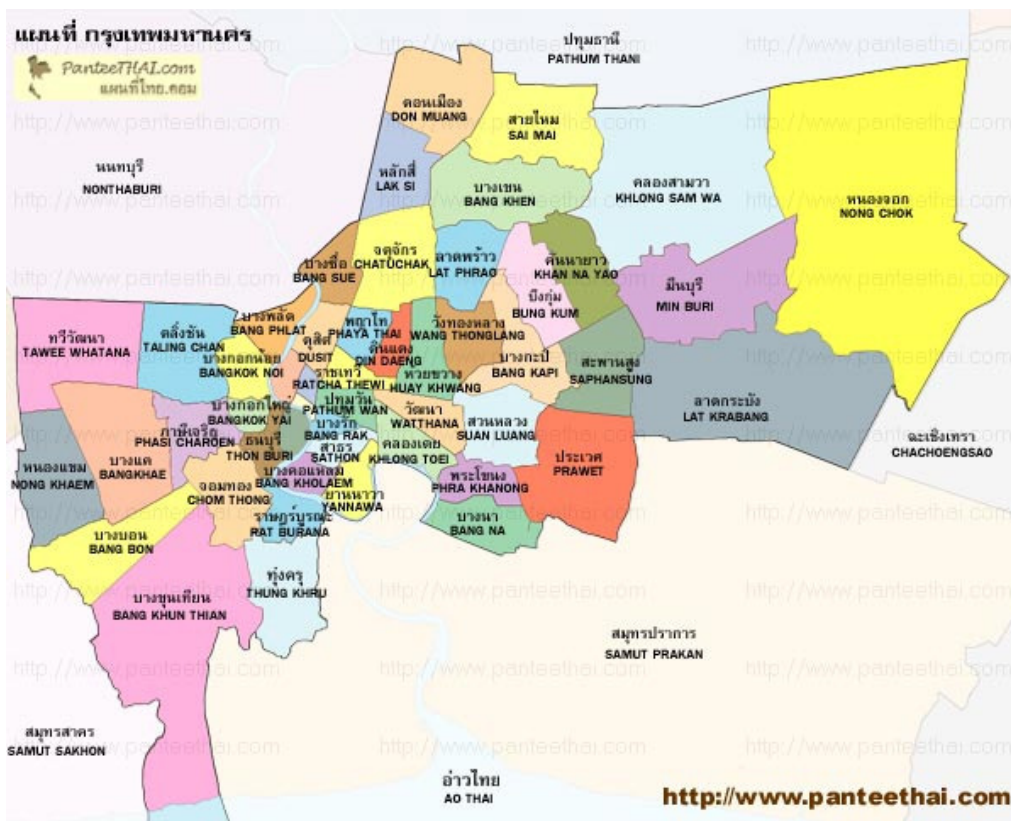
การแบ่งเขตทั้ง 50 เขตของกรุงเทพมหานครออกเป็น 3 กลุ่มตามที่ตั้งของพื้นที่ ได้แก่

เขตกรุงเทพมหานครชั้นใน ประกอบด้วย 21 เขตปกครองทั้งฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี คือ พระนคร ป้อมปราบศัตรูพ่าย สัมพันธวงศ์ ปทุมวัน บางรัก ยานนาวา สาทร บางคอแหลม ดุสิต บางซื่อ ญาไท ราชเทวี ห้วยขวาง คลองเตย จตุจักร ธนบุรี คลองสาน บางกอกน้อย บางกอกใหญ่ ดินแดง วัฒนา

เขตกรุงเทพมหานครชั้นกลาง ประกอบด้วย 18 เขตปกครอง คือ พระโขนง ประเวศ บางเขน บางกะปิ ลาดพร้าว บึงกุ่ม บางพลัด ภาษีเจริญ จอมทอง ราษฎร์บูรณะ สวนหลวง บางนา ทุ่งครุ บางแค วังทองหลาง คันนายาว สะพานสูง สายไหม

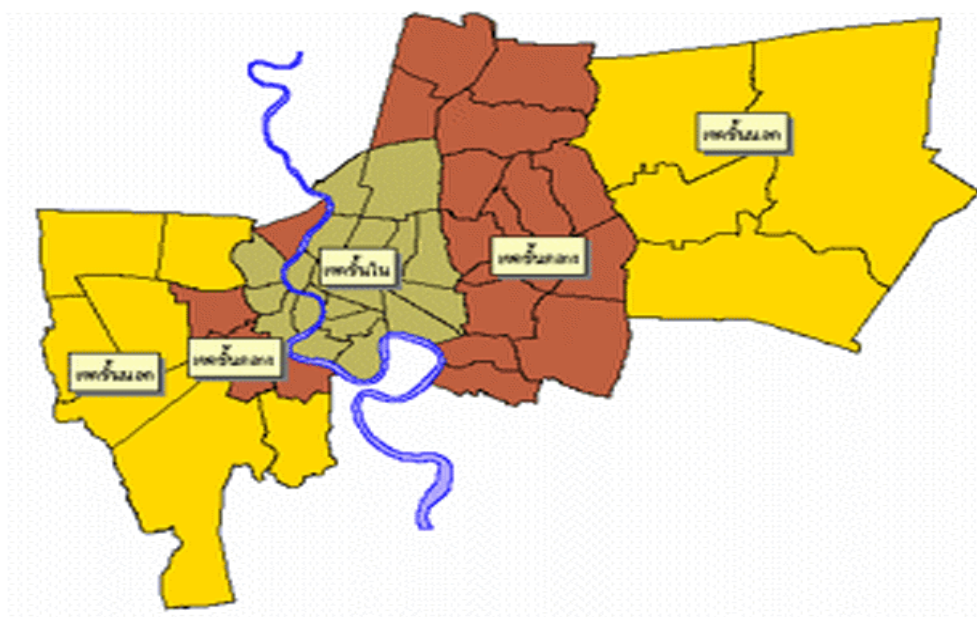
เขตกรุงเทพมหานครชั้นนอก ประกอบด้วย 11 เขตปกครอง คือ มีนบุรี ดอนเมือง หนองจอก ลาดกระบัง ตลิ่งชัน หนองแขม บางขุนเทียน หลักสี่ คลองสามวา บางบอน ทวีวัฒนา

ภาพที่ 5 แผนที่กรุงเทพมหานคร 50 เขต

(<http://www.panteethai.com/maps/province/bangkok.jpg>, ออนไลน์)

ภาพที่ 6 แผนที่แสดงการแบ่งเขตกรุงเทพมหานคร 3 กลุ่มตามที่ตั้งของพื้นที่

(<http://www.gis2me.com/gis/index.htm>, ออนไลน์)

สำหรับการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านพบว่ามีผลต่อการตั้งชื่อถนน ดังนี้

5.2.1 ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นใน

ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นในมีลักษณะสำคัญที่ไม่พบในพื้นที่อื่น ๆ คือมักจะตั้งชื่อถนนเกี่ยวข้องกับชื่อพระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ ขุนนางระดับสูง ที่มีความสำคัญในสมัยต่างๆ ที่เห็นได้ชัดเจนคือชื่อถนนที่มีที่มาจากพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางข้าราชการ ส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่ฝั่งพระนครซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครอง และเป็นที่ตั้งของพระบรมมหาราชวังและที่อยู่อาศัยของขุนนางข้าราชการส่วนใหญ่ ส่วนถนนในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นในฝั่งธนบุรีจำนวนหนึ่งก็จะมีชื่อถนนที่เกี่ยวกับบุคคลสำคัญในพื้นที่นั้น ดังนี้

ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นในที่มีที่มาจากบุคคลสำคัญ จำนวน 79 ชื่อ ตัวอย่างเช่น
พระมหากษัตริย์: ถนนพระรามที่ 1 ถนนพระรามที่ 4 ถนนเยาวราช ถนนสมเด็จพระปิ่น

เกล้า ถนนสมเด็จพระเจ้าตากสิน

พระบรมวงศานุวงศ์: ถนนจักรพงษ์ ถนนยุคล ถนนวรจักร ถนนเจ้าคำรบ ถนนอินทรพิทักษ์

สามัญชน: ถนนอังรีดูนังต์ ถนนปั้น ถนนทรัพย์ ถนนสาธุประดิษฐ์

ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นในที่มีที่มาจากสถานที่หรือสภาพแวดล้อม จำนวน 62 ชื่อ ชื่อสถานที่สำคัญ เช่น วัด วัง ป้อมปราการ สถานที่ราชการ ชื่อคลองสำคัญ พื้นที่เกษตรกรรมในอดีต ชื่อชุมชนสถานที่ดั้งเดิม สถานที่ประกอบการธุรกิจสำคัญทั้งในอดีตและปัจจุบัน เป็นต้น เป็นที่มาสำคัญในการตั้งชื่อถนนในพื้นที่ชั้นในของกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นสถานที่สำคัญที่คนส่วนใหญ่รู้จักกันดี และบางแห่งแม้จะไม่มีสถานที่นั้นแล้วแต่ด้วยเป็นที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ จึงนำมาตั้งชื่อถนนเพื่อเป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงความสำคัญของพื้นที่นั้น ตัวอย่างเช่น

วัด: ถนนหน้าพระธาตุ ถนนบวรนิเวศ ถนนสามพระยา ถนนอรุณอมรินทร์ ถนนราชบพิธ

วัง: ถนนบูรพา ถนนมหาราช ถนนท้ายวัง ถนนวังเดิม ถนนวังหลัง

สถานที่ราชการ: ถนนหน้าห้วยเผย ถนนวิฑู

ป้อมปราการ: ถนนพระอาทิตย์ ถนนพระสุเมรุ ถนนจักรเพชร ถนนพระจันทร์ ถนนมหาไชย

ลักษณะภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อม: ถนนคลองถมจูลนาค ถนนคลองลำปึก ถนนลงท่า ถนนจันทร์ ถนนสวนพลู

ชื่อสถานที่ดั้งเดิม แขวง เขต จังหวัด : ถนนกรุงธนบุรี ถนนพญาไท ถนนสามเสน
ถนนบางขุนนนท์ ถนนกรุงเทพ-นนทบุรี

โรงเรียน : ถนนคอนแวนต์ ถนนหอวัง

สถานประกอบการธุรกิจ : ถนนธนียะ ถนนสิบสามห้าง

ที่สาธารณะ : ถนนเชื่อมถนนพหลโยธินกับถนนวิภาวดีรังสิต ถนนใต้ทางด่วน ถนนย่าน
พหลโยธิน

ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นในที่มีที่มาจากความเชื่อ ค่านิยมของคนในสังคม
จำนวน 32 ชื่อ ส่วนใหญ่จะเป็นถนนที่ได้รับพระราชทานชื่อจากพระมหากษัตริย์และพระบรม
วงศานุวงศ์ เนื่องจากถนนส่วนใหญ่สร้างขึ้นโดยพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนาง
ข้าราชการ เช่น ถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ชื่อถนนที่ตัดผ่านวังของพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น ถนนเพลินจิต ประทานชื่อโดยพระ
เจ้าวรวงศ์เธอ กรมพระนคราชธิปประพันธ์พงศ์ หรือสร้างขึ้นหลังจากเหตุการณ์เพลิงไหม้ในพระ
นครจึงได้รับพระราชทานชื่อถนนที่มีความหมายดีงามจากพระมหากษัตริย์ เช่น ถนนจรัสเวียง
ถนนจรัญเวียง ถนนเจริญเวียง ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และถนนจามเมือง
ถนนเจริญเมือง ถนนจรัสเมือง ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือตั้งชื่อถนนจากพระ
ราชนิยามเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความเจริญของบ้านเมือง เช่น ถนนมหะลักข์ ถนนแมนไท
ถนนนาคราช ถนนอนันตนาถ ถนนภูษงค์ ชื่อถนนที่ตั้งขึ้นจากขุนนางข้าราชการ เช่น ถนน
เจริญนคร ตั้งชื่อโดยพระยามโหสวรรค์ และชื่อถนนที่ตั้งจากหน่วยงานของทางราชการ เช่น
ถนนเจริญราษฎร์ ตั้งชื่อโดยกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ก็มีถนนจำนวนหนึ่งที่ไม่อาจทราบแน่ชัด
ว่าตั้งชื่อโดยใครหรือหน่วยงานใด แต่ก็ยังเป็นถนนสายสำคัญที่ตัดผ่านพื้นที่ชั้นในของ
กรุงเทพมหานคร เช่น ถนนประชาธิปไตย ถนนประชาธิปไตย ถนนประชาสุข ถนนมิตรไมตรี ถนน
ร่วมจิตต์

ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นในที่มีที่มาจากเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมือง จำนวน
22 ชื่อ เป็นที่มาสำคัญในการนำมาตั้งชื่อถนนในเขตพื้นที่ชั้นในของกรุงเทพมหานคร โดยบาง
เหตุการณ์ก็นำมาเชื่อมโยงกับความสำคัญของพื้นที่ที่ถนนตัดผ่าน เช่น เหตุการณ์สงครามในสมัย
กรุงธนบุรีที่นำมาตั้งชื่อถนนที่ตัดผ่านพื้นที่ฝั่งธนบุรี เช่น ถนนอิสรภาพ ถนนลาดหญ้า ถนนท่า
ดินแดง ถนนเชียงใหม่ ถนนพรานนก

ส่วนบางเหตุการณ์แม้จะไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่ แต่ด้วยความสำคัญของพื้นที่ใน
เขตชั้นในของกรุงเทพมหานครซึ่งใกล้ชิดกับสถาบันชาติและพระมหากษัตริย์จึงมีการตั้งชื่อถนน
จากที่มาสาคัญนี้ ได้แก่ ถนนไมตรีจิตต์ ถนนมิตรพันธ์ ถนนสันติภาพ ที่ได้รับพระราชทานจาก

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ก็เป็ถนนที่สร้างขึ้นมาก่อนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากทรงนำประเทศไทยเข้าร่วมรบกับฝ่ายพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2460 ยุติลงโดยฝ่ายพันธมิตรได้รับชัยชนะ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถาวรวัตถุและพระราชทานนามให้มีความหมายเกี่ยวกับการเข้าร่วมสงครามคือ วงเวียน 22 กรกฎาคม ซึ่งมีรัศมี 22 เมตร เป็นวงเวียนแห่งแรกตั้งอยู่ระหว่างกลางถนน 3 สาย เรียกว่า ถนน 22 กรกฎาคม ทั้ง 3 สาย จึงเห็นได้ว่าชื่อถนนกลุ่มนี้ตั้งชื่อให้สัมพันธ์กันจากประวัติที่มาเดียวกันและสัมพันธ์กันในด้านพื้นที่ถนนที่มีความต่อเนื่องกันด้วย

นอกจากถนนดังกล่าวข้างต้นก็ยังมีถนนเลื้อป่า ถนนประชาธิปไตย และชื่อถนนจากพระราชดำริในการสร้างถนน เช่น ถนนราชดำเนิน ถนนราชดำริ ถนนราชวิถี ถนนทรงวาด ถนนพาดสาย

ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นในที่มีที่มาจากลักษณะของคนในชุมชน จำนวน 11 ชื่อ

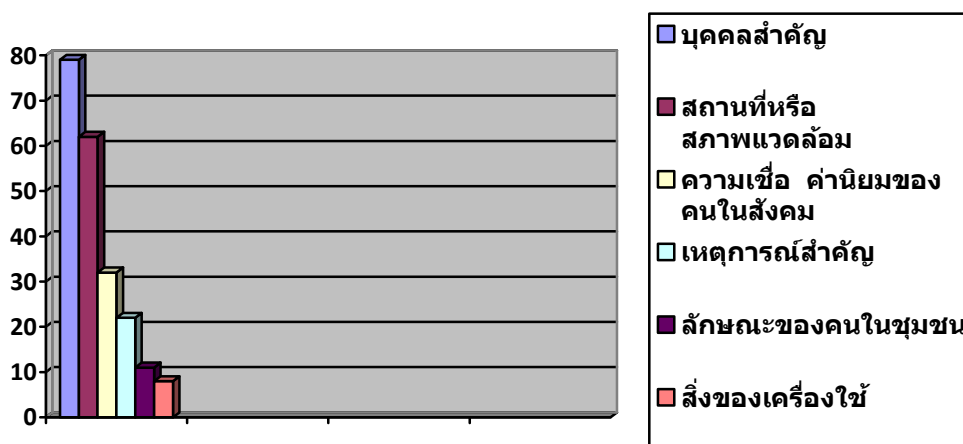
ชื่อถนนจากลักษณะของคนในชุมชนซึ่ง ได้แก่ อาชีพและชาติพันธุ์ของคนในชุมชน เช่น ถนนบ้านหม้อ ถนนตีทอง ถนนดินสอ ถนนตานี ถนนนิคมมักกะสัน ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าอาจมีลักษณะเกี่ยวกับการตั้งชื่อถนนจากสิ่งของเครื่องใช้ กล่าวคือบริเวณของชุมชนที่ถนนตัดผ่านนี้เป็นย่านชุมชนเก่าแก่ของกรุงเทพมหานครที่อยู่อาศัยมาตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ด้วยระยะเวลาที่ยาวนานนี้จึงเกิดการสังสมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายจากชาติพันธุ์และอาชีพต่างๆ

ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นในที่มีที่มาจากสิ่งของเครื่องใช้ จำนวน 8 ชื่อ

ชื่อถนนในกลุ่มนี้ได้แก่ ถนนเขียวไข่กา ถนนกะอ่อม ถนนพะเนียง ถนนสังคโลก ถนนขาว สิ่งของเครื่องใช้เหล่านี้เป็นสิ่งที่ใช้สอยหรือนิยมกันในอดีตบริเวณย่านชุมชนเก่า ชื่อที่ตั้งขึ้นอาจเป็นเพราะผู้มีอำนาจในการตั้งชื่อถนนเห็นว่าถนนเป็นช่องทางหนึ่งที่จะเก็บรักษาความทรงจำหรือความผูกพันนี้ไว้ได้ เช่น ถนนเขียวไข่กาและถนนกะอ่อมที่มีประวัติว่าพระราชทานชื่อถนนโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือถนนรางน้ำ มาจากรางระบายที่ผู้คนพบเห็นในชีวิตประจำวันจนเรียกกันติดปากจากชอกรางน้ำจนมาเป็นถนนรางน้ำเมื่อขยายถนนให้ใหญ่ขึ้น

ชื่อถนนจากสิ่งของเครื่องใช้และลักษณะของคนในชุมชนของกรุงเทพมหานครชั้นใน มักจะไม่ค่อยพบในพื้นที่ชั้นกลางและชั้นนอกของกรุงเทพมหานครที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ขยายตัวเพื่อรองรับความเจริญของเมือง จึงไม่ค่อยปรากฏชื่อถนนที่แสดงวัฒนธรรมและรูปแบบวิถีชีวิตดั้งเดิมทั้งด้านอาชีพในย่านชุมชนเก่าแก่ ผู้คนในชาติพันธุ์ต่างๆ และสิ่งของเครื่องใช้ที่นิยมกันในอดีต

แผนภูมิที่ 7 ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นในจากที่มาและความหมายต่างๆ

5.2.2 ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นกลาง

ถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นกลางส่วนใหญ่จะตั้งชื่อถนนในลักษณะเดียวกับถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นใน และถนนบางสายก็เป็นถนนสายยาวต่อเนื่องกับถนนในเขตชั้นใน แต่มีสิ่งที่แตกต่างกันคือถนนในเขตชั้นกลางไม่นิยมตั้งชื่อจากชื่อของอาชีพ ชาติพันธุ์ และสิ่งของเครื่องใช้ อาจเนื่องมาจากเป็นพื้นที่ที่เพิ่งขยายเพื่อรองรับการตั้งถิ่นฐานของประชาชน จึงไม่ค่อยมีการตั้งสมทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตผู้คนในชุมชนในด้านอาชีพ ชาติพันธุ์ หรือสิ่งของเครื่องใช้ดังในเขตพื้นที่ชั้นใน ลักษณะเช่นนี้จะได้เปรียบเทียบกับชื่อถนนในเขตพื้นที่ชั้นนอกกว่ามีความใกล้เคียงกันหรือไม่

ลักษณะที่โดดเด่นของถนนในเขตพื้นที่ชั้นกลางคือมีชื่อถนนที่มีที่มาจากสถานที่สภาพแวดล้อมอยู่จำนวนมาก จำนวน 29 ชื่อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแต่เดิมพื้นที่บริเวณนี้ประกอบไปด้วยภูมิประเทศแบบที่ราบลุ่ม คลอง บาง พืชพรรณต่างๆ เป็นต้น จนนำมาเป็นชื่อเรียกชุมชนมาแต่เดิมด้วย เช่น ถนนคลองลำเจียก ถนนคลองหนองใหญ่ ถนนเลียบบคลองสอง ถนนบางบอน ถนนลาดปลาเค้า และมีชื่อถนนจากชื่อวัดที่ส่วนใหญ่เป็นวัดราษฎร์หรือพุทธสถานขนาดใหญ่ เช่น ถนนพุทธมณฑล ถนนวัดคูบัว ถนนวัดยายร่ม ถนนหน้าวัดมะพร้าวเตี้ย ถนนนวลจันทร์ สถานศึกษาที่สำคัญในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นกลาง เช่น ถนนรามคำแหง ถนนอัสสัมชัญ ถนนสตรีวิทยา 2 ชื่อเรียกสถานที่ที่เป็นชื่อเรียกทางราชการ สถานที่ราชการหรือสถานที่สาธารณะ เช่น ถนนครุין ถนนสายไหม ถนนจอมทอง ถนนสรรพาวุธ ถนนทางเข้าสวนหลวงร.9 และชื่อถนนที่มาจากสถานประกอบการธุรกิจขนาดใหญ่ที่ต้องใช้พื้นที่จำนวนมากอย่างสวนสนุกหรือโครงการอสังหาริมทรัพย์ต่างๆ ไร่รองรับผู้คนที่อยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก เช่น ถนนสวนสยาม ถนนแฮปปี้แลนด์ ถนนหมู่บ้านเศรษฐกิจ

สำหรับชื่อถนนที่ตั้งจากบุคคลนั้นพบว่า มีชื่อบุคคลทุกชนชั้น แต่ก็ปรากฏว่ามีความแตกต่างจากชื่อถนนในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นใน เพราะมีชื่อบุคคลจำนวนน้อยกว่าเนื่องจากถนนบางสายก็เป็นถนนที่ต่อเนื่องกับพื้นที่เขตชั้นใน และสังเกตได้ว่าชื่อถนนในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นกลางมาจากชื่อบุคคลสำคัญต่างๆ ที่ค่อนข้างเป็นบุคคลในยุคสมัยปัจจุบันมากกว่าบุคคลสำคัญในอดีต ซึ่งก็สอดคล้องกับข้อสังเกตที่ว่าพื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่ใหม่ที่ขยายตัวมาจากเขตชั้นในที่มีความสำคัญมาก่อน ถนนที่สร้างจึงเป็นถนนสายใหม่กว่าจึงขอย่นำชื่อบุคคลสำคัญที่ค่อนข้างมีความร่วมสมัยกับยุคปัจจุบันมาตั้งชื่อถนน ทั้งที่เป็นบุคคลที่มีบทบาทต่อถนนสายนั้นๆ หรือเพื่อเป็นเกียรติแก่บุคคลสำคัญและท้องถิ่นนั้นสืบไป จำนวน 14 ชื่อ เช่น ถนนเฉลิมพระเกียรติ.9 ถนนสิรินธร ถนนสุขสวัสดิ์ ถนนแจ้งวัฒนะ ถนนศรีบูรพา

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าชื่อถนนบางสายในเขตกรุงเทพมหานครชั้นกลางแตกต่างจากเขตชั้นในที่ชื่อถนนส่วนใหญ่จะมาจากชื่อสถานที่สำคัญ บุคคลสำคัญดังได้ยกตัวอย่างไปแล้ว

นอกจากนี้จากข้อมูลพบว่าชื่อถนนในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นกลางตั้งชื่อจากความเชื่อ ค่านิยม และเหตุการณ์สำคัญเช่นกันแต่มีจำนวนเพียง 3 ชื่อ เช่น ถนนพัฒนาการ ถนนราษฎร์พัฒนา ถนนเสรีไทย

แผนภูมิที่ 8 ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นกลางจากที่มาและความหมายต่างๆ

5.2.3 ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นนอก

ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นนอกบางสายที่มีขนาดยาวจะเป็นถนนสายเดียวกับถนนในพื้นที่เขตชั้นใน-ชั้นกลาง และชื่อถนนส่วนใหญ่จะมีลักษณะเช่นเดียวกับชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นกลางเนื่องจากมีพื้นที่ที่ต่อเนื่องกันจึงมีความใกล้เคียงกันทางภูมิประเทศ และชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ได้แก่ ชื่อถนนที่แสดงถึงพื้นที่ลุ่มน้ำไม่ว่าจะเป็นคำว่าคลอง คลองลัด คู้ ทะเล พืชพรรณ ซึ่งมีอยู่หนาแน่นบริเวณเขตคลองสามวา มีนบุรี ลาดกระบัง หนองจอกใน

พื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นนอกทางตะวันออก และบริเวณเขตทวีวัฒนา บางบอน บางขุนเทียน คลิ่งชัน หนองแขมในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นนอกทางตะวันตก ชื่อถนนจากสถานที่หรือสภาพแวดล้อมมีจำนวน 72 ชื่อ ตัวอย่างเช่น

ชื่อถนนกลุ่มที่ตัดเลียบพื้นที่แหล่งน้ำ เช่น ถนนเลียบคลองมอญ ถนนเลียบคลองปทุม ถนนเลียบคลองภาษีเจริญฝั่งใต้ ถนนเลียบคลองภาษีเจริญฝั่งเหนือ ถนนเลียบคูนายกิมสาย1

ชื่อถนนจากชื่อชุมชน ชื่อเขตการปกครองต่างๆ เช่น ถนนนิมพลี ถนนชักรพระ ถนนท่าข้าม ถนนศาลาธรรมสพน์ ถนนสุขาภิบาลบางระมาด

ชื่อถนนที่ตัดผ่านสถานที่หรือเชื่อมโยงถนนสายต่างๆ เช่น ถนนข้างเขตบางขุนเทียน ถนนเข้าที่กิ่งขะมีนบุรี ถนนเชื่อมเพชรเกษม112กับเพชรเกษม114 ถนนเลียบทางรถไฟ

ชื่อถนนจากชื่อวัดในชุมชนต่างๆ เช่น ถนนวัดแก้ว ถนนวัดช่างเหล็ก ถนนวัดเทพนิมิตร ถนนวัดมณฑป ถนนวัดอินทราวาส และอาจมีชื่อถนนบางสายที่แสดงลักษณะบางประการของพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นนอก คือชื่อถนนที่มาจากศาสนสถานของชาวมุสลิม เช่น ถนนเข้าสู่สุเหร่าคลองแปด ถนนเข้าสู่สุเหร่าบางชัน ถนนสุเหร่าคลองหนึ่ง ถนนสุเหร่าสามวา

ชื่อถนนที่แสดงถึงสถานศึกษา ในชุมชนต่างๆ โดยมีลักษณะการตั้งชื่อที่คล้ายกันคือ ขึ้นต้นด้วยคำว่า “เข้า” เช่น ถนนเข้าโรงเรียนคลองบางไทร ถนนเข้าโรงเรียนคลองสี่ ถนนเข้าโรงเรียนตั้งพิรุฬธรรม ถนนเข้าโรงเรียนเทพศิรินทร์ร่มเกล้า ถนนเข้าโรงเรียนบ้านเกาะ

ชื่อถนนที่แสดงถึงศาสนสถาน ขึ้นต้นด้วยคำว่า “เข้า” เช่น ถนนเข้าวัดกำแพง ถนนเข้าวัดป่าเพ็ญเหนือ ถนนเข้าวัดสุขใจ

จากตัวอย่างชื่อถนนข้างต้นแสดงถึงแนวการตั้งชื่อถนนในรูปแบบเดียวกัน ซึ่งแสดงถึงลักษณะที่โดดเด่นของชื่อถนนในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นนอก นอกจากนี้ชื่อถนนที่แสดงถึงศาสนสถานและโรงเรียนจำนวนหนึ่งของชาวมุสลิม ก็บ่งบอกว่าพื้นที่บริเวณนี้มีชุมชนของชาวมุสลิมตั้งถิ่นฐานอยู่คือบริเวณเขตคลองสามวาและเขตมีนบุรี และยังมีถนนสายหนึ่งในเขตคลองสามวาคือถนนไทรามัญ ก็แสดงให้เห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้มีผู้คนในชาติพันธุ์และศาสนาต่างๆอาศัยอยู่ร่วมกัน

ถนนในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นนอกที่มาจากชื่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นี้มีจำนวน 16 ชื่อ เช่น ถนนเจ้าคุณทหาร หมายถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) ซึ่งรัชดาของท่านได้บริจาคที่ดินในพื้นที่ลาดกระบังให้จัดสร้างเป็นสถานศึกษาตามเจตนารมณ์ของท่านเจ้าคุณทหาร ปัจจุบันคือสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และโรงเรียนพรตพิทยพยัต ถนนเชิดวุฒากาศ ถนนในเขตดอนเมือง มาจากราชทินนามของพลอากาศโท หลวงเชิดวุฒากาศ ถนนสีหบุรานุกิจ ท่านเคยดำรงตำแหน่งนายอำเภอในพื้นที่มีนบุรี ถนนหม่อมเจ้าสว่างาม สุ

ประดิษฐ์ ท่านเป็นเจ้าของคนแรกของมินบุรี ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถนนบ้านนายเหรียญ เป็นถนนในเขตหนองแขมชื่อถนนมาจากชื่อของนายเหรียญ จันทรักษา ผู้
 บริจาคเงินสร้างโรงเรียนบ้านนายเหรียญในที่ดินของตนเอง

จากตัวอย่างชื่อถนนในประเภทนี้ เช่น **ถนนสีหบุรานุกิจ** และ**ถนนหม่อมเจ้าสว่างาม
 สุประดิษฐ์** จะสังเกตได้ว่าเป็นถนนในพื้นที่เขตมินบุรีในปัจจุบัน และตั้งขึ้นเพื่อเป็นเกียรติแก่
 บุคคลทั้งสองที่เคยเป็นข้าราชการปกครองในพื้นที่นี้ แสดงให้เห็นว่ากรุงเทพมหานครชั้นนอกบาง
 พื้นที่ก็มีความสำคัญในด้านการปกครองและเป็นชุมชนสำคัญมาแต่อดีต เพราะเขตมินบุรีเดิมมี
 ฐานะเป็นจังหวัดมินบุรี ขึ้นกับมณฑลกรุงเทพ ตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2444 โดยแบ่งเขตการปกครอง
 ออกเป็น 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอคลองสามวา อำเภอแสนแสบ อำเภอหนองจอก และอำเภอเจียรดับ
 หรืออำเภอในคลองเจียรดับ (ปัจจุบันอยู่ในเขตหนองจอก) ต่อมาในปี พ.ศ. 2474 จังหวัดมินบุรีได้
 ยุบรวมเข้ากับจังหวัดพระนครเพื่อประหยัดงบประมาณราชการ เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ
 หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 อำเภอที่เป็นที่ตั้งของจังหวัดมินบุรีเดิมจึงมีชื่อเรียกว่า อำเภอมินบุรี
 (<http://www.bangkok.go.th/minburi>, ออนไลน์) จึงกล่าวได้ว่าแม้โดยรวมจะไม่พบการตั้งชื่อถนน
 ตามบุคคลสำคัญ แต่ในพื้นที่บางส่วนของชุมชนที่มีความสำคัญมาในอดีต โดยเฉพาะด้านการ
 ปกครอง จะมีการนำชื่อบุคคลสำคัญมาตั้งชื่อถนนเช่นเดียวกับพื้นที่บริเวณอื่นๆ ของ
 กรุงเทพมหานคร

นอกจากนี้ก็มีชื่อถนนมาจากความเชื่อค่านิยมปรากฏอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นนอก
 จำนวน 22 ชื่อ ตัวอย่างเช่น ชื่อถนนที่แสดงความหมายถึงประชาชน การพัฒนา การร่วมมือ
 ความสุข เป็นต้น เช่น **ถนนเจริญพัฒนา ถนนประชาพัฒนา ถนนร่วมพัฒนา ถนนราษฎร์
 ร่วมใจ ถนนประชาสำราญ** ส่วนชื่อถนนจากเหตุการณ์สำคัญเป็นถนนที่ต่อเนื่องมาจากพื้นที่ชั้น
 กลางคือ**ถนนเสรีไทย** ส่วนชื่อถนนจากลักษณะของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่านพบว่ามีเพียง**ถนน
 ไทรามัญดง**ที่ได้กล่าวในข้างต้น และไม่ปรากฏชื่อของสิ่งของเครื่องใช้ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร
 ชั้นนอก

แผนภูมิที่ 9 ชื่อถนนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นนอกจากที่มาและความหมายต่างๆ

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชื่อถนนกับพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านในกรุงเทพมหานคร แสดงให้เห็นว่าบริเวณพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นในเป็นศูนย์กลางของเมืองหลวงมาแต่อดีตทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การตั้งชื่อถนนส่วนใหญ่จึงเกี่ยวข้องกับ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางข้าราชการ สถานที่สำคัญทั้งวัง วัด เทวสถาน สถานที่ราชการ สถานศึกษา สถานที่สาธารณะ แหล่งเกษตรกรรมในอดีต ย่านชุมชนเก่าที่เป็นมีเอกลักษณ์ของผู้คนทั้งด้านชาติพันธุ์และการประกอบอาชีพ สถานประกอบการธุรกิจ เหตุการณ์สำคัญของบ้านเมือง และชื่อถนนที่มีชื่อไพเราะและมีความหมายดีงามซึ่งส่วนใหญ่เป็นชื่อพระราชทานมาจากพระมหากษัตริย์พระองค์ต่างๆ ในขณะที่เขตกรุงเทพมหานครชั้นกลางและชั้นนอกส่วนใหญ่จะตั้งชื่อถนนตามสถานที่สำคัญในท้องถิ่น บุคคลสำคัญบางท่าน หรือสภาพแวดล้อมที่ถนนตัดผ่านมากกว่า โดยจะไม่พบชื่อถนนจากอาชีพ ชาติพันธุ์ สิ่งของเครื่องใช้ในเขตพื้นที่ชั้นกลาง ส่วนพื้นที่ชั้นนอกจะไม่พบชื่อถนนจากสิ่งของเครื่องใช้

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการแบ่งเขตการปกครองของกรุงเทพมหานครจะเป็นสิ่งใหม่เมื่อเทียบกับความเก่าแก่ของถนนบางสายที่มีมาก่อน แต่การแบ่งพื้นที่กรุงเทพมหานครในปัจจุบันออกเป็น 3 กลุ่มตามที่ตั้งของพื้นที่ คือเขตชั้นใน เขตชั้นกลาง และเขตชั้นนอก ก็จะทำให้มองเห็นแนวโน้มการตั้งชื่อถนนได้อย่างชัดเจนขึ้น และจะนำไปสู่ความเข้าใจค่านิยมของคนในสังคมไทย ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งในการตั้งชื่อถนน เช่น การยกย่องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ การระลึกถึงคุณความดีของผู้ที่ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ วิถีชีวิตของคนไทยที่สัมพันธ์กับธรรมชาติสภาพแวดล้อม การให้คุณค่าต่อความเชื่อค่านิยมที่เป็นสิริมงคล เป็นต้น

ในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างชื่อถนนกับพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านในกรุงเทพมหานครนี้ ยังมีข้อสังเกตบางประการที่น่าสนใจคือถนนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกันบางสายจะตั้งชื่อสอดคล้อง

กันด้วยรูปเสียงและรูปความหมาย ดังที่เคยกล่าวถึงในบทที่ 4 หัวข้อลักษณะที่น่าสังเกตบางประการทางภาษา ในบทนี้ผู้วิจัยจึงจะได้ขยายความว่าชื่อถนนที่ตั้งขึ้นอย่างสอดคล้องกันนี้มีนัยสำคัญอย่างไร ไม่ว่าจะในแง่ของพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านหรือความสำคัญจากประวัติที่มาของถนนสายนั้นๆ เนื่องจากสังเกตได้ว่าชื่อถนนที่สอดคล้องกันนี้มีทั้งถนนสายเก่าที่ตัดผ่านในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นใน และถนนสายใหม่ที่สร้างในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นกลางและชั้นนอก และเพื่อความสะดวกในนำเสนอข้อมูลผู้วิจัยจะเรียงลำดับกลุ่มถนนตามพื้นที่ที่ถนนตัดผ่าน เริ่มจากกลุ่มถนนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นในไปจนถึงพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นนอก (ภาพเส้นทางถนนที่ตัดผ่านในพื้นที่ต่างๆ ของกรุงเทพมหานครสามารถดูประกอบได้จากแผนที่ถนนในกรุงเทพมหานครจากแหล่งข้อมูลทั่วไป เช่น หนังสือและแผ่นพับแผนที่ถนนในกรุงเทพมหานคร และเว็บไซต์ต่างๆ) ดังนี้

- กลุ่มถนนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นใน

กลุ่มถนนจรัลเวียง ถนนเจริญเวียง ถนนจรูญเวียง ถนนกลุ่มนี้สร้างในพ.ศ. 2467 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้เพื่อเป็นการจัดผังเมืองใหม่ในบริเวณที่เคยเกิดเพลิงไหม้ในตำบลตรอกซุง (ถนนกวัดลี ชูชัยยะ, 2548 : 29) ปัจจุบันอยู่ในเขตบางรัก ถนนทั้ง 3 สายนี้สร้างขึ้นใกล้เคียงกันและยังมีถนนสายอื่นที่มีชื่อใกล้เคียงกันในบริเวณนั้นด้วย คือ ถนนเจริญกรุง ถนนศรีเวียง

กลุ่มถนนจรัลเมือง ถนนจารุเมือง ถนนเจริญเมือง

ถนนกลุ่มนี้สร้างในพ.ศ. 2470 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้เพื่อเป็นการจัดผังเมืองใหม่ในบริเวณที่เคยเกิดเพลิงไหม้ในตำบลวัดแค (ถนนกวัดลี ชูชัยยะ, 2548 : 29) ปัจจุบันอยู่ในเขตปทุมวัน ถนนทั้ง 3 สายนี้สร้างขึ้นใกล้เคียงกันและยังมีถนนสายอื่นที่มีชื่อใกล้เคียงกันในบริเวณนั้นด้วย คือ ถนนรองเมือง

ประวัติการสร้างถนนทั้ง 2 กลุ่มนี้แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ของกรุงเทพมหานครบริเวณนี้มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีตเพราะเป็นชุมชนที่มีผู้คนอยู่อาศัยกันอย่างหนาแน่น จึงย่อมมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจและสังคมไม่มากนักน้อย และการตั้งชื่อถนนที่สอดคล้องกันนี้อาจเนื่องจากสร้างขึ้นในรัชสมัยที่ต่อเนื่องกันและมาจากสาเหตุการสร้างเดียวกันคือหลังจากเกิดเพลิงไหม้ครั้งใหญ่ ความสอดคล้องนี้จึงส่งผลให้การตั้งชื่อถนนเกิดการเลือกใช้คำอย่างเป็นระบบแบบแผนเดียวกัน และสื่อความหมายไปในแนวทางเดียวกัน และยังสังเกตได้ว่าในบริเวณใกล้เคียงกันมีถนนเจริญกรุงและถนนรองเมืองซึ่งเป็นถนนสายสำคัญที่สร้างมาก่อน จึงย่อมเป็นเครื่องยืนยันถึงความสำคัญ

ของพื้นที่บริเวณนี้ที่มีมาอย่างยาวนาน ด้วยเหตุนี้เมื่อมีการสร้างถนนจึงได้รับพระราชทานชื่อถนนที่มีความไพเราะสอดคล้องกันทั้งด้านเสียงและความหมายที่ดีงาม

ถนนกลุ่ม “พระราม”

ถนนกลุ่มที่ขึ้นต้นชื่อด้วยคำว่าพระรามที่ตัดผ่านในพื้นที่ใกล้เคียงกัน คือ **ถนนพระรามที่ 1** **ถนนพระรามที่ 4** **ถนนพระรามที่ 6**

ถนนในกลุ่มนี้เป็นถนนสายหลักที่ตัดผ่านพื้นที่สำคัญต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร แม้ว่าจะไม่ได้มาจากการตั้งชื่อถนนในคราวเดียวกันแต่ก็ตัดผ่านในบริเวณที่ใกล้เคียงกัน และต่างก็แสดงให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายในการเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี โดยถนนแต่ละสายจะแสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่กับพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ที่ทรงมีพระราชกรณียกิจสัมพันธ์กับพื้นที่ที่ถนนตัดผ่าน กล่าวคือ

ถนนพระรามที่ 1 เดิมเป็นเส้นทางที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ขณะทรงพระยศเป็นสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกใช้เสด็จพระราชดำเนินกลับจากราชการที่เขมร เพื่อเข้ามาปราบจลาจลที่กรุงธนบุรี (กฤษณา สินไชย, 2553: 102) ถนนพระรามที่ 4 เป็นถนนที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างขึ้น (กฤษณา สินไชย, 2553: 106) และถนนพระรามที่ 6 เป็นถนนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงเป็นเส้นทางไปโรงกรองน้ำประปาสามเสน (กฤษณา สินไชย, 2553: 108)

กลุ่มถนนเจริญกรุง ถนนเจริญนคร ถนนเจริญราษฎร์

ถนนเจริญนครเป็นถนนสายสำคัญที่เชื่อมการจราจรระหว่างพระนครกับธนบุรีเข้าด้วยกัน สร้างในราวพ.ศ.2482- 2483 ถนนเลียบแม่น้ำเจ้าพระยาไปจนถึงคลองดาวคะนองที่ย่านบุคคโล พระยามโหสวรยศตั้งชื่อถนนสายนี้เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อถนนเจริญกรุงทางฝั่งพระนคร (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 51) ส่วนถนนเจริญราษฎร์ เดิมเรียกถนนเหนือ-ใต้ ก่อสร้างตามพระราชกฤษฎีกา กำหนดที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืนในท้องที่เขตยานนาวา สร้างเสร็จเมื่อพ.ศ. 2540 กรุงเทพมหานครได้ตั้งชื่อถนนสายนี้เมื่อพ.ศ. 2544 เพราะเป็นชื่อที่สอดคล้องกับถนนเจริญกรุง และถนนเจริญนครซึ่งอยู่คู่ขนานกัน (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 53)

การตั้งชื่อถนนทั้ง 3 สายให้มีความสอดคล้องกันนี้จึงมาจากลักษณะของถนนที่สร้างขนานกัน โดยมีถนนเจริญกรุงซึ่งเป็นถนนสายสำคัญที่สร้างมาก่อนในพระนครเป็นหลักในการตั้งชื่อสายใหม่ให้สอดคล้องกัน เพื่อสื่อความหมายดีที่งามแก่บ้านเมืองและประชาชน

ถนนทรงสวัสดิ์และถนนทรงวาด

ถนนทรงสวัสดิ์เป็นถนนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อเกิดเพลิงไหม้สำเพ็งในพ.ศ. 2449 เป็นถนนที่ตัดตรงไปออกสะพานข้ามคลองวัดปทุมคงคาแล้วแยกเข้าที่วัดสัมพันธวงศ์ออกถนนเยาวราช ถนนที่แยกนี้เป็นส่วนหนึ่งของถนนทรงวาด คือต่อจากถนนเจริญกรุงบรรจบถนนปทุมคงคา (สันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 43) ต่อมาในพ.ศ. 2475 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงมหาดไทยได้ขอพระราชทานชื่อถนนสายนี้ใหม่ ซึ่งกรมพระอาทิตย์ได้คิดชื่อถวายว่า “ถนนทรงสวัสดิ์” ให้ใกล้เคียงชื่อเดิมคือถนนทรงวาดเพื่อจะได้จำง่าย (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 111) และอาจเนื่องจากถนนทรงวาดมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อมีการตั้งชื่อถนนสายใหม่ที่สืบเนื่องจากถนนสายเดิมนี้ จึงมีการพระราชทานชื่อถนนให้แสดงถึงที่มาจากพระมหากษัตริย์โดยการซ้ำคำราชาศัพท์ว่า “ทรง” พร้อมกับต่อด้วยคำที่แสดงความหมายที่ดีงาม ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของชื่อถนนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่นิยมตั้งชื่อด้วยคำที่แสดงความหมายที่ดีงาม

กลุ่มถนนเจริญกรุง ถนนผดุงด้าว ถนนเยาวราช ถนนพาดสาย

ในพ.ศ. 2475 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงมหาดไทยได้ขอพระราชทานชื่อถนนบางสายในพระนคร พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่าชื่อถนนที่คิดขึ้นใหม่นี้ควรเป็นชื่อกลางๆ เช่นเดียวกับถนนบำรุงเมืองหรือถนนเฟื่องนคร กรมพระอาทิตย์ได้คิดชื่อถนนให้สอดคล้องกับถนนเจริญกรุงซึ่งขึ้นต้น และมีถนนเยาวราชกับถนนพาดสายอยู่ข้างท้าย และได้ทูลเกล้าฯ เสนอชื่อ “ถนนผดุงเผ่า และ ถนนผดุงด้าว” พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งชื่อถนนสายนี้ว่า “ถนนผดุงด้าว” (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 193) จะเห็นได้ว่าการร้อยเรียงชื่อถนนให้มีเสียงสัมผัสสอดคล้องกันแสดงถึงการให้ความสำคัญแก่ถนนทั้ง 4 สายนี้ ต่างก็ได้รับพระราชทานชื่อถนนจากพระมหากษัตริย์เช่นกัน

กลุ่มถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร

ถนนทั้ง 3 สายนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในพ.ศ. 2404 (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 49) ซึ่งต่างก็มีความหมายเกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองเช่นเดียวกัน เป็นถนนสายสำคัญกลุ่มแรกของพระนครและตัดผ่านบริเวณสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคมของกรุงเทพมหานครมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะถนนเจริญกรุงที่เป็นถนนสายหลักให้แก่ถนนสายต่างๆ มาสร้างคู่ขนาน และเป็นต้นแบบในการตั้งชื่อถนนสายใหม่เหล่านั้นให้มีเสียงคล้องจองกัน และมีความหมายไปในแนวทางเดียวกัน

กลุ่มถนนแพร่งนรา ถนนแพร่งภูธร ถนนแพร่งสรรพศาสตร์

ถนนกลุ่มนี้ตัดผ่านบริเวณอาณาเขตวังเดิมของพระบรมวงศานุวงศ์ทั้ง 3 พระองค์ซึ่งเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นภูธรเรศธำรงศักดิ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจ ตามลำดับ (สันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 106-107) ถนนทั้งสามสายตัดขนานกันและขนานด้วยถนนอัษฎางค์และถนนตะนาว ความสอดคล้องกันของชื่อถนนทั้งสามสายนี้คือการขึ้นต้นชื่อถนนด้วยคำว่า “แพร่ง” ที่มีความหมายว่าทางแยก และตามด้วยชื่อที่ย่อมาจากพระนามเต็มของพระบรมวงศานุวงศ์เจ้าของวัง

ถนนพระพิทักษ์และถนนพระพิพิธ

ถนนกลุ่มนี้ตัดผ่านบริเวณอาณาเขตวังเดิมของพระบรมวงศานุวงศ์ 2 พระองค์ซึ่งเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิทักษ์เทเวศร์ และ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์ (สันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 142-144) ถนนทั้ง 2 สายนี้เชื่อมต่อกันและขนานด้วยถนนสนามไชย และถนนบ้านหม้อ และยังตัดผ่านใกล้กับถนนอัษฎางค์และถนนราชินี ซึ่งถนนอัษฎางค์นี้ก็เป็นถนนที่ขนานถนนแพร่งนรา ถนนแพร่งภูธร ถนนแพร่งสรรพศาสตร์ที่อยู่เหนือขึ้นไปเช่นกัน ฉะนั้นพื้นที่บริเวณนี้ซึ่งไม่ไกลจากพระบรมมหาราชวังมากนัก จึงเป็นพื้นที่สำคัญอันเป็นที่ตั้งวังของพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ต่างๆมาก่อนที่จะมีการตัดถนนผ่าน เมื่อตั้งชื่อถนนจึงมีการนำชื่อที่มีความสำคัญดังเช่นพระนามของเจ้าของวังเพื่อให้เป็นอนุสรณ์ถึงความเป็นมาของสถานที่บริเวณนั้น โดยชื่อถนนพระพิทักษ์และถนนพระพิพิธนี้ได้รับพระราชทานชื่อถนนจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ชื่อบริเวณวังทั้งหมดจากทายาทเพื่อสร้างสถานที่ราชการคือที่ทำการของกรมการรักษาดินแดน(สันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 142-144)

กลุ่มถนนจักรเพชร ถนนมหาจักร ถนนจักรวรรดิ ถนนวรจักร ถนนจักรพรรดิพงษ์

ถนนกลุ่มนี้ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันในพื้นที่บริเวณเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายซึ่งมีลักษณะเด่นร่วมกันคือตั้งชื่อถนนโดยมีคำว่า “จักร” ประกอบอยู่ ได้แก่ ถนนจักรเพชรที่มีที่มาจากชื่อป้อมปราการ ถนนวรจักรและถนนจักรพรรดิพงษ์ที่มีที่มาจากพระนามของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนวรจักรธรานุภาพ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ ชื่อถนนทั้ง 3 สายนี้มีประวัติที่มาระบุว่าได้รับพระราชทานชื่อจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนถนนจักรวรรดิที่มีที่มาจากชื่อวัดจักรวรรดิราชาวาสวรมหาวิหาร ได้รับพระราชทาน

ชื่อจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ขณะทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการทรงคิดถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กฤษฎา สินไชย, 2553: 38) สำหรับถนนมหาจักรนั้นผู้วิจัยยังไม่สามารถหาประวัติที่มาได้

ถนนจักรวรรดิ ถนนวรจักร และถนนจักรพรรดิพงษ์ มีประวัติที่มาระบุชัดเจนว่าตั้งชื่อถนนโดยมุ่งหมายให้สอดคล้องกัน กล่าวคือ ถนนจักรพรรดิพงษ์เป็นถนนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น ระหว่างการก่อสร้างมีพระราชดำริจะพระราชทานชื่อถนนว่าถนนหลานหลวง แต่ภายหลังมีพระบรมราชวินิจฉัยว่าชื่อดังกล่าวไม่เหมาะสม เพราะถนนสายนี้สร้างตรงต่อจากถนนจักรวรรดิที่มาจากชื่อวัดจักรวรรดิราชาวาส และถนนวรจักรที่มาจากการตัดผ่านบริเวณที่เคยเป็นวังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนวรจักรธรานุภาพ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ฉะนั้นจึงสมควรให้ชื่อถนนมีคำว่าจักร เช่นเดียวกัน จึงพระราชทานชื่อถนนว่า “ถนนจักรพรรดิพงษ์” เพื่อเป็นเกียรติแก่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ ซึ่งเป็นสมเด็จพระอนุชาร่วมพระบรมราชชนกพระราชชนนีเดียวกัน (กฤษฎา สินไชย, 2553: 36) ส่วนถนนจักรเพชรและถนนมหาจักรที่สร้างขนานกันผู้วิจัยสันนิษฐานว่าคงจะมีความสัมพันธ์กันเมื่อพิจารณาจากพื้นที่ที่อยู่ใกล้กันและจากคำที่แสดงความสัมพันธ์ทางความหมาย

ถนนหลานหลวงและถนนลูกหลวง

ถนนหลานหลวงเป็นถนนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ พระราชทานที่สร้างวัง 6 วัง พระราชทานแก่พระราชนัดดา 6 พระองค์ ต่อมาเมื่อมีการตัดถนนผ่านบริเวณใกล้เคียงที่ตั้งวัง จึงให้ชื่อถนนไว้เป็นอนุสรณ์ (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 78) ส่วนถนนลูกหลวงเป็นถนนเลียบบคลองผดุงกรุงเกษมด้านนอก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อถนนสายนี้(กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 325) แต่ไม่มีข้อมูลระบุว่าถนนลูกหลวงหมายถึงพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใดหรือสร้างขึ้นในโอกาสใด อย่างไรก็ตามถนนทั้งสองสายนี้น่าจะมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งในด้านพื้นที่ที่ตัดผ่านใกล้กัน ในด้านรูปคำและความหมายของชื่อถนนที่สัมพันธ์กัน และยังเป็นถนนที่มีที่มาเกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเช่นเดียวกัน

กลุ่มถนนราชดำริ ถนนราชปรารภ ถนนราชวิถี

ถนนกลุ่มนี้เป็นถนนสายสำคัญที่เชื่อมต่อกัน ทั้งนี้ยังมีแยกราชประสงค์อยู่บริเวณถนนราชดำริด้วย ถนนในกลุ่มนี้ตั้งชื่อหรือเปลี่ยนชื่อถนนโดยมีคำว่า “ราช” ซึ่งแสดงความหมายถึงพระมหากษัตริย์ ตรงกับประวัติที่มาของถนนราชดำริที่สร้างจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 302-303) และถนนราชวิถีที่ได้รับพระราชทานชื่อถนนจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (กฤษณา ลินไชย, 2553: 163-165) ส่วนถนนราชปรารภและแยกราชประสงค์ผู้วิจัยยังไม่สามารถหาประวัติที่มาได้ แต่สันนิษฐานว่าอาจมีความเกี่ยวข้องกับถนนราชดำริที่สร้างและพระราชทานชื่อถนนจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะนอกจากเป็นถนนที่ต่อเนื่องกันแล้วยังมีการตั้งชื่อที่แสดงถึงความสอดคล้องด้วยรูปคำและความหมาย

กลุ่มถนนประชาสุข ถนนประชาสงเคราะห์ ถนนประชาราษฎร์บำเพ็ญ ถนนประชาอุทิศ

ตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณเขตดินแดงและเขตห้วยขวาง ถนนกลุ่มนี้เมื่อพิจารณาจากคำที่นำมาตั้งชื่อจะเห็นได้ว่าต่างสื่อความหมายถึงประชาชนในลักษณะต่างๆ เช่น ความปรารถนาในความสุข การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นต้น

- กลุ่มถนนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นใน-ชั้นกลาง

ถนนราชพฤกษ์และถนนกัลปพฤกษ์

ชื่อถนนทั้ง 2 สายหมายถึงชื่อของพรรณไม้มงคล คือ ถนนราชพฤกษ์ เป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างพื้นที่บริเวณฝั่งธนบุรีกับจังหวัดนนทบุรี กรมทางหลวงชนบทได้เสนอชื่อถนนราชพฤกษ์โดยให้เหตุผลว่ามีโครงการจะปลูกต้นราชพฤกษ์เรียงรายตามแนวถนนสายนี้ และยังเป็นชื่อที่ไม่ซ้ำซ้อนกับถนนสายใดๆ ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (กฤษณา ลินไชย, 2553: 159-162) ถนนกัลปพฤกษ์ เป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญสายหนึ่งทางฝั่งธนบุรี ชื่อถนนมาจากการที่กรมศิลปากร สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ได้พิจารณาโดยใช้หลักการที่กรมทางหลวงชนบทเคยใช้ตั้งชื่อถนนจากพรรณไม้มงคลดังเช่นถนนราชพฤกษ์ เพราะกัลปพฤกษ์เป็นชื่อไม้มงคลที่มีลักษณะทางพฤกษศาสตร์เป็นไม้ในวงศ์และตระกูลเดียวกันกับราชพฤกษ์ (กฤษณา ลินไชย, 2553:14-15)

ถนนประเสริฐมุนีกิจและถนนประดิษฐ์มุนีธรรม

ถนนทั้งสองสายเป็นถนนสายสำคัญในบริเวณใกล้เคียงกัน ชื่อถนนมาจากราชทินนามที่คู่กันของหลวงประเสริฐมุนีกิจ (ประเสริฐ ศิริสัมพันธ์) และหลวงประดิษฐ์มุนีธรรม (ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์) ถนนทั้งสองสายนี้เป็นถนนสายหลักขนาดยาวตัดผ่านในหลายพื้นที่ทั้งเขตชั้นในและเขตชั้นกลางของกรุงเทพมหานคร จึงนำราชทินนามของข้าราชการสำคัญมาตั้งชื่อถนนเพื่อเป็นเกียรติแก่ทั้งสองท่าน

- กลุ่มถนนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นนอก

กลุ่มถนนราษฎร์นิมิตร ถนนนิมิตใหม่ ถนนหทัยราษฎร์ ถนนหทัยมิตร

ถนนทั้ง 4 สายอยู่ในพื้นที่เขตคลองสามวา โดยกลุ่มถนนราษฎร์นิมิตร ถนนนิมิตใหม่ ถนนหทัยราษฎร์จะตัดอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ถัดลงมาจึงปรากฏถนนหทัยมิตรที่ขนานด้วยถนนหทัยราษฎร์และถนนนิมิตใหม่ นอกจากถนนนิมิตใหม่ที่มีประวัติระบุถึงการเปลี่ยนชื่อจากถนนนิมิตใหม่แล้ว ผู้วิจัยยังไม่สามารถหาประวัติที่มาของถนนอีก 3 สายได้ แต่สันนิษฐานจากชื่อถนนที่มีความสัมพันธ์กันว่าคงจะเป็นถนนรุ่นใหม่ที่ตั้งขึ้นในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นนอก โดยให้ความสำคัญแก่ประชาชนในพื้นที่ซึ่งอาจจะมิพบทบาทในฐานะของผู้สร้างหรือผู้อยู่อาศัยในบริเวณที่ถนนตัดผ่าน

ถนนคุ้มเกล้าและถนนร่มเกล้า

ถนนทั้ง 2 สายอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันคือพื้นที่เขตลาดกระบัง เป็นถนนรุ่นใหม่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นนอก แม้ผู้วิจัยจะยังไม่สามารถหาประวัติที่มาของถนนทั้ง 2 สายนี้ได้ แต่สันนิษฐานจากชื่อถนนว่าตั้งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายที่สอดคล้องกันคือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยและความสุข

จากชื่อถนนกลุ่มข้างต้นจะเห็นความนิยมในการตั้งชื่อถนนด้วยคำที่แสดงความหมายถึงประชาชนในหลายพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร ซึ่งน่าจะสะท้อนให้เห็นลักษณะของกรุงเทพมหานครที่หนาแน่นด้วยชุมชนที่มีประชาชนมาตั้งถิ่นฐานตามบริเวณถนนสายต่างๆ ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงอาจจะมิพบทบาทสำคัญต่างๆ ในพื้นที่บริเวณนั้น หรือมีความปรารถนาให้ตนเองและชุมชนมีความสุข ความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกัน เป็นต้น

5.3 ยุคสมัยที่สร้างถนน

ถนนในกรุงเทพมหานครบางสายมีประวัติที่มาระบุว่าสร้างหรือตั้งชื่อในสมัยใด บางสายก็เคยมีชื่อเดิมก่อนที่จะเปลี่ยนมาเป็นชื่อถนนที่รู้จักกันในปัจจุบัน นอกจากนี้ถนนบางสายก็มีประวัติที่มาระบุถึงบุคคลที่พระราชทานชื่อหรือตั้งชื่อถนนด้วย การศึกษาในประเด็นยุคสมัยที่สร้างถนนหรือตั้งชื่อถนนจะทำให้มองเห็นลักษณะของชื่อถนนในสมัยต่างๆ และสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการตั้งชื่อถนนให้คุณค่าต่อสิ่งใด หรือมีความนิยมในการใช้ภาษาตั้งชื่อถนนอย่างไร

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะขอแบ่งชื่อถนนตามรัชสมัยเพราะจะทำให้ลำดับชื่อถนนได้อย่างชัดเจน เริ่มตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา เพราะถือกันว่าเป็นยุคสมัยแรกที่สร้างถนนแบบตะวันตกอันเป็นแบบแผนของถนนในปัจจุบันนี้ และมีการตั้งชื่อถนนสายแรกๆ อย่างชัดเจน เรื่อยมาจนถึงถนนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาจึงเป็นถนนที่จัดได้ว่าอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อจากถนนรุ่นเก่าในรัชกาลก่อนๆ มาจนถึงถนนสายต่างๆ ในรัชกาลปัจจุบัน โดยถนนในสมัยหัวเลี้ยวหัวต่อนี้ส่วนใหญ่ไม่ระบุปีพุทธศักราชที่สร้างแต่จะระบุว่าเป็นถนนที่สร้างขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงคราม(พ.ศ.2481-พ.ศ.2500) ซึ่งคาบเกี่ยวระหว่างช่วงเวลาก่อน-ต้นรัชกาลปัจจุบันเล็กน้อย ในสมัยรัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงครามมีการพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้านจึงนิยมสร้างถนนขนาดใหญ่สายสำคัญต่างๆ และมีรูปแบบการตั้งชื่อถนนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะในสมัยนั้นจากนโยบายและความนิยมของผู้มีอำนาจในตั้งชื่อถนน

อย่างไรก็ตาม การนำเสนอในประเด็นยุคสมัยที่สร้างถนนหรือตั้งชื่อถนนนี้อาจมีตัวอย่างชื่อถนนในแต่ละยุคสมัยจำนวนไม่มากนัก เนื่องจากถนนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นถนนสายใหญ่หรือสายสำคัญจึงไม่มีประวัติที่มาระบุว่าสร้างขึ้นในปีพุทธศักราชใดหรือรัชกาลใด ผู้วิจัยจึงจะขอแนะนำชื่อถนนที่มีข้อมูลที่ชัดเจนหรือคาดคะเนได้ว่าตั้งชื่อในยุคสมัยใดมานำเสนอตั้งรายละเอียดต่อไปนี้

5.3.1 ชื่อถนนที่ตั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถือได้ว่าเป็นยุคบุกเบิกในการสร้างถนนตามแบบตะวันตก ถนนจึงยังมีจำนวนน้อย และถนนแต่ละสายก็เป็นถนนสายสำคัญที่สร้างและตั้งชื่อจากพระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ ลักษณะเด่นของการตั้งชื่อถนนในรัชสมัยนี้จะให้ความสำคัญกับความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองและสถานที่สำคัญที่ถนนตัดผ่านซึ่งก็คือบริเวณรอบพระบรมมหาราชวัง ได้แก่ ถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร สร้างประมาณปี พ.ศ.2404 เมื่อสร้างถนนเจริญกรุงเสร็จใหม่นั้น ยังไม่ได้พระราชทานชื่อถนนจึงเรียกกันทั่วไปว่า

ถนนใหม่ และชาวยุโรปเรียกว่านิวโรด (New Road) ต่อมาจึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อถนนทั้งสามสายที่สร้างขึ้นในคราวเดียวกัน (ถนนวลี ชูชัยยะ, 2548: 49)

ถนนหน้าพระลาน คนทั่วไปในสมัยโบราณเรียกว่าถนนท่าช้างวังหลวง เพราะเป็นทางที่ช้างของวังหลวงใช้ลงท่าอาบน้ำ จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวการเลี้ยงช้างในวังหลวงหมดความสำคัญลง จึงโปรดให้เปลี่ยนชื่อถนนสายนี้ใหม่ตามความเหมาะสมและลักษณะของสถานที่ ซึ่งเป็นถนนอยู่ด้านหน้าพระลานกว้างหน้าพระบรมมหาราชวัง (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551 : 83)

ถนนสนามไชย เมื่อแรกสร้างเรียกถนนสายนี้ว่า ถนนหน้าจักรวรรดิวังหลวง ตามแบบกรุงศรีอยุธยา คือสนามหน้าพระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์ ซึ่งเป็นสถานที่ให้ข้าราชการ ประชาชน เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในงานพระราชพิธีสำคัญของบ้านเมือง ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ใช้ที่ว่างบริเวณนี้เป็นที่ฝึกซ้อมทหารและสวนสนาม จึงโปรดให้เปลี่ยนนามสถานที่นี้ใหม่ตามความเหมาะสมว่าสนามไชย และต่อมาจึงเป็นชื่อถนนที่ตัดผ่านด้วย (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551 : 83)

จากตัวอย่างชื่อถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร ถนนหน้าพระลาน ถนนสนามไชย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแสดงให้เห็นว่าทรงมีพระราชนิยมในการตั้งชื่อถนนและสถานที่จากความเชื่อค่านิยมที่ฝังงมในด้านความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง และภาษาที่ไพเราะคล้องจอง อีกทั้งยังตั้งชื่อให้สอดคล้องกับสถานที่ ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับบริเวณพระบรมมหาราชวัง เนื่องจากเป็นยุคที่เริ่มสร้างถนนสายแรกๆ ในพระนคร และเป็นถนนที่สร้างโดยพระมหากษัตริย์ ใกล้กับพระบรมมหาราชวังหรือในบริเวณสำคัญใจกลางพระนคร การตั้งชื่อถนนรุ่นเก่าในสมัยนี้จึงแสดงถึงความมุ่งหมายเพื่อให้บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรือง และสะท้อนถึงขอบเขตพื้นที่ของการสร้างถนนสายสำคัญรุ่นแรกในกรุงเทพมหานคร

5.3.2 ชื่อถนนที่ตั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้มีการสร้างถนนขึ้นเป็นจำนวนมากกว่ารัชกาลก่อน เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของบ้านเมืองโดยเฉพาะด้านการคมนาคมทางบก ชื่อถนนจึงเป็นเครื่องบันทึกถึงที่มาของถนนสายต่างๆ ที่มีความหลากหลายมากกว่าในรัชกาลก่อน เพราะผู้สร้างถนนที่ไม่จำกัดเฉพาะพระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่ยังมีมาจากกลุ่มขุนนางข้าราชการที่มีบทบาทสำคัญในบ้านเมือง อย่างไรก็ตามพระมหากษัตริย์ยังคงเอาพระทัยใส่ในกิจการด้านถนน

ดังปรากฏจากพระราชดำริในการสร้างและพระราชทานชื่อถนนสายต่างๆ อย่างสม่ำเสมอจากปัจจัยต่างๆ ได้แก่

ชื่อถนนที่แสดงถึงพระราชกรณียกิจ ถนนเหล่านี้เป็นถนนที่เกิดจากพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้านการพัฒนาการคมนาคมทางบกในกรุงเทพมหานคร มีทั้งถนนที่สร้างใหม่และถนนสายเก่าที่ทรงมีพระราชดำริให้ปรับปรุง ชื่อถนนจึงมีความไพเราะและถึงสื่อความหมายที่งดงามดังเช่นในรัชกาลก่อน เช่น ถนนราชดำเนิน ถนนราชดำริ ถนนแปลงนาม ถนนทรงวาด ถนนพาดสาย

ชื่อถนนที่ตั้งเพื่ออุทิศเป็นพระราชกุศลแก่พระบรมวงศานุวงศ์ที่สิ้นพระชนม์ การสร้างถนนเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์นับว่าเป็นการบำเพ็ญพระราชกุศลที่สอดคล้องกับยุคสมัยที่กำลังพัฒนาการคมนาคมทางบก เช่น ถนนตรีเพชร หมายถึง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าตรีเพชรุตม์ธำรง ถนนพายุรัตน์ หมายถึง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าพายุรัตน์ กรมพระเทพนารีรัตน์ ถนนอรุณวงศ์ หมายถึง พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าอรุณวงศ์รัชสมโภช ถนนวิสุทธิกษัตริย์ หมายถึง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจันทรมณฑล กรมหลวงวิสุทธิกษัตริย์ ถนนอนุสาวรีย์ หมายถึง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสาวรีย์อนันตนครไชย

ชื่อถนนเพื่อเป็นเกียรติแก่พระราชวงศ์และขุนนาง เป็นกลุ่มบุคคลที่มีส่วนร่วมในการสร้างถนนมากขึ้นซึ่งต่างจากรัชกาลก่อนที่เป็นพระราชกรณียกิจโดยตรงของพระมหากษัตริย์ เช่น ถนนจักรพงษ์ ถนนจักรพรรดิพงษ์ ถนนเจ้าฟ้า ถนนแพรงนรา ถนนแพรงภูธร ถนนแพรงสรรพศาสตร์ ถนนเดโช ถนนประมวญ ถนนสุรศักดิ์ ถนนสุรวงศ์ ถนนรองเมือง

ชื่อถนนที่เกิดจากการชดเชยผลของพระนคร ชื่อป้อมปราการ วัด วัง เช่น ถนนกรุงเกษม ถนนจักรเพชร ถนนพระจันทร์ ถนนจักรวรรดิ ถนนบูรพา ตามลำดับ

ชื่อถนนที่สะท้อนลักษณะสังคมวัฒนธรรมของบ้านเมือง คือเป็นชื่อถนนที่มาจากสภาพวิถีชีวิตของผู้คนในอดีต โดยเกี่ยวข้องกับสิ่งของเครื่องใช้ อาชีพ และชาติพันธุ์ของผู้คนในย่านชุมชนเก่าแก่ของกรุงเทพมหานคร เช่น ถนนเขียวไข่กา ถนนขาว ถนนกะอ่อม ถนนข้าวสาร ถนนดินสอ ถนนตะนาว หรือเป็นชื่อถนนจากศิลปวัตถุจากราชสำนักที่มีคุณค่าและความสวยงาม เช่น เครื่องถ้วยอันเป็นพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว²

² พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยและศึกษาเครื่องลายครามจีนอย่างลึกซึ้งจนกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีพระราชนิพนธ์ ว่าด้วยลายจีนซึ่งเขียนเครื่องถ้วยกระเบื้องกึ่งใส พระราชทานแก่พระบรมวงศานุวงศ์และบรรดาข้าราชการบริพาร (ปริญญา ตรีน้อยใส และรัชดา โขติพานิช 2552: 43) ดังนั้นเมื่อทรงสร้างพระราชวังดุสิตขึ้นเป็นที่ประทับด้านเหนือของพระนคร มีการตัดถนนขึ้นใหม่หลายสายห้อมล้อม

อย่างไรก็ตาม มีถนนบางสายที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ไม่ได้มาจากพระราชดำริให้สร้างหรือพระราชทานชื่อถนน เช่น ถนนตีทอง และ ถนนสามัคคี เดิมชื่อถนนตลาดพลู ดังนั้นในรัชสมัยนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างถนนจำนวนมากในกรุงเทพมหานครและส่งผลให้ชื่อถนนมีความหลากหลายยิ่งขึ้น

5.3.3 ชื่อถนนที่ตั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ชื่อถนนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังคงยึดแนวทางเดิมเพื่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นชื่อถนนที่มีเสียงไพเราะคล้องจองและมีความหมายที่เป็นสิริมงคลเพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีงาม ชื่อถนนจากชื่อสถานที่สำคัญที่ถนนตัดผ่านเพื่อให้จดจำได้ง่าย และชื่อถนนจากชื่อบุคคลสำคัญหรือเหตุการณ์สำคัญในรัชกาลเพื่อให้เป็นเกียรติยศและเป็นอนุสรณ์ให้จดจำต่อไป

ลักษณะเด่นของการตั้งชื่อถนนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการเปลี่ยนแปลงชื่อถนนหลายสาย จากเดิมที่เป็นชื่อตลาดสายเครื่องถ้วยมาเป็นชื่อที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ พระนามที่หมายถึงพระมหากษัตริย์พระองค์ต่างๆในพระราชวงศ์จักรี พระนามทรงกรมของพระบรมวงศานุวงศ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติที่ต่างก็ทรงเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาบ้านเมือง รวมไปถึงพระราชทานชื่อถนนเพื่อเป็นเกียรติแก่ขุนนางข้าราชการคนสำคัญอีกด้วย นอกจากนี้ยังทรงมีพระราชนิมิตตั้งชื่อถนนขึ้นใหม่จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ เช่น กิจการเสือป่าในพระราชดำริ ความสัมพันธ์กับมิตรประเทศในการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 หรือถนนที่สร้างขึ้นใหม่หลังจากเหตุการณ์เพลิงไหม้ครั้งใหญ่ในพระนคร ก็ทรงพระราชทานชื่อถนนด้วยความหมายที่ดีงามเป็นมงคลแก่พระนครหรือตั้งจากชื่อวัดสำคัญที่อยู่ใกล้ถนน ได้แก่

ชื่อถนนที่หมายถึงหรือแสดงความเกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์ เช่น

ถนนราชวิถี เดิมชื่อถนนซังฮี หมายถึงถนนของพระราชธา เพราะเป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินจากวังสวนกุหลาบไปยังวังพญาไทเป็นประจำ (กฤษณา สินไชย, 2553: 163-165)

ถนนราชดำเนินนอก เดิมชื่อถนนเบญจมาศนอก (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธยา, 2546: 68) เป็นถนนตอนหนึ่งของถนนราชดำเนิน

พระราชวังนั้น จึงพระราชทานชื่อถนน ชื่อคลอง ตลอดจนชื่อสวนต่างๆ ในพระราชวัง เป็นชื่อเครื่องลายครามจีน (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธยา 2546: 65)

ถนนพระรามที่ 1 เดิมชื่อถนน**ปทุมวัน** (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธา, 2546: 68) หมายถึง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ถนนพระรามที่ 4 เดิมชื่อถนน**หัวลำโพงนอก** (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธา, 2546: 68) หมายถึง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ถนนพระรามที่ 5 เดิมชื่อถนน**ลก** (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธา, 2546: 68) หมายถึง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ถนนพระรามที่ 6 เดิมชื่อถนน**ประทัดทอง** (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธา, 2546: 68) และส่วนหนึ่งของถนนสายนี้ต่อมาเรียกชื่อเปลี่ยนเป็น**ถนนบรรทัดทอง** หมายถึง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ชื่อถนนที่มีที่มาจากสร้อยพระนามหรือพระนามแฝง เช่น

ถนนนครปฐม เดิมชื่อถนน**สก** ซึ่งมีที่มาจากสร้อยพระนาม “กรมขุนเทพทวารวดี” ของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนเทพทวารวดี พระนามเดิมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (กัณฐิกา ศรีอุดม, 2549: 45)

ถนนศรีอยุธยา เดิมชื่อถนน**ดวงตะวัน** (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธา, 2546: 68) ซึ่งมีที่มาจากพระนามแฝงในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ถนนสุขโยทัย เดิมชื่อถนน**ดวงเดือน** (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธา, 2546: 68) มีที่มาจากสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิ์เดชน์ กรมหลวงสุขโยทัยธรรมราชา พระนามเดิมในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ชื่อถนนที่มีที่มาจากพระนามของพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น

ถนนพิษณุโลก เดิมชื่อถนน**คอเสื้อ** (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธา, 2546: 68) มีที่มาจากจอมพลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ

ถนนราชสีมา เดิมชื่อถนน**ดวงดาว** (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธา, 2546: 68) มีที่มาจากนายพลเรือเอกสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา

ถนนนครสวรรค์ เดิมชื่อถนน**ตลาด** (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธา, 2546: 68) มีที่มาจากจอมพลเรือสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

ถนนเพชรบุรี เดิมชื่อถนน**ประแจจีน** (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธา, 2546: 68) มีที่มาจากสมเด็จพระราชปิตุจฉา เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร

ถนนสวรรค์โลก เดิมชื่อถนนสี่ (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธา, 2546: 68) มีที่มาจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ สมเด็จพระเจ้าฟ้าเยาวมาลย์นฤมล สรรพสภกษัตริย์ กรมขุนสวรรค์โลกลักษณวดี

ถนนสุพรรณ เดิมชื่อถนนส้มมือหนู (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธา, 2546: 68) มีที่มาจากพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีวิไลลักษณ์ สุนทรศักดิ์กัลยาวิ กรมขุนสุพรรณภาควดี

ถนนอุทอง(นอก-ใน) เดิมชื่อถนนใบพรและถนนปลายใบพร ตามลำดับ (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธา, 2546: 68) มีที่มาจาก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล วิมลประภาวดี กรมขุนอุทองเขตต์คดีนารี

ถนนนครไชยศรี เดิมชื่อถนนราชวัตร (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธา, 2546: 68) มีที่มาจากจอมพลพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดช กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช

ถนนพิชัย เดิมชื่อถนนพุดตานเหนือ (ท.กล้วยไม้ ณ อยุธา, 2546: 68) มีที่มาจากพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์ กรมหมื่นพิชัยมหินทโรดม

นอกจากนี้ยังมีถนนสายอื่นๆ ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานชื่อขึ้นใหม่หลังจากเกิดเหตุการณ์เพลิงไหม้ ชื่อถนนกลุ่มนี้แสดงให้เห็นพระราชนิมิตในพระองค์ในการตั้งชื่อถนนให้มีลักษณะที่สัมพันธ์คล้องจองกัน เช่น

ถนนจรัสเวียง ถนนจรัญเวียง ถนนเจริญเวียง ชื่อของถนนกลุ่มนี้ทำให้เห็นว่ายังคงใช้แนวทางตั้งชื่อถนนให้มีเสียงสัมผัสและความหมายที่สอดคล้องกัน ดังเช่นถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร ที่มีมาก่อน

ถนนปทุมคงคา สร้างในพ.ศ. 2458 โดยกระทรวงนครบาลได้กราบบังคมทูลขอตัดถนนผ่านไปในตัวปทุมคงคาหลังจากเกิดเหตุเพลิงไหม้ เมื่อตัดถนนใกล้จะเสร็จนั้นมหาอำมาตย์นายกเจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานชื่อถนน เพราะเห็นว่าถ้าไม่รับตั้งชื่อถนนสายใหม่ประชาชนจะเรียกว่าถนนใหม่ ภายหลังจะแก้ไขได้ยาก (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 172)

ถนนเจ้าคำรบ ถนนยมราชสุขุม ถนนศรีธรรมราช และถนนเสือป่า ถนนทั้ง 4 สายนี้สร้างในพ.ศ.2464 หลังจากการเกิดเพลิงไหม้ กระทรวงนครบาลจึงกราบบังคมทูลว่าควรตัดถนนผ่านละแวกนี้เพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในการสัญจรและเพื่อบำรุงรักษาความสะอาด เพราะแต่เดิมเป็นพื้นที่ที่มีบ้านเรือนหนาแน่น ไม่มีถนนใหญ่เพียงพอ ส่วนชื่อถนนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้มหาอำมาตย์นายกเจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) จดนามสำคัญ เช่น สถานที่สำคัญที่อยู่ใกล้เคียงถนนหรือนามบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้เป็นเกณฑ์ในการพระราชทานชื่อถนน ด้วยเหตุนี้จึงพระราชทานชื่อถนนเจ้าคำรบตามพระนามของนายพลโทพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าคำรบ อธิบดีกรมตำรวจและนครบาลคนแรก เนื่องจากเป็นถนน

ที่ตัดผ่านบริเวณวังเดิมของพระองค์และยังมีที่ทำการตำรวจสำคัญคือ กองปราบปรามสามยอด ถนนยมราชสุขุมตามราชทินนามของมหาอำมาตย์นายเกษียรราช (ปั้น สุขุม) มหาอำมาตย์โท ถนนศรีธรรมมาธิราชตามราชทินนามพระยาศรีธรรมมาธิราช ปลัดทูลฉลองกระทรวงนครบาล ในพระองค์ และถนนเสือป่าจากกิจการกองเสือป่าในพระองค์ (กฤษณา สินไชย, 2553: 146-147)

นอกจากนี้ก็ยังมียุทธวิธีที่แสดงให้เห็นว่าพระองค์ได้ให้ความสำคัญแก่นุคคลสำคัญแม้ว่าจะเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ในอดีต เช่น ถนนพระพิทักษ์ ถนนพระพิพิธ ชื่อถนนมาจากการตัดผ่านบริเวณวังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิทักษ์เทเวศร์ และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์ (สันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 142-144) เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอทั้ง 2 พระองค์

ชื่อถนนอีกกลุ่มหนึ่งที่น่าสนใจคือชื่อถนนที่ทรงให้ความสำคัญกับเหตุการณ์สำคัญในรัชกาล ดังปรากฏว่ามีการนำวันเดือนปีของวันที่ประเทศไทยเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 มาตั้งเป็นชื่อวงเวียนและชื่อถนน เช่น ถนนยี่สิบสองกรกฏา ถนนรอบวงเวียนยี่สิบสองกรกฏา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างและพระราชทานนามว่าวงเวียน 22 กรกฎาคม ตั้งอยู่ระหว่างกลางถนน 3 สาย เรียกว่าถนน 22 กรกฎาคมทั้ง 3 สาย (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 280-281) ซึ่งต่อมาถนนทั้ง 3 สายนี้จะเปลี่ยนชื่อในรัชกาลต่อไป คงเหลือแต่ชื่อถนนยี่สิบสองกรกฏาและถนนรอบวงเวียนยี่สิบสองกรกฏาไว้เป็นอนุสรณ์ นอกจากนี้ถนนโดยรอบก็มีการตั้งชื่อให้สัมพันธ์กับเหตุการณ์นี้ด้วย

5.3.4 ชื่อถนนที่ตั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการตั้งชื่อถนนสายใหม่หรือตั้งชื่อถนนสายเดิมด้วยชื่อใหม่จำนวนมาก ถนนจำนวนหนึ่งมาจากการตั้งชื่อถวายของกรมพระอาทิตย์และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ท.กัลยไ้ม้ ณ อยุธยา, 2545: 48) ตัวอย่างถนนสายสำคัญ ได้แก่ ถนนที่ตั้งชื่อเพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงเหตุการณ์สงครามต่างๆ และเพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ที่เป็นผู้นำให้ประเทศชาติพ้นจากภัยสงคราม ทั้งในสมัยกรุงธนบุรี สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเป็นชื่อที่สื่อความหมายถึงสมรรถุที่มีชัยชนะต่อศัตรู ชื่อที่สื่อถึงผลจากชัยชนะ และชื่อที่สื่อถึงความร่วมมือร่วมใจกับพันธมิตรในสงคราม

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตจากชื่อถนนในกลุ่มข้างต้นว่าอาจเป็นผลสะท้อนจากช่วงเวลาในขณะนั้นที่อุดมการณ์ชาตินิยมไทยแผ่ขยายตัวอย่างกว้างขวาง ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิต

ทางสังคมไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองและวัฒนธรรม ดังเช่นการเกิดประวัติศาสตร์นิพนธ์แนวชาตินิยมในประเทศไทย ผลงานที่โดดเด่นคือพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ งานเขียนของขุนวิจิตรมาตรา หลวงวิจิตรวาทการ และพระยาอนุমানราชชน โดยเฉพาะพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เช่น *ไทยรบพม่า* ว่าด้วยสงครามระหว่างไทยกับพม่าในสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์ และงานเขียนของหลวงวิจิตรวาทการ คือหนังสือประวัติศาสตร์สากล เขียนและตีพิมพ์ขึ้นระหว่าง พ.ศ.2472-2474 มีเนื้อหากล่าวถึงการกอบกู้เอกราชของสมเด็จพระเจ้าตากสิน (ฉลอง สุนทรวาณิชย์ อ้างถึงใน ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2549: 22)

ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติของชนชั้นนำและปัญญาชนที่เน้นประวัติศาสตร์ของชนชั้นปกครองในการทำศึกสงครามเพื่อเอกราชของบ้านเมือง จึงน่าจะมีอิทธิพลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครในรัชสมัยนี้บ้างไม่มากก็น้อย ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากการที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพมีพระดำริตั้งชื่อถนนจากเหตุการณ์สงครามและชื่อสมรภูมิจากสงครามระหว่างไทยกับพม่า เพื่อมุ่งหมายให้ชื่อถนนเป็นอนุสรณ์และเกิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ การตั้งชื่อถนนในลักษณะนี้จึงตรงกับบรรยากาศของสังคมสมัยนั้นที่มีการบุกเบิกการศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติ และถ่ายทอดอุดมการณ์ชาตินิยมนี้ในรูปแบบการตั้งชื่อถนน เช่น ถนนพรานนก (เดิมชื่อถนนวังหลัง ปัจจุบันยังคงปรากฏชื่อตรอกวังหลัง) มาจากชื่อบ้านพรานนก (ปัจจุบันอยู่ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) หลังกรุงศรีอยุธยาเสียเอกราชพระยาวชิรปราการหรือต่อมาคือสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงสู้รบเข้าศึกและได้รับความช่วยเหลือจากชาวบ้านพรานนก จนสามารถหลบหนีไปตั้งมั่นที่จันทบุรีได้ ถนนอิสรภาพ (เดิมชื่อถนนเจ้ากรุงธน) เพื่อรำลึกถึงการกู้อิสรภาพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.2310

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าการเปลี่ยนแปลงชื่อถนนทั้ง 2 สายนี้ข้างต้นเป็นการให้ความสำคัญหรือจดจำกับวีรกรรมของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทั้งจากสถานที่และเหตุการณ์สงครามที่เกี่ยวข้องกับพระองค์ น่าจะเป็นเพราะต้องการให้สอดคล้องกับชื่อถนนสายอื่นๆ ที่ตั้งขึ้นให้มีความหมายเกี่ยวกับสมรภูมิในสมัยกรุงธนบุรีถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ได้แก่ ถนนเชียงใหม่ ถนนท่าดินแดง ถนนลาดหญ้า

นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงชื่อถนนจากเหตุการณ์สมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 จากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เรียกชื่อถนนทั้งสามสายรวมกันว่าถนน 22 กรกฎาคม เปลี่ยนมาเป็นชื่อถนนไมตรีจิตต์ ถนนมิตรพันธ์ ถนนสันติภาพ โดยตั้งชื่อถนนให้

สัมพัทธ์ของจงเพื่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะ มีความหมายที่สัมพันธ์กัน และทำให้แยกแยะชื่อถนนได้อย่างชัดเจน

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวยังมีพระราชนิยมในการตั้งชื่อถนนให้มีความหมายดีงามเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองและราษฎร ทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และยังทรงคำนึงถึงความไพเราะทางภาษาอีกด้วย เพราะทรงตั้งชื่อถนนบางสายให้สอดคล้องกันทั้งด้านเสียงสัมผัสและด้านความหมาย เช่น ถนนจรดเมือง ถนนจากรูเมือง ถนนเจริญเมือง ถนนทรงสวัสดิ์ ถนนวิวัฒเวียง ถนนผดุงด้าว ถนนที่มีความหมายเกี่ยวกับอาชีพของคนในชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน เช่น ถนนเพาะพาณิชย์ ถนนเสริมสินค้า ถนนวานิช 1 ชื่อเดิมคือถนนสำเพ็ง ถนนที่มีความหมายแสดงถึงความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของสังคมไทย เช่น ถนนแมนไท ถนนมหัศจรรย์ ถนนนาคราช ถนนภูซังค์ ถนนอนันตนคร

ในรัชสมัยนี้ยังมีการตั้งชื่อถนนจากสถานที่สำคัญที่ถนนตัดผ่าน และตั้งชื่อถนนจากบุคคลสำคัญเพื่อเทิดพระเกียรติและเป็นเกียรติ เช่น ถนนมหาพฤฒาราม ถนนสามพระยา ถนนอรุณอมรินทร์ ถนนวังเดิม ถนนประชาธิปไตย ถนนสมเด็จพระเจ้าพระยา

จากตัวอย่างชื่อถนนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว แสดงให้เห็นให้ถึงการให้ความสำคัญในการตั้งชื่อถนนเพราะส่วนมากเป็นชื่อพระราชทานจากพระมหากษัตริย์ โดยมีการระบุชัดเจนถึงหน่วยงานที่ตั้งชื่อถนนถวายโดยตรงคือกรมพระอาลักษณ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการเลขานุการด้านหนังสือของพระมหากษัตริย์ และยังมีพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์สำคัญคือสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงคิดชื่อถนนถวาย จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าชื่อถนนที่ตั้งขึ้นใหม่ในรัชสมัยนี้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญทางภาษาอย่างหนึ่งในการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ไว้กับสถานที่สำคัญต่างๆที่ถนนตัดผ่าน

5.3.5 ชื่อถนนที่ตั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

ถนนส่วนใหญ่สร้างขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-พ.ศ.2500) ซึ่งคาบเกี่ยวระหว่างรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (พ.ศ.2477-พ.ศ.2489) ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (พ.ศ.2489-ปัจจุบัน) จากข้อมูลไม่พบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลมีพระราชดำริให้สร้างถนนหรือพระราชทานชื่อถนนสายใด แต่จะเป็นชื่อถนนที่ตั้งขึ้นจากหน่วยงานราชการต่างๆ และส่วนใหญ่ตั้งขึ้นโดยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เพราะจอมพล ป.พิบูลสงคราม ประกาศนโยบายสร้างชาติเป็นเป้าหมายหลักในการบริหารประเทศ เพื่อนำประเทศไทยสู่ความเป็นอารยประเทศ (ปิยนาด บุนนาค, 2549: 153) การ

สร้างถนนสายสำคัญจึงเป็นนโยบายหนึ่งในการพัฒนาประเทศในสมัยนั้น และยังให้ความสำคัญในการตั้งชื่อถนนจนเกิดเป็นนโยบายตั้งชื่อถนนจากข้าราชการที่เกี่ยวข้องในการสร้างถนน (กฤษณา สินไชย, 2553: 30)

ชื่อถนนที่มาจากนโยบายของจอมพล ป.พิบูลสงครามจากชื่อ นามสกุล ราชทินนามของข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างถนน เช่น ถนนงามวงศ์วาน ถนนจรัญสนิทวงศ์ ถนนแจ้งวัฒนะ ถนนติวานนท์ ถนนเพชรเกษม ถนนสุขสวัสดิ์ ถนนสุขุมวิท ถนนสุวินทวงศ์

นอกจากนี้ก็มีถนนบางสายที่ตั้งชื่อจากคำหรือสร้างในสมัยของจอมพลป.พิบูลสงคราม ได้แก่ ถนนพิบูลสงคราม มาจากนามสกุลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ถนนประชาธิปไตย จอมพล ป.พิบูลสงครามตั้งชื่อถนนเพื่อให้เป็นอนุสรณ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตย (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 90) ถนนเจริญนคร ถนนมไหสวรรย์ ถนนสุทธิสารวินิจฉัย ถนนพัฒนาพงษ์ ถนนดินแดง

5.3.6 ชื่อถนนที่ตั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

ถนนในรัชกาลปัจจุบันมีทั้งชื่อถนนที่ได้รับพระราชทานชื่อจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบรมวงศานุวงศ์ และชื่อถนนที่ตั้งขึ้นจากหน่วยงานราชการและชุมชนต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ นายทะเบียนและผู้อำนวยการเขตของกรุงเทพมหานคร กระทรวงมหาดไทย ปัจจุบันมีหน่วยงานเพื่อตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครโดยตรงคือ คณะกรรมการกลางตั้งชื่อถนน ครอบคลุม ขอย วังเวียง ทางแยก คลอง สะพาน และสถานที่สำคัญในเขตกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ก็ยังมีหน่วยงานส่วนต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร ราชบัณฑิตยสถาน และกรมศิลปากร ที่มีอำนาจหน้าที่ในการตั้งชื่อถนนเช่นกัน (วิมล กิจวานิชขจร 2543:12) ชื่อถนนในรัชสมัยนี้หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นถนนรุ่นใหม่จึงตั้งขึ้นจากหน่วยงานที่หลากหลาย ต่างจากชื่อถนนรุ่นเก่าที่มักมาจากการพระราชทานชื่อโดยพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางข้าราชการสำคัญ

แม้ว่าผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการตั้งชื่อถนนรุ่นใหม่จะหลากหลายขึ้นแต่ภาพรวมของการตั้งชื่อถนนก็ยังมีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากถนนรุ่นเก่านั้น กล่าวคือมาจากพระนาม ราชทินนาม ชื่อ นามสกุลของบุคคลสำคัญ ชื่อสถานที่หรือสภาพแวดล้อม พระราชดำริหรือเหตุการณ์สำคัญ เป็นต้น อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่ายังมีถนนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความแตกต่างออกไป เพราะชื่อถนนแสดงถึงบทบาทของของประชาชนทั่วไปซึ่งเป็นชนชั้นกลางสายพลเรือนและสายธุรกิจเอกชนที่เข้ามามีบทบาทในสังคมมากขึ้น อาจเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในระบบการ

ปกครองแบบประชาธิปไตยทำให้สิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิต การได้รับการศึกษาอย่างเป็นระบบ และการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่น เป็นต้น พร้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมที่ทำให้เกิดการขยายพื้นที่เป็นชุมชนเมืองต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร ลักษณะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจึงส่งผลให้มีการตั้งชื่อถนนที่ขยายวงกว้างไปกว่าอุดมการณ์ชาตินิยมแต่เดิมได้แก่ ชื่อถนนที่มาจากชื่อบุคคลสามัญในท้องถิ่นหรือให้ความสำคัญแก่บทบาทของประชาชนชื่อสถานที่ในชุมชน เช่น วัดราษฎร์ มัสยิด โรงเรียน สถานประกอบการธุรกิจ การอนุรักษ์ประวัตินามของสถานที่ดั้งเดิม เช่น ชื่อชุมชน ชื่อลำคลอง พืชพรรณ เป็นต้น ดังจะได้นำเสนอรายละเอียดต่อไป

ชื่อถนนที่มีที่มาจากพระนามของพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และราชทินนาม ชื่อ นามสกุลของขุนนางข้าราชการและสามัญชน

ผลการศึกษาพบว่าถนนรุ่นใหม่จะตั้งชื่อถนนจากบุคคลสำคัญในจำนวนน้อยกว่าถนนรุ่นเก่า ทั้งนี้อาจเนื่องจากในอดีตพระมหากษัตริย์และขุนนางข้าราชการจะมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาบ้านเมืองโดยตรงทั้งในการสร้างถนน สะพาน เพื่อให้เกิดความสะดวกในการคมนาคม จึงยอมตั้งชื่อเพื่อเป็นอนุสรณ์และเป็นการเฉลิมพระเกียรติหรือเป็นเกียรติแก่ผู้สร้างหรือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับถนนสายนั้นๆ แต่ในปัจจุบันการสร้างถนนและตั้งชื่อถนนจะเป็นหน้าที่โดยตรงของหน่วยงานราชการหรือประชาชนในชุมชนที่สร้างถนนตัดผ่าน จึงยอมตั้งชื่อถนนโดยพิจารณาถึงความเหมาะสมจากปัจจัยต่างๆ ที่หลากหลาย ส่วนการตั้งชื่อถนนจากบุคคลสำคัญส่วนใหญ่จะเป็นการอัญเชิญพระนามของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์มาเพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติ หรือนำชื่อ ราชทินนามของขุนนางข้าราชการ และสามัญชนมาตั้งชื่อถนนเพื่อเป็นเกียรติหรือแสดงความเกี่ยวข้องกับถนนสายนั้นๆ ได้แก่

พระมหากษัตริย์: ถนนพระราม 9 ถนนเฉลิมพระเกียรติ.9 ถนนทางเข้าสวนหลวงร.9 เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช นอกจากนี้ยังมีชื่อถนนที่หมายถึงพระมหากษัตริย์พระองค์ต่างๆ ในอดีต เช่น ถนนพระรามที่ 2 ถนนพระรามที่ 3 ถนนสมเด็จพระเจ้าตากสิน ถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า

พระบรมวงศานุวงศ์: ถนนศรีนครินทร์ ถนนบรมราชชนนี ถนนราชมรรคาถนนครินทร์ ถนนสิรินธร ถนนวิภาวดีรังสิต ชื่อถนนทั้งหมดมีที่มาจากพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์สำคัญในรัชกาลปัจจุบันและส่วนใหญ่เป็นถนนสายหลักขนาดใหญ่ ดังนั้นการตั้งชื่อถนนจากพระนามของพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์สำคัญจึงสัมพันธ์กับลักษณะทางกายภาพของถนนที่มีขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตามยังมีชื่อถนนที่มีที่มาจากพระนามของพระบรมวงศานุวงศ์ในอดีต คือ ถนนกำแพงเพชร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

พระราชทานชื่อถนน ซึ่งมาจากพระนามของพลเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชร อัครโยธิน พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ขุนนางข้าราชการ : ถนนประดิษฐ์มนูธรรม

สามัญชน : ถนนโชคชัย4 ถนนวัชรพล ถนนศรีบูรพา

ส่วนถนนรุ่นใหม่ที่มีการเปลี่ยนชื่อจะสังเกตได้ว่าชื่อเดิมของถนนจะเป็นชื่อเรียกสถานที่ที่ถนนตัดผ่านและเหตุการณ์สำคัญ ส่วนชื่อที่เปลี่ยนใหม่จะเป็นการเฉลิมพระเกียรติบุคคลสำคัญ เช่น ถนนหม่อมเจ้าสว่างาม สุประดิษฐ์ เดิมชื่อถนนบึงกระเทียม (ถนนกว๊าน ชูชัยยะ, 2548: 414) ซึ่งปัจจุบันยังมีคลองบึงกระเทียมอยู่ ถนนพหลโยธิน เดิมชื่อถนนประชาธิปไตย มาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตย ฉะนั้นเมื่อเปลี่ยนชื่อถนนจึงยังคงตั้งชื่อด้วยที่มาที่สอดคล้องกัน คือเป็นชื่อของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาผู้นำของคณะราษฎร (กฤษณา สินไชย, 2553: 118) ถนนอังรีดูนังต์ เดิมชื่อถนนสนามม้า เพราะตัดผ่านสนามม้าปทุมวันหรือราชกรีฑาสโมสรในปัจจุบัน แต่เมื่อได้ก่อตั้งสภาอากาศไทยซึ่งเป็นองค์กรสำคัญของประเทศบริเวณถนนสายนี้ จึงมีการเปลี่ยนแปลงชื่อถนนเพื่อให้เชื่อมโยงกับสถานที่สำคัญนี้ และเพื่อให้ถนนสายนี้เป็นอนุสรณ์แก่บุคคลผู้ก่อตั้งองค์กรสากลที่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชนทั่วโลก ด้วย (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551: 29)

ชื่อถนนที่มีที่มาจากชื่อสถานที่หรือสภาพแวดล้อม

ชื่อสถานที่ดั้งเดิม แขวง เขต จังหวัด : ถนนกรุงเทพ-นนทบุรี ถนนลาดกระบัง-เชื่อมถนนสุวินทวงศ์ ถนนสายไหม ถนนทวีวัฒนา เดิมชื่อถนนเลียบคลองทวีวัฒนา

สถานที่ราชการ : ถนนข้างเขตบางขุนเทียน ถนนสายศาลธนบุรี ถนนสรรพาวุธ

ลักษณะภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อม : ถนนคลองลำเจียก เดิมชื่อถนนสุขา ถนนสวนพลู ถนนจันทน์ ถนนชัยพฤกษ์ ถนนราชพฤกษ์ ถนนกัลปพฤกษ์

ถนน : ถนนเชื่อมถนนพหลโยธินกับถนนวิภาวดีรังสิต ถนนเชื่อมเพชรเกษม112 กับถนนเพชรเกษม114 ถนนใต้ทางด่วน ถนนใต้ทางด่วนเฉลิมมหานคร

ศาสนสถาน : ถนนสุทธาวาส ถนนสุเหร่าสามวา

สถานศึกษา : ถนนรามคำแหง ถนนอัสสัมชัญ ถนนหอวัง ถนนสตรีวิทยา 2 ถนนโรงเรียนคลองบางพรหม ถนนเข้าโรงเรียนคลองบ้านไทร ถนนเข้าโรงเรียนลำนกแขวก

สถานประกอบการธุรกิจ : ถนนธนียะ ถนนสวนสยาม ถนนหมู่บ้านเศรษฐกิจ ถนนแอปปีแลนด์

ชื่อถนนที่มีที่มาจากความเชื่อ ค่านิยม

จากข้อมูลผู้วิจัยสังเกตว่าชื่อถนนในรัชกาลปัจจุบันมีลักษณะที่โดดเด่นคือมีการตั้งชื่อถนนที่แสดงความหมายเกี่ยวกับประชาชน การพัฒนา การบำเพ็ญประโยชน์ ความสามัคคี ซึ่งแสดงถึงความสำคัญหรือบทบาทของประชาชนในการร่วมกันพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า นอกเหนือไปจากหน้าที่โดยตรงของรัฐ นอกจากนี้ยังมีชื่อถนนที่แสดงความหมายในทางที่ดึงมาความสุข ความปลอดภัย ได้แก่

ถนนเจริญราษฎร์ ถนนราษฎร์รัฐพัฒนา กรุงเทพมหานครอนุมัติให้ตั้งชื่อถนนสายนี้ตามที่เขตมีนบุรีเสนอเมื่อ พ.ศ. 2545 เพราะเป็นความร่วมมือระหว่างราษฎร์กับราชการ (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 318) **ถนนนิมิตใหม่** คณะกรรมการกลางตั้งชื่อถนน ตรอก ซอย วงเวียน ทางแยก คลอง สะพาน และสถานที่สำคัญในเขตกรุงเทพมหานครจัดการประชุมร่วมกันพิจารณาเรื่องชื่อถนนที่แต่เดิมเขียนว่า *นิมิตใหม่* ต่อมาทางราชบัณฑิตยสถานได้ให้เหตุผลว่า การสะกดชื่อถนนสายนี้ตามหลักภาษาไทยควรใช้คำว่า "นิมิตใหม่" จึงจะถูกต้อง (กฤษณา สินไชย, 2553: 77) **ถนนมหาเศรษฐี** กรุงเทพมหานครได้อนุมัติชื่อถนนสายนี้ตามที่เขตบางรักได้เสนอขอตั้งชื่อ เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ซึ่งมีความหมายว่าถนนของผู้มีทรัพย์ (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 272) ชื่อถนนที่มีความหมายเกี่ยวกับความร่ำรวยโดยตรงเช่นนี้ผู้วิจัยพบว่าเป็นค่านิยมใหม่ซึ่งไม่ค่อยจะพบในชื่อถนนรุ่นเก่า

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นถนนระบุปีที่สร้างอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามยังมีชื่อถนนที่มาจากความเชื่อค่านิยมอีกจำนวนหนึ่งที่ผู้วิจัยยังไม่สามารถหาข้อมูลด้านปีที่สร้างได้ แต่เป็นชื่อถนนที่นิยมตั้งขึ้นในหลายๆพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร โดยถนนแต่ละกลุ่มจะแสดงความเชื่อและค่านิยมที่โดดเด่น ดังนี้

บทบาทและความสำคัญของประชาชน : ถนนประชากร ถนนประชากรราษฎร์ ถนนประชาร่วมใจ ถนนราษฎร์ร่วมใจ ถนนประชากรราษฎร์บำเพ็ญ ถนนราษฎร์อุทิศ ถนนประชาอุทิศ ถนนราษฎร์นิมิต

ความสามัคคี : ถนนร่วมจิตต์ ถนนมิตรไมตรี ถนนไมตรีจิตร ถนนเชื่อมสัมพันธ์

การพัฒนา : ถนนประชาพัฒนา ถนนราษฎร์พัฒนา ถนนร่วมพัฒนา ถนนนางประชาพัฒนา ถนนพัฒนา

ความสุข : ถนนประชาชื่น ถนนประชาสำราญ ถนนประชาสุข ถนนเกษมราษฎร์ ถนนบุรีภิรมย์

ความปลอดภัย : ถนนคู่มือเกล้า ถนนร่มเกล้า

ชื่อถนนที่มีที่มาจากเหตุการณ์สำคัญ

ชื่อถนนจากชื่อเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองในรัชกาลปัจจุบันมีทั้งจากสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันชาติ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติในพระมหากษัตริย์คุณด้านการพัฒนาคนคนชนสงฆ์ และเพื่อเป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในรัชกาลปัจจุบัน เช่น ถนนกาญจนาภิเษก สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ในพ.ศ.2539 พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เชิญชื่อพระราชพิธีกาญจนาภิเษกมาเป็นชื่อถนนสายนี้ (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 9)

ถนนรัชดาภิเษก สร้างขึ้นตามกระแสพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการจราจร โดยมีพระราชประสงค์ให้สร้างถนนแทนการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีรัชดาภิเษก ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 25 ปี ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2514 รัฐบาลได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานชื่อถนนว่า “ถนนรัชดาภิเษก” (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 295-296)

ถนนเสรีไทย เดิมชื่อถนนสุขาภิบาล2 ชื่อถนนตั้งขึ้นเพื่อสดุดีเกียรติคุณของขบวนการเสรีไทยในวาระครบรอบ 56 ปี นับว่าเป็นขบวนการที่มีบทบาทสำคัญในการรักษาเอกราชของชาติ (กฤษณา สินไชย, 2553: 211)

ถนนจตุรทิศ ชื่อถนนมาจากโครงการจตุรทิศซึ่งเกิดจากพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงห่วงใยพสกนิกรโดยเฉพาะชาวกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่ต้องประสบกับปัญหาการเดินทาง จึงมีพระราชดำริให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหารือกันจัดทำโครงข่ายให้ถนนสายต่างๆ ระหว่างฝั่งตะวันออก ฝั่งตะวันตก ฝั่งเหนือและฝั่งใต้ เชื่อมถึงกันอย่างเป็นระบบ (<http://www.belovedking.com>, ออนไลน์)

5.4 ค่านิยมและธรรมเนียมนิยมบางประการในสังคมวัฒนธรรมไทย

ค่านิยมและธรรมเนียมนิยม หมายถึง แนวความคิด ความเชื่อ ที่ผู้คนพิจารณาและประเมินค่าว่าสิ่งใดมีคุณค่า มีประโยชน์พึงปรารถนา ควรที่จะเป็นแบบแผนให้ยอมรับ ยึดถือและประพฤติปฏิบัติ ค่านิยมและธรรมเนียมนิยมเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร อาทิ

การยกย่องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะจะพบชื่อถนนที่แสดงความหมายถึงพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ เส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน พระบรมมหาราชวัง พระราชกรณียกิจและพระราชดำริที่เกี่ยวกับถนน คำนียมนี้อปรากฏในทศวรรษสมัยโดยเฉพาะในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นในและพื้นที่โดยรอบ ทั้งยังเห็นได้ชัดเจนว่าชื่อถนนที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์มักสัมพันธ์กับขนาดของถนนสายหลักขนาดใหญ่และถนนสายหลัก เพราะเป็นสัญลักษณ์แห่งเกียรติยศของพระมหากษัตริย์

ผู้วิจัยยังมีข้อสังเกตว่าในส่วนของชื่อถนนสายหลักขนาดใหญ่และถนนสายหลัก ที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์จะตั้งมาจากพระนามพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่สมัยธนบุรีเป็นต้นมา เพราะเป็นถนนที่ตัดผ่านในบริเวณฝั่งธนบุรีซึ่งเป็นเมืองหลวงเก่าก่อนการตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อสร้างถนนขึ้นในพื้นที่นั้นจึงมีการนำพระนามของบุคคลสำคัญที่ยังอยู่ในความทรงจำ หรือเป็นที่รู้จักในประวัติศาสตร์มาตั้งชื่อถนนเพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติ และให้ชื่อถนนรักษาความสำคัญของบุคคลและประวัติศาสตร์ไว้ สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันที่ยังคงนำพระนามพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์มาตั้งชื่อถนนสายหลักขนาดใหญ่ ถนนสายหลัก และถนนสายรอง ซึ่งได้แก่พระมหากษัตริย์เกือบทุกพระองค์ในราชวงศ์จักรี พระบรมราชินีนาถในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน และพระบรมวงศานุวงศ์ระดับสูง หรือพระองค์ที่มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์และประกอบพระราชกรณียกิจและพระกรณียกิจที่สำคัญต่อบ้านเมือง โดยเฉพาะตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงรัชกาลปัจจุบัน

นอกจากชื่อถนนจะแสดงถึงการยกย่องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์แล้วยังแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญแก่บุคคลสำคัญหรือผู้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติในทุกชนชั้น ซึ่งในสังคมไทยนอกจากสถาบันพระมหากษัตริย์แล้ว กลุ่มขุนนางข้าราชการก็มีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่ง ดังปรากฏเป็นชื่อถนนในทุกยุคสมัย ทุกขนาดถนน และทุกพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ชื่อถนนที่มาจากขุนนางข้าราชการยังแสดงให้เห็นพัฒนาการบ้านเมืองของกรุงเทพมหานครในพื้นที่ต่างๆ ว่ามิได้เติบโตอยู่เพียงบริเวณพระบรมมหาราชวัง ที่เห็นได้ชัดเจนคือในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งที่มีการพัฒนาการคมนาคมขนส่งทางบก ขุนนางชั้นผู้ใหญ่จึงเกิดความนิยมสร้างถนนทั้งเพื่อถวายเป็นถนนหลวงและเพื่อพัฒนาที่ดินของตน ซึ่งก็ได้รับการสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์ในการพระราชทานชื่อถนน โดยปรากฏชื่อถนนที่ตั้งชื่อจากราชทินนามและบรรดาศักดิ์ของขุนนางจำนวนมาก และส่วนใหญ่เป็นถนนที่ขยายไปยังพื้นที่ชั้นในของกรุงเทพมหานครตอนใต้ (เกื้อกุล ยืนยงอนันต์, 2529: 73) เช่น ถนนสี่พระยา ถนนเดโช ถนนสุรศักดิ์ ถนนสุรวงศ์ ถนนประมวญ ถนนรองเมือง

สืบเนื่องมาถึงยุคสมัยต่อๆ มาที่มีการสร้างถนนขยายไปทุกพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร หน่วยงานราชการที่มีหน้าที่ในการตั้งชื่อถนนก็ยังคงเล็งเห็นความสำคัญของขุนนางข้าราชการที่ได้ทำคุณประโยชน์ด้านต่างๆ แก่บ้านเมือง จึงปรากฏชื่อถนนจากขุนนางข้าราชการที่มีความเกี่ยวข้องกับถนนสายนั้น ดังเช่นชื่อถนนที่ตั้งขึ้นจากนโยบายของจอมพล ป.พิบูลสงคราม

ดังนั้นการตั้งชื่อถนนจึงเสมือนเป็นอนุสรณ์แห่งความทรงจำให้ระลึกถึงบุคคลสำคัญต่างๆ และขยายมาสู่บุคคลสามัญชนที่ทำคุณประโยชน์ต่อสังคมหรือเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงอีกด้วย

นอกจากด้านบุคคลแล้ว สังคมไทยยังให้ความสำคัญต่อสถานที่ สภาพแวดล้อม สิ่งของ เครื่องใช้ ลักษณะของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่านจนนำมาตั้งเป็นชื่อถนน ชื่อถนนบางสายเป็นการเจาะจงตั้งชื่อตามสถานที่ที่ถนนตัดผ่าน เช่น วัด วัง ป้อมปราการ แต่ถนนบางสายก็ตั้งชื่อจากชื่อเรียกสถานที่ดั้งเดิมในบริเวณนั้นซึ่งอาจจะมีความหมายเกี่ยวข้องกับลักษณะภูมิประเทศ พืชพรรณ สัตว์ อาชีพ ชาติพันธุ์ เพื่อให้สะดวกแก่การจดจำหมายรู้ แต่ประโยชน์ที่นอกเหนือไปจากนั้นคือการได้ใช้ชื่อถนนเป็นอนุสรณ์ย้ำเตือนความทรงจำของคนในสังคมว่าในยุคสมัยใดสมัยหนึ่ง ในพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านนี้ ได้เคยมีสิ่งต่างๆ ตามที่ปรากฏอยู่ในชื่อถนน นอกจากนี้ชื่อถนนจะเป็นอนุสรณ์ถึงสิ่งต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ยังใช้เป็นอนุสรณ์ย้ำเตือนความทรงจำของคนในสังคมถึงเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมือง เพราะปรากฏว่ามีการตั้งชื่อถนนจำนวนหนึ่งในกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ทั้งการสงคราม การเมืองการปกครอง เหตุการณ์เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ เป็นต้น เหตุการณ์สำคัญเหล่านี้บางเหตุการณ์อาจให้ความสำคัญด้วยการกำหนดให้เป็นวันสำคัญ ซึ่งคงเช่นเดียวกับการกำหนดให้ถนนสายหนึ่งเป็นตัวแทนย้ำเตือนความทรงจำเช่นกัน

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่าชื่อถนนกลุ่มหนึ่งที่ตั้งชื่อจากสถานประกอบการธุรกิจเอกชนที่ถนนตัดผ่าน เช่น ถนนแอปเปิ้ลแลนด์ ถนนธนนิยะ ถนนหมู่บ้านเศรษฐกิจ ถนนสวนสยาม ซึ่งขัดแย้งกับพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร 2534 ที่กล่าวว่าให้หลีกเลี่ยงการใช้ชื่อสินค้า ยี่ห้อ บริษัท ห้างร้านต่างๆ ดังที่ผู้วิจัยได้เคยกล่าวถึงในประเด็นแนวปฏิบัติในการตั้งชื่อถนน จึงแสดงให้เห็นว่าการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากค่านิยมของสังคมมากกว่าจะเป็นการปฏิบัติตามกฎหมาย

ผลการศึกษายังพบว่าที่มาและความหมายจากความเชื่อและค่านิยมพบได้ในถนนทุกขนาด จึงสะท้อนว่าความสุขความเจริญ และความเป็นสิริมงคลเป็นที่ปรารถนาของผู้คนทุกยุคทุกสมัย รวมทั้งความเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มนุษย์ยังใช้ภาษาเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดนี้ในการตั้งชื่อสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตน ดังจะเห็นได้ว่าชื่อถนนที่มีความสำคัญสายแรกๆ ในกรุงเทพมหานครจะได้รับพระราชทานชื่อที่สื่อถึงความหมายที่ดีงาม เช่น ถนนเจริญกรุง ถนน

บำรุงเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถนนจารุเมือง ถนนเจริญเมือง ถนนจรัสเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ถนนเพลินจิตที่ประธานซื้อโดยพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมพระนครธาภิรมย์ (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 45) ถนนเจริญนครที่ตั้งซื้อโดยพระยามโหสวรรค์ (กนกวลี ชูชัยยะ, 2548: 51) มาจนถึงปัจจุบันที่ประชาชนมีบทบาทหน้าที่ต่อชุมชนท้องถิ่นของตนเป็นอย่างมาก จึงสะท้อนความสำคัญของประชาชนออกมาในชื่อถนนสายต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร เช่น ถนนราษฎร์พัฒนา ถนนประชาร่วมใจ ถนนประชาราษฎร์ ถนนประชาชื่น ถนนราษฎร์อุทิศ ถนนร่วมพัฒนา เป็นต้น

ในประเด็นสุดท้ายที่ผู้วิจัยคิดว่าเป็นค่านิยมและธรรมเนียมนิยมอย่างหนึ่งของสังคมไทยในการตั้งชื่อให้กับสถานที่หรือสิ่งสำคัญต่างๆ รวมทั้งชื่อถนนด้วยนั้น คือการรู้จักใช้ภาษาในการตั้งชื่อถนนเพื่อให้เกิดความหมายที่ดีงามและเสียงที่ไพเราะ เพราะจากประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างชื่อถนนกับพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านในกรุงเทพมหานคร มีลักษณะบางประการที่น่าสนใจคือ ถนนที่ตัดผ่านใกล้เสียงกันบางสายจะตั้งชื่อสอดคล้องกันด้วยรูปเสียงและรูปความหมาย ชื่อถนนในลักษณะนี้ปรากฏมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยจะตั้งชื่อในกลุ่มถนนที่สร้างขึ้นพร้อมกัน หรือมีลักษณะการสร้างถนนที่เชื่อมต่อหรือขนานกันในพื้นที่ที่ใกล้กัน หรือมาจากที่มาเหตุการณ์ที่สัมพันธ์กัน หรือตั้งให้ล้อไปกับถนนสายแรกที่ถือเป็นถนนตั้งต้น อย่างเช่นถนนเจริญกรุง

5.5 ภาพรวมของความสัมพันธ์ระหว่างการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครกับปัจจัยต่างๆ

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร โดยพิจารณาจากลักษณะเด่นของชื่อถนนมาประกอบกับข้อมูลจากหน่วยงานราชการในด้านขนาดของถนนและด้านพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร รวมทั้งศึกษาข้อมูลจากแหล่งค้นคว้าในด้านประวัติที่มาของถนนเพื่อประโยชน์ในการจัดแบ่งยุคสมัย จนนำมาสู่การจัดแบ่งประเด็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชื่อถนนกับปัจจัยทั้ง 4 ประการ ผู้วิจัยจะได้สรุปสาระสำคัญในแต่ละประเด็นดังนี้

5.5.1 ขนาดของถนน

ผลจากการวิเคราะห์พบว่าลักษณะทางกายภาพของถนนเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนน ที่เห็นได้ชัดคือถนนสายหลักขนาดใหญ่ แม้จะมีจำนวนไม่มากแต่เป็นถนนที่มักจะสร้างขึ้นในโอกาสสำคัญหรือเกิดขึ้นจากโครงการสำคัญเป็นส่วนใหญ่ จึงเน้นการตั้งชื่อถนนจากชื่อบุคคลสำคัญหรือชนชั้นสูงเป็นหลัก ซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะทางกายภาพของถนนขนาดใหญ่ที่เป็น

สาธารณูปโภคสำคัญเหมาะแก่การสื่อถึงความสำคัญของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับชื่อถนนสายนั้น นอกจากนี้ก็นิยมตั้งชื่อถนนสายหลักขนาดใหญ่ตามชื่อสถานที่หรือสภาพแวดล้อมสำคัญที่ถนนตัดผ่าน ชื่อถนนจากความเชื่อค่านิยมของคนในสังคม และชื่อถนนจากพระราชดำริหรือเหตุการณ์สำคัญต่างๆ แต่จะไม่พบชื่อถนนจากอาชีพ ชาติพันธุ์ สิ่งของ ซึ่งจะไปพบในถนนสายหลักและถนนสายรองที่มีขนาดเล็กกว่า สำหรับถนนสายหลักถนนสายรองนี้มีจำนวนมากว่าถนนสายหลักขนาดใหญ่ แต่ด้วยขนาดของถนนที่เป็นขนาดมาตรฐานสร้างขึ้นทั่วไปในกรุงเทพมหานคร จึงส่งผลให้การตั้งชื่อถนนไม่มีลักษณะที่โดดเด่นอย่างเช่นในถนนสายหลักขนาดใหญ่ โดยมักจะตั้งชื่อถนนจากที่มาและความหมายทั่วไป เช่นชื่อสถานที่ต่างๆ ในชุมชนหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ถนนตัดผ่าน ในส่วนของชื่อบุคคลจะเป็นพระนามของพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง ข้าราชการ และสามัญชนมากกว่าพระมหากษัตริย์

5.5.2 พื้นที่ที่ถนนตัดผ่าน

ผลจากการวิเคราะห์พบว่าลักษณะของพื้นที่ทั้งในด้านภูมิประเทศหรือภูมิหลังทางสังคม วัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ของกรุงเทพมหานครเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนน เมื่อแบ่งกรุงเทพมหานครตามที่ตั้งของพื้นที่เป็นเขตชั้นใน เขตชั้นกลาง และเขตชั้นนอก ทำให้เห็นว่าชื่อถนนจะมีลักษณะเฉพาะในแต่ละพื้นที่จากที่มาและความหมายต่างๆ กล่าวคือ พื้นที่บริเวณใจกลางกรุงเทพมหานครที่มีความสำคัญในอดีตมักจะตั้งชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายจากสถานที่สำคัญ บุคคลสำคัญ เหตุการณ์สำคัญของบ้านเมือง และชื่อถนนที่มาจากอาชีพ ชาติพันธุ์ สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ของผู้คนในย่านชุมชนเก่าของกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นศูนย์กลางความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและเศรษฐกิจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนพื้นที่ชั้นกลางและพื้นที่ชั้นนอกของกรุงเทพมหานครพบว่าส่วนใหญ่จะเป็นชื่อถนนเกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และชื่อของสถานที่สำคัญในชุมชนมากกว่า เช่น ศาสนสถานของศาสนาต่างๆ โรงเรียน สถานประกอบการธุรกิจ เป็นต้น

นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่าชื่อถนนจากลักษณะภูมิประเทศอันเป็นที่ราบลุ่มมีแหล่งน้ำ อาทิ คลอง หนอง เป็นชื่อถนนที่มีลักษณะโดดเด่นคือมีการนำมาตั้งชื่อถนนในทุกพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร แม้ว่าบางพื้นที่อย่างเช่นในเขตกรุงเทพมหานครชั้นในอาจไม่ปรากฏให้เห็นแล้วในปัจจุบัน แต่ชื่อถนนก็ช่วยให้อันมองเห็นลักษณะทางกายภาพแต่เดิมได้ นอกจากนี้ยังมีชื่อถนนที่มาจากชื่อศาสนสถาน โดยเฉพาะวัดในพุทธศาสนาที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในทุกพื้นที่ ชื่อชุมชนต่างๆ ที่มีมาแต่ดั้งเดิมและชื่อชุมชนใหม่ และชื่อถนนที่ตั้งขึ้นจากความเชื่อและค่านิยมต่างๆ ก็ปรากฏในทุกพื้นที่ โดยส่วนใหญ่ยังคงเน้นความหมายที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง และ

เน้นถึงประชาชนในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นบทบาทหน้าที่ของประชาชน ความสุขความเจริญ ความร่วมมือร่วมใจกัน เป็นต้น

ส่วนประเด็นความสัมพันธ์ของชื่อถนนที่ตัดผ่านใกล้เคียงกันในแต่ละพื้นที่ ผลจากการวิเคราะห์พบว่าการตั้งชื่อถนนบางสายให้มีความสอดคล้องกันเป็นผลมาจากความนิยมทางด้านภาษาของคนไทย โดยส่วนใหญ่เป็นถนนสายสำคัญและได้รับพระราชทานชื่อถนนจากพระมหากษัตริย์มาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การตั้งชื่อถนนในลักษณะนี้จึงแสดงให้เห็นถึงความมุ่งหมายให้ถนนที่สร้างขึ้นใกล้เคียงกันเป็นถนนที่มีความสำคัญด้วยลักษณะพิเศษจากความคล้องจองกันทั้งทางเสียงและความหมาย ทั้งยังส่งผลให้จดจำได้ง่ายและแสดงถึงภูมิปัญญาทางภาษาไทยที่นิยมตั้งชื่อสถานที่สำคัญหรือสิ่งสำคัญต่างๆ ให้มีความคล้องจองกัน

5.5.3 ยุคสมัยที่สร้างถนน

ผลจากการวิเคราะห์พบว่ายุคสมัยเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร เพราะยุคสมัยที่แตกต่างกันจะทำให้แนวทางการตั้งชื่อถนนแตกต่างกันไปตามผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหรือตั้งชื่อถนนในแต่ละสมัย ซึ่งส่วนใหญ่จะมาจากผู้ที่มีอำนาจในการบริหารจัดการบ้านเมือง ได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ ขุนนางข้าราชการ ชนชั้นนำในสังคม และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้ชื่อของถนนทำหน้าที่เหมือนเป็นอนุสรณ์ความทรงจำ แสดงความสำคัญของผู้ที่เกี่ยวข้องกับชื่อถนนสายนั้น และเป็นตัวแทนในการถ่ายทอดประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองสมัยต่างๆ

ผู้วิจัยสังเกตว่าถนนที่สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีจำนวนน้อย เพราะเป็นยุคเริ่มต้นของการสร้างถนนสมัยใหม่ในกรุงเทพมหานคร การตั้งชื่อถนนจึงมาจากพระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ และสัมพันธ์กับพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านที่ยังคงจำกัดอยู่ใกล้พระบรมมหาราชวังและในเขตพระนคร ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นยุคแห่งการปฏิรูปการปกครองรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง กรุงเทพมหานครจึงเป็นศูนย์รวมแห่งความเจริญทางด้านการเมืองการปกครอง สังคม วัฒนธรรม การศึกษา พร้อมๆ กันกับการขยายการเส้นทางถนนไปในพื้นที่ต่างๆ มากขึ้นทั้งในพระนครชั้นในและพื้นที่โดยรอบ และเป็นถนนที่มีขนาดใหญ่ขึ้นตามพัฒนาการของบ้านเมืองและความก้าวหน้าของเทคนิคการก่อสร้าง การตั้งชื่อถนนจึงมีลักษณะที่โดดเด่นมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นพระนามของพระบรมวงศานุวงศ์ ชื่อราชทินนามและบรรดาศักดิ์ของขุนนางข้าราชการสำคัญ ชื่อสถานที่สำคัญ ชื่อถนนที่แสดงให้เห็นถึงพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชื่อถนนที่แสดงความเชื่อค่านิยมของคน

ในสังคม ชื่อถนนจากชื่อสิ่งของในพระราชนิคมหรือสิ่งของสามัญที่ใช้กันโดยทั่วไปในยุคสมัยนั้น รวมทั้งชื่อถนนที่มาจากลักษณะของคนในชุมชนทั้งจากอาชีพและชาติพันธุ์

การตั้งชื่อถนนจากที่มาที่หลากหลายนี้สืบเนื่องมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้พระองค์ยังทรงให้ความสำคัญในการตั้งชื่อถนนดังจะเห็นได้จากทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยเปลี่ยนแปลงชื่อถนนจากในรัชกาลก่อนให้เป็นชุดความหมายเดียวกันเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ต่างๆ

สืบเนื่องมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผู้ที่มีอำนาจในการตั้งชื่อถนนก็ยังคงมาจากราชสำนัก ซึ่งก็สอดคล้องกับชื่อถนนส่วนใหญ่ที่นิยมตั้งชื่อเพื่อแสดงถึงประวัติศาสตร์หลักของชาติ ไม่ว่าจะเป็นชื่อถนนที่มาจากพระราชกรณียกิจและการทำงานเพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า พระราชนิคมบางประการ การให้ความสำคัญแก่สถานที่ของชนชั้นปกครองหรือสถานที่ที่มีความสำคัญในบ้านเมือง เช่น วัด หลวง ย่านเศรษฐกิจสำคัญ เป็นต้น ต่อมาในช่วงหลังพ.ศ.2475 ชนชั้นกลางที่ศึกษาในระบบโรงเรียนกลุ่มหนึ่งมีโอกาสเป็นชนชั้นปกครอง ในระยะแรกเป็นชนชั้นกลางที่รับราชการทหารขึ้นเป็นผู้นำในการบริหารประเทศอย่างค่อนข้างต่อเนื่องและยาวนาน เช่น สมัยจอมพลป.พิบูลสงคราม ที่มีนโยบายที่โดดเด่นคือนโยบายรัฐนิยมเพื่อปลุกกระแสมหาความรักชาติและปรับปรุงวัฒนธรรมให้เหมือนอารยประเทศ สืบเนื่องมาถึงสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีการตั้งสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติในพ.ศ.2502 (สม โขติ อ่องสกุล อ้างถึงใน ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2549: 41-63) เพื่อสร้างสาธารณูปโภคสำคัญที่เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต เช่น ไฟฟ้า ประปา ถนน ให้กระจายทั่วทั้งในเมืองและชนบท การเปลี่ยนแปลงผู้นำการปกครองและนโยบายการปกครองนี้น่าจะมีอิทธิพลต่อแนวคิดในการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครในสมัยนั้นพอสมควร เช่น การตั้งชื่อถนนเพื่อเป็นเกียรติแก่ขุนนางข้าราชการผู้เกี่ยวข้องกับถนนสายนั้น ส่วนชื่อถนนที่มาจากพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์กลับลดลง ซึ่งสอดคล้องกับอำนาจการปกครองในขณะนั้นที่ให้ความสำคัญกับภาคราชการหลังเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังผลงานวิจัยของสายชล สัตยานุรักษ์ (สายชล สัตยานุรักษ์ อ้างถึงใน ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2549: 142) ที่กล่าวถึงลักษณะการปกครองในยุคสมัยนั้น ดังนี้

“...กลุ่มผู้มีอำนาจในทศวรรษ 2480 และ 2490 นำโดยจอมพลป. ก็ได้พยายามสร้างความชอบธรรมให้ระบอบการปกครองที่มีรัฐธรรมนูญและรัฐสภา และเน้นความสำคัญของนายกรัฐมนตรีแทนสถาบันพระมหากษัตริย์ พร้อมกับพยายามลดทอนอิทธิพลและพระบารมีของพระมหากษัตริย์ด้วยประการต่างๆ...”

สำหรับในรัชกาลปัจจุบันมีการตั้งชื่อถนนที่โดดเด่นคือการอัญเชิญพระนามพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และเหตุการณ์สำคัญในรัชสมัยมาตั้งเป็นชื่อของถนนสายหลักขนาดใหญ่หลายสาย ทั้งนี้เพื่อให้ถนนสายสำคัญเหล่านั้นเป็นอนุสรณ์เพื่อเทิดพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่นอกจากชื่อถนนที่แสดงความหมายเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์แล้ว สังเกตได้ว่าชื่อถนนในปัจจุบันยังให้ความสำคัญแก่บทบาทหน้าที่ของประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งก็สอดคล้องกับสังคมไทยในปัจจุบันที่เน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนมากขึ้นกว่าในรัชสมัยก่อนๆ

อย่างไรก็ตาม มีชื่อถนนกลุ่มหนึ่งปรากฏในทุกยุคทุกสมัย คือชื่อถนนที่มาจากความเชื่อและค่านิยมในความเป็นสิริมงคลต่างๆ เพราะเป็นสิ่งที่ดีงามที่ทุกคนย่อมปรารถนาให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคม เพียงแต่อาจมีความเชื่อและค่านิยมที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลและยุคสมัย

5.5.4 ค่านิยมและธรรมเนียมนิยมบางประการในสังคมวัฒนธรรมไทย

ผลจากการวิเคราะห์พบว่าค่านิยมและธรรมเนียมนิยมบางประการในสังคมวัฒนธรรมไทยเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร ค่านิยมและธรรมเนียมนิยมที่มีความโดดเด่นคือ

1) การยกย่องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นค่านิยมที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร โดยมีจะนำพระนามของพระมหากษัตริย์มาตั้งชื่อถนนโดยเฉพาะถนนสายหลักขนาดใหญ่ ซึ่งจะต้องมีการขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเสียก่อน ดังที่เคยกล่าวถึงในประเด็นแนวทางการปฏิบัติในการตั้งชื่อถนน นอกจากนี้ในด้านความหมายก็จะเป็นชื่อถนนที่แสดงความหมายต่างๆ เพื่อสื่อถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งมักจะเป็นคำที่แสดงถึงการยกย่องให้เกียรติอย่างสูง เช่น ชื่อถนนในกลุ่มพระราม ที่สะท้อนระบบความคิดความเชื่อของสังคมไทยตั้งแต่อดีตว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นดั่งสมมติเทพ หรือเป็นชื่อถนนที่สื่อถึงเหตุการณ์สำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น ถนนกาญจนาภิเษก ชื่อถนนที่แสดงถึงพระราชกรณียกิจ เช่น ถนนทรงวาด ถนนราชดำริ

2) การรำลึกถึงคุณความดีของผู้ที่ทำความประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ โดยการใช้ชื่อถนนเป็นอนุสรณ์หรือพื้นที่แห่งความทรงจำของคนในสังคม³ ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าในปัจจุบันถนนเป็นสิ่ง

³แนวความคิดเรื่อง “พื้นที่แห่งความทรงจำ” (site of memory) แสดงให้เห็นอำนาจในการเลือกสรรความทรงจำ และควบคุมสังคมว่าควร “จำ” หรือ “ลืม” ใคร หรือ เหตุการณ์ใด โดยสร้างปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อค้ำจุนให้ “ความทรงจำ” นั้นๆ ดำรงอยู่ เช่น การสร้างอนุสาวรีย์ พิพิธภัณฑสถาน การเขียนประวัติศาสตร์เชิดชูวีรบุรุษ (เขาวนุช เวรภัททา, 2545) ซึ่งแนวความคิดนี้สอดคล้องกับข้อสังเกตของผู้วิจัยว่าชื่อ

สากลที่นิยมใช้เป็นพื้นที่แห่งความทรงจำร่วม เพื่อระลึกถึงบุคคลหรือเหตุการณ์ต่างๆ จึงพบว่าชื่อถนนในกรุงเทพมหานครจำนวนมากแสดงความหมายถึงบุคคลในระดับต่างๆ ที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศ หรือชุมชนท้องถิ่น เช่น ถนนสมเด็จพระเจ้าตากสิน ถนนวิภาวดีรังสิต ถนนกัลยาณไมตรี ถนนอำนวยสงคราม ถนนศรีบูรพา ถนนสาธุประดิษฐ์

การใช้ชื่อถนนเพื่อรำลึกถึงคุณความดีของบุคคลนี้ ผู้วิจัยพบว่าเป็นแนวคิดที่มีความเป็นสากล เพราะปรากฏข้อมูลชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร เมืองหลวงของประเทศเวียดนาม พบว่ามีการตั้งชื่อถนนจากชื่อบุคคลมากที่สุด (รองลงมาคือชื่อสถานที่และชื่อสินค้า) และเป็นชื่อบุคคลที่ทำคุณประโยชน์ในด้านต่างๆ ให้แก่ประเทศเวียดนาม คือ ชื่อวีรบุรุษ ชื่อกษัตริย์ ชื่อพระบรมวงศานุวงศ์ ชื่อนักเขียน ชื่อนักปราชญ์ ชื่อกวี ชื่อวีรสตรี ชื่อแพทย์แผนโบราณ ชื่อเลขานุการพรรค ชื่อนักประวัติศาสตร์ (โสภณา ศรีจำปา, 2540: 97-108)

3) การใช้ภาษาตั้งชื่อถนนอย่างประณีตบรรจง ดังที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วว่าชื่อถนนจำนวนหนึ่งเกิดจากความมุ่งหมายให้เป็นชื่อที่มีความหมายที่ดีงาม มีความไพเราะ และมีเสียงที่สัมผัสคล้องจองกัน ซึ่งสอดคล้องกับธรรมเนียมนิยมของคนไทยในการให้ความสำคัญแก่การตั้งชื่อสถานที่สำคัญต่างๆ เพราะชื่อที่ดีย่อมนำความสุขความเป็นสิริมงคลมาสู่ผู้คน ตัวอย่างถนนที่สำคัญคือ ถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร

4) ชื่อถนนแสดงถึงค่านิยมและธรรมเนียมปฏิบัติที่แตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย จากการศึกษาชื่อถนนโดยแบ่งตามรัชสมัยจะเห็นได้ชัดเจนว่าชื่อถนนจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามพระราชนิยม และเงื่อนไขทางสังคมในสมัยนั้น ตัวอย่างเช่น ชื่อถนนที่มาจากชื่อลายเครื่องถ้วยจีนอันเป็นพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นพระนามทรงกรมของพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ต่างๆ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่แตกต่างไปจากรัชสมัยอื่นคือ การตั้งชื่อถนนที่มีความหมายเกี่ยวกับสัตว์มงคล และชื่อถนนที่หมายถึงสมรภูมิในสมัยกรุงธนบุรี-ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อมาสู่ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองสมัยรัฐบาลจอมพล. ปิบูลสงครามก็ได้ให้ความสำคัญแก่บุคคลสำคัญที่เป็นขุนนางข้าราชการ เพราะปรากฏเป็นนโยบายในการตั้งชื่อถนนจากชื่อของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างถนน สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันที่ผู้วิจัยสังเกตว่ามีชื่อ

ถนนในกรุงเทพมหานครจะเป็นชื่อที่มาจากบุคคลชั้นสูงและเหตุการณ์สำคัญตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเป็นต้นมา แต่ไม่ปรากฏชื่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ รวมทั้งเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาหรือเก่าแก่ไปกว่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชื่อถนนในกรุงเทพมหานครมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นพื้นที่ความทรงจำนั้นให้ผู้คนในสังคมไทยระลึกถึงความสำคัญของบุคคลและประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับกรุงเทพมหานครตั้งแต่ยุคแรกเริ่มสร้างกรุงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ถนนจำนวนหนึ่งที่มีความหมายเกี่ยวกับประชาชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในสังคมปัจจุบันเกิดค่านิยมในการให้ความสำคัญแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างๆ นอกจากนี้ยังมีค่านิยมในการตั้งชื่อถนนจากชื่อสถานประกอบการธุรกิจที่สำคัญ ซึ่งไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ในการตั้งชื่อถนนที่ให้หลีกเลี่ยงชื่อบริษัท ห้างร้าน ดังนั้นกฎเกณฑ์ในการตั้งชื่อถนนจึงเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยขึ้นอยู่กับลักษณะทางสังคมในปัจจุบัน

ในบทนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชื่อถนนในกรุงเทพมหานครกับปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ขนาดของถนน พื้นที่ที่ถนนตัดผ่าน ยุคสมัยในการสร้างถนน และค่านิยมและธรรมเนียมนิยมบางประการในสังคมวัฒนธรรมไทย ผลการวิจัยที่นำเสนอในบทนี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับสังคมวัฒนธรรมไทยได้ไม่มากนักน้อย ในบทต่อไปผู้วิจัยจะนำเสนอบทสรุปของการศึกษาทั้งหมด และจะอภิปรายผลการศึกษาโดยรวมทั้งหมด

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ข้อคือ

1. ที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร
2. ศึกษาลักษณะทางภาษาของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร
3. ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้งสามข้อ และผลการวิจัยสำคัญสอดคล้องเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้คือ

1. ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครมีที่มาและความหมายเกี่ยวกับ ชื่อ นามสกุล หรือราชทินนามของบุคคลที่สร้างหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับถนนนั้น สถานที่หรือสภาพแวดล้อมโดยรอบที่ถนนตัดผ่านชุมชนที่ตั้งอาศัยใกล้ถนนนั้น เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น
2. องค์ประกอบชื่อถนนในกรุงเทพมหานครประกอบด้วยคำศัพท์ต่างๆ ได้แก่ คำที่แสดงชื่อเฉพาะ คำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศ คำบอกตำแหน่ง คำบอกคุณสมบัติ และคำบอกลำดับที่ ลักษณะเด่นทางภาษาที่พบในการตั้งชื่อถนน ได้แก่ การใช้ชื่อที่มีองค์ประกอบบางส่วนซ้ำกัน การใช้คำพ้องความหมาย การสร้างสัมผัสคล้องจองระหว่างชื่อถนน
3. ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ขนาดของถนน ที่ตั้งของถนน ค่านิยมบางประการในสังคมไทย อาทิ การยกย่องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ การระลึกถึงบุคคลสำคัญหรือผู้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ การใช้ชื่อถนนเป็นอนุสรณ์ย้ำเตือนความทรงจำของคนในสังคม

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยก็พบประเด็นที่น่าสนใจเพิ่มเติมไปจากสมมติฐานที่ตั้งไว้คือ

1. ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครมีที่มาและความหมายเพิ่มขึ้นเกี่ยวกับความเชื่อและค่านิยมเรื่องความเป็นสิริมงคล และที่มาและความหมายจากสิ่งของเครื่องใช้
2. ในด้านลักษณะเด่นทางภาษา พบว่าชื่อถนนมีลักษณะเด่นทางความหมายในด้านความหมายที่เกี่ยวข้องเนื่องเป็นชุดเดียวกัน
3. ในด้านปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร พบว่ามีปัจจัยด้านยุคสมัย และปัจจัยด้านค่านิยม ธรรมเนียมนิยมบางประการในสังคมวัฒนธรรมไทยที่จะส่งผลต่อการตั้งชื่อถนน

ผลการวิเคราะห์ชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร ทำให้เราทราบถึงประวัติความเป็นมาของถนน ลักษณะทางภาษาในการตั้งชื่อถนน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและสังคมวัฒนธรรมไทยที่สะท้อนจากการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร ดังที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลในบทต่างๆ โดยจะนำเสนอสาระสำคัญในหัวข้อสรุปผลการวิจัย ดังนี้

6.1 สรุปผลการวิจัย

6.1.1 ที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

การตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครช่วงแรกมักจะมาจากการพระราชทานชื่อถนนจากพระมหากษัตริย์ ต่อมาจึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานทางราชการ เช่น นายทะเบียน ผู้อำนวยการเขตราชบัณฑิตยสถาน กรมศิลปากร คณะกรรมการกลางการตั้งชื่อถนน ตรอก ซอยๆ เป็นต้น โดยผู้มีอำนาจในการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครจะตั้งชื่อถนนตามที่มาและความหมายต่างๆ ให้เหมาะสมกับประวัติความเป็นมาหรือวัตถุประสงค์ในการสร้างถนนสายนั้นสำหรับในงานวิจัยนี้จะศึกษาชื่อถนนที่สามารถหาประวัติที่มาได้จำนวน 371 ชื่อ จากจำนวนทั้งหมด 473 ชื่อ ผู้วิจัยได้แยกกลุ่มที่มาและความหมายของชื่อถนนในกรุงเทพมหานครออกเป็น 6 ประเภท จากประเภทที่พบชื่อถนนมากที่สุดลงไปตามลำดับ ดังนี้

6.1.1.1 ที่มาและความหมายจากสถานที่หรือสภาพแวดล้อม 163 ชื่อหรือร้อยละ 43.93

6.1.1.2 ที่มาและความหมายจากชื่อ นามสกุล ราชทินนาม หรือตำแหน่งของบุคคลสำคัญ 109 ชื่อหรือร้อยละ 29.38

6.1.1.3 ที่มาและความหมายจากความเชื่อและค่านิยมเรื่องความเป็นสิริมงคล 56 ชื่อหรือ ร้อยละ 15.09

6.1.1.4 ที่มาและความหมายจากเหตุการณ์สำคัญ 23 ชื่อ หรือร้อยละ 6.19

6.1.1.5 ที่มาและความหมายจากลักษณะของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน 12 ชื่อหรือร้อยละ 3.23

6.1.1.6 ที่มาและความหมายจากสิ่งของเครื่องใช้ 8 ชื่อหรือร้อยละ 2.15

นอกจากนี้ที่มาและความหมายของชื่อถนนในบางประเภทยังสามารถจัดแบ่งข้อมูลได้โดยละเอียดตามที่มาและความหมายของถนนสายนั้นๆ ดังนี้

6.1.1.1 ที่มาและความหมายจากสถานที่หรือสภาพแวดล้อม

6.1.1.1.1 ชื่อถนนตามสถานที่สำคัญที่อยู่ใกล้ถนนได้แก่ ศาสนสถานสถานศึกษา สถานที่สาธารณะ วัง สถานประกอบการธุรกิจสถานที่ราชการและป้อมปราการ

6.1.1.1.2 ชื่อถนนตามลักษณะภูมิประเทศ และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

6.1.1.1.3 ชื่อถนนมาจากชื่อชุมชน แขวง เขต จังหวัด และชื่อชุมชน แขวง เขต จังหวัด ที่แสดงจุดเริ่มต้น-สิ้นสุด

6.1.1.2 ที่มาและความหมายจากชื่อ นามสกุล ราชทินนาม หรือตำแหน่งของบุคคล

สำคัญ

6.1.1.2.1 ชื่อถนนที่มาจากพระนาม

6.1.1.2.2 ชื่อถนนที่มาจากราชทินนาม

6.1.1.2.3 ชื่อถนนที่ดัดแปลงโดยมีที่มาจากสถานภาพหรือบทบาทของบุคคลสำคัญ

6.1.1.2.4 ชื่อถนนที่มาจากนามสกุลของบุคคลสำคัญ

6.1.1.2.5 ชื่อถนนที่มาจากชื่อของบุคคลสำคัญ

6.1.1.2.6 ชื่อถนนที่มาจากบรรดาศักดิ์

6.1.1.2.7 ชื่อถนนที่มาจากบรรดาศักดิ์กับราชทินนาม

6.1.1.2.8 ชื่อถนนที่มาจากบรรดาศักดิ์กับนามสกุล

6.1.1.2.9 ชื่อถนนที่มาจากชื่อกับนามสกุลของบุคคลสำคัญ

6.1.1.2.10 ชื่อถนนที่มาจากนามปากกาของบุคคลสำคัญ

ที่มาและความหมายจากชื่อบุคคลต่างมีวัตถุประสงค์หลักๆ คือเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และเพื่อเป็นเกียรติแก่ขุนนาง ข้าราชการและสามัญชน

6.1.1.3 ที่มาและความหมายจากความเชื่อและค่านิยมเรื่องความเป็นสิริมงคลได้แก่ ชื่อถนนที่แสดงถึงความหมายถึงความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงของบ้านเมืองและประชาชนความสำคัญของประชาชน การร่วมมือร่วมใจ ความสามัคคีของประชาชนการพัฒนาความสุขสวัสดีมงคลเทวดา ความปลอดภัย ความเป็นสิริมงคลความร่ำรวย ความเจริญในอาชีพ

6.1.1.4 ที่มาและความหมายจากเหตุการณ์สำคัญได้แก่ ชื่อถนนจากอนุสรณ์สงครามในอดีตพระราชดำริในการสร้างถนน และเหตุการณ์สำคัญในบ้านเมือง

6.1.1.5 ที่มาและความหมายจากลักษณะของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน ได้แก่ ชื่อถนนจากอาชีพของคนในชุมชน และชาติพันธุ์ของคนในชุมชน

6.1.1.6 ที่มาและความหมายจากสิ่งของเครื่องใช้

ผลการวิจัยในบทนี้ใกล้เคียงกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าชื่อถนนในกรุงเทพมหานครมีที่มาและความหมายจากสถานที่และสภาพแวดล้อม บุคคลสำคัญ เหตุการณ์สำคัญ ความเชื่อและค่านิยมอาชีพและชาติพันธุ์ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวรวมไว้ในหัวข้อที่มาและความหมายจากลักษณะของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน แต่จากการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้พบว่าชื่อถนนในกรุงเทพมหานครมีที่มาและความหมายเพิ่มเติมคือที่มาและความหมายจากสิ่งของเครื่องใช้ด้วย

6.1.2 ลักษณะทางภาษาของชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์ลักษณะทางภาษาของชื่อถนนในกรุงเทพมหานครซึ่งแยกได้เป็น 2 ประเด็นคือ โครงสร้างการตั้งชื่อถนนและลักษณะที่น่าสังเกตบางประการทางภาษาในประเด็นโครงสร้างการตั้งชื่อถนนผู้วิจัยจะจำแนกประเภทของโครงสร้างตามองค์ประกอบทางความหมาย

ซึ่งหมายถึงการพิจารณาความหมายของคำที่นำมาประกอบกันเป็นชื่อถนนสายหนึ่งๆ ว่าแต่ละคำเป็นคำในหมวดความหมายประเภทใด เช่น ชื่อเฉพาะหรือวิสามานยนามคำนามทั่วไปหรือวิสามานยนามคำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศซึ่งจะเป็นคำที่เป็นส่วนหลักแสดงความหมายสำคัญเพื่อสื่อความและมีส่วนนำหน้าซึ่งเป็นคำบอกตำแหน่ง เพื่อแสดงตำแหน่งการตัดผ่านสถานที่หรือเพื่อระบุตำแหน่งที่ตั้งของถนนสายต่างๆ เช่น ข้างเข้าเชื่อมใต้เลียบ และคำบอกคุณสมบัติเพื่อขยายความหมายของคำหลัก ได้แก่ เพื่อป้องกันทิศทาง หรือแสดงลักษณะเด่นอื่นๆ เช่น นอก ใน ใต้เหนือ สายที่ 1

จากการศึกษาข้อมูลสรุปได้ว่าโครงสร้างของชื่อถนนในกรุงเทพมหานครสามารถสรุปเป็นกฎได้ดังนี้

1. (คำบอกตำแหน่ง) + ชื่อเฉพาะ + (คำบอกคุณสมบัติ)
2. คำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศ + (คำบอกคุณสมบัติ)

โครงสร้างของชื่อถนนในกรุงเทพมหานครจึงมีทั้งรูปแบบองค์ประกอบเดียวและหลายองค์ประกอบทางความหมายเมื่อนำคำเหล่านี้มาประกอบกัน โดยผู้วิจัยจะพิจารณาข้อมูลจากบทที่ 3 เป็นพื้นฐานสำคัญ

ผู้วิจัยสรุปได้ว่าชื่อถนนสามารถจำแนกรายละเอียดได้ดังนี้

6.1.2.1 โครงสร้าง 1 องค์ประกอบ

- 6.1.2.1.1 ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับสถานที่และสภาพแวดล้อม
- 6.1.2.1.2 ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับบุคคล
- 6.1.2.1.3 ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับความเชื่อและค่านิยมบางอย่างที่ผู้คนยึดถือ
- 6.1.2.1.4 ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญ
- 6.1.2.1.5 ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับอาชีพของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่าน
- 6.1.2.1.6 ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของคนในชุมชนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงถนน
- 6.1.2.1.7 ชื่อเฉพาะเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้

6.1.2.2 โครงสร้างหลายองค์ประกอบ

- โครงสร้าง 2 องค์ประกอบ

6.1.2.2.1 คำบอกตำแหน่ง+ คำที่แสดงชื่อเฉพาะ

6.1.2.2.2 คำที่แสดงชื่อเฉพาะ+คำบอกคุณสมบัติ

6.1.2.2.3 คำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศ+ คำบอกคุณสมบัติ

- โครงสร้าง 3 องค์ประกอบ

6.1.2.2.4 คำบอกตำแหน่ง+ คำที่แสดงชื่อเฉพาะ+คำบอกคุณสมบัติ

ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครที่มีโครงสร้าง 1 องค์ประกอบ มีที่มาจากคำที่แสดงชื่อเฉพาะเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะชื่อถนนที่มาจากสถานที่และสภาพแวดล้อม บุคคล ความเชื่อและค่านิยม เหตุการณ์สำคัญ อาชีพ สิ่งของ ชาติพันธุ์และคำที่แสดงชื่อเฉพาะนี้อาจจะตั้งขึ้นจากชื่อเดิม จากการตัดทอนองค์ประกอบบางส่วนของที่มาเดิม หรือตั้งขึ้นใหม่ให้สัมพันธ์กับที่มาและความหมายเพื่อให้ได้ชื่อถนนที่กะทัดรัดพร้อมกับสื่อความหมายได้ชัดเจน

ส่วนชื่อถนนในกรุงเทพมหานครที่มีโครงสร้างหลายองค์ประกอบ จะประกอบด้วยคำที่แสดงชื่อเฉพาะหรือคำศัพท์เกี่ยวกับภูมิประเทศประกอบกับคำที่มาขยาย ได้แก่ คำบอกตำแหน่ง เช่น ถนนเข้าโรงเรียนบ้านเกาะ ถนนเลียบคลองสอง ถนนหน้าหับเผยคำบอกคุณสมบัติ เช่น ถนนคลองหนองใหญ่ ถนนสาทรเหนือถนนอุทองในถนนกำแพงเพชร 1,2,3,4,5,6,7

ส่วนในประเด็นลักษณะที่น่าสังเกตบางประการทางภาษานั้น พบว่ามีการตั้งชื่อถนนให้มีลักษณะเด่นทางเสียง และลักษณะเด่นทางความหมาย โดยลักษณะเด่นทางเสียง ได้แก่ สัมผัสอักษร สัมผัสสระ การใช้ชื่อที่มีองค์ประกอบบางส่วนซ้ำกันเช่น กลุ่มถนนเจริญกรุง-บำรุงเมือง-เพ็ญนคร กลุ่มถนนจรัลเมือง-จารุเมือง-เจริญเมือง กลุ่มถนนจรัลเวียง-เจริญเวียง-จรัญเวียง เป็นต้น ส่วนลักษณะเด่นทางความหมาย ได้แก่ การใช้คำพ้องความหมาย เช่น เมือง เวียง กรุงนคร การตั้งชื่อที่มีความหมายเกี่ยวเนื่องเป็นชุดเดียวกันเช่น ชื่อถนนในชุดความหมายของพระนามทรงกรมของพระบรมวงศานุวงศ์หรือชื่อถนนในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับสงคราม ซึ่งประเด็นนี้เป็นประเด็นที่เพิ่มเติมจากสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยชื่อกลุ่มถนนที่เป็นชื่อของจังหวัดหรือเมืองในประเทศไทยนั้นแท้จริงแล้วมีที่มาและความหมายมาจากพระนามทรงกรมของพระบรมวงศานุวงศ์ ส่วนชื่อ

ถนนในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับสงครามจะแสดงด้วยชื่อของสถานที่ที่เป็นสมรภูมिरบและชื่อที่แสดง ความหมายเกี่ยวกับผลแห่งชัยชนะของสงคราม

6.1.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครพบว่าปัจจัยสำคัญที่สัมพันธ์กับขนาดของถนน พื้นที่ที่ถนนตัดผ่านยุคสมัยที่สร้างถนน และค่านิยมและธรรมเนียมนิยมบางประการในสังคมวัฒนธรรมไทย สำหรับในประเด็นแรกคือปัจจัยด้านขนาดของถนนในกรุงเทพมหานคร ผลจากการวิเคราะห์พบว่าขนาดของถนนมีผลต่อการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครในระดับที่ไม่มากนัก เพราะเห็นได้ชัดเจนเพียงข้อมูลถนนสายหลักขนาดใหญ่ที่จะให้ความสำคัญในการตั้งชื่อถนนจากที่มาและความหมายสำคัญต่างๆ โดยเฉพาะจากชื่อบุคคลสำคัญที่เป็นชนชั้นปกครอง ในขณะที่ถนนสายหลักและถนนสายรองก็ยังคงตั้งชื่อถนนจากที่มาและความหมายที่ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก

ในประเด็นปัจจัยด้านพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านผลจากการวิเคราะห์พบว่าพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนน เมื่อแบ่งกรุงเทพมหานครตามที่ตั้งของพื้นที่เป็นเขตชั้นใน เขตชั้นกลาง และเขตชั้นนอก ทำให้เห็นว่าชื่อถนนจะมีลักษณะเฉพาะในแต่ละพื้นที่จากที่มาและความหมายต่างๆ กล่าวคือ พื้นที่บริเวณใจกลางกรุงเทพมหานครที่มีความสำคัญในอดีตมักจะตั้งชื่อถนนที่มีที่มาและความหมายจากสถานที่สำคัญ บุคคลสำคัญ เหตุการณ์สำคัญของบ้านเมือง และชื่อถนนที่มาจากอาชีพ ชาติพันธุ์ สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ของผู้คนในย่านชุมชนเก่าของกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นศูนย์กลางความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและเศรษฐกิจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนพื้นที่ชั้นกลางและพื้นที่ชั้นนอกของกรุงเทพมหานครแม้จะยังปรากฏชื่อถนนจากปัจจัยเหล่านี้แต่ก็มีจำนวนไม่มากนัก แต่พบว่าส่วนใหญ่จะเป็นชื่อถนนเกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และชื่อของสถานที่สำคัญในชุมชนมากกว่า เช่น ศาสนสถานของศาสนาต่างๆ โรงเรียน สถานประกอบการธุรกิจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าในพื้นที่ที่ใกล้เคียงกันจะมีการตั้งชื่อถนนให้สอดคล้องกัน

จึงสรุปได้ว่าชื่อถนนในแต่ละพื้นที่จะช่วยให้เราเห็นพัฒนาการทางกายภาพของบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาบ้านเมืองจากอดีตจนถึงปัจจุบันและวิถีชีวิตของผู้คนที่

หลากหลาย คือจากในอดีตที่ความเจริญจะกระจุกตัวอยู่ในบริเวณกรุงเทพมหานครชั้นในซึ่งประกอบไปด้วยสถานที่ต่างๆทางการเมืองการปกครองและศิลปวัฒนธรรม ส่วนบริเวณกรุงเทพมหานครรอบนอกยังคงสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติมากกว่าจึงปรากฏชื่อถนนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศ พิษพรรณธรรมชาติท้องถิ่นเป็นจำนวนมากกว่ามาจนถึงทุกวันนี้ อย่างไรก็ตาม กรุงเทพมหานครในปัจจุบันได้พัฒนาความเจริญออกไปจากศูนย์กลางในอดีตจนครอบคลุมไปทั่วเขตการปกครองและปริมณฑล จึงไม่เกิดความแตกต่างทางกายภาพและสภาพแวดล้อมเท่าใดนัก

ในประเด็นปัจจัยด้านยุคสมัยที่สร้างถนนผลจากการวิเคราะห์พบว่ายุคสมัยเป็นปัจจัยสำคัญ เช่นเดียวกับด้านพื้นที่ เพราะจะทำให้ให้เห็นถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหรือตั้งชื่อถนนในแต่ละสมัย ซึ่งส่วนใหญ่จะมาจากผู้ที่มีอำนาจให้การบริหารจัดการบ้านเมือง ได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ ขุนนางข้าราชการ ชนชั้นนำในสังคม และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้ชื่อของถนนมีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และเป็นตัวแทนในการถ่ายทอดประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองสมัยต่างๆ

การศึกษาการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านค่านิยมและธรรมเนียมนิยมบางประการในสังคมวัฒนธรรมไทย ผลการวิจัยพบว่าสังคมไทยมีค่านิยมการยกย่องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะจะพบชื่อถนนที่แสดงความหมายถึงพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ เส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน พระบรมมหาราชวัง พระราชกรณียกิจและพระราชดำริที่เกี่ยวกับถนน ซึ่งค่านิยมนี้ปรากฏในทุกรัชสมัยโดยเฉพาะในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นในและพื้นที่โดยรอบ ทั้งยังเห็นได้ชัดเจนว่าชื่อถนนที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์มักตั้งขึ้นให้สัมพันธ์กับขนาดของถนนสายหลักขนาดใหญ่และถนนสายหลัก

นอกจากชื่อถนนจะแสดงถึงการยกย่องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์แล้วยังแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญแก่บุคคลสำคัญหรือผู้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติในทุกชนชั้น ซึ่งในสังคมไทยนอกจากสถาบันพระมหากษัตริย์แล้ว กลุ่มขุนนางข้าราชการก็มีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่ง ดังปรากฏเป็นชื่อถนนในทุกยุคสมัย ทุกขนาดถนน และทุกพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ชื่อถนนที่มาจากขุนนางข้าราชการยังแสดงให้เห็นพัฒนาการบ้านเมืองของกรุงเทพมหานครในพื้นที่ต่างๆ ว่ามิได้เติบโตอยู่เพียงบริเวณพระบรมมหาราชวัง ที่เห็นได้ชัดเจนคือในรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีถนนตั้งชื่อจากราชทินนามและบรรดาศักดิ์ของขุนนางจำนวนมาก โดยเป็นถนนที่ขยายไปยังพื้นที่ชั้นในของกรุงเทพมหานครตอนใต้ สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันที่มีการสร้างถนนขยายไปยังทุกพื้นที่ของกรุงเทพมหานครก็ยังคงตั้งชื่อถนนจากขุนนางข้าราชการซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับถนนสายนั้น เช่น ชื่อถนนที่ตั้งขึ้นจากนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม การตั้งชื่อถนนจึงเสมือนเป็นอนุสาวรีย์ให้ระลึกถึงบุคคลสำคัญต่างๆ และขยายมาสู่บุคคลสามัญชนที่ทำคุณประโยชน์ต่อสังคมหรือเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงอีกด้วย

นอกจากด้านบุคคลแล้ว สังคมไทยยังให้ความสำคัญต่อสถานที่ สภาพแวดล้อม สิ่งของ เครื่องใช้ ลักษณะของคนในชุมชนที่ถนนตัดผ่านจนนำมาตั้งเป็นชื่อถนน ชื่อถนนบางสายเป็นการเจาะจงตั้งชื่อตามสถานที่ที่ถนนตัดผ่าน เช่น วัด วัง ป้อมปราการ แต่ถนนบางสายก็ตั้งชื่อจากชื่อเรียกสถานที่ดั้งเดิมในบริเวณนั้นซึ่งอาจจะมีความหมายเกี่ยวข้องกับลักษณะภูมิประเทศ พืชพรรณ สัตว์ อาชีพ ชาติพันธุ์ เพื่อให้สะดวกแก่การจดจำหมายรู้ แต่ประโยชน์ที่นอกเหนือไปจากนั้นคือการได้ใช้ชื่อถนนเป็นอนุสรณ์ย้ำเตือนความทรงจำของคนในสังคมว่าในยุคสมัยใดสมัยหนึ่ง ในพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านนี้ ได้เคยมีสิ่งต่างๆ ตามที่ปรากฏอยู่ในชื่อถนน นอกจากนี้ชื่อถนนจะเป็นอนุสรณ์ถึงสิ่งต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ยังใช้เป็นอนุสรณ์ย้ำเตือนความทรงจำของคนในสังคมถึงเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมือง เพราะปรากฏว่ามีการตั้งชื่อถนนจำนวนหนึ่งในกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ทั้งการสงคราม การเมืองการปกครอง เหตุการณ์เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ เป็นต้น เหตุการณ์สำคัญเหล่านี้บางเหตุการณ์อาจให้ความสำคัญด้วยการกำหนดให้เป็นวันสำคัญ ซึ่งคงเช่นเดียวกับการกำหนดให้ถนนสายหนึ่งเป็นตัวแทนย้ำเตือนความทรงจำเช่นกัน

นอกจากนี้ชื่อถนนยังแสดงถึงค่านิยมและธรรมเนียมปฏิบัติที่แตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย โดยจะเปลี่ยนไปตามพระราชนิยมและความนิยมที่แตกต่างกัน รวมทั้งเงื่อนไขของสังคมในยุคสมัยนั้น เช่น ลักษณะการเมืองการปกครองที่เปลี่ยนแปลงไปย่อมส่งผลต่อค่านิยมและธรรมเนียมปฏิบัติในการตั้งชื่อถนนที่แตกต่างกัน

ในประเด็นสุดท้ายที่ผู้วิจัยคิดว่าเป็นค่านิยมหนึ่งของสังคมไทยในการตั้งชื่อให้กับสถานที่หรือสิ่งสำคัญต่างๆ รวมทั้งชื่อถนนด้วย นั่นคือการรู้จักใช้ประโยชน์ทางภาษาในการเสริมสร้าง

ความรู้สึกที่ตึงตังทั้งในด้านความหมายและลักษณะเด่นทางภาษา เพราะจากประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างชื่อถนนกับพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านในกรุงเทพมหานคร มีลักษณะบางประการที่น่าสนใจคือ ถนนที่ตัดผ่านใกล้เคียงกันบางสายจะตั้งชื่อสอดคล้องกันด้วยรูปเสียงและรูปความหมาย ชื่อถนนในลักษณะนี้ปรากฏมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยจะตั้งชื่อในกลุ่มถนนที่สร้างขึ้นพร้อมกัน หรือมีลักษณะการสร้างถนนที่เชื่อมต่อกันหรือขนานกันในพื้นที่ที่ใกล้เคียงกัน หรือมาจากที่มาเหตุการณ์ที่สัมพันธ์กัน หรือตั้งให้ล้อไปกับถนนสายแรกที่ถือเป็นถนนตั้งต้น อย่างเช่นถนนเจริญกรุง

6.2 อภิปรายผลการวิจัย

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมพบว่าประเด็นเพิ่มขึ้นทั้งในด้านที่มาและความหมาย ลักษณะเด่นทางภาษาและปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนน นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าการศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีชื่อที่น่าสนใจบางประการเกี่ยวกับการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร คือ

6.2.1 ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับชื่อสถานที่ ผู้วิจัยพบว่าการตั้งชื่อถนนจากที่มาและความหมายต่างๆ มีลักษณะที่สอดคล้องกับการตั้งชื่อสถานที่อื่นๆ อาทิ การศึกษาการตั้งชื่อวัดในพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร (นฤมล ตุงคะโหตร, 2547) กล่าวคือ มีการตั้งชื่อตามบุคคลที่เกี่ยวข้องในการสร้างวัด การตั้งชื่อตามสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ในวัด การตั้งชื่อตามตำแหน่งหรือตำบลที่ตั้งของวัด การตั้งชื่อวัดตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การตั้งชื่อวัดตามกลุ่มชาติพันธุ์ ข้อค้นพบที่น่าสนใจอย่างหนึ่งคือชื่อถนนในกรุงเทพมหานครมีที่มาและความหมายจากสถานที่ สภาพแวดล้อมเป็นส่วนมากลักษณะดังกล่าวอาจจะแสดงให้เห็นถึงวิถีคิดของคนไทยว่าคนไทยให้ความสำคัญแก่สภาพแวดล้อมรอบตัวที่มีมาแต่อดีต และใช้สภาพแวดล้อมนั้นเป็นเครื่องช่วยระบุตำแหน่งของถนน กล่าวได้ว่าชื่อถนนที่ตั้งจากสภาพแวดล้อมโดยรอบทำหน้าที่เป็น “หมุดหมาย” ช่วยบอกตำแหน่งที่ตั้งของถนนได้ด้วย

6.2.2 เมื่อเปรียบเทียบการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครกับการตั้งชื่อถนนในงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การตั้งชื่อถนนในกรุงฮานอย (โสภนา ศรีจำปา, 2540) ผู้วิจัยพบลักษณะที่น่าสนใจคือ ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครเน้นการตั้งชื่อโดยใช้ที่มาจากสภาพแวดล้อมหรือสถานที่

สำคัญเพื่อแสดงตำแหน่งที่ตั้งของถนน ในขณะที่ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครเน้นการตั้งชื่อจากชื่อบุคคลสำคัญเพื่อเป็นการรำลึกถึงคุณูปการของบุคคลเหล่านั้น

เมื่อพิจารณาชื่อบุคคลที่นำมาตั้งชื่อถนน พบว่าชื่อถนนในกรุงเทพมหานครสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยยกย่องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังเช่นที่มีการตั้งชื่อถนนสายหลักขนาดใหญ่จากพระนามพระมหากษัตริย์ และมีการตั้งชื่อถนนสายหลักในเขตกรุงเทพมหานครขึ้นในจากพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ ส่วนชื่อถนนในกรุงเทพมหานครนั้นแสดงให้เห็นการให้ความสำคัญแก่วีรบุรุษและนักรบผู้มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างชาติของเวียดนาม นอกจากนี้ชื่อถนนที่ตั้งเพื่อรำลึกถึงบุคคลที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองในด้านต่างๆ นั้นก็ปรากฏในการตั้งชื่อถนนเช่นกัน

6.2.3 ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครบางกลุ่มมีลักษณะทางภาษาที่โดดเด่น โดยจะนิยมตั้งชื่อให้สอดคล้องกันทั้งด้านเสียงที่มีความไพเราะและความหมายที่ดีงามของบ้านเมืองและชนชั้นสูง ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นธรรมเนียมของการตั้งชื่อสถานที่สำคัญที่สืบทอดมาแต่โบราณดังเช่นการตั้งชื่อประตูพระบรมมหาราชวัง ชื่อป้อมปราการ ชื่อสะพาน ชื่อเรือพระที่นั่ง เป็นต้น จึงปรากฏว่าถนนที่ตั้งชื่อให้สอดคล้องกันนี้มักจะเป็นถนนที่สร้างขึ้นในยุคสมัยแรกๆ โดยมาจากสถาบันพระมหากษัตริย์และหน่วยงานทางราชการ การตั้งชื่อถนนให้สอดคล้องกันนี้ยังสืบเนื่องมาในปัจจุบัน แต่สื่อความหมายเกี่ยวกับประชาชนและค่านิยมต่างๆ ของคนในสังคม เช่น ความสุข ความสามัคคี และไม่จำกัดเฉพาะในพื้นที่พระนครดังเช่นในอดีต

6.2.4 ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครเป็นภาพสะท้อนของสังคมไทยว่าเป็นสังคมที่มีระดับชั้น โดยจะยกย่องชนชั้นผู้นำซึ่งก็คือสถาบันพระมหากษัตริย์และข้าราชการระดับสูง แต่ก็ยังเป็นสังคมที่เปิดโอกาสให้กับคนทุกระดับที่ประกอบคุณความดีต่อสังคม มีความรู้ความสามารถ หรือมีชื่อเสียง จึงปรากฏชื่อถนนในกรุงเทพมหานครจากชื่อของสามัญชนที่มีความสำคัญในระดับโลก ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น เพื่อให้ถนนสายนั้นๆ เป็นอนุสรณ์แห่งความทรงจำของคนในสังคมต่อไป

นอกจากนี้ชื่อถนนในกรุงเทพมหานครยังสะท้อนความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรมไทย ไม่ว่าจะเป็นชื่อถนนที่แสดงถึงคนในชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่ต่างๆ ของ

กรุงเทพมหานคร ซึ่งจะมีรูปแบบการดำเนินวิถีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละชาติพันธุ์โดยสะท้อนจากชื่อถนนอีกเช่นกัน เช่น ชื่ออาชีพ ชื่อศาสนสถาน ความเชื่อและค่านิยม เป็นต้น

6.2.5 งานวิจัยเรื่องนี้ช่วยทำให้เห็นแนวทางการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครอย่างชัดเจนเป็นระบบ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การตั้งชื่อถนนในมิติต่างๆ ที่ครอบคลุมทั้งที่มาและความหมาย ลักษณะทางภาษา และปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งชื่อถนน ประเด็นสุดท้ายนี้เป็นประเด็นใหม่ที่ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องการตั้งชื่อเรื่องอื่น รวมทั้งการตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครได้เคยศึกษามาก่อน ดังนั้นงานวิจัยนี้น่าจะช่วยให้แง่มุมใหม่ในการศึกษาการตั้งชื่อถนนได้พอสมควร

6.3 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการตั้งชื่อทำให้เข้าใจวิถีคิด แนวทางปฏิบัติในการตั้งชื่อ และค่านิยมของคนในสังคมได้ ดังนั้นจึงน่าจะมีการศึกษาเรื่องการตั้งชื่อในเรื่องอื่นๆ ต่อไป โดยเฉพาะการศึกษาเรื่องชื่อสถานที่และชื่อถนนในประเด็นต่อไปนี้

6.3.1 ศึกษาเรื่องชื่อถนนในจังหวัดทางภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทยหรืออาจศึกษาชื่อถนนในต่างประเทศเพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของแนวคิดและลักษณะทางภาษาในการตั้งชื่อถนน

6.3.2 นอกจากจะศึกษาชื่อถนนแล้ว อาจศึกษาชื่อของตรอก ซอย เพราะเป็นชื่อที่มีความน่าสนใจเช่นกัน และผู้วิจัยสังเกตว่าชื่อของตรอก ซอย มักจะเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นด้วยภาษาที่ไม่เป็นทางการนัก จึงอาจนำมาซึ่งข้อมูลใหม่ๆ ที่มีความหลากหลายหรือแตกต่างไปจากชื่อถนน

6.3.3 ศึกษาการตั้งชื่อสถานที่ หรือสิ่งต่างๆ เช่น การตั้งชื่ออาคารในกรุงเทพมหานคร ชื่อเรือหลวง ราชทินนามไทย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนกวลี ชูชัยยะ. 2538. จดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถาน 5,49 (มิถุนายน).
- กนกวลี ชูชัยยะ. 2548. พจนานุกรมวิสามานยนามไทย: วัด วัง ถนน สะพาน ป้อม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- กฤษณา สินไชย. 2553. ถนนนำไว้ในกรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- การวิเคราะห์ข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.gis2me.com/gis/index.htm> [4 กุมภาพันธ์ 2553]
- กัณฐิกา ศรีอุดม. 2549. “พร” ของพระนครในสมัยรัชกาลที่ 5. วารสารเมืองโบราณ 32 ,1 (มกราคม-มีนาคม): 36-49.
- เกื้อกูล ยืนยงอนันต์. 2525. การพัฒนาคมนาคมทางบกในกรุงเทพฯ สมัยพระพุทธเจ้าหลวง. ศิลปวัฒนธรรม 3,8 (มิถุนายน): 68-81.
- เขตสายไหม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org> [18 มีนาคม 2554]
- แขวงฉิมพลี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org> [18 มีนาคม 2554]
- คณะรัฐมนตรีไทย คณะที่24. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org> [12 ธันวาคม 2554]
- ครุใน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org> [4 ตุลาคม 2554]
- คลองถมจตุรนาค. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org> [7 พฤศจิกายน 2554]
- โครงการโครงข่ายจตุรทิศตะวันตก-ตะวันออก. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.belovedking.com> [27 กุมภาพันธ์ 2555]
- จริญญา ธรรมโชโต. 2540. การศึกษาภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อเล่นของคนไทยในเขตอำเภอเมืองจังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฉลอง สุนทราวณิชย์. 2549. พงสาวะดานลาว ของ มหาสิลา วีระวงส์. ใน ธนศ วงศ์ยานนาวา (บรรณาธิการ), จักรवालวิทยา, หน้า 22. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ชินภัทร อุ่นทะยา. 2542. การตั้งชื่อเมืองของสปป.ลาว ในภูมิปัญญาลาว-ไทยในชุมชนสองฝั่งโขง. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซต.
- ชื่อนั้น...สำคัญไปจน ถนนเฉลิมเขต. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.youtube.com/watch?v=GFOiKgIataU> [11 พฤษภาคม 2555]

ถนนทางรถไฟสายปากน้ำเก่า. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org> [4 พฤศจิกายน 2554]

ถนนประเสริฐมนูกิจ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org> [4 ธันวาคม 2554]

ถนนรัชดาภิเษก. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.amarin.co.th/royalspeech/speech36.htm> [25 สิงหาคม 2554]

ถนนราชวงศ์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org> [8 สิงหาคม 2554]

ถนนสาทรวิภาคว. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://foursquare.com/user/5265044> [29 พฤษภาคม 2554]

ถนนสีหบุรานุกิจ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org> [1 พฤศจิกายน 2554]

ถนนสุททาวาส. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://arcit.bsru.ac.th/royal9/index.php?option=com_content&task=view&id=36&Itemid=34 [11 กันยายน 2554]

ท.กล้วยไม้ ณ อรุชยา. 2530. หนังสือพระบรมราชจักรีวงศ์กับกรุงเทพมหานคร (หนังสือจัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครบ 5 รอบ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2530). กรุงเทพฯ: อักษรไทย.

ท.กล้วยไม้ ณ อรุชยา. 2545. ชื่อถนนนี้มีความหมาย. วารสารไทย 24 ,84 (ตุลาคม-ธันวาคม): 48.

ท.กล้วยไม้ ณ อรุชยา. 2546. ชื่อถนนนี้มีความหมาย. วารสารไทย 24 ,85 (มกราคม-มีนาคม): 65-68.

ท.กล้วยไม้ ณ อรุชยา. 2546. ชื่อถนนนี้มีความหมาย. วารสารไทย 24 ,86 (เมษายน-มิถุนายน): 77.

ท.กล้วยไม้ ณ อรุชยา. 2546. ชื่อถนนนี้มีความหมาย. วารสารไทย 24 ,87 (กรกฎาคม-กันยายน): 41-42.

เทาชมพู. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.vcharkarn.com/vcafe/50878> [3 ตุลาคม 2553]

นฤมล นุชวานิช. นักวรรณศิลป์ชำนาญการ ราชบัณฑิตยสถาน. สัมภาษณ์. 2 พฤษภาคม 2555.

นฤมล ดุงคะโหด. 2547. การตั้งชื่อวัดในพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

น้องนุช มณีอินทร์. 2543. การปรับเปลี่ยนของชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บรรดาศักดิ์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th> [11 พฤษภาคม 2555]

บางเข็อกหน้ง-บางระมอด ชุมชนเก่าแก่ที่สุดของกรุงเทพฯ มีอายุมากกว่า 500 ปีอยู่ในคลองบางกอกน้อย-บางกอกใหญ่. 2546. ศิลปวัฒนธรรม 25 ,2 (ธันวาคม): 101-113.

- บ้านนายเหรียญ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.bannairien.org/informa.htm> [7 มีนาคม 2553]
- ป.ศรีนาค. 2554. ชื่อมลายูในกรุงเทพฯ. ศิลปวัฒนธรรม 22,5 (มีนาคม): 111.
- ประวัติพระยาสุเรนทร์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://guru.google.co.th/guru/thread?tid=49fd0c3ab5108b04> [31 มกราคม 2554]
- ประวัติ และความเป็นมาธนียะกรุป (THANIYA GROUP). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://thaniya-plaza.com/mainThaniya/home.php> [17 กันยายน 2554]
- ปราณี กุลละวณิชย์. 2535. ชื่อหมู่บ้านในมณฑลทลวงสี่และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปานทิพย์ มหาไตรภพ. 2545. นามสกุลพระราชทานในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : การวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยนาด บุนนาค. 2549. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ (ตั้งแต่การทำสนธิสัญญาบาวริงถึง “เหตุการณ์ ตุลาคม” พ.ศ.2516). เอกสารประกอบวิชา 2204202 ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (อัดสำเนา)
- ปิยลักษณ์ อุปนิสากร. 2549. การศึกษาชื่อท่ามว้ยไทยตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แผนที่กรุงเทพมหานคร. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.panteethai.com/maps/province/bangkok.jpg> [4 กุมภาพันธ์ 2553]
- ฝ่ายบริหารงานอนุรักษ์ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. ถนนสระสงวณ ถนนลงท่า [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.crownproperty.or.th/cpad/tr_8.php [20 ธันวาคม 2554]
- พรศรีญ์ แสงปรีดีกรณ์. 2552. การตั้งชื่อจุดความงามเทพ : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษา กับวัฒนธรรมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พจิตรา พาณิชกุล. 2547. การศึกษาชื่อและระบบการทอชิ้นมัดหมี่ดั้งเดิมของคนไทพวน อำเภอ บ้านหมี่ จังหวัดลพบุรีตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์. 2539-2540. การตั้งชื่อท้องที่ของไทย. วารสารอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัย ศิลปากร 19,1-2: 120.

- เขาวนุช เวศร์ภาดา. 2545. วาทกรรมความรู้ในการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น. เอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา วันที่ 27-29 มีนาคม 2545 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- แยกสำราญราษฎร์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org> [2 พฤศจิกายน 2554]
- ราชทินนาม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th> [11 พฤษภาคม 2555]
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2542. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วงเดือน คัยนันท์. 2547. การตั้งชื่อพันธุ์ไม้มงคลในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วนิดา เจริญสุข. 2532. นามสกุลของคนไทยเชื้อสายจีน : การวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชรวิ วัชรสินธุ์. 2548. วัดพระเชตุพน : มัชฌิมประเทศอันวิเศษในชมพูทวีป. กรุงเทพฯ: มติชน.
- วิมล กิจวานิชจร. (29 มิถุนายน 2549). ป้ายนั้นสำคัญไฉน..! สิ่งละอันพันละน้อยจากถนนเมือง. มติชน: 12.
- วิยะดา จงบรรจบ. 2534. การศึกษาภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อธุรกิจการค้า. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศศิธร สีนถาวรกุล. 2547. วิธีการกินและความเชื่อของคนไทยที่สะท้อนจากชื่ออาหารไทยที่ใช้ในเทศกาลงานพิธีแบบดั้งเดิม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย. 2546. ชื่อบ้านนามเมืองในกรุงเทพฯ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ศูนย์ข้อมูลกรุงเทพมหานคร. การแบ่งเขตตามที่ตั้งของพื้นที่ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://203.155.220.230/info/success/answers.asp> [3 มิถุนายน 2553]
- ส.พลายน้อย. 2543. รูปเก่าเล่าเรื่อง ถนนสนามไชย. ศิลปวัฒนธรรม 21,11 (กันยายน): 96.
- สมชาย สำเนียงงาม. 2545. ลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกิณีในชื่อของคนไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมโชติ อ๋องสกุล. 2549. การสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในเชียงใหม่. ใน ธเนศ วงศ์ยานนาวา (บรรณาธิการ), จักรวาลวิทยา, หน้า 41-63. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สายชล สัตยานุรักษ์. 2549. สี่แผ่นดิน : “ความเป็นไทย” และความหมายทางการเมือง. ใน ธเนศ วงศ์ยานนาวา (บรรณาธิการ), จักรวาลวิทยา, หน้า 142. กรุงเทพฯ: มติชน.

สำนักงานเขตมีนบุรี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.bangkok.go.th/minburi/> [14 กรกฎาคม 2553]

เขตสาทร, สำนักงาน. สัมภาษณ์, 29 มิถุนายน 2553.

เขตหนองแขม, สำนักงาน. สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2553.

สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. 2547. สมุดภาพแห่งกรุงเทพมหานคร ๒๒๒ ปี. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

สุจิตต์ลักษณ์ ศิษฺคุง. 2543. ชื่อหมู่บ้านในจังหวัดนครปฐม. วารสารภาษาและวัฒนธรรม 19 (มกราคม-มิถุนายน): 51-75.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2548. กรุงเทพฯ มาจากไหน. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. 2529. รายงานผลการวิจัยเรื่องการใช้ภาษาในการตั้งชื่อของคนไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โสภณา ศรีจำปา. 2540. ชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร. วารสารภาษาและวัฒนธรรม 16,1 (มกราคม-มิถุนายน): 97-108.

อานต์ดี อนันตภาค. 2552. บางบ้านบางเมือง. กรุงเทพฯ: ยิปซี.

อิสริยยศ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th> [11 พฤษภาคม 2555]

อุปทิศศิลปสาร, พระยา. 2545. หลักภาษาไทย : อักษรวิธี วจีวิภาค วากยสัมพันธ์ ฉันทลักษณ์. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

แฮปปีแลนด์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org> [21 ธันวาคม 2554]

ภาษาอังกฤษ

Boas, F. 1964. On Geographical Names of the Kwakiutl Indians. In Hymes, pp. 171-176.

บรรณานุกรม

- ทวี ว่างาม. 2540. ถนนเก่าในเมืองกรุง. กรุงเทพฯ: บริษัท ดันอ้อ แกรมมี่.
- ทัศนาศ ทศนมิตร. 2551. นานาสาระเสด็จพ่อร.5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- นววรรณ พันธุมธา. 2551. ไวยากรณ์ไทย. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปริญญา ตรีน้อยใส และรัชดา โชติพานิช. 2552. ถนนนี้อยู่ไหนใด. ศิลปวัฒนธรรม 30,5 (มีนาคม): 42-45.
- ปาริชาติ ทองมี. 2550. กรุงรัตนโกสินทร์ : ชีวิตและชุมชนจากน้ำสู่บก. วารสารเมืองโบราณ 33,4 (ตุลาคม-ธันวาคม): 157-161.
- ส. พลายน้อย. 2546. ร้อยแปด [ที่] กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2549. อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ : วิธีการศึกษาภาษาเพื่อเข้าถึงระบบปราชยานของมนุษย์ในกว่าจะเป็นนักภาษาศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรณี แน่นหนา. 2545. นามนี้มีที่มา. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
- อุปกิตศิลปสาร, พระยา. 2545. หลักภาษาไทย : อักษรวิธี วจีวิภาค วากยสัมพันธ์ นันทลักษณ์. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวปณิตา จิตมุง เกิดเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2528 ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาเอกภาษาไทย วิชาโทประวัติศาสตร์ จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2550

จากนั้นได้เข้าศึกษาต่อหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2551

ปัจจุบันทำงานประจำแผนกโต้ตอบ กองสารบรรณ กรมสารบรรณทหารเรือ